

CHR. G. HEYNI

PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAE

M. BRITANN. R. A CONSIL. AVL.

OPVSCVLA

ACADEMICA

COLLECTA

ET

ANIMADVERSIONIBVS

LOCVPLETATA.

VOLV MEN III.

GOTTINGAE

APVD IO. CHR. DIETERICH.

1788.

5045

92817

I

CONSPECTVS
PROLVSIONVM
VOLVMINIS TERTII:

I. *Vita antiquissimorum hominum Graeciae ex ferorum et barbarorum populorum comparatione illustrata.* Commentatio I. Ad commendandum nouum Prorectorem Godofr. Lefs d. 2. Iulii 1779 Pag. 1

II. — Commentatio II. Ad indicenda Anniversaria sacra XXXXII. d. 17. Sept. 1779 17

Epimetrum ad duas has Commentationes 31

III. *Foedera Carthaginiensium cum Romanis super navigatione et mercatura facta.* Commentatio prior.

) 2

Ad

- Ad commendandum nouum Prorectorem Chr.
Frid. Ge. Meister d. 2. Iul. 1780 39
- IV. ——— Commentatio *posterior*. Ad indicenda
sacra Anniuersaria XXXXIII. d. 18. Septemb.
1780 55
- Epimetrum* ad duas has Commentationes 76
- V. *De Romanorum prudentia in coloniis regendis*. Ad
commendandum nouum Prorectorem Io. Andr.
Murray 2. Iul. 1781 79
- VI. *De animabus sicis ex Heracliteo placito optime ad
sapientiam et virtutem instructis*. Ad indicenda
Anniuersaria sacra XXXXIII. d. 17. Septemb.
1781 93
- VII. *De febribus epidemicis Romae falso in pestium
censum relatis* Ad commendandum nouum Pro-
rectorem Io. Chph. Gatterer d. 2. Iul. 1782 108
- Epimetrum* 125
- VIII. *De Leone M. Pontifice Rom. Attilae et Genserico
supplice facto* *). Ad indicenda Anniuersaria sa-
cra XXXXV. d. 17. Sept. 1782 127
- Epime-*

*) Incidi nuper in aliam, quae memoria exciderat, descriptionem ta-
bulae a Raphaële pictae, ab Equite d'Hancarville sermone verbis
exube-

Epimetrum super fabulosis narrationibus de Attila 142

IX. *De belli Romanorum socialis causis et euentu, respectu ad bellum cum Coloniis Americanis gestum habito.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Benj. Koppe d. 2. Iul. 1783 144

X. *Foederatarum rerump. coalitio vix vnquam satis fida, exemplis ex antiquitate illustrata.* Ad sacra Anniuersaria indicenda XXXXVI. d. 18. Sept. 1783 162

XI. *Cur virgis caesi Romano more, qui mox securi percutiendi essent. I-lictor conliga manus.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Steph. Pütter d. 7. Aug. 1784 184

XII. *Historiae naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis et monstris.* Commentatio prior *). Ad indicenda sacra Anniuersaria XXXXVII. et ad celebra-

)(3 bran-

exuberante, nec ad descriptionis subtilitatem instituto factam, subiecta quoque delineatione ad manum Raphaelis extimo formarum ambitu graphide expresso, in *Picturis Etruscis* To. II. p. 14 sqq. Algardiani autem analysi praecellam dedit notitiam subtiliore iudicio adhibito, exquisita artium elegantiorum doctrina et sensu instructus idemque nobis amicissimus F. W. Basil. de Ramdohr: *Ueber Mablerey und Bildhauerkunst in Rom* III. Th. p. 234 sqq.

*) v. mox n. XV.

brandas *ferias muneris professorii semisaeculares*
Sam. Chr. Hollmanni, d. 17. Sept. 1784 198

XIII. Ad indicendam munificentiam regiam *in praemiis academicae Iuventuti constitutendis et ad argumenta certaminis proponenda*. Kal. Nov. 1784. 216

XIV. Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudiciis reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis. M. Iunio 1785 234

XV. *Historiae naturalis fragmenta ex ostentis, prodigiis et monstris*. Commentatio posterior. Ad commendandum nouum Prorectorem Henr. Aug. Wrisberg d. 2. Iulii 1785 255

XVI. *De foederum ad Romanorum opes imminuendas initorum euentis eorumque caussis*. Ad indicenda Anniuerfaria sacra XXXXVIII. d. 17. Septemb. 1785 275

XVII. *Demogorgon, seu Demiurgus, e disciplina magica repetitus*. *) Ad commendandum nouum Prorectorem Luder. Kulenkamp d. 2. Ian. 1786 291

XVIII.

*) Cf. Tiedemann v. c. in *Disp. Super Quaestione de artibus magicis proposita a. R. Sc. Soc.* p. 69, 70. vbi ex Lucani et Statii locis sagaciter elicit magiae vulgaris incrementa inde a Neronis temporibus.

- XVIII. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudiciis reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1786 315
- XIX. *Saeculi felicitas in numis.* Ad commendandum nouum Prorectorem Godofr. Lefs d. 3. Iulii 1786 *) 322
- XX. *Res a Phocione in rep. Atheniensium gestae in disceptationem vocatae.* Ad commendandum nouum Prorectorem Io. Nic. Möckert d. 2. Ian. 1787 344
- XXI. *Ad promulganda nomina eorum, qui praemia in IV. Iunii proposita ordinum academicorum iudicio reportarunt; nouis simul quaestionibus in annum sequentem propositis.* M. Iunio 1787 365
- XXII. *Rerum Chersonesi Tauricae memoria breuiter exposita.* Ad commendandum nouum Prorectorem Aug. Gottl. Richter d. 2. Iulii 1787. 384
- XXIII. *Georgiae Augustae inaugurationis sacra Anniversaria L. adeoque semisaecularia sollemniori ritu festis-*

*) Quod proximum tempore abhinc fuit *Obss. ad LL et resp. Magnae Graeciae Supplementum*, ad indicenda sacra Anniversaria d. 17. Sept. 1786. iam insertum est To. II. p. 278.

festisque caerimoniis celebranda in diem XVII. Septembris 1787 indicta 398

XXIV. *Oratio in panegyri sollennium semisaecularium Academiae Georgiae Augustae d. XVII. Sept. 1787 habita* 411-430

I.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
LVDERS KVLENKAMP
CVM SENATV
SVCCESOREM
GODOFREDVM LESS D.
IN
MAGISTRATV ACADEMICO GERENDO
CIVIBVS
OFFICII ET HONORIS CAVSSA
COMMENDAT
IN A. D. II. IVLII MDCCCLXXIX.

Vita antiquissimorum hominum, Graeciae maxime, ex ferorum et barbarorum populorum comparatione illustrata.

Commentatio I.

Cum omnis verior philosophandi ratio ab accuratiore naturae rerum cognoscendae et ingenii humani, in diuerso culturae et expolitionis genere ac gradu constituti, intuendi et explorandi studio sit profecta: dici vix potest, Commilitones,
Heynii Opusc. acad. Vol. III. A quanto

quanto humanitatem beneficio obligauerint ii, qui distitas et longinquas orbis terrarum partes aditas a se describere, et de naturae copiis, incredibili proventus et cultus varietate, de hominum ingeniis, moribus institutisque, ad primum intuitum toto caelo a se inuicem abhorrentibus, communem tamen, si diligentius contempleris, naturam, communem naturae auctorem, eumque optimum, sapientissimum, pollentissimum, arguentibus, paullo curiosius tradidere. Illorum enim virorum labore, periculo, opera, rerum noscendarum campus latissimus apertus, angusti philosophiae studii, quale antea erat, fines, vt *extra anni solisque vias*, ita ultra exiguos fundi, quo quisque natus et altus erat, limites, quos eosdem rerum quoque naturae terminos statuebat, sunt prolati. Itaque liberiore nunc cursu exspatiatur mens humana, nec vnus modo loci quasi vestigio, cui insistimus, circumscripti prominemus ad prospicienda pauca vicina iugera; sed *immenso*, vt poëta ait, *spatiantes viuere caelo* audemus, ab innumeris prauis opinionibus purgati ac liberati, quae animis infederant et tam altas radices egerant, vt nec summa iudicii subtilitas, quae in hominum per superiores aetates ingeniis erat, nec reuelata de rebus diuinis humanisque doctrina ad eas euellendas vim haberet, quin potius eas altius infigere, laetius alere, et nouis errorum surculis disseminare videretur. Postquam vero melioris naturae studii fax semel, tanquam de sapientiae arce, fuit prolata; cum intellectum sit, tantam ingeniorum, morum et studiorum varietatem in genere humano non minus a summo eius auctore esse

esse profectam quam infinitam hanc varietatem in caeli folique naturis, rerum animantiumque feminibus, formis, incrementis; nec reuocari posse numinis curam ac prouidentiam ad vnum populum, ad vnam sectam et professionem opinionis ac cultus: superstitionum et opinionum ludibria passim sunt dispulsa, et coepit tandem aetas statuere digna numine diuinaeque naturae maiestate, quam paullo ante quo quis magis ad naturae humanae imbecillitatem detraxerat, hominique assimulando deum diluerat, eo verius et magnificentius de deo sensisse videbatur.

Verum ad historiae quoque veteris fidem firmandam plurima sunt, quae ex his peregrinantium narrationibus peti possunt. Multa in iis occurrunt de populis ac familiis eodem fere vitae cultu victuque vtentibus, qui nunc passim per Americam, inter populos nondum ad vitae melioris initia progressos, visitur. Herodoti fides quam vexata fuerit, satis constat; quam tamen recentiorum de Asia et Africa scriptorum consensus egregie liberauit et stabiliuit, quum iam ante duo saecula ab Henr. Stephano coepta esset vindicari. In ipsis sacris Hebraeorum libris, cum magna rerum expositarum pars ad homines spectet, qui aut sub ipsa societatis humanae primordia viuerent aut nomadicam vitam agerent, aut inter barbaros et incultos populos censendi essent, satis constat, quam multa, ad nostras notiones, opiniones, sensus ac iudicia deflexa, miseros errores ac superstitiones in hominum animos inuexerint: quorum expeditissima ratio est, si

notiones earum rerum attuleris, quae etiamnum inter populos in simili conditione vitae agentes natura, vita et usu, obtinent.

Cum in hoc scriptionis genere, Commilitones, non tam requiratur, ut subtilius aliquod ex disciplinis depromptum caput exponatur, quam propositum esse debeat acroama aliquod, quod non sine utilitate et cum voluptate aliqua in hoc sollennium apparatu legi et audiri possit: non iniucundum cognitu argumentum deligere nobis videtur, si commemoremus nonnulla ex vita antiquiorum hominum, Graeciae maxime, forte et Italiae, a nostris opinionibus et institutis abhorrentia, quibus tamen alia similia apponi possunt, quae nostro aevo peregrinatores per diuersas orbis, qua patet, terras, de ferorum ac barbarorum, quos adierant, populorum vita et moribus tradidere. Quo ipso et fidem antiquae historiae passim adstruere, et loca scriptorum nonnulla illustrare, et interponere interdum licebit ea, quae ad notiones vulgares emendandas utilitatem habere poterunt; instillabitur quoque animis vestris, Commilitones, sensus gratus et iucundus, reputantibus, quam bene nobiscum actum sit, quorum vita in haec tempora est delata, quibus in hoc caelo, in his locis gigni, nutririi et institui contigit, in quibus earum rerum, quae ad humanam naturam ornandam et locupletandam comparatae sunt, summa copia, summa oportunitas est proposita.

Antequam tamen ad hanc differendi prouinciam accedimus, cuius causa ea a nobis suscepta sit;
 primo

primo loco cōmmemorandum esse videtur. Scilicet magistratu in annum fesquialterum prospere continuato decedet is, cuius nomen huic paginae praescriptum est, et transferentur die crastino insignia academica cum honore summi inter nos magistratus in virum summe reuerendum,

GODOFREDVM LESS, Theol. D.

collegam coniunctissimum, vestrique, Commilitones, amantissimum, quem vobis amplioribus commendare verbis si vellemus, verendum esset, ne vestris iudiciis et voluntatibus diffidere videremur; cum viri grauissimi fides, pietas, ac beneuolentia vobis iam satis cognita et spectata sit, cum aliis in rebus, tum sermonibus e sacra cathedra ad vos habitis, quibus amorem et affectum animi sui erga vos tam luculenter declarauit, vt non magistratus magis, quam parentis loco, illum a vobis amari et diligī aequum esse arbitremur.

Eorum igitur, quae in vita hominum obseruari solent, alia cum vitae necessitatibus, cumque praesidiis, auxiliis et copiis, quibus vita seu toleratur seu recreatur, seu deliciis frangitur, sunt coniuncta; eaque pro caeli solique ratione, naturaeque facie et ingenio sunt diuersa; tum vero, auctis hominum coetibus commerciisque, et per artes excultis sensibus, multo magis ea variant inter se ac discrepant, ipsis modis et instrumentis artes exercendi: vt in victu, vestitu cultuque corporis, in habitatione paranda, in vtensilibus, apparatu, instrumento. Alia ad vitam socialem spectant; eaque

que ad lubitum magis et arbitrium instituta esse videntur; etsi natura fere aut casu aut opinione praebente seu obiciente id quod in morem abiit. Sic in familia habenda, liberis educandis, republica constituenda, in negotiis publicis priuatisque, contractibus, connubiis, innumera sunt, a iudicio aliquo hominum profecta, nec tamen ita necessario, quin alia ratione eadem constitui potuissent; vt tamen causas ab initio haud obscuras, ab iisdem, quae paullo ante commemorauimus, profectas adfuisse credendum fit, quibus sua rebus facies, suus habitus indueretur. Sunt tandem plurima, quae ad meras hominum opiniones, iudicia, persuasio-nes, se referunt, super rebus quidem naturalibus earumque causis, super natura diuina, rerum origine et causis; ad quod genus omnino religiones spectant. Iam ex cunctis his, inprimis vltimo loco commemoratis, alia vitae siluestri, alia campestri seu nomadico, alia hominibus per familias, per tribus, per vicos, per ciuitates habitantibus, et esse propria, et omnibus in locis saeculisque communia fuisse, necesse est, alia in hoc caelo, in hoc solo, in hoc hominum vitaeque cultu in animos se insinuasse. Verum in his tam multiplex et perplexa causarum est coagmentatio et confusio, vt et difficilis fit ambiguaque earum indagatio et obliterata fere obscurataque vestigia. Nisi itaque in rerum generibus nos contineamus, vix commode eiusmodi disputatio iniri potest; quae tamen a singulis exemplis arcessita nisi fit, ad vana et inania delabatur necesse est.

Vt a nouissimo, quod commemorauimus, genere initium faciamus, omnibus barbaris populis, qui non, siluestri ac belluina vita efferati, ab omni, praeter quam famis et ceterarum vitae necessitatum, cogitatione vacant, commune est, vt naturas humana maiores mente et animo concipiant *a*). Verum qui ad hanc cogitationem eos naturae rerum contemplatione aut aliqua caussarum et effectuum reputatione adduci putant, egregie falli necesse est; nimis enim subtile hoc pro istorum hominum stupore; sed, quoties aliquid euenit, quod terrorem ac metum iniicit, aut mirationem mouet, (in vita autem illa omnium rerum rudi et ignara multa animos percutere et sensus perstringere aliter, quam in hominibus ad humanitatis cultum institutis fieri solet, reputandum est,) hoc illi suspiciunt, venerantur, adorant. Itaque animans insolitae magnitudinis, aut follertia ingenii aut quacunque alia arte notabile, inprimis serpentes, quorum tot sunt genera, aliud alia de caussa, mirabilia, tum arboris species adhuc non visae, porro arte et ingenio humano effectum aliquid, etsi manu ad sensum nostrum rudi, haec et similia animos barbarorum ad laetandi et exultandi insaniam adspectu efferre solent. Iam cum politiores populi hunc gestum, hunc affectum saltantium, prostermentium se, adorantium, ad religiones fere referant: solenne est

A 4 omnibus

a) Non attingemus ea, quae in sua Americae historia libro IV. de religionibus sapienter exposuit Robertsonus, V. Cl. multo minus in refellendis iis, quae ab aliis parum subtiliter disputata sunt, morabimur. Ab iis tamen, in quibus Robertsonus substitit, ad remotiora et altiora procedere et assurgere nunc propositum est.

omnibus fere auctoribus, ut id ipsum pro religioso cultu habeant, utque eidem, id quod inter nos haberi solet, numen aliquod propositum in illorum hominum animis esse iudicent. Hinc natam arbitramur peruulgatam illam opinionem, ut barbari res inanimatas quasuis sibi obuias, modo iudicio delectas nescias quo, modo informi specie adumbratas, *colere* dicantur, interdum tanquam deum O. M. interdum Geniorum aut Daemonum loco, ex ipso adeo illo genere, cuius nulla nisi ex sanctiore nostra disciplina esse potest in hominum animis notio. Ita sibi ipsis passim illudunt homines, facta per rerum nomina ac vocabula, quibus ad designandas eas utantur, fraude: cumque barbari ii nec cultus diuini nec diuinae naturae notiones ullas habeant, quae ullo modo iis, quibus nos utimur, assimulari possint, de istarum tamen notionum, ex nostris ingeniis ad eos translatarum, causis et origine inter feroces et barbaras gentes, infinita disputatio veteres inter et recentiores agitata est; atqui de illis notionibus primo loco videndum est, an in istorum hominum animis vere illae sint, et si sint, quales sint. Sunt autem nullae, nec esse possunt; quod facile intelligat, qui apud animum ea reputet, quae, antequam notiones illae nostrae cultus diuini et numinis alicuius seu metaphysicae seu ex reuelata doctrina ductae infidere possint, seu more seu institutione animis instillata esse debeant. Nec ex barbaris illis Africae et Americae, qui gestu, ore, saltatione, clamore incondito, mirationem vel gaudium declarant, multi esse possunt, qui ultra rudem ac ferocem animi impetum aliud quid mente et cogitatione

tatione complectantur; iungunt tamen et communicant gaudia et ludos, mutuo inter se ac naturali impetu, liberi, familiares ac tribules, forte etiam repetunt per certa ac fixa tempora, aut vt fert casus.

Exsistunt tamen passim ingenia minus tarda et obtusa ceteris, quibus de causa eius rei, quam mirantur, cogitatio forte aliqua incidit; at ea prorsus aliena a nostro more; nam quaecunque noua et insolita rei species obiicitur, aut corporis humani more animata esse creditur, aut subesse putatur natura aliqua inclusa et abdita, quae motus vel formae, omnino miraculi, quodcunque tandem illud sit, causa et auctor sit: hanc illi mirantur, huic plaudunt, clamant, exsultant, vt solent barbari animi sensus exprimere quoscunque. Orta hinc opinio nostrorum hominum, qua sibi persuasere, illos barbaros unicuique rei suum Genium, (*Spiritum* fere appellant) suum inesse Deum, credere; quod dum facerent, grauissimum errorem commiserunt, cum dei vel spiritus notionem iis affinxere, qualem ipsi ex puerili institutione, et ex philosophica aut theologica praeceptione, mentibus circumferrent. Multa adeo pro diis haberi vulgo illi aiunt, quae, vt ex ipsorum narrationibus intelligi potest, barbaris cara tantum sunt et in pretio habita, et seposita festis sollennibus; in quibus prolata ea ac proposita incondito clamore et exultatione prosequuntur, laetitia ad vecordiam abrepti. Ita passim audias ab Americanis lustrarum seu mar-

tium exuuias pro diis penatibus haberi, *b*) cum eas festis saltationibus adhibeant; si tamen quaeras, quoniam religiosi cultus modus ille sit quem barbari exhibeant, nihil habent nostri homines quod ad eum describendum afferre possint *c*). Falsa scilicet persuasione ex suo more et ritu inter Christianos et Europaeos recepto iudicant de barbarorum sensibus et iudiciis: de quibus tamen, nisi ad ipsorum mentem et intelligentiam accommodate, quod probabile sit, statui nequit. Neque aliter statuere licet de iis, quae terrorem iniiciunt, metum mouent, mala inferunt, quae eadem religiose colere et adorare vulgo feruntur barbari. Adumbrata est haec opinio e nostro sensu ac more; non vero ex sensu ac iudicio hominum rudium et a nostris religionibus et institutis alienorum.

Cum autem nihil sit, quod mirationem, qualis quidem in rudibus et obtusis mentibus esse potest, cum tripudio illo et gaudio immodico aut metu ac terrore fere coniuncta, facere possit maiorem iis, quae in rerum natura apparent: ut fluminum catarractae, lacuum immensa vorago, siluarum vastities; tum fulmina, procellae, tempestates, omnes-

b) Ita nuper quoque *Carver*, a cuius lectione recentes eramus, cum haec scriberemus; itaque, etsi in rebus a multis aliis traditis, fide eius potissimum et auctoritate uti licebit, *Travels through the interior Parts of North America*, p. 277. 8. 309. Apud eundem legimus serpentem ingentis magnitudinis, calliditate hominis domitum ac cicurem, pro Genio, *Manitu* ipsi appellant, habitum p. 43. At quaeri debebat, quo sensu, qua notione illis barbaris *Manitu* diceretur.

c) v. c. idem *Carver* p. 386.

omnesque aëris, maris et terrae motus et explosiones: mirum haberi nequit, si ab his potissimum, quae humana vi maiora esse stupidissimis ingeniis obuium fit, barbarorum religiones procedere viderimus. Vt vero de auctore earum rerum cogitationem admittant, non nisi fero fieri credere licet; quod si auctorem assignant, eius notionem tamen aliter, quam ad humanum exemplum, tale quidem, quale ipsi oculis animisque perceperant, suscipere nequeunt. Inesse itaque fulminibus, ventis, mari, et sic porro, statuunt naturas, quae ea moueant; de ipsa mouendi ratione parum solliciti. Imbuuntur tamen animi sensim sensimque persuasione roboris, virium, celeritatis, efficaciae quae in illis naturis sit. Ex his aliquando sensus aliquis religiosus enascitur; cumque is ab iis, quae terrent, minantur, nocent et enecant, processerit, omnis barbarorum religio a metu ac terrore proficiscatur necesse est; ut adeo haecenus recte dictum esse videatur, quod poetae habet: *Primus in orbe deos fecit timor*. Ad nostrum potius quam ad rudium et incultorum hominum sensum comparatum est, quod pie magis quam intelligenter arbitrari solent multi, ab adspectu siderum ac caeli mirabili primam religionem proficisci debere. At plurimi sunt barbari, ad minima quaeque stupentes, qui solem et caelum nunquam suspexisse videntur; nec iis, quibus adfuevere, intendere solent animos barbari; nec in contemplationem rerum caelestium pronos animos rudes et obtusos credere licet, nisi repentino aliquo solis aut lunae defectu. Ab hoc forte aut simili casu erecti fuere nonnullorum populorum animi, ut solem

folem mirarentur; vt vero diuino aliquo cultu eum venerarentur, fieri non potuisse videtur ante agrorum cultum repertum vel illatum, quo demum intellectum est, quanta sit solis vis ad fruges producendas; tum temporum vices ad eius vices ac cursum constitutae; inde ad lunam ac sidera simili admiratione ac religione complectenda processum. In iis itaque locis, in quibus maturior fuit aratio, maturiorem quoque solis et siderum cultum prodiisse, quis non intelligat, et simul illud perspiciat, ab iis ingenii humani progressum fuisse facilem et prouum ad naturae vires generatrices indagandas; quas cum suo more per symbola constituerent, idololatriae inde, quam appellant, femina iaci debuisse, et ea pro ingeniorum ac locorum varietate varia ac diuersa. Alii subodorati sunt rerum elementa, ignis in primis et aëris; inde caeli religionem et elementorum suis symbolis expresserunt; per temporum decursum variatam et a primorum auctorum sensu admodum deflexam. Atque ita res se habuit inter Chaldaeos et Babylonios, inde per Aegyptum, tum per Orientis terras alias; non item apud alios barbaros, in aliis locis ac vitae generibus.

Alii enim barbari, siluarum horrore, fluminum fremitu, lacuum altitudine, montium vertice elato, contactis animis, ad alias naturae partes stupuerunt; inde miratio, horror, metus, qui ad religionem paratos ac procliues reddidit. Inesse et iis rerum miraculis aliquam naturam, quae, vt ea essent, vt durarent, vt feris, piscibus, vtenfilibus, abundarent, efficeret, facile sibi persuasere. Inde prolapsae passim, saltem cum temporum successu, mentes

tes ad Genios locorum et Deos certis locis assignandos. Alii tandem, quem Larem gentis auctor coluerat, deum patrium factum coluerunt, deum *vnum*, sed *gentis suae*.

Cum, a sollicitudine et metu, vt supra vidimus, inter terrores et minas nato proficiscatur fere omnis barbarorum religio; et ea quidem instituta inter homines feros et immanes: multorum hinc populorum ritus sacrorum ad feritatem et crudelitatem et fuisse et esse compositos nemo mirabitur; feruantur enim ritus sacrorum patrii etiam in meliores aetates. Quod humanas victimas mactarunt tot populi, idque religionis loco habuerunt aut ipsi, aut ii, qui eos adiere: sacrorum ritus arguit in ipsa feritate et barbarie enatos. Multo vero latius, et apud omnes vtique populos, quibus nondum melior diuinae humanaeque philosophiae lux affulfit, obtinuit ea persuasio, vt numen haberetur iracundum, morosum, truculentum, vindictae cupidum, ob leuem interdum culpam vel errorem calamitates ac miseras publice priuatimque infligendas praeceps, idem muneribus ac votis factis exorari se patiens; totum omnino ad hominum, nondum villo sapientiae ac virtutis studio excultorum, morem compositum. Haec semel barbaris mentibus impressa opinio ac notio, etiam ad numinis O. M. cogitationem miserrimo errore translata, per ea quoque tempora durauit, quibus, melioris iam philosophiae luce diffusa, expolita ad omnem humanitatem hominum ingenia persuasionem illam diuina natura indignam, qua omnis melior dei notio tollitur, respuere et abhorrere debuissent; res;

res; ita relictum est passim in numine id, quod dudum in se ipsis non tolerabant homines. Adeo difficile est sapere, vbi maiores desipuerent, et recedere ab iis, quae perperam a patribus tradita accepimus.

A quibus populis semel pluribus rebus ac naturae partibus et formis sua esset assignata natura, quae eas incoleret, moueret, forte etiam procrearet ac fingeret, hoc est, genius aliquis, quem nos solumus appellare, seu deus: eorum ingenia procliuiua esse crederes ad eam persuasionem, vt praeesse iis numinibus numen aliquod, ordine, vi ac dignitate superius, aut numen aliquod summum, opinarentur. Tarda tamen est mens humana ad hanc opinionem amplectendam, nec facile eo processit, nisi in iis locis ac populis, qui regis, multos regulos suae ditioni subiectos habentis, imperio parent. Attemperauere alii deorum coetum et ordines suis rebus publicis, aliis aliter constitutis. Vt vero, omnibus exclusis, vnum tantum numen esse sibi persuaderent: si non superbia et arrogantia populari, qua suum deum indigetem omnibus aliis praeferrent, eundemque alienigenis diis tanquam in honorem ac locum sibi debitum subrepentibus infestum et in eorum exitium imminentem statuerent, adducti erant homines: id, nisi duce philosophia, seu reuelata seu subtiliore aliqua, non magis expectari potuit, quam vt a sensibus ad intelligentiam et mentem numen reuocarent. Itaque in nostros Germanos prisca aevi nimis indulgentes ac liberales esse videntur, qui iis eam religionum subtili-

subtilitatem, quae acutissimo quoque nostrae aetatis philosopho digna esset, tribuunt. Narrantur ab iis, qui Americam peragrarunt, multa de deo aliquo summo, quem indigenae vniuersis rebus praesse credant; alii de numine gemino, altero bono altero malo, quorum huic, quam illi, curiosiorem ac diligentiore plerumque cultum exhibeant. Quae tamen ad suos quemque sensus adumbrasse arbitramur; quae ipsi barbari sentirent, non nisi ex ipsorum sensibus assequi licet; eos vero ad rerum vniuersitatem aliquam assurgere solere dubitare licet. Neque dubitationem eximit, quod numen aliquod caelum insidere nutu ac verbo declarant; nam quale illud esse arbitrentur, vnumne, aliis sublatis; an, quod probabilius fit, adscriptum et inclusum huic mundi parti, vt alia aliis; an potentius ceteris diis, nemo facile nos docuerit. Vt autem caelum dei alicuius, mox et plurium, ab naturae elementis ductorum, deorum sedibus assignarent populi, in promptu vel ad vulgarem intelligentiam fuisse videtur.

Restat vt haec vniuerse disputata ad veterem Graeciam referamus, atque notiones eius, religiones et cultum, cum iisdem comparemus; quaeque ex iis aut cum aliis populis communia aut ex caeli solique ratione, aut fortunae casibus et vicissitudinibus habuere propria, paullo curatius inquiramus. Verum festinantes nos vrgent sollennia, quae crastino die agenda instant: in quibus pompa ex aedibus academicis ducetur, et in templo orationes ac caerimoniae solennes rite habebuntur. Iis itaque

itaque vt vos, Cōmites S. R. I. illustrissimi, vosque aut auita generis nobilitate illustres, aut propria virtute ingenique laude nobilitatem vobis paraturi, cum honoris et officii significatione interesse velitis, ita rogamus, vt pro amore vestro, necessitudine, ac studio erga nos, precibus vos nostris locum facile facturos esse persuasum habeamus. PP.
Gottingae, Kal. Iul. c1o1occlxxix.

II.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

G O D O F R. L E S S D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS

SACRA XXXII.

IN A. D. XVII. SEPTEMB. MDCCCLXXIX.

RITE INDICIT.

*Vita antiquioris Graeciae ex ferorum et barbarorum
populorum comparatione illustrata.*

Commentatio II.

Anno iterum verso, Commilitones, redit follenis dies, quo huius reipublicae academicae faustos natales grata et iucunda recordatione, gratulatione laeta, piis votis precibusque prosequimur. Habemus enim, quod laetemur gratulemurque rerum nostrarum statum incolumem, nulla calamitate, nullo per hunc annum casu grauiore, percussum aut conuulsum, ne tentatum quidem ab aliquo inde tempore minoribus illis, quibus academica res laborare solet fere omnis, malis et mor-

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

B

bis;

bis; metu vero illo, qui superiore anno, cum hunc diem celebrarem, animos nostros non parum sollicitos haberet, ne belli civilis per Germaniam spargeretur latius incendium finibusque aliquando nostris contagio aliquo adhaeresceret, sublato; ita ut nunc supersit vnum illud votorum genus, quod pro Occidente pacando facimus: quod tamen non remissius aut segnius, sed eo ardentius facimus, quo magis, cum humanitatis communisque naturae ac necessitudinis causa, tum Regis nostri Indulgentissimi gratia, quem omni prosperitatis genere cumulatum vtinam videremus, vota ea suscipimus, pacemque ac tranquillitatem terrarum orbi generique humano restitutam cupimus. Interea ea saltem fruamur felicitate, quae diuino aliquo munere ac beneficio nobis contigit, et oculos animumque recreemus adspectu et cogitatione laetius in dies efflorescentis rei academicae nostrae. Quod enim aut bonorum aut ornamentorum genus, quod quidem aut traditum nobis sit ab iis, quibus nos successimus, aut nostra virtute partum, aut labore et industria quaesitum, dici potest, quod non integrum et illibatum sit, multa etiam sint aucta magisque cumulata? Nec vero ut res nostras laudemus ac commendemus, haec commemoramus, sed commemorando ut illud efficiamus, ut appareat, quantum singulari alicui benevolentiae numinis et tutelae debeamus. Siue enim interiorem nostrae reip. habitum, seu externam speciem, dignitatem et famam, contemplerur: occurrunt undique, quae gratam erga numen pietatem incendunt, et diei huius prouocent hilaritatem. Quid enim? festus
hicce

hicce dies non tanto candidior faustiorque illuxerit, quo laetius ciuitatem hanc enitescere, ciuium frequentiam increfcere, studia excandescere videmus? non laetemur numerum ciuium auctum, sed eiusmodi iuuenum accessu et supplemento, quorum ingenia expoliuerit, quorum mores finxerit aut fortuna lautior aut melior institutio? qui cum, ingenua indole, vitae elegantia, morum probitate ipsi se contineant, academica disciplina haud difficulter contineantur? vt, si academiae humanitatis non minus quam litterarum officinae esse debeant, hoc nomine nunc cum maxime Georgia Augusta appellanda sit; quam etiam aduenae, qui nos adeunt, quique ex incessus modestia, nullo viarum nisi ad auditoria festinantium strepitu, ex frequentia in templis compositoque ad pietatem et audiendi studium habitu ac vultu, indicium faciunt, hac laude eximie commendant. Nihil enim segniter, nihil fœcorditer et supine agi vident; sedulitas, industria, studium acre et incitatius mutuo adsp̄ctu, exemplo, contagione, stimulat et excitat, et pudore suffundit etiam tardiores.

Quam vtinam laudem sibi propriam ac perpetuam habeat haec nostra academia! vtinam ea vobis, Ciues, proposita sit gloriosa et memorabilis concertatio, vt factam hanc exemplis vestris, morum ac disciplinae honestate et dignitate, conspicuam academiam tueamini, quaque locastis laude ac fama, in ea firmetis illam et stabiliatis, diligenterque prouideatis, ne, quod saepe factum, hac parta per vos existimatione et laude vnus alicuius

inutilis cuius culpa ac fraude excidatis vniuersi. Nam ne nos officio nostro ac fidei deesse videamur, et curauimus studiose, et religiose curabimus. Sunt vero etiam, quae studium nostrum incendere possint: Regis Optimi indulgentia, Virorum summorum, quibus cura nostrae rei academicae tradita est, propensissimae voluntates; institutorum nostrorum tutela et inspectio assidua; studium ornandae Bibliothecae publicae et Musei academici. Experti sumus hoc quoque anno munificentiam singularem, cuiusque similis aut par memorari hoc in genere alia vix posse videtur, Viri Illustris et summo cum honore cum antea nominati, tum nunc quoque a nobis nominandi, L. B. DE ASCH, qui sumptibus, pro priuata fortuna satis opiparis et amplis, conquiri ac mitti curauit omnis generis res raras ex Asia et Europa septentrionali, inprimis quae ad naturae opes Musei nostri locupletandas, et ad numerorum rariorum, quibus aut historia illustrari aut regnorum et imperiorum rationes numismaticae declarari possint, augendas copias nostras spectent, Qua sua liberalitate vti vir praestantissimus memoriam suam in hac Musarum sede ad perpetuam eamque gratam recordationem consecrauit, ita inter nos, dum viuimus, commemorationem sui honorificam et iucundam merito est habiturus.

Videtis, Commilitones, quae adhuc a nobis narrata sint, sine grato pioque animorum sensu et cogitatione indulgentiae diuinae, cui et haec et innumera debemus alia, narrari non potuisse. His itaque ipsis sollennibus quorum indicendorum
caussa

caussa haec proscripta sunt, Deo O. M. publice agentur gratiae. Ducetur enim a viris Ordinis Senatorii Professoribusque ac Doctoribus in templum academicum pompa sollennis, et, quod speramus, frequens: nam in bonorum fructu communi nefas foret communem pietatis sensum gratum ac religiosum non praestare. Votis autem publice nuncupandis habebitur primo loco oratio a Collega spectatissimo GE. LVD. BÖHMERO, Iuris Antecessore primario, Ill. Ordinis Ictor. Ordinario, M. Britann. R. a Consiliis Iustitiae secretioribus, Viro et doctrina, et auctoritate ac virtute animi meritisque eminentissimo, nunc felicissimo Parente, quippe cui rara illa et vnica forte contingit felicitas, vt duobus filiis, *Io. Friderico Eberhardo* et *Io. Ludouico Bechtoldo*, praeclarae spei adolescentibus, comitatus prodeat, eosque summis in Iure honoribus exornandos in concionem producat. Consequetur cum ipsis summos in Iure honores eodem brabeuta *Ge. Lud. Krukenberg*, ornatissimus Candidatus. Quibus rite factis adscendet in cathedram facietque verba a) Vir Experientissimus, Collega coniunctissimus, IO. ANDREAS MVRRAY, D. Medicinae et Botanices Professor, idemque summos Medicorum Ordinis honores Candidatis quatuor dignissimis, *Ge. Philippo Lehr*, Moenofrancofurtensi, *Theodoro Frid. Trendelenburg*, Lubecensi, *Car. Henr. Wertmuller*, Stockholm. Sueco, et *Io. Frid. Adolpho Becker*, Lippenfi, impertiet. Ad haec sollennia, praesentia vestra, Comites Illustrissimi, vestraque frequentia,

B 3

quentia,

a) de limitanda laude librorum medicorum practicatorum vsui populari destinatorum.

quentia, fauore ac studio, ornanda, Illustres ac Generosissimi Iuuenes, et quotquot vobis ipsi vestra virtute ac doctrina nobilitatem facietis, Ciues ornatissimi, vt, si quis beneuolentiae, amoris ac pietatis sensus animis vestris insidet, conueniatis ac confluatis: non tam nostro, quam almae vestrae Parentis, Georgiae Augustaе nomine, quae a liberis suis hoc honoris genus, hoc nutritionis praemium, expectare ipsa videtur, rogatos vos esse existimatote.

Interea, dum sollennium curandorum apparatus fiet, ne vlla hora vacua sit ab officii honestate et a studii vtilitate, agite, Ciues, disputationem, nuper sumtam *b*), et manu dimissam, iterum repetamus. Substiterat autem opera nostra in eo, vt ad Graeciae aetates antiquiores transferrentur ea, quae adhuc vniuerse de rudibus ac vix inchoatis religionibus siluestrium et campestrium populorum ita erant dicta, vt liberatos a nostris opinionibus ac notionibus animos indueremus ea cogitatione ac ratione, quam illa vita, illa aetas postulat. Cum iis igitur, quae, ex ipsa rerum hominumque natura ducta, a nobis commemorata erant, conuenit id, quod fama acceperant Graeci, Herodotique inprimis auctoritas firmavit *c*), cum primo Pelasgi deos haberent nullos, postea eos habuisse deos sine nominibus. Cum enim homines palantes ac sine certa sede vagantes, re ipsa ferente, per familias coirent: religiones sibi quaeque suas constituit, rudi aliquo

b) Proluf. ad II Iul. h. a.

c) lib. II, 52.

aliquo signo posito, ad quod ritus certos faceret; neque alio nomine aut signum aut religio indigebat, quam quod eius familiae et esset et haberetur. Mansere ex hoc genere sacra pauca familiarum, quae opes et potentiam inter suos consequutae erant, quippe in quarum sacra transiisse videntur alii seu clientes seu populares ac ciues. Superfuit tamen ex vetere more religio Larium ac Penatum, multo magis frequentata illa in Italia quam in Graecia; in qua religionibus publicis omnino priuatae cessisse et in defuetudinem abiisse videntur; apud Romanos vero et Etruscos minus obscuratus Penatum ac Larium honos, nisi sub Caesarum demum tempora. Sed in Graecia vetere, cum magni hominum coetus e pluribus familiis confluerent, *dii patrii*, stirpium primo, tum vicorum ac ciuitatum facti, nomina quoque sua acceperunt, quorum tamen vim et originem plerumque obliterauit vetustas. Eminuere autem inter eos nonnullorum nomina, quibus adiunctum quoque saepe loci nomen declarat patriam religionem, vt Iouis Lycaei, Iunonis Argiuae, Apollinis Amyclaei, et sic porro: at in ipsis religionum locis *πατρώοι* Ioues, Apollines, Mercurii, audiebant; vt ex Pausania inprimis ad cognoscendum in promptu est. Verum haec iam alio loco diligentius exposita *d)* summatim nunc memorauimus. Attigimus illud quoque, quod cum barbarorum populorum communi more ac ritu conuenit, quod certis locis suum assignarunt numen veteres Graeci, inprimis montibus, flui-

B 4

flumi-

d) de Origine et Causis fabularum Homericarum in Novis Commentar. Soc. G. Vol. VIII. p. 37.

fluminibus ac fontibus; quae opinio non vnam eandemque habuisse videtur causam et originem; cum modo obscura aliqua alicuius rei, quae naturam loci singularem constitueret, notio, modo ipse adfectus, silvarum et montium solitudo, rupium et antrorum horror, conuallium amoenitas, modo antiquae maiorum fedis recordatio, locis religionem faceret. In multis Graeciae partibus, inprimis iis, quae vetera instituta et ritus diligentius seruant, vt inter Laconas et Argiuos, prisca Nympharum nomina, vt Taygetes, Spartes, quae Eurotae effret filia, Amymones, Nemees. Asopi filiarum, et sic alia, audiebantur, e quibus heroes indigetes susceptos ferebant; at in reliqua Graecia obscuratis nominibus omnino Genii locorum, Nymphae, Naiades, Oreades, Dii ἐγχώριοι celebrabantur.

Recte, inquis, haec disputata sunt; Graeciae numina nata putabimus partim e priscis Pelasgorum diis familiarum, partim ex diis locorum; plurima quoque esse innouata seu figmentis seu philosophematibus nonnullorum acutiorum, tum institutis, vsu, vita, rerum vicissitudine ac temporum decursu: vnde tamen illud euenisse dicendum erit, vt Graeci nullas deorum formas, praeterquam humanas haberent? Habuere vero alias; et plurima passim memorata sunt, et adhuc Pausaniae aetate per Graeciam visa, signa deorum rudia et informia, seu ligno seu lapide facta, modo columellam modo faxum coni vel cubi forma referentia. Rudes scilicet homines deficiebat ars meliorem formam effigendi: quae quum primum incrementa inter eos

habuit,

habuit, ad formam humanam Graecia omnem religionem reuocauit, et vero reuocare debuit. Quam enim numinis formam ac speciem effingant aut mente sua cogitent homines aliam praeterquam suam? Itaque per omnem septentrionem et veterum et nostrorum temporum constans est barbarorum mos, etiam in rudissima arte, exprimendi deos suos facie humana. Vt vero ad animantium formas in diuina specie effingenda aberrarent homines, factum est, ac fieri debuit, inter eos populos, qui hieroglyphis ac symbolis a natura per sensus obiecta ductis notiones animorum declarare soliti sunt aut adhuc solent. Recedunt hi a natura humana in diis, quando quidem, de iis quae animo sentiunt, parum explicita et explorata, nec verbis nec scriptura quomodo commode reddant, in promptu habent: Obscura itaque per multo etiam obscuriora exprimunt, a vulgo mox omnino ignorata et feruili stupore temere repetita. Verum in Graecia multa euenere, quae aliis barbaris non contigere, quibusque adeo effectum est, ut ab eo feritatis gradu, in quo adhuc multi populi subsistunt, ad meliorem cultum ipsi progredierentur. Primum aduenae ex aliis populis, maiore ingeniorum, artium et litterarum cultura expolitae, religiones ac ritus intulere, si non saniores ac puriores, ingeniosius tamen descriptos et constitutos, et ex notionibus certi generis philosophicis, quales illa hominum aetas ferebat, compositos; quorum rituum cum haud adeo magna esset dissimilitudo cum iis, quos ipsi a patribus acceperant, nec primo statim nutu imperaretur caue necessitas imponeretur, ut omnes

suas opiniones animis euellerent, cunctos ritus patrios abolerent, maiorum auctoritatem desererent, instituta eierent; haud paullo facilius eae religiones in animos hominum illabebantur et se infinabant, quam nunc nostra sanctior doctrina et institutio, a sensu, ingenio, animorum vi, intelligentia, more, usu, natura adeo ac coelo barbarorum, quos adimus, alienissima; ex qua si quid aut percipiunt aut memoria retinent barbari, rudes quidem nec aliis artibus ac doctrinis imbuti, nihil fere aliud id esse apparet, quam ritum aliquem superstitiosum cum prisca ac patria superstitione confusum. Itaque mature coaluere veteres illae religiones cum nouis et aduentitiis, aliis ex his acceptis, aliis spretis ac posthabitis. At rituum illorum causae narratae a maioribus mira varietate ad posteros peruenerant: coniunctae cum iis commemorationes maiorum, gentisque ac stirpis, fortunae; multa aetate, multa multorum iteratione ac frequentatione, auctae omnes in maius rerum miraculum. Extiterunt tum vates, qui religiosos hos mythos, varie confusos ac mixtos, fundum suae poetices et argumentum carminum facerent, iisque adeo suauitatem, elegantiam, copiam varietatemque miram affunderent. Eidem vates iis vixere temporibus, quibus vitae priscae vestigia necdum omnia euanuerant, philosophiae tamen incunabula aliqua erant constituta, sermo autem nondum ad subtiliorem rationem compositus, non tam falsa fingendi, quam vera, aut pro veris accepta, rerum verborumque figmentis exornandi, licentiam non modo praebebat, sed etiam requirebat. Quae omnia nullis aliis barbaris

barbaris cum fortuna obtulit, tum Graecis illud tribuit, ut, cum meliorem animorum cultum per artes et doctrinas induerent, non hieroglyphicam aut aliam minus commodam litteraturam acciperent; qua vna ratione et causa ut Aegyptiorum ita Sinenfium profectus tolluntur; utque iidem non alium populi alicuius peregrini sermonem adsciscerent, quo ad peregrinum habitum mores, ingenia, litteras, deflecti, indolem propriam ac virtutem extinguere necesse est, sed ut sibi saperent, suaque retinerent. His omnibus effectum est, ut Graeci, ab iisdem initiis profecti, priscorum institutorum vestigiis ubique seruatis, multa tamen, etiam in religionibus, multo melius, quam alii populi, constituta haberent; saltem ut barbaries ac foeditas a publicis sacris abesset, quae aliis gentibus, inprimis ex prisca Naturae, cuius vis procreatrix per symbola a generatione petita declarari solebat, cultu, adhaererat. Cum autem deos humana forma indutos e) accepissent poetae: quam accommodatum id poeticis rationibus esset, facile intellexerunt; et primo quidem etiam res, quae in natura apparent, rerum elementa, naturae partes vel vires vel effecta, tum notiones aut symbola, quibus notiones animorum redderent, in similem naturam deorum mutauere; tum vero utrumque deorum genus epicis narrationibus adhibuere, quoties aliquid perficiendum esset, quod maiorem ac potentio-rem auctorem, quam hominem aut heroem, desideraret. Elaborata hinc est vetus illa hominum rudium et imperitorum

e) ἀνθρώποφους v. Herodot. I, 131. Foucher V. Cl. in *Hist. de l'Acad. d. I. Tom. XXXV. p. 15. sq.*

ritorum animis infidens ratio, vt humanis ingeniis, moribus, virtutibus vitiisque ex eo quidem genere, quod inter homines eius aetatis maxime vigebat, deos insignirent, euecta tamen et aucta in maius, vltra humanae naturae modulum, et corporum et animorum virtute; adumbrata deorum vita ex vita heroum; assignata sedes in Olympo monte: quem ante oculos habuisse necesse est poetas eos, qui primi eam rationem sequuti sunt. Coniuncta cum iis, quae exposita sunt, erat illa quoque ratio, vt has ipsas naturas, quas deorum nomine impertierant, interdum, prisco saltem aeuo, inter homines versari, hominum more agere, ferrent et putarent; cuius similis ac par persuasio inter plerosque barbaros etiamnum obtinet. Forma quidem ac species, qua in conspectum venire crederentur, erat humana, sed maior et augustior, nonnunquam horrida, minax et terribilis. Senioribus temporibus, cum deorum apparitiones minorem iam fidem reperirent, spectrorum terriculae successere; de quibus non minus absurda, quam quae inter nos audiri solent, narrata olim sunt. f) A diis iratis immitti morbos, pestilentias, agrorum sterilitates, omne calamitatum genus, et nunc barbari sibi persuadent, et olim antiquitas credidit, iram autem deorum prouocari iisdem fere causis, quibus hominum impotentia, incontinentia et libido incitari solet; sunt in his morbis inprimis furor et insania, diuinitus fere

f) Narrantur enim congressus cum spectris, supra, pugnae, caedes. Nota narratio de spectro Temesiensi ab Euthymo Locro pugile debellato. Paus. VI, 6. Aliud *Φάσμα* ab Hippota victum v. ap. Conon. narrat 26.

fere infligi credita, de qua alio tempore erit agendum. g) Cum dii certa loca, imprimis filuarum folitudines aut confecratos agros, frequentare crederentur: orta est vetuftiffima illa religio, vt confecrata diis loca et omni humano vfu exempta, (*ἀνεμίενα*) vna cum feris et armentis, quae in iis errarent, intacta feruarentur, vtque ea adire aut quicquam inde subducere nefas haberetur: vt adeo Solis armentis maētatis Vlyffis focii impio et vix expiando scelere fe obligaffe exiftimarentur. Neque alia etiamnum multorum barbarorum est religio. Sunt verbi cauffa in lacubus Huroneni, et fuperiore Canadenfi, infulae plures, quas certis Geniis confecratas et ab iis habitari creditas nemo barbarorum adire aufit h). Attingere tantum folemus haec et frictim commemorare, quandoquidem in iis, quae aut fatis vulgata, aut late per plures populos, terras ac faecula, fparfa funt, exemplorum auctoritas defiderari nec folet nec poteft. — Verum inftat nunc follennium agendorum tempus, iubetque adeo ipfa fefti diei religio alia in aliud tempus differre ac feruare. Nunc, quod felix fauftumque fit, dum follennium apparatus fit,

*Vos ite aētutum, atque opere magno edicite
Per urbem, vt omnes, arcem qui aflluque accolunt,
Ciues,*

g) In Comment. de maribus inter *Scythas morbo effeminatis et de hermaphroditis Floridae*. in Commentationib. Soc. G. Vol. I. 17.

h) Vt nuper iterum *Carver* docuit, (*Travels to the interior Parts of North-America*) p. 144. 134. 5.

*Ciues, ominibus faustis augustam adhibeant
Fauentiam, ore obscena dicta segregent i).*

Vota autem, quaecunque nuncupabuntur, vti rata esse velit Numen O. M., ex animo precamur. P. P. in Georgia Augusta a. d. XVI. Sept. c1b10ccclxxix.

- i) Verba sunt ex Accii Oenomao, ap. Nonium in *Obsce-
• num*, constituta, vt locum emendandum esse arbitramur.

E p i m e t r u m.

Praescriptam habebam animo formam eorum, quae scriptionibus pluribus ulterius perfequerer. Duxi lineas in Comment. I. p. 5. 6. seposui tamen incepta, mox etiam omisi et abieci, cum viderem Collegam doctissimum, me iuniorem, maiore copia-ram apparatu et otio iustructum, ad haec eadem tractanda accessisse, conuersis ad generis humani, quam appellant, historiam studiis. Ne itaque, ab aliis rerum principiis et argumentis ipse profectus, de nonnullis aliter sentiendo ac statuendo, aliorum placitis ac studiis obtrectare velle viderer; cum ab omni hac contentione sim alienissimus; ab toto hoc genere recessi; inprimis cum Genius natalis auri meae aureum illud infufurraret: *laudato ingentia rura, Exiguum colito.* Illud tamen, quod in binis his commentationibus exposui, sic satis bene mihi obseruasse videor: omnem de barbarorum et ferorum populorum moribus, institutis et opinionibus, disputationem esse inanem, si, vbi *verbis nostris vulgaribus*, quibus tamen ea in re vtendum est, enuntiatum aliquid a peregrinatoribus et scriptionibus, qui de iis tradiderunt, acceperis, barbarorum hominum animis arbitreris easdem rerum notiones obuersari, quas ipse teneas, cum eadem verba audieris, sique reliqua inde argumentando constituas. Immo vero ad *sensus* istorum barbarorum, quantum quidem licet, assequendos intendendus est animus, quales isti fuerint aut esse debuerint, in sequendo vel faciendo eo, quod nostrates ex Europa aduenae familiari sibi nomine, et ex sua opinione, appellarunt; videndum

dendum est, in illa vita, in illo caelo soloque, in illo culturae seu defectu seu progressu, quales possint ac debeant esse hominum notiones: ad has exigenda sunt narrata, non quae peregrinantium quisque statuerit aut ariolatus sit, sed facta et res, quas sensu oculorum et animorum integro et incorrupto illi cognouerint. Docuisse hoc mihi videor in notione numinis ac religionis; hoc idem doceri poterat in omni religioso cultus genere. Sic vocabulo sacrificii, cui innutriti sumus, decepti, quam multa de priscis populis aut de barbaris nostrarum aetatum apposuerunt scriptores aliena et parum consentanea! dum adorationis voce utimur, quam falso plerumque de barbarorum populorum sensu statuimus! dum mysteriorum nomini indulgemus, dum magos, vates aut sacerdotes pronuntiamus, quam multa se in animum insinuant, profecta ex iis notionibus, quae, nominibus illis auditis, eum impellere solebant! De Geniis veterum, ac Daemonibus barbarorum nostrae aetatis, locus est et copiosus et lubricus. Incredibili modo variata eorum fuit notio et acceptio per omnes aetates. Vellem utique totum hoc genus subtiliter fatis a quoquam declaratum dari. Accedendum vero est ad eam rem nulla cum opinione praeconcepta, nec statuendum est ab initio quid effectum esse velis; verum videndum, quid ex iis, quae rimanti et inuestiganti se obtulerint, reuocatis singulis ad genera sua, statuendum esse videatur. Ut in malos Genios malosque deos incideret hominum multorum opinio, proclive esse debuit mentibus indoctis et ultra sensuum impulsus non assurgentibus, quum vitae
mala

mala et aerumnas, naturae ruinas et excidia facta viderent: obscurum est alterum, quali natura, ingenio, vi, pollentes et instructos eos putauerint. Hoc igitur in toto hoc genere difficillimum esse arbitror, a nostris sensibus auocatam mentem transferre ad eos sensus, qui hominum ipsorum fuerint de quibus aliquid traditur, multo magis, si aut aetas, qua vixere, aut vitae genus ac conditio a nostra vita et aetate valde discrepat et abhorret. Sensu animi molli, ingenio versatili ac facili et sagacitate opus est; ab omni opinandi temeritate et arrogancia, tuendaeque opinionis semel conceptae pertinacia, alienus esse debet, qui in aliorum sensum, morem cogitandi et opinandi, tamquam subrepere vult et se insinuare.

Alia in comparandis hominum diuersi caeli diuersaeque aetatis ingeniis, moribus et institutis, posita est commentatio, multo minoribus difficultatibus obsepta, minore quoque acumine ac sollertia indigens, dum non nisi ad diuersas caeli solique naturas, ad statum conditionemque vitae et culturae modum, et ad vim quam illa ad corpora ac sensus hominum habent, est attendendum, vt intelligas, in simili locorum hominumque habitu similes quoque, saltem haud multum discrepantes, mores et instituta obtinere. Et sunt quidem horum alia in vitae necessitatibus aut rerum copiis parandis seu fruendis occupata, quorsum cultus quoque, cura habitusque corporis, habitatio, instrumenta, utensilia spectant; alia in omni re domestica, ineundis matrimoniis, liberis educandis, negotiis ciuilibus, republica regenda, spectantur,

quae politicum omnino genus constituunt: quorum alterum hoc genus multa habere potest vtilia ac praeclara, prius illud plura, quae delectant, at minus vtilitatis afferunt. Vtriusque generis multa colligi possunt ex Herodoto, Diodoro et Strabone, multa ex aliis non sine fructu cum scriptoribus de Americae Africaeque barbaris comparanda. Esse, verbi causa, et olim fuisse, qui in specubus habitent, Troglodytas appellant, nihil habet in quo multum moreris. Terras incultas abundare serpentibus ac feris, paludibus locisque viginosis laborare, vt veteres Delphos, Arcadium, Argolidem; succedere adeo monstra et monstrorum domitores; promiscuos ferorum hominum esse concubitus; matrimonia barbarorum emtione venditione parata et pro domini genere habenda; vlciscendae iniuriae et poenae caede facta expetendae inter barbaros propinquis impositam necessitatem; ignem terebrando ligno extundi solitum; (Apollon. I, 1184) corpora picta et stigmatibus puncta, vt Thracum (apud Herodot V, 6. et alios); a Scythis caluariam itidemque cutem detractam pro victoriae signo habitam (apud eund. IV, 64. sq.); inprimis rituum funebrium memorabilem inter multos populos consensum; fetialium sanctitatem, oliuae vsum in supplicatione; fagittas in capitis diademate fixas (ap. Aethiopes: Luc. de saltat. c. 18): haec et alia, memorauimus enim temere quae menti ac memoriae se offerebant, communia esse barbaris et veteris et nostri aeui, res est ad obseruandum expedita fatis et obuia, nec adeo difficile est causas exputare ex vita, studiis, necessitatibus istorum hominum haud inter se dissimilibus.

milibus. Ita moris exponendi pueros et necandi, aut ita educandi, vt vix patria aliqua in eos auctoritas esse videatur; conditionis, qua feminae habentur, facile reddi potest ratio: omninoque illa, quae ad causas phyficas retrahi possunt, expeditu sunt facilia. Maiorem tamen delectationem ad meum sensum habent, plusque vtilitatis ad mentis humanae naturam et indolem per omnem vitae culturam eiusque incrementa variabilem et ad novos habitus induendos habilem aptamque declarandam, afferunt illa quae ante haec omnia primo loco posui: sensus barbarorum religiosi et de rerum causis originibusque iudicia, et opiniones ac superstitiones; tum primorum sapientum philosophemata; cumque ea per symbola et mythos fere declarentur, accendit haec ipsa res animadversa studium ista cognoscendi. Accedit enim haec noua difficultas in comparandis veterum populorum ac recentiorum opinionibus quod plurima in vtroque genere per symbola sunt declarata: quae si quis ex nostro sensu interpretetur, vt plerumque fieri solet, alienissima eum de populorum ingeniis ac sensibus profiteri necesse est. Sunt in his multa etsi diuersa a causis inter diuersos populos profecta, ad communem tamen humani generis indolem et naturam facile reuocanda. In hoc rerum ordine sunt opiniones de monitris, prodigiis et ostentis. Vt sint, qui praestigiis mirationem faciant aliis, eaque re inter suos auctoritatem consequantur, etsi variis modis et artibus id efficitur, in natura tamen humana vbi que causas habet idoneas Non nunc praestigias commemorabo v. c. Telchinum in Rhodo (Diod.

V, 55) haud abfimiles earum fraudum, quas nunc inter barbaros Asiae et feros Americae populos vbique faciunt certi homines aut furore percussi aut furorem fimulantes. At mirationem facere potest morbus ille per omne humanum genus vulgatus, multo vero maxime inter populos barbaros, ftupidos et omnium rerum ignaros, vt, cum nihil quod ante oculos positum fit, intelligant, fint tamen qui futura praeuideant ac praedicant. Nihil forte est, in quo ingenii humani imbecillitas in magis conspicuo loco posita fit quam in hoc, quod, quo magis obtusa hominum sunt ingenia, eo plus sibi vindicant in videndis futuris; et quo minus rerum in sensus incurrentium naturas explorare laborant, eo plura de geniis ac daemonibus comminiscuntur, quos oculis vsurpauit aut alio sensu cognitos habet nemo. Potest tamen et huius rei ratio reddi idonea. Naturali enim cupiditate cognoscendi futura incitatos multo magis irritant somniorum ludibria; quibus cum viderent interdum ea, quae mox euenire necesse fuit aut quae casu contigerunt: arripuerunt id, quod natura obtulerat, atque etiam in artis commentum conuerterunt. Itaque somniis tantopere indulgent barbari, vt etiam ieiuniis diuturnis ea sibi arcessant. Ab his iisdem somniis profectam putabimus opinionem de animabus post mortem superstitibus; nam a philosophica contemplatione peti illa non potuit. Obiicitur viso nocturno Achilli vmbra Patrocli: vmbra igitur eius superesse creditum est. Viderat idem vmbra Patrocli currum agitantem et arma tractantem: quid mirum, si in inferis vmbra studia pristina seu armorum seu venationis profequi credi-

credidit? Cū porro animi vis concitata, et seu corporis motu vehementiore seu potione inebriante incallescens, seu morbo inflammatus furor, nouarum rerum species menti obiiciat: non mirabimur incidere in hanc ipsam opinionem homines nonnullos, vt ea, quae aut ipsi aut alii cognoscere cupiant, his artibus praesentire sibi videantur, vtque motus hos animi vehementiores potionibus Cassauae aliorumque vinorum arte factorum sibi arcessant. Hac stultitia fraudi praestigiis doloque malo parata est via. In Mingreliis vix sensu communi praediti Papas rerum omnium ignoratione notabiles sunt, praeter quam quod artem praedicendi futura profitentur (*Chardin. To. I. p. 69*).

Est tandem locus comparationis et utilis et iucundus in ipso progressu vitae et opinionum in diuersis populis a feritate ad cultum meliorem, in multis etiam ad ipsa philosophorum placita, aut ad artium ac scientiarum elementa ac principia. Saltatio omnibus barbaris communis est in festis ac sollennibus omnis generis etiam religiosis. At apud Graecos ea deducta est ad chori numeros ac modos doctiores, hinc ad drama. Res carissimas offerre iis quos honore afficere velis, plerisque barbaris in more habetur. Processit inde mos populorum adeundi ac salutandi reges virosque principes, munere oblato; et inter Graecos progressa hinc sunt donaria diis in templis consecrari solita. Placandae numinis irae, expiandae culpae, lustrandi, consecrandi, deuouendi, quot ritus, quot religiones tetrae et horrendae inter populos cum feros tum

barbaros tum cultu expolitos fuere inuentae! omnes a prauo studio homini affimulandi deum profectae. Petita sunt morborum remedia a vatibus et ab oraculis, quae inter feros populos plerosque a praestigiatoribus expectantur, qui, etsi herbis ac radicibus adhibitis salutaribus, ad morbos tamen depellendos eos, quos genios seu spiritus appellare solemus, inuocandos sibi esse putant. Atqui inter haec ipsa artis medicae inter Graecos prima iacta sunt fundamenta. Quo ipso fit, vt in omnium fere artium et scientiarum originibus inuestigandis ad priscorum et barbarorum hominum opiniones et instituta redeundum ab iisque prima sint rerum earum elementa deducenda. Adeo numen O. M. constitutum esse voluit, vt ea, quibus inuentis humana mens vel maxime superbit ac gloriatur, a summa imbecillitate et infantia ingenii procedant, vtque, vbi ad fastigium subtilitatis et scientiae peruenisse nobis videmur, iterum subsistendum nobis sit eo in loco, quo imbecillitatem et infantiam ingenii nostri arguit inscientia omnium eorum, quae ad ipsam rerum naturam eiusque causas tenendas nos perducere possint.

III.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 G O D O F R. L E S S D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM
 CHR. FR. GE. MEISTER D.
 IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 CIVIBVS SVIS
 COMMENDAT
 IN A. D. IVLII II. CIO IO CCLXXX.

Foedera Carthaginensium cum Romanis super navigatione et mercatura facta illustrantur.

Commentatio prior.

Exit iam annus, Commilitones, ex quo apud eum, cuius nomen huic pagellae praescriptum videtis, magistratus academici fuerunt insignia; transferentur ea nunc, Senatus academici auctoritate a Regio Regimine firmata, in domum Viri Ill. et Consultissimi,

CHR. FR. GE. MEISTER D.

qui cum iam antea hoc magistratu vna et altera vice feliciter functus sit, cumque amorem eius in vos, Commilitones, perspectum fatis habeatis, vestrum

omnium bonis cum votis ominibusque initurus est magistratum, eumque auspiciabitur die castino follennibus ex more in templo academico habitis: quo vt hora X. pompam ducatis, Illustrissimi S. R. I. Comites, tuque, Generosissima et cum genere tum animis, moribus ingeniisque, nobilissima Iuventus, frequentes fauentesque adfatis, humanissimis precibus contendimus.

Quibus follennibus cum nunc praefandum fit a nobis, et, dum praestolamur pompae aduentum, vos, Commilitones, tanquam confabulatione aliqua, detinendi fitis: vt variemus sermonem, age seponamus nunc in aliud tempus inceptam nuper *de vita antiquioris Graeciae ex ferorum et barbarorum populorum moribus illustranda* disputationem, et otio- lum horarium, quod in manibus est, consumamus in re, in quam *inter bella haec maritima, quae a potentissimis Europae gentibus geruntur*, nonnunquam cogitatione incidimus. Quandoquidem enim et olim fuere populi navigationis studiis maritimisque opibus clari, in quaestionem venire potest, an iisdem his institutis et legibus, artibus consiliisque, in parando tuendoque imperio maritimo vfi sint, quae nunc sequi videmus populos nostros maritimo imperio praevalentes. Atqui, si pauca ea, quae ex antiquitate his de rebus tradita supersunt, diligenter inspexerimus, videbimus *vix aliquid seu iuris seu prudentiae causa institutum commemorari posse, quod non et olim frequentatum esset*; idque operam dedisse potentiores populos, vt excluderent alios certorum locorum, tractuum ac littorum aditu, aut, si ab
aditu

aditu interdicerere non possent, saltem, ne emporium aut castellum ibi habere possent, cauerent; vt prohiberent a certo commerciorum genere, arcerentque a coloniarum suarum accessu; vt interiora terrarum adire exteros vetarent, arcanaque aliqua nauigationis et negotiationis sibi quique seruarent; vt mercaturam seu exterorum seu coloniarum seu sub ditione habitatum ciuitatum variis modis circumscriberent, nec nisi certis in foris, certis sub legibus, merces et vendere et emere iuberent; vt eius urbis, quae princeps populi esset, auaritia omnia ad se raperet, et locios popularesque eidem luero ac quaestui inhiantes iure ac legibus excluderet; in bello autem vt naues commeatum hostibus aduehentes interciperent, naues submergerent, nautas vinculis traderent; porro, vt nautas, qui emporia sua contra vetitum adirent, mari demergerent aut necarent, merces aduectas publicarent; et sic alia.

Quae cum vel ex nobilissimis illis *foederibus*, quae *inter Poenos et Romanos* inita propitio aliquo fato in Polybianis reliquiis ad nostra tempora seruata sunt a), doceri et declarari possunt: iuuat nunc haec ipsa foedera eo consilio perlustrare, vt et temporum

C 5

porum

a) Polyb. III, 22 sqq. Nec neglecta fuere haec monumenta antiqui iuris publici praestantissima a viris doctis. Inseruit ea supplementis suis ad Corpus Diplomaticum Barbeyracius (*Suppl. au Corps Diplomatique* T. I. Art XC VII. CCL I. CCXC VII. CCCXXXII. cf. *Guthrian. hist.* T. III. p. 315. 345. *Huet Hist. du Commerce* c. 21.) Nec tamen suplegere placet ea, quae in controuersia de mari clauso ac libero a viris doctis, Seldeno inprimis, disputata sunt.

porum rerumque statum, qui sub cuiusque foederis pactionem fuit, contemplemur, et, quae ex foederum legibus intelligi aut elici possint, imprimis quae confilia, quas artes, maritimi populi iam tum amplexi sint, inuestigemus. Nondum enim hoc a quopiam accurate factum vidimus.

Polybius, vbi in causas belli ab Hannibale in Romanos moti inquit, vt calumnias in Romanos iactas, ac si cum Poenis pacti essent ab initio, vt hi Italia, ipsi Sicilia vniuersa abstinerent, refellat, eo descendendum sibi esse vidit, vt, quotquot inter vtrumque populum foedera perscripta essent, omnino repeteret: imprimis cum natu etiam maximis et rerum patriarum callentissimis ea passim ignota essent, inspecta tamen a se diligenter in tabulis aeneis in Aerario Aedilium ad Capitolinum Iouem seruatis *b)*), et interpretata, quantum intelligitur, amicorum opera adhibita; quandoquidem veteris sermonis Romani ipse monet tantam esse diuersitatem, vt vel peritissimi nonnulla vix intentione animi summa explanare possint *c)*).

Ad bellum igitur Punicum II. sexies aut septies omnino foedus inter Romanos et Carthaginienes ictum constat. Adscribemus vno loco singulorum foederum tempora, sine quorum notatione nemo in hiltoriis excutiendis satis feliciter versari potest.

I. Foedus factum V. C. 245. a. C. 509. Ol. 67, 4.

b) III, c. 26.

c) c. 22.

II.

II. V. C. 406. *d*) a. C. 348. Ol. 108. 1.

III. V. C. 448. a. C. 306. Ol. 118, 3.

III. Sub Pyrrhi in Italiam traiectum; is factus
V. C. 473. a. C. 281. Ol. 124, 4,

V. Bello Punico I. finito V. C. 513. a. C. 241.
Ol. 134, 4.

VI. Anno inde quarto V. C. 516. a. C. 233.
Ol. 136, 4.

adiectae foederi superiori conditiones nouae, vt
Sardinia decederent Poeni.

VII. Facta cum Asdrubale in Hispania pactio,
ne belli caussa Iberum annum transfirent Poeni. V.
C. 526. a. C. 228.

Iam foedus illud *primum* ab V. C. 245. eo ipso
anno ictum est, quo Romani regibus eiectis liber-
tatem receperant. Porfenna quidem, Clusinarum
rex, armis infestis Romam adortus erat, vt regem
pulsam restitueret; discessit tamen, foedere satis du-
ris legibus perscripto, vt ne ferro, nisi in agro co-
lendo, Romanis vti liceret. Inter haec principa-
tum illi inter Latinos societate iunctos, Tarquinii
Superbi maxime opera, tenebant, aliquoties cum
Veientibus, Fidenatibus, aliisque Etruscis ciuita-
tibus, etiam cum Caeretibus, conflixerant; oram
maritimam, qua Latium patet, socii Latini inco-
lebant.

At

d) M. Valerio Coruo M. Popillio Laenate IV. Coff. qui
ex Liuii rationibus, lib. VII, 27. est a. 407.

At Poeni, multis cum Mauris et Numidis factis proeliis *e*), iam tum late Africam imperio tenebant, partim in loca per colonias a communi stirpe profectas obfessa fucesserant. Phoenices enim iam ante ea tempora extremam Africam ingenti coloniarum, seu emporiorum multitudine obsepserant; CCC. ciuitates a Pharusiis et Nigritis XXX. dierum itinere a Lixo habitantibus euerfas narratum est *f*). Siciliae oram maritimam Poeni occupauerant, Machaei maxime fortuna vsi, minus tamen prospera illa in Sardinia *g*): sed cladis acceptae damna mox ab iis esse reparata, docent ea ipsa, quae in foederè commemorata videbimus *h*). Opibus tamen maritimis non minus illo tempore valebant Etrusci, et inter eos Agyllaei seu Caeretani. Italiae extrema et Siciliam tenebant coloniae Graecorum, quarum nonnullae nauigatione et rerum omnium affluentia ex laeto agrorum prouentu florebant; in his etiam Cumani *i*). Inter haec Phocaeenses Aleriam in
Cyrno

e) Iustin. XVIII, 7. XIX, 1, et 2.

f) Strabo XVII. p. 1182. C. 1185. B. add. lib. I. p. 83. A cf. Plin. V, 1.

g) Iustin. XVIII, 7. Oros. IV, 6. Si recte rationes suas subduxere viri docti, iam tum Hanno (circa a. C. 570.) magnam Africae occidentalis partem nauigatione obierat, vltra tropicum Cancris vsque ad Promontorium Palmarum, nisi forte ad ipsam insulam S. Thomae, euagatus; vt altera ex parte Himilco occidentale Europae littus, vsque ad Insulas Silures l. Cassiterides, (*Sorlingues. Scilly*) Intrauerat: Plin. II, 68. vid. Hannonis Periplus inprimis a Viro solertiſſ. *Bougainville*, et nuper a Viro Cl. *Campomanes* illustratus.

h) v. Polyb. III, 22. et c. 23. p. 284. med.

i) v. Dionys. H. VII, 3.

Cyrno feu Corfica condiderant; XX annis post, patria euerfa (Ol. 60, 7. a. C. 539.) eadem in infula reliquiae gentis nouas fedes quaefitum iuerunt; cum latrociniis mare infestarent, aut forte metum ac fufpicionem facerent, ipfi nauigationis ftudiis incluti, conflatum in eos bellum a Poenis et Etrufcis: pugna naualis in mari Sardoo facta. Victores Phocaeenfes, fractis ex pugna viribus, Corfica relicta difceffere; vt tamen aut nauium praefantia aut rei naualis peritia eos excelluiffe putemus, inde colligimus, quod eductis in aciem LX nauibus CXX naues hoftium fuperarunt *k*). Ceffit inde Poenis Corfica *l*). At mare aliquoties legimus fuiiffe infestum, modo Etrufcorum latrociniis, quae repressere Siculi *m*), modo Poenorum, quibus refiterunt Maffilienfes *n*).

Inter haec (Asiae enim res Poenorum animos eo tempore follicitos habere non poterant; a Cambyse

k) Herod. I, 166. 7.

l) vt ex Diodoro intelligimus XI, 88.

m) Diod. eod. l.

n) Thucyd. I, 13. Pauſ. X, 8. modo non Phocaeenſium pugna in duas abiit. Audiendus tamen Iuſtin. XLIII, 5. Videtur ex manubiis huius victoriae fuiſſe Apollo Maffilienſium Delphis dedicatus Pauſ. X, 18. p. 841. f. Ceterum praedationis maritimae frequens eſt in antiquis hiftoriis commemoratio. Multa iniuriae genera ad id nomen videntur referri. Ita qui alios aditu locorum ac littorum excluſos eſſe volebant; qui iniurias acceptas ultum ibant, non minus latrocinia in mari facere dicti videntur, ac ſi vere feciſſent. Poenorum *ληστεῖς* et Tyrrhenorum inprimis infames; Feſtus in *Tyria Maria: Tyro oriundi Poeni adeo potentes maris fuerunt, vt omnibus mortalibus nauigatio eſſet periculofa.*

byse XV. annis ante subacta Aegyptus tum feruentium pars erat vilissima; Xerxis autem in Graeciam transitus non nisi XXVIII, annis post haec factus est) *foedus Poenorum cum Romanis sancitum; cuius leges, secundum ea, quae dicta sunt, caussarum momenta minus obscura speramus esse habituras o).*

Scriptum itaque fuit foedus ita, *ut et Romanorum et Carthaginiensium socii eo tenerentur.* Quinam hoc tempore illi fuerint, paucis declarandum venit. Romanorum quidem nulli alii esse potuere quam Latini, foedere illo memorabili, quo prima futurae potentiae Romanorum fundamenta substructa fuere. cum Romanis iuncti: v. Liv. I. 49-52, et multo magis Dionys. IV, 41-49. Nominatim paullo post in ipso foedere memorantur Ardeates, Antiates, Laurentes, Circeientes, Terracinentes, littoralem fere plagam incolentes. Carthaginiensium autem socii fuere partim Phoenicum partim suae ciuitatis coloniae. Diuersa earum erant iura. diuersa conditio. Vtica quidem meliore iure vsa est; aliae sub ditione et imperio Poenorum erant. Durius habitae eae, quae a Libyphoenicibus habitabantur; erant hi a Phoenicibus, qui cum Libybus coniugia contraxerant, oriundi: ex eo genere inprimis fuisse videntur ii, qui Byzacenam prouinciam incolebant. (Plin. V, 3.) Poenorum in eos non minor erat superbia, quam nunc Hispanorum in Mestizos, populares suos cum Indis permixtos p).

Scriptum

o) ap. Polyb. III. 22.

p) bene de his vir cl. de Ste Croix l. mox c. p. 32. sqq.

Scriptum autem foedus, *petentibus*, quantum quidem assequi licet, *Romanis*, nam arbitrio Poenorum leges constitutas esse plerasque ad intelligendum in proclui est. Cum Etrusci, inque iis Clu-
fini, Tarquiniorum vrbe pulforum caussam fusciperent: probabile fit Romanos Poenorum, qui solum Etruscorum opibus et copiis maritimis haud impares erant, amicitiam ac societatem sibi adiunxisse, inprimis eo consilio, vt agri prouentum, quem Etruscis adhuc vendere soliti erant, exclusi inter arma ab eorum commerciis, ipsi in Africam transueherent. Quam quidem rem acerbam accidere debuisse Etruscis apparet.

Cautum vero est in foedere:

I. *Ne Romani et Romanorum focii ultra Pulchrum Promontorium nauigent, nisi tempestatis aut hostium vi coacti; sin coacti fuerint, ne quis ibi aut mercetur aut capiat quicquam praeter necessaria reficiendis nauibus et sacris faciendis; nec ultra V. dies commorandi sit facultas.*

Iam primum hoc statim memorabile in hoc foedere occurrit, quod exemplum in eo prostat *libertatis nauigandi circumscriptae*, adeoque seruitutis non nauigandi, quam vocant *pp*). *Promontorii* quidem *Pulchri* situs non satis definitus est *q*); ex iis tamen, quae

pp) cf. Grotius I. B et C. II, 3, 15.

q) De *Promontorio* hoc *Pulchro* alter locus est Liuii, qui rem facit ambiguam, lib. XXIX, 27. vt ad Vticam illud referendum esse videatur; id quod sequuti etiam sunt viri docti, *Cellarius*, qui tamen haerere se fassus est, et *Shaw*, doctissimus Britannus, (*Travels* p. 142.) qui *Promontorium Candidum* etiam *Pulchri* nomine venisse

quae a Polybio paullo post subiiciuntur, firmatur id, quod ipsa res docet, ad oram ab oriente Carthaginis

venisse contendit. Non meminerat nostrum Polybii locum, cuius haud dubie maior hac in re est auctoritas; id quod et Schwarzius bene observavit ad Geogr. ant. Cellarii p. 887. Etsi enim ea, quae ille nimis subtiliter de nominis causis disputat, sequi nolimus; manifestum tamen sit e Polybii verbis c. 23. nomen *Pulchri* Pr. habuisse procurrens in septentrionem ab oriente Carthaginis promontorium, *Hermacuum* seu *Mercurii*, nunc *Cap Bon* et indigenis *Ras-Adder* appellatum, aut, quod d'Anville, solertissimus vir, amplexus est, eius partem aliquam, forte interius illud promontorium, quod *Herculis* nomine declaravit *Shaw* in Tab. ad p. 148. Locus quidem Liuii, qui fraudi viris doctis fuit, commoda interpretatione bene expediri potest. De Scipionis traiectu in Africam e Sicilia agitur: *Iam terram cernebant, haud ita multo post gubernator Scipioni ait — Mercurii promontorium (hoc est illud ab oriente Carthaginis prom.) se cernere; si iubeat eo dirigi, iam in portu fore omnem classem. (Sunt autem eo in littore loca appulsui navium idonea sub Aquilariam: v. Shaw p. 158.) Scipio -- dare vela et alium infra (propius ad Carthaginem) nauibus accessum petere iubet. Vento eodem ferebantur, -- ubi illuxit, ventus idem coortus, nebula disiecta, aperuit omnia Africae littora (eundem adeo cursum per noctem tenuerant, versus interiorem sinum, in cuius recessu Carthago sita.) Scipio, quod esset proximum Promontorium percunctatus, quum Pulchri promontorium id vocari audisset, placet omen, inquit, huc dirigite naues. Eo classis decurrit: copiae omnes in terram expositae sunt. -- (c. 28.) Expositis copiis Romani castra in proximis tumultis metantur. -- Postero die -- iam Scipio classe Uticam missa, ipse, haud ita multum progressus a mari, tumultos proximos ceperat -- (c. 29.) urbem etiam proximam Afrorum satis opulentam cepit (Male ad Locham Uticae vicinam referunt, ex Appiano T. I. p. 14. nam ea serius capta. Fuere in eodem tractu, quo appulerat Scipio, *Aquilaria, Carpi, Misua.*) Paulo post c. 34. *Ad Uticam tum castra Scipio ferme**

c10.

thaginis versus septentrionem procurrentem illud spectare; vltra quod versus orientem Byzacena regio in campos fertilissimos patebat. Vt ab horum locorum aditu Romanos interdicerent, caussae esse potuere plures: forte sociorum fidem habebant suspectam, quorum animos auaritia Carthaginensium publice et priuatim saepe a rep. abalienauit; vnam ipse Polybius memorat caussam: ne vbertatem soli summam cognoscerent r). Ita vero nec minus coloniae ac focii exclusi fuere a commerciis cum externis populis, et necessitas iis imposita, vt a solis Poenis emerent, vtque Poenis solis ius esset mercatum per sociorum vrbes habendi. Adeo nec sagacitas illa, in necessitate huiusmodi mercatus coloniis aut fociis denuntianda, recentiorum demum ingeniorum felicitati adscribi potest.

Porro

ciō. passus ab vrbe habebat; translata a mari, ubi paucos dies statim coniuuncta classi fuerant. Omiserat Liuius monere. Scipionem exercitum duxisse terrestri itinere per mediam terram ita vt Carthaginem a tergo circumiret, classe interea praeter eandem urbem vecta. Appianus p. 13. Toll. multo minus subtiliter in his est versatus. Nuper vidimus doctissimum auctorem libelli de coloniarum veterum conditione (de l'Etat et du Sort des Colonies des anc. Peuples p. 38.) Promontorium Pulchrum in Porto Farino quaerere. qui portus Promontorio Zibib s. Apollinis subiectus est. Enimvero hoc Apollinis Prom. ab occidente Carthaginis esse, non magis dubitari potest, quam ab oriente esse Mercurii illud, quod paullo ante diximus. Ceterum cum apud Liuium Pulchri Promontorium sit, suspicamur, nomen ab Appio Pulchro ductum esse, qui forte ibi cum classe fuerat.

r) Polyb. I. c. c. 41. διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι γινώσκειν αὐτοὺς ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μήτε τοὺς κατὰ τὴν Βυσσάτιν, μήτε τοὺς κατὰ
Heynii Opusc. acad. Vol. III. D

Porro occurrit animo, si quis eum intendat, statim illud, quod ex Liuio non constare poterat, *Romanos iam tum mercaturam maritimam exercuisse*, eorumque naues Africae littora adiisse. Nisi forte id tum primum a Romanis tentatum esse credere malimus s).

Quod, *hostium vi coacti* Romani ne de cursu deflecterent ad ea Africae loca, verendum erat: respicere inprimis videtur Etruscos, cum quibus perpetua fere bella Romanis erant: ut adeo nauium in mari occurfus non infrequens forte esset. Ad rem facram tandem faciendam quae necessaria peti possent, fuere inprimis victimae. Obseruanda autem est Romanorum religio ac pietas in curandis etiam per nauigationis incerta sacris ac caerimoniis.

II. Porro quae sequuntur, ad eos spectare putanda sunt, qui citra Promontorium loca adierint, quae accedere mercandi causa licet: in ipso illo

κατὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν τόπους, ἃ δὴ καλοῦσιν Ἐμπορία, διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας. Ita interpungendus locus. Male accipiunt: quae propter soli ubertatem vocant *Emporia*. Immo vero loca illa, *Emporia* dicta, noluerit Poeni a Romanis cognosci propter soli ubertatem. Paulo ante *μαυραῖς ναυσίν* ex Polybii interpretatione ponitur. In foedere non de bellicis nauibus, sed omnino de nauigiis vniuerse memoratur.

- s) Admodum ieiuna vel sic est I. Fr. Gronouii disputatio adv. Salmaf. ad calc. lib. de Pec. vet. p. 583. sq. Qui miraculum rei naualis intra paucos annos constitutae a Romanis ad miraculum augere voluerit, ante b. Punici I. tempora Romanos omnino a re maritima abstinuisse tradidere. Saltem dicendum erat, a triremium fabrica eos se cohibuisse.

illo finu, in cuius intimo recessu Carthago sita erat *t*): qui ad mercaturam venerint, *vedigal* nullum pendunt, extra quam ad praekonis aut scribae mercedem; quicquid autem hisce praesentibus fuerit venditum, publica fide venditori debetur; quod quidem in Africa aut Sardinia fuerit venditum. Sin quis Romanorum in eam Siciliae partem venerit, quae imperio Carthaginienfium paret, iure aequo Romani in omnibus utuntur.

Scilicet mercis, quam afferebant Romani mercatores *u*), priuatim vendendae ius et facultas nulla erat; sed quicquid venderetur, publice vendendum erat, praecone et scriba praesente. Simili modo mercatum exterorum circumfcribi in multis Indiae emporiis nouimus. Quod si publica fide debetur id, quod publice venditum fuerit: facile intelligitur, in iis, quae priuatim vendita erant, exigendi debiti et persequendi ius et facultatem fuisse nullam. De emtione nihil cautum: nam haec ad Poenorum vtilitatem tota per se erat comparata. Obseruetur et illa Poenorum prudentia, quod interiores terras adire noluere Romanos mercatores; sed ex iis terris merces sua opera aduectas ipsi vendidere Poeni Romanis, et ab iis emtas merces per Afrorum fora pretio, quod ipsi stantuebant, venditarunt. Verum circumfcriptum illud

D 2 vendendi

t) Dura oratio est, quis neget, etiam in ceteris nonnullis. Sed in tam prisco monumento quis sermonis asperitatem miretur!

u) Quae res eae fuerint, quas Romani in mercatum apportare possent, non inuenimus memoratum. Frumento ipsi Africa abundabat. An coria? lanae? vina? lina? far?

vendendi ius ad Africam (h. e. agrum Carthaginiensem, vt ipse Polybius interpretatur *x*) et vt ex altero foedere, si comparetur, intelligi potest) et Sardiniam solam spectauit; in Siciliae vrbibus, quae in Poenorum ditione erant, liberius ius fuit, ita vt eodem cum Poenis iure vterentur Romani *y*). Quid Poenos adduxerit, vt maiorem in hac insula mercatus libertatem permitterent, num quod Italiae vicina erat, an quod aliae erant Graecorum ciuitates in Sicilia, quas adire poterant Romani mercatores, si minus liberaliter haberentur a Poenis, nunc quidem vix coniectando assequi licet.

III. *Carthaginenses ne iniuriam inferunto Ardeatibus, Antiatibus, Laurentibus, Circeiensibus, Terracinenfibus, neque ulli alii e Latinis, qui sub ditione (Romanorum) erunt. Quae non sub ditione erunt, etiam ab iis vrbibus*

x) c. 23. p. 284. εἰς δὲ Καρχηδόνα καὶ πᾶσαν τὴν ἐπὶ ταύτῃ τοῦ καλοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Λιβύης.

y) εἰάν (f. εἰάν δὲ) Ῥωμαίων τις εἰς Σικελίαν παραγίγηται, ἧς Καρχηδόνοι ἐπάρχουσι, ἴσα ἔστω τὰ Ῥωμαίων πάντα. sc. τοῖς Καρχηδόνοις, eodem iure vtuntur quo Carthaginenses. Ita locum accipiendum arbitramur, in quo haesit Barbeyracius; qui ita accipere iubet, vt sit: eodem iure ac in Africa et Sardinia vtuntur. Ita vero scriptum fuisset, ὅσα γὰρ ἂν ἢ ἐν Λιβύῃ ἢ ἐν Σαρδοῖι παραγῆ ἢ ἐν Σικελίᾳ: otiosa essent reliqua omnia. Quae in sequ. c. 23. a Polybio subiiciuntur, ad declarandum id, cuius caussa omnem hanc disputationem ingressus erat, spectant: vid. c. 26. At verum verborum sensum satis declarant ea, quae in altero foedere disertius perscripta videbimus: ἐν Σικελίᾳ, ἧς Καρχηδόνοι ἐπάρχουσι, — πάντα καὶ ποιεῖτω (Romanus) ὅσα καὶ τῶ πολίτῃ (Carthaginensi) ἔξεστιν. (atqui hoc est ius aequum, πάντα τὰ ἴσα) ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Καρχηδόσιος ποιεῖτω ἐν Ῥώμῃ.

*bus abstinento; si tamen ceperint, Romanis sine noxa
ulla reddunto. Castellum ullum in Latino agro ne ex-
struunto. Si infestis armis terram ingressi fuerint, in
ea ne pernoctanto.*

Accurate in his cauent et prouident Romani, ne Poeni in Latio, intra Romanorum ditionem, confidere possint; Mercatum autem in iis locis facere, forum habere, mari terraque vrbes circumire liberum Poenis relictum. E sociis Latinis nominatim appositi, qui maritimam oram incolebant. Extrema verba eo referenda sunt, quod saepe factum legimus, vt iniuriis acceptis siue in mari a praedonibus, siue in terra, vel fraude emtorum et infidiis, vel vi publica priuatae, si publice satisfactum non esset, agros praedarentur: hoc igitur in iis Latii terris, quae sub Romanorum ditione non sunt, adeoque nec in societate, facere licet Poenis escensione facta, modo ne loca capta sibi retineant aut praefidiis impositis pedem in Latio figant. De Latio autem, nec de Italia, memoratur: quia Romanorum imperium angustis illis finibus eo tempore continebatur. z). Inter Latinos socios iam tum fuisse nonnullos iniquo foedere, ita vt sub ditione essent a), cum aliunde non constet, ex hoc foedere discimus.

Ceterum in eo foedere mirationem facere possunt haec: *quod non aequae sibi Romani prospiciunt, in circumscribendo mercatu Poenorum, qui ad urbem Ro-*

D 3

mam

z) vt ipse Polyb. monet. p. 234.

a) ὑπήκοοι.

mam merces adueherent. Iis ne liber omnino fuit commeatus? ut Romanis in Siciliae urbibus, quae sub Poenorum ditone erant? id quod altero foedere disertius enuntiatum est. Nam probabile haud fit, licuisse Romanis, sibi ipsis merces ex Africa petere, Carthaginiensibus ab aditu Tiberis exclusis. Quod si tum primum tentata res est a Romanis: ut ipsi prouentum agrorum in Africam transportarent, quum adhuc Etrusci forum in urbe Roma habuissent: suspicio esse possit, Poenos omnino adhuc parum frequentasse Tiberis ostia. Sed probabilius fit prius illud, quod posuimus: nihil de Poenorum nauigatione in foedere esse memoratum, cum iam antea more et usu illa esset constituta, in foedere autem perscriberentur tantum ea, quae noua fancirentur. Promiscua adeo Etruscorum et Poenorum fuere in urbe Roma fora et commercia. Forte Etruscorum et Poenorum ea de re fuere pactiones. Neque id statuendum est, Poenis Latii littora adire hoc demum foedere esse permissum; immo uero dudum fieri solitus accessus ille nauium Carthaginiensium coercitus nunc est et circumscriptus certis legibus.

Ad *alterum* foedus festinabamus. Sed ecce sufflaminat impetum pompa ducta. *Templa patent auresque* — iungamus vota precesque publice priuatimque pacemque et felicitatem generis humani a deo precemur. PP. in Georgia Augusta Kal. Iul. Ϟ Ϟ CC LXXX.

IV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

CHR. FR. GEORG. MEISTER D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS

SACRA XXXXIII.

IN A. D. XVIII. SEPTEMB. MDCCLXXX.

RITE INDICIT.

*Foedera Carthaginiensium cum Romanis super navigatione
et mercatura facta illustrantur.*

Commentatio posterior.

Incolumi rep. nostra academica, pace et tranquillitate per fines Germaniae integra et (vtinam in longum tempus) firmata, rebus florentibus, anniversaria sacra celebraturi quid prius antiquiusque habere possumus, quam vt animis omni pietatis sensu perfusis et rerum prospere fluentium cogitatione erectis tantorum bonorum fontem et auctorem grati, hilares et deuenerabundi, adoremus? Non itaque ex more et consuetudine repeti, sed ad officium pertinere putabimus, Ciues, quod crastino die agentur

tur sollennia in templo academico, quibus vt, vestra praesentia, Comites S. R. I. Illustrissimi, Comilitones ingeniorum, natalium, studiorum laude probatissimi, celebritatem addere velitis, humanissime rogamus. Vota publico nomine persoluet suscipietque brabeuta honorum, quos Ordinis medici iussu duobus Candidatis probatissimis, ISAACO GRVNO, Hamburgensi, qui idem orationem gratias agendis habebit, et IO. CAR. WALLBAVM, Hannouerano, impertiet Vir Experientissimus,

HENR. AVG. WRISBERG D.

oratione sollenni ex superiore loco habita. Memorabit ille ea, quae fausta ac fecunda per superiorem annum academiae contigerunt, auctos Bibliothecae academicae nouarum aedium accessione loculos, auctas eiusdem et Musei opes, muneribus quoque nouis cum aliorum tum viri immortaliter de nobis meriti, Georgii L. B. DE ASCH, cuius munificentiam admirabilem iam saepius praedicare in hiscriptionibus obtigit.

Interea nos, quibus praefandi munus impositum est, bona cum pace vestra absoluemus disputationem nuper institutam de iis, quae inter Romanos et Carthaginienses super mercatura et navigatione foedere pacta esse legimus.

Ad alterum substiteramus foedus V. C. 406. percussum: XII. annis ante Alexandri in Asiam tractum. Etruria in armis erat iam inde ab V. C. 398. Tarquinienfes aliquoties caesi cum Faliscis: Caerites eorum, quae ausi erant, mature poenitentia cepit.

cepit. Gallorum ingens multitudo in agro Latino confederat: ipsi Latini obsequium detrectabant: quos ut terrore tenerent, cum fides non tenuisset, extendere omnes imperii vires Senatui placuit, X legiones scriptae a). Inter haec Liuius: *Mare infestum classibus Graecorum erat, oraque littoris Antiatis, Laurensque tractus, et Tiberis ostia; ut praedones maritimi cum terrestribus congressi ancipiti semel praelio decertarint.* — Et anno sequente: *Graeci — Italiam relinquere. Cuius populi ea, cuiusque gentis, classis fuerit, nihil certi est; maxime Siciliae tyrannos fuisse crediderim.* Nec male hoc credidit Liuius; dubitari enim vix potest, Dionysii iunioris classem eam fuisse. Nam is paullo ante (V. C. 398) Syracusas eiectus in Italia circa Locros confederat, donec altero abhinc anno 407. iterum Syracusas recepit. Per decem hos annos in Locrenses multa libidinoſe ac crudeliter statuerat b); nec minus Italiae littora latrocinii infesta feciſſe videtur.

Poeni interea intente agere, ut imperium Africae Siciliaeque amplificarent et firmarent, Romanis nondum ad se quicquam horum pertinere arbitrantibus c). Inprimis vero Hispanias sui imperii arcem, suarum opum ac copiarum robur, commerciorum

D 5

ciorum

a) 42.000 pedites, 3000 equites. Nam legionem quaternum millium et ducenorum peditum, equitumque trecentorum fuisse, addit Liv. VII, 25.

b) Nota res ex historiis huius temporis v. Strabo VI. p. 397. D. et al. v. Progr. de Locror. rep. II. sub f. (Opusc. T. II. p. 57.)

c) Liv. IV, 29.

ciorum cardinem, fecerant. Cum ab initio in Erythia feu Gadibus emporio contenti fuiffent: Tyro ab Alexandro euerfa, in Phoenicum locum fucceffiffe videntur *d*). Sed fuit Hispania Poenis prima exitii cauffa; vt Asia victa Romanis; America Hispanicis, Oriens Lufitanis, Batauis, Britannis et Gallis. Immensis diuitiis Carthaginem delatis et congeftis, fortunarum inaequalitas, luxus, auaritia et omne publicae priuataeque corruptelae genus, disciplinam, instituta, leges, remp. pefsumdedit.

Tyriorum opes, qui emporia condere fatis habuerant, vbique a barbaris oppreffas Poeni viderant. Quid ipfi? praefidiis occupare loca, oppida muris cingere, ciues ac focios in colonias educere, fatius effe vifum est. Traxit ea res vel inuitos ad arma. Milites alere neceffe fuit. Cum ciues ad fupplementa deficerent, *mercede conducere milites coepere e*). Ita vno fatu feget malorum prouenit. Nec alia res noftra ac fuperiore aetate mercatorum focietates, per Afiae et Africae littora et infulas eadem confilia fequutas, opibus exhaufit. Scilicet
ea

d) cf. La Croix p. 50 fq.

e) Mercede conducere milites Poenis follenne fuit; primum id in bello cum Timoleonte factum volunt, adeoque circa Ol. 109, i. a. C. 344, V. C. 410. fed falfo; nam faepius iam ante id tempus Poeni mercenario milite in Sicilia conflixere; vide v. c. Diodor. XIII, 80. et tanquam perpetuo Poenorum more et vfu receptum illud memorat Polyb. I. 67. Si tamen coniecturae locus est, Hispania demum occupata, et metallis inuentis, confilium illud maxime fequutos eos effe arbitramur. cf. Diodor. V, 38. Copias tamen nauales femper ex focis confcipiffie videntur, quod et Romanos fequutos effe nouimus.

ea communis est mortalium fors, ut rebus secundis cupiditate abrepti res praecipites dent, mox ut ea, quae medendis malis remedia prudentia repperit, noua mala inducant, quibus antea carebant. Qui maiora pro sorte sua appetunt, qui imperia ac regna seu vi seu consilio astuto sibi parant, regniue fines latius extendunt: ut vi parta tueantur, non nisi aliis violenter factis ac destinatis grassari possunt. Ita per utramque Indiam ab Europaeis imperia exercentur, quibus nulla barbarorum crudelitas et atrocitas comparari potest. Grauius porro bella in Sicilia cum Dionysio seniore Poeni gesserant, fortuna varia. Cum *Etruscis* foedera fuisse et pacta conuenta *de rebus importandis, de non inferendis iniuriis et de societate*, ex Aristotele nouimus *f*): nec ab Italiae accessu eos abstinuisse, id saltem docet, quod sub V. C. 375 commemoratum legimus, eos Vibonem Valentiam seu Hipponem, in extrema Italia, reduxisse exules *g*).

Inter haec adeo, cum communis esset Romanorum et Poenorum metus a Dionysio, cumque a praedonibus infestaretur Italiae littus, Latinorum autem defectio, ne in agrum suum aduenas illi acciperent, sollicitudinem faceret: renouatum foedus
inter

f) Aristot. de Rep. III, 9. (6) εἰσὶ γοῦν αὐτοῖς συνθήκαι περὶ τῶν εἰσαγωγίμων, καὶ σύμβολα περὶ τοῦ μὴ ἀδικεῖν, καὶ γραφαὶ περὶ συμμαχίας.

g) Diod. XV, 24. XIV, 107. Hipponem Dionysius senior diripuerat: qui idem Agyllam s. Caere classe adortus templum opulentum Leucotheae spoliarat V. C. 368. Diod. XV, 14. Aristot. Oecon. II, p. 506. B. du Val.

inter Romanos et Poenos, inque eo adeo nouae adiectae conditiones sunt pro temporum illorum rationibus. Videntur Poeni priores adiisse Romanos *h*).

Comprehenfi hoc foedere a Carthaginiensibus *Tyrri*, in quorum extrema tempora haec incidunt, et Vticenses cum eorum fociis. Inter Tyrios et Carthaginienses mutua fuisse rerum commercia nemo dubitet *i*). Vticenses iam ante Carthaginem conditam ea loca infederant; Postea in societatem pertractis tandem obsequii necessitas imposita *k*), etsi meliore, quam ceteri, conditione fuisse videntur.

I. Promontorio Pulchro antea pro termino nauigationis constituto adduntur nunc *Mastia* et *Tarseium* *l*). Cum antea vltra eum terminum nauigare vetiti

- h*) Liv. VII. 27. -- *et cum Carthaginiensibus legatis Romae foedus iſtum, quum amicitiam ac societatem petentes venissent.*
- i*) cf. Liv. XXXIV, 61. vbi *Tyrus et alia emporia, in quae frequentes commeant Carthaginienses.*
- k*) Praesidium Punicum habuisse leguntur ap. Diod. Exc. T. II. p. 567. Weßl. Appian. T. I. p. 68. Forte etiam belli iure id factum erat, cf. Polyb. I, 88. Detestabilis illa bellorum necessitas, quae coegit tributis atterere focios, inter ceteros focios et foederatos etiam Vticenses adeo animis a Metropoli abalienauit, vt primum bello mercenariorum statim accederent, postea vt Romanis se dederent, quae res excidium Carthagini maturauit. Polyb. T. II. p. 803, in Exc. Iniurias coloniis et foederatis illatas grauissime exposuit idem lib. I, c. 72.
- l*) τοῦ καλοῦ ἀρωτηρίου, Μαστίας, Ταρσηφοῦ μὴ ληΐζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίων, μηδὲ ἐμπορεύεσθαι, μηδὲ πόλιν κτίζειν:

vetiti essent Romani: nunc disertius declaratum: *ne praedas agerent, nec mercatum facerent, nec urbem ullam conderent.*

II.

κτιζειν: et ipse Polyb. pr. c. 24. πρόσκειται δὲ καὶ τῷ καλῶ ἀρωτηρίῳ Μαστία, Ταρσηῖον, ὧν ἐπὶ etc. quod male accipiunt, etiam Iac. Gronov. *cui adiacent.* Immo vero: *accedunt in hoc foedere.* *Mastiae et Tarsetii* situs obscurus sane est, non tam per se, quam ad huius loci rationes. Nam eius nominis vrbes ac populos Hispaniae extremi Occidentis versus fretum Herculeum fuisse, dubitari nequit. v. inpr. Auienus in ora marit. v. 422 sq. vbi et vrbs Massiena 452. Apud Steph. Byz. in Μαστιανοί; ἔθος πρὸς ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις. Ἐκαταῖος Εὐρώπη. Ἐρηται δὲ ἀπὸ Μαστίας πόλεως. (v. id. in Ἰβηρίαι et Constantin. Porphyr. de adm. Imp. c. 22. Banduri T. II. p. 76. Imp. Orient. Videtur vrbs esse eadem, quae paullo ante in Stephano Μασσία, χώρα ἀποκειμένη (attributa) τοῖς Ταρτησίοις. Et Μανόβωρα πόλις Μαστηνῶν. In Constantino Porphyrog. (extat quoque Excerptum ap. Hudf. Geogr. min. ad calc. T. IV. p. 40.) Μαστηνοί in Hispania inter Tartesios, *Elbysinos et Calpinos* memorantur. Mirum tamen, quod Steph. Byz. in Ἐλβεστοί. ἔθνος Λιβύης. Φίλιστος ἢ. περὶ δὲ τοὺς Λιβυαὺς ἐπὶ Εὐρώπης Ἐλβεστοί καὶ Μαστηνοί. Nisi leg. ἔθνος Ἰβηρίας -- Ἐκαταῖος Εὐρώπη. Iam Ταρσηῖον ap. Steph. πόλις πρὸς ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις. Πολύβιος τρίτω. Respexit adeo hunc ipsum locum. Inf. III, 33. vbi milites ab Annibale ex Hispania in Africam et ex hac in Hispaniam traiectos narrat, qui in Africam transiere, sunt Θερσίται (f. Ταρσηῖται) Μαστιανοί, ὀρεῖται Ἰβηρες (an Ὀρητανοί, Ἰβηρες?) Ὀλυκᾶδες. (Ὀλυκᾶδες ap. Steph.) Secundum haec Romanis libera esset nauigatio per totam Africam vsque ad Gades et hinc in Hispaniae ora citra Malacam; quod per se parum fit probabile, cum versus Orientem non vitra proximum a Carthagine promontorium Romanos euagari vellent; et quam suspiciosi fuerint Poeni, notum est vel ex eo, quod peregrinos, qui ad Columnas Herculis naue accedere auderent, mari mersisse narrantur; (Strabo XVII. p.

II. *Si in Latio urbem aliquam Carthaginenses ceperint, quae sub ditione Romanorum non erit: praedam et captiuos ipsi habent, urbem reddunt m).*

III. *Si qui Carthaginensium aliquos ceperint, quibuscum foedere scripto iuncti sunt Romani, qui tamen sub Romanorum imperio non erunt: hos in populi Romani portus ne deducunt; si quis erit deductus et manum Romanus iniecerit, liber esto. Eodem iure et Romani tenentur n).* Barbeyracius praeclare haec illustravit,

II54. C.) tum cur non scriptum simpliciter, per totam Africam et partem Hispaniae? cur in Hispania ignobiles istae vrbes pro finibus constitutae? nec aliunde constat, Romanos Gades iam tum nauibus adiisse; et si adiiissent, quam parum expectandum, ut extra illud in Oceano Atlantico praedarentur! Id curae scilicet Poenis fuit, modo ut intactae essent interiores Africae et Europae orae! Bochartum, qui adeo Tarsum in Tarfeio quaerit, Phaleg. III, 7 haec concoquere potuisse non miramur, quippe qui persuadere sibi potuit, iam Moisis tempore extra Herculis columnas nobilem fuisse Phoenicum coloniam. Probabilius itaque est, fuisse Mastiam et Tarfeium vrbes vicinas Carthagini ab occidente, quarum nomina impertita mox sunt coloniis Hispaniae, ex more communi Sidoniorum, Tyrriorum et Poenorum non minus quam aliorum populorum. Vrbes illas postea e notitia hominum abiisse, si quis miretur, cogitet, quam ingens vrbiu[m] multitudo per Africam interierit. Nec tamen cum viro doctissimo de S. Cruce p. 38 asseuerare audeamus, *Mastiam esse le Cap Blanc, Tarfeium le Cap Serra*; quod sine omni auctoritate pronuntiat.

m) In priore foedere: *Ῥωμαίοις ἀποδιδότωσαν ἀνέλευρον.* Excideritne hoc, ut Romanis tradendae sint, an omnino relinquendae a Poenis sint vrbes, nec in ditione sua retinendae, non definiri potest.

n) *ὡσαύτως δὲ μήδ' οἱ Ῥωμαῖοι ποιεῖτωσαν.* pariter nec Romani id faciunt, ut, si quem e populo cum Poenis foedere

strauit, tria populorum genera, respectu ad Romanos habito, constituendo: aut enim illi focii Romanorum sunt; ii vero ab omni Poenorum iniuria intacti et tuti praestantur, vi ipsius foederis; aut sunt populi in Latio, qui sui iuris sunt, nec in ditione a Romanis habentur: horum si quam urbem ceperint, praedam et captiuos ipsi habent, urbes reddunt; quod iam priore foedere sancitum, ne Poenis aliquam agri Latini partem insidere liceret; aut sunt foederati Romanorum, sed nullo imperii iure obnoxii: ex his captiuos in portus Romanos abductos liberare ius esto Romanis. Recordandum est illorum temporum more captos homines pro mancipiis vendi: hinc escensiones in littus; praedationes, latrocinia. Quod nunc Europaei in Africa faciunt, ut multis modis seruitia inde parent: hoc fecere Phoenices, Poeni et alii, per littora maris mediterranei; *abducebant Poeni ex Europa homines in Africam*. Tanta rerum est vicissitudo! Redeunt ceteroqui ea, quae in foedere scripta recitauimus, fere eodem, quo ea foederum nostrorum capita, in quibus perscriptum est: captas naues eorum, quibuscum societas et amicitia nulla est, in portus nostros adducere licere; fociorum contra non licere; tempestate

foedere iuncto ceperint, in Carthaginiensium portus deducant. Hunc loci sensum ratio grammatica et sensus fatentur. Minus bene Barbeyrac. accepit l. c. p. 222. Conueniunt fere cum supra dictis ea, quae in recentioribus foederibus conuenta legimus, v. c. inter Britanniam et Rossiam a. 1734. (v. *Chev. d'Eon Loisirs* T. V. p. 329.) ut ex naualibus copiis naue in portum subducta reddantur amicis ii, qui ex eorum sunt ditione.

tempestate vexante naues eas in portum admitti, sed in paucarum horarum spatium o).

IV. *Si ex aliqua regione, quae sub Carthaginiensium imperio est, Romanus aquam commeatusue sumserit: cum his commeatibus ne cuiquam iniuriam facito eorum, cum quibus pax et amicitia est Carthaginiensibus.*

V. *Caput foederis quod sequitur obscurum et ambiguum est, cum et lacuna in verbis sit et verborum iunctura sit varia et multiplex, vndique tamen impedita. Interea acquiescendum in ea sententia, ut, si iniuria cuiquam seu Poeno seu Romano facta fuerit, apud iudicem vel magistratum is ius petat; sin minus obtinuerit: publica illa censenda sit iniuria et armis vindicanda a republica, cui ille adscriptus fuerit p).*

VI.

o) v. Pactioem inter Gallos et Britannos de navigatione et commerciis Ultraiect. 1713. Art XV. XXXVI et VII. ap. *Lamberti* T. VIII. p. 85. et cum Belgii foederati Ordinib. art. XIII. p. 146. Hispaniae et Britann. de 1667. quae pactio pro fundo ac formula aliorum foederum conditionibus adhiberi coepit.

p) ποιείτω. εἰ δὲ, μὴ ἰδίᾳ μεταπορευέσθω. ἐὰν δὲ τις τοῦτο ποιήσῃ, δημόσιον γινέσθω τὸ ἀδικημα. Videri potest ad illud caput superioris foederis pertinere, quo. ne quis privatim mercetur, interdictum est; *sin factum fuerit, ne exigito vi priuata debitum; (sed ad iudicem deferat) sin factum fuerit, publica ea erit iniuria.* Grotius de iure b. et p. lib. II, 21, 6. not. 9. iubet iungere: εἰ δὲ μὴ, ἰδίᾳ μ. quem sequitur *Barbeyracius*, ita vt plura suppleat: ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ *Καρρχιδόνιος* ποιείτω. εἰ δὲ μὴ, ἰ. si quis (seu Romanus seu Poenus) secus fecerit, (is cui iniuria facta fuerit) ius suum priuato iudicio persequatur; si quis hoc fecerit (nec is ius suum obtinuerit) publica esto iniuria (sc. populi eius, apud quem ius suum consequi non potuit). Durissimam esse orationem facile sentias. Quod

ad

fluere coactam. Adeo occaecauerat animos auaritia, vt ciues Carthaginienfes ad fe et fuam ciuitatem omnem quaestum, omne ex negotiatione et mercatu commodum raperent, vt nec vrbes in vicinis locis focias a peregrinis adiri vellent.

VII. *In Sicilia tandem, quae quidem in Carthaginensium ditio est, item Carthagine, omnia Romanus facito, vendito, quae cui licebit t): idem Romae Carthaginensi ius esto.* In Sicilia adeo omnia liberioris iuris, vt in priore foedere; nunc accessit eadem negotiandi libertas in ipsa Carthagine.

Tertio foedus renouatum V. C. 448. u) iisdem, vt probabile fit, conditionibus; etfi res Polybium fugisse videtur. Carthaginienfes in summum discrimen ab Agathocle adducti, eius discessu ex Africa vix respirare coeperant eo anno: attritis itaque in Africa et Sicilia rebus, videntur sociorum studia in se et animos firmasse.

Quarto, aut ex Polybiana ratione, tertio, foedus inter Poenos et Romanos sancitum tempore Pyrrhi in Italiam traiectus x): neque caussas inue-
 figure

t) haec erant in superiore foedere: ἴσα ἔστω τὰ Ῥωμαίων πάντα.

u) Ita Liv. IX, 43. diferte, P. Cornelio Arnina Q. Marcio Tremulo Coss. et cum Carthaginensibus eodem a. foedus tertio renouatum; legatisque eorum, qui ad id venerant, comiter munera missa.

x) Polyb. III, 25. κατὰ τὴν Πύρρου διάβασιν. Pyrrhus traiecit Tarentum V. C. 473. Foedus tamen sub id demum tempus pactum esse videtur, cum Pyrrhus in Siciliam vocatus esset: adeoque sub a. V. C. 476. a. C.

stigare difficile est: imminebat ille Siciliae, cum belli in Italia successus votis haud responderet, Siculi autem, intestinis discordiis et Poenorum armis attriti, eum ad se vocassent. Seruatae in hoc foedere conditiones pristinae; adiectae hae:

I. *Si societatem cum Pyrrho alteruter populus foedere per scripto inierit: foederis legibus uterque cauet, ut si alterutrius (Romanorum et Carthaginensium) ditionem hostis (externus) inuasit, inuicem sibi opem ferre liceat.* Quo ipso adeo cauere debebat, ne, pace cum Romanis facta, Poenos armis peteret Pyrrhus. Praeclara cum prudentia scripta foederis lex, cuius exempla plura sunt in recentioribus foederibus.

II. *Vtriusque autem opus auxilio habuerint, naues a Carthaginensibus praebentur, et ad iter et ad praelium; stipendia suis utrique dantur.* Perperam haec accepta a viris doctis ita sunt, ut nullas omnino naues Romanis fuisse tum putarent: cum tamen ipsi illi bello, quod cum Tarentinis gestum, facta nauibus Romanis iniuria causam dederit, et Antiatum naues abactae et in naualia Romae subductae, partim incensae, rostris in foro fixis, iam sub a. 417. memoratae sint.

III. *Carthaginenses etiam classe, si opus fuerit, auxilium ferunt.* Socios nauales inuitos nemo nauibus exire cogit: sc. ad militiam terrestrem obeundam.

E 2

Similia

278. Idem ex rerum narratarum ordine in Liuii Epit. lib. XIII. intelligitur: *Iterum aduersus Pyrrhum dubio euentu pugnatum est. Cum Carthaginensibus quartum foedus renouatum est.*

Similia interdum foederibus recentioribus pacta esse, ex rerum gestarum memoria facile repetas.

Non fatis constat, sitne ad tempus ante foedus percussum referendum, an iam facto foedere sequutum sit, quod a Iustino narratur: missum a Poenis auxilium cum CXX nauibus fuisse a Romanis remissum; si tamen verum est, quod Valerius Maximus in eadem re subiicit, superbe a Romanis esse responsum, pop. R. bella suscipere solere, quae suo milite gerere posset: ferius missa auxilia esse necesse est, cum aut Romani iam fatis fiderent viribus suis, aut iam refrixisset gratia inter vtrumque populum; quandoquidem eodem illo bello cum Pyrrho gesto prima dissidiorum semina sparsa esse intelligi potest *y*). Poeni clam id agebant, ut Pyrrhus in Italia detentus attereretur viribus, nec in Siciliam traiceret. Manifestiores etiam odii causae paullo post in arce Tarentina occupanda apparuere sub a. 482. a. C. 272. *z*).

Iusiurandum, quo foedera sancita fuerint, addit Polybius *a*); sed ad causam nostram ea res nihil facit: uti nec de reliquis Poenorum cum Romanis pactationibus nunc laborabimus. Ut ne tamen desiderari aliquid possit, quo consiliorum vtriusque populi ad navigationem et mercaturam spectantium rationes patefiant, ex iis, quae postea pacta con-

venta

y) cf. Iustin. XVIII, 2. Valer. Max. III, 7, 10.

z) Bene has exposuit Freinshem. in Suppl. Liv. XIV, 44-46. *Suppl. au Corps dipl. T. I. p. 293.*

a) Polyb. l. c. c. 25.

venta sunt, ea feligamus, quae proposito nostro consentanea sunt.

Igitur bello primo Punico id actum a Romanis, *ut Poenos Sicilia excluderent, mox altero, ut omni mari mediterraneo. Nec tamen ipsi Romani in eorum locum successisse* videri possunt; nam nec maritimis opibus magis, quam terrestribus copiis imperii robur inesse voluere; maritimorum autem negotiorum libertatem potius ciuibus reliquerunt et lociis, quam vlli magnopere curae habuere. Habetur hoc inter praecipua sagacitatis ac prudentiae huius faeculi argumenta; quod primum intellectum est, ab imperio maritimo Europae principatum pendere, regnorum neruos ac robur mercatura et nauigatione contineri, classibus et copiis nauticis vt quisque populus sit instructissimus, ita etiam ad ipsum continentem reuerentia maiestatis suae, interdum etiam metu, continendum plurimum virium habere. Enimuero Romani sua per tot aetates experientia exploratum habebant, *non magis diuturnas ac perpetuas esse opes maritimas quam reliqua humana;* virtuti bellicae cedere omnia, etsi nec ipsa quicquam facere possit diuturnum, nec ipsi successui diu superstes esse. Vt taceamus florentissima commercia Tyri maritima ab exercitu terrestri Alexandri euerfa et profligata; vt nec attingamus alia externa exempla: ipsi Romani ab omni nauigationis studio alieni Etruscos et Poenos maritimis opibus validissimos fregerant et perdomuerant; et Etruscos quidem saepe mirati sumus in bellis cum Romanis nusquam legi virium aliquid, seu comparandis seu reparan-

dis opibus, ex re maritima habuisse; Poenos autem maris imperium tenentes, classibus instructissimis valentes, Romani recentibus classibus mari superarunt; nauium regendarum peritia Poenis relicta, ipsi pedestrem pugnam in nauale inferentes praelium, et cominus tanquam in continenti e nauī pugnantes; mox quotannis in Siciliam et Africam exercitu pedestri misso adeo fregere Poenorum opes, ut victos se faterentur. Hoc idem sequuti sunt in bello Annibalico et in bello nouissimo, ut pedestri exercitu in Africam traicerent. Etsi itaque Poeni classe et re maritima superiores essent, Romani tamen multis praeliis eos profligarunt, prouinciis externis exuerunt, tandem cum imperio vniuersam remp. Poenorum euerterunt: adeo *virtus et bellandi peritia praevaluit opibus maritimis*. Nec tamen Poenis prudentia aut mens aut animus defuit. Nullum facile est aut inuentum aut commentum aut consilium, quod nostrae Europae avaritia atque auiditas inexsatiabilis excogitauit, quod non Carthago iam olim adhibuisse reperiatur, ut studia nauigationis aleret, opes sibi soli pararet, aliorum lucro inhiantium cupiditatem aut reprimeret aut eluderet, emporia opportunissima, munitissima, instructissima haberet; vna defuit virtus, quae nulli facile populo in simili fortuna adfuit, moderatio. Et haec cognoscere et declarare possumus, cum ex Poenorum historiis vix exigua aliqua fragmenta supersint. Quam vellemus vnam Carthaginensium rerum historiam magno Romanorum scriptorum numero redimere! Sed redeamus ad id, vnde haec orsa est oratio.

Bello Punico I. confecto V. C. 512. pax his conditionibus facta, *ut Carthaginienses Sicilia et omnibus, quae inter Italiam et Siciliam sunt, insulis decederent; utriusque populi socii ab utroque populo tuti essent; ut neuter in alterius populi ditione aliquid imperaret, neue publice inaedificaret, nec militem conduceret, nec alterius populi socios alter populus in amicitiam reciperet; ut Carthaginienses intra X. annos c10c10CC. talenta conferrent, c10 sine mora persoluerent; captiuos omnes ut Romanis sine pretio redderent b).*

Integra in ceteris prouinciis ac locis praeter Siciliam mansere omnia. De mercatu in Africa et aliis locis faciendo a Romanis, et de iis, quae superioribus foederibus cauta erant, nihil memoratum legimus. Videtur tamen parum probabile, seu tacito seu publico consensu ea sublata esse et abolita.

Postea bello cum mercenariis finito a Carthaginiensibus postulatum a. V. C. 516. *ut Sardinia quoque decederent* et ad compensandas impensas in apparatus belli, quod, etsi nulla idonea de causa in se susceptum, Poeni tot calamitatibus fracti deprecabantur, factas alia c10CC talenta soluerent. Nihil superbius vnquam factum legimus. Haec iniuria et iniquissima perfidia Romanorum, si quid aliud, valere debuit ad belli Punici II. incendia conflanda; fatis enim manifestum erat, si vel maxime se intra Africae limites Poeni continerent, a cupiditate huius populi parum tutos se fore. Sardi cum in Roma-

E 4

norum

b) Polyb. III, 27. cf. I, 63. Alios ap. Barbeyrac. l. c. p. 310 sqq.

norum ditionem detrudi se aegre ferrent: ortum bellum atrox, ingenti cum Sardorum interneccione; vnde *Sardi venales*.

Sub initium quidem belli cum mercenariis aequiores se praebuerant Romani. Permissum ab iis fuerat, ut ad hoc solum bellum militem Italum mercede conducerent, quod ex foederis legibus non debebatur. Missi etiam a Romanis, qui pacem inter Poenos et Afros rebelles componerent; nec receptae ab iis ciuitates Africae, quae sub Romanorum imperio se futuras dixerant c). Interea mercatores ex Italia in Africam nauigabant et comeatum hostibus comportabant: *hos Carthaginienses in suos portus deduxere iamque prope D. id genus homines carceribus inclusos tenebant*. Iure factum quis dubitet? iure quoque nostrorum populorum maritimorum communi, foederibus quoque firmato. Romani tamen succensere et tanquam de iniuria facta conqueri. Missi legati, qui ut redderentur postularent. Carthaginienses temporibus cedendum esse rati remisere. Vetitum inde ab Senatu, *ne ad hostes commearent socii, Carthaginiensibus autem ut comeatum apportare liceret d)*. Cum vero, quod non expectauerant, tantarum calamitatum fluctibus emerfisse viderent Poenos Romani, iniuria rem gerere maluere;

e) v. Appian. fragm. de reb. Sicul. (ed. Schweigh. p. 95. 96. de b. Pun. lib. I, p. 7. Toll. (p. 301. ed. Schweigh.) in his Uticenses. Polyb. I, 83 iidem bello tertio Punico vix orto se in Romanorum potestatem tradiderunt: v. Polyb. Exc. Legat. CXLII. To. III. p. 803. Appian. VIII, 75.

d) Polyb. III. 83.

maluere; nauigant, vt modo commemoratum est, in Sardiniam, et Poenis bellum denuntiant. Nec tamen vel sic, cum Sardinia cessum esset, Romanorum suspiciones dimotae aut sublatae: nam sub a. 521. per legatos Carthaginem missos conquesti sunt, Poenorum clandestinis artibus ad defectiōnem allici Sardos bellumque minati sunt: ferociter responsum est a Poenis minaeque legatorum reiectae e).

Poeni inde suarum rerum praesidium in *Hispania* quaerere; nec sane ad maximas opes parandas aliud potentius et efficacius a Poenis cogitari poterat: adeo terrarum situs, rerum copiae, metallorum inexhausta vis, littorum opportunitas, incolarum frequentia conducendis militibus nouo semper hominum prouentu propullulans, potentiae materiam praebebat. Quod cum Romanis patefactum esset, in omnes illi partes se vertere, varia tentare; tandem missis ad Senatum Carthaginensium et ad Asdrubalem legatis a. V. C. 525. pactum est cum Asdrubale, vt Iberus vtriusque populi ditioni fines faceret f). Mox cum disiuncti Ibero interiecto focii Romanorum Saguntini ab Annibale armis essent petiti et Romani Poenorum perfidiam incusarent, responsum ab his: Asdrubalis pactionem non ratam factam a Senatu Carthaginensi, in pacis autem foedere de fociiis vtriusque populi *qui tum essent*, non de iis, qui

E 5 ad

e) v. Zonaras VIII. p. 401. (302.)

f) v. Polyb. II, 13. (Non satis exploratum est, an iam tum in foedere Saguntum versus occidentem ab Ibero firmum, exceptum fuerit cf. Liv. XXI, 2. Appian. Hispan. 7. et ibi V. C. Schweigh.)

ad societatem post pacem factam accessuri essent, scriptum esse. Saguntinos autem ex hoc, non ex illo genere fuisse g).

Belli Punici II. qui exitus fuerit, nota res est: *fractae et eversae Poenorum opes maritimae*; naues rostratas, praeter X. triremes, habere iussi nullas; bellum iniussu pop. Romani ne gererent; vt tamen legibus suis viuerent, quas vrbes, quosque agros, quibusque finibus (in Africa) ante bellum tenuissent, tenerent h). Ne accisis quidem rebus his diu frui licuit. Perfidus Numida, Masinissa, ex inuidia et odiis, quibus Poeni a Romanis habebantur, crescere didicerat; is nullum iniuriis modum statuere, cumque armis vti Poenis non liceret, ipse in fines eorum incurrere, agros, oppida, castella, occupare, Romanorum animos per ea ipsa, quae Poeni conquerebantur, exacerbare i). Poeni, cum se infensissimi hominis libidini et arbitrio condonari viderent: alia praesidia circumspicere, cum Perseo Macedone consilia communicare, tandem aduersus pestilentem hominem arma sumere coepere: versum id ipsum in perfidiae crimen. Ita exarsit *bellum* illud *ultimum*, quod excidium attulit vrbi florentissimae non sua magis quam temporum, in quae inciderat, iniuria; nam nec prudentia et consilio Poeni, nec patientia et moderatione rebus suis defuisse videntur.

g) v. Polyb. III, 29. Liv. XXI, 18. et Appian. de reb. Punic. 67.

h) Liv. XXX, 47. Appian. VIII, 54. qui vrbibus et agro *extra fossam Punicam* cedendum fuisse ait: etiam c. 32.

i) Liv. XLII, 23.

tur. Omnino in iis bellis, quae cum Romanis gesta sunt, vel Romanis scriptoribus testibus adhibitis, *Poenos caussa, consilio, fide ac religione, superiores*, nec, nisi *fortuna, inferiores fuisse* apparet. Adeo per iniurias et superbiam Romanorum expetitae ab iis sunt poenae eorum, quae in alios populos, quos dominatus acerbitate vexauerant, commissa ab iis erant; etsi nec horum populorum conditio in melius est mutata; nihil enim nisi nouas Romanorum iniurias post veteres illas Poenorum sunt lucrati. Ceterum per vltima haec tempora nihil de mercatura et nauigatione actum, nec de facto aliquo aduersus foedera conquestum meminimus.

Adoremus, Ciues, venerabundi numinis O. M. potentiam, libere, sed haud dubie consiliis sapientissimis iustisque cum caussis, per imperiorum et regnorum fata grassantem, et pro rerum hominumque naturis de eorum ortu et occasu statuentem. Sane quidem nos talpis caeciores homunculi arcessimus caussas modo ab his modo ab aliis rebus: nec male; videmus tamen iisdem artibus, corruptelis, flagitiis et facinoribus, quibus alii euerfi fuerant, alios populos ac reges creuisse, opes imperiaque parasse; aliorum mox iniuriis et ipsa ruitura; temporibus et fortunae omnia feruire, etiam sapientiam mortalium et prudentiam. Scr. Gottingae d. XVII. Septemb. MDCCCLXXX.

Epime-

E p i m e t r u m.

In hac foederum inter Romanos et Poenos factorum illustratione operae me haud poenitere lubenter profiteor; quam multa enim ex ipso foedere elicita a me et expressa sunt, quibus iura maritima et commerciorum artes nostratum tantum non mutuatas et in vetus aeuum traductas esse putes. Videmus *libertatem nauigandi usu et pacto circumscriptam, marium aditum interdictum, leges mercatus faciendi scriptas*; omnino pauca in hoc genere sunt, quae non in istis foederibus occurrant. Fac Poenorum annales et historias ad nos peruenisse integras, quibus omnis eorum nauigatio et mercatura exposita esset! quae in illis rerum memorabilium huius generis seges futura esset, cum ex paucis stipulis tanta messis facta sit? Quid? quod haud pauca alia, non memorata, ex iis, quae memorantur, si sagacitatem adhibeas, elici possunt. Negotiorum gestores, quos Consules vocamus, in emporiis constitutos, memorari non memini: cum tamen tot emporia Poenorum et Graecorum in terris barbarorum memorentur, praefuisse his necesse est non vnus ordinis homines. Negare tamen ne sic quidem ausim, multa nostris temporibus ad nostras necessitates melius, subtilius et curiosius, esse constituta et circumscripta. Ita de vendendis mercibus praeclare prospici coepit nostrorum temporum foederibus, vt in Ultraiectino foedere a. 1713. art. XII. inter Gallos et Britannos (Lamberti T. VIII. p. 84).

Inter has Poenorum cum Romanis pactiones mirari satis nequeo, *nullam fieri aut Aegypti et Alexandriae mentionem*, aut *Ptolemaeorum intercurfus* in rebus maritimis et mercaturis. Tertium foedus tempore Ptolemaei Soteris, quartum Philadelphi, factum; successere bella Punica cum Romanis. Est locus Appiani in Excerptis Legat. (ap. Schweigh. p. 92) qui ad annum belli Siculi seu Punici I. duodecimum spectat, ab V. C. 502. Missi a Carthaginensibus legati ad Ptolemaeum Philadelphum, ut peterent ab eo mutua duo talentorum millia *), subiiciuntur haec: fuisse Philadelphum amicitia cum Romanis iuxta et Carthaginensibus deinctum, tentasse quoque pacem inter eos conciliare: quod cum efficere nequiret, „amicis, inquit, „*aduersus hostes, non aduersus amicos opem ferre oportet.*„ Quo quidem intelligitur, a Poenis eum, ut aduersus Romanos auxilia mitteret, sollicitatum fuisse. Iunxerat autem ille iam antea amicitiam cum Romanis accepto nuntio de Pyrrho a Romanis victo, quem rex sibi inimicum habebat. (v. Dio. Cass. et ad eum laudd. T. I. p. 61). Philadelphi iudicium amplexi et sequuti sunt successores. Ademptum est Poenis et translatum ad Romanos imperium tum maris mediterranei, tum Africae; nec tamen aut odia aut studia Ptolemaeorum in Poenos Romanos emiuerunt. Expectares tamen, ad Alexandriae commercia Carthaginis opes, siue auctas siue fractas, non contemnendas; a regum autem curis, Poenorum, quorum finibus contermina erat Libya et Cyrenaica a Ptolemaeis occupata, fortunas nullo modo alienas fuisse

*) 2,400,000 thaler.

fuisse *). Verum ex veterum saeculorum historiis tam multa ad nostram memoriam non peruenere, ut temerarium sit, ex iis quae nouimus, de iis quae ignoramus, iudicium facere velle. Vnum tamen est, quod assequi licet. Alexandrinorum commercia, regum quoque opes maritimas, quantum intelligo, ad Orientem maxime spectabant, Poenorum ad Occidentem; porro, cum Romani commercia spernerent, nihil habuere Alexandrini quod eorum potentiam per insulas et maris mediterranei littora auctam metuerent, cum contra de Poenorum opibus multo magis iis metuendum esset; reges autem Aegypti illo maxime tempore, quo cum Poenis bella gessere Romani, fuere luxu, mollitie et seditionibus domesticis a rerum externarum curis abducti. Inierant quoque aut renouauerant foedera cum Romanis Ptolemaei, Philopator, Epiphanes, Philometor, Euergetes II. verum partim regum Syriae metu, partim ut in turbis domesticis Romanorum interuentu reges aut retinerent regnum aut recuperarent. Ad mercatum et nauigationem in his foederibus et legationibus nihil spectasse video. Interea satis assequi licet uti antea Tyro ab Alexandro euersa, Carthaginem ita nunc Carthagine, et eodem anno Corintho excisa, *Alexandrinorum commercia mirum in modum fuisse aucta.*

*) Non oblitus est vir Ill. Fr. Sam. de Schmidt in Diff. de Commerc. Ptolem. p. 297. fqq. Carthaginiensium et Alexandrinorum commercia attingere; nec tamen materiem disputandi reperisse videtur idoneam, cum nihil ex veteribus narratum sit.

V.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

CHR. FR. GEORG. MEISTER D.

C V M S E N A T V

S V C C E S S O R E M

I N

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. ANDR. MURRAY D.

C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T

I N A . D . I I . I V L I I C L O I O C C L X X X I .

De Romanorum prudentia in coloniis regendis.

Rem Romanam ad tantas opes tantamque imperii magnitudinem excreuisse, non adeo miratione dignum videbitur, Ciues amantissimi, si Italiae, in paruas ciuitates diuersis studiis agitari solitas districtae, et reliquarum terrarum statum et conditionem, qualis illis temporibus fuerit, et alia, quae ad fortunam et fatorum ordinem referri solent, reputaueritis; in primis hoc, quod ipsi barbari et in omnium rerum egestate aeruminis et laboribus tolerandis affuefacti imminebant finibus Etruscorum,

rum, quos commerciorum et nauigationis studia a bello abduxerant, luxuries autem et mollities corporum robur fregerat. Etsi porro non armis magis ac virtute, quam consilio et prudentia excelluisse Romani videri debent: in hac tamen prudentia contineri videbitis multa, quae cum iustitia, humanitate et moderatione, parum sunt coniuncta: vt enim priuatae fortis homines, ita ciuitates et imperia haud facile ad insignes aliquas opes et fortunas perueniunt, nisi interdum vtilitatis causa ius sibi deferendum esse statuerint. Romani autem omne fere ius ad reip. vtilitatem reuocabant, quam tamen ex philosophorum placitis constitutam ab iis nolite putare: se superesse, res gerere, opes et copias habere, cum totius generis humani seruitute, et, si ferre iugum nollet, excidio, dignum et aequum habebant.

Inprimis vero consilia et artes, quibus Senatus vsus est, ad tot tantosque populos et terras in obsequio retinendas, etsi summis laudibus a multis sint celebratae, ita tamen comparatae sunt, vt partim ad ius, quod in manu positum est, quodque is, qui ceteros viribus excellit, potentior ipse et fortior, exercet, et ad vim iniuriamque omnia fere redeant, partim tam abominandae sunt fraudis, infidiosae astutiae et superbiae, vt legentibus indignationem et horrorem faciant. Itaque, vt populi, hominum rerumque copiis florentissimi, et prouinciae latis finibus patentes, imperio tuto haberi possent, hominum caedibus, vrbium excidiis, vastitie et solitudine agrorum effectum est. Nihil adco esse
videatis

videatis hactenus, quo Genghifcanis aut Timuris meliores ac praestantiores videri debeant, praeter quam quod diuturnior Romanis imperii fructus fuit, quo plura rerum momenta et mutationes euenire et in illa vrbium agrorumque vastitiae iterum noua hominum stirps efflorescere posset. Nec vero vllum magnum inperium esse potest, quod non vastas agrorum solitudines aut habeat aut faciat.

Si tamen Romanos tantum coloniarum numerum *a*) in obsequio ac fide retinuisse audiamus, saltem hac in parte infigne illi prudentiae exemplum proposuisse videri possunt; inprimis si nostrae aetatis casus et euenta comparemus. Inquiramus itaque, aegedum, Ciues, quos communia litterarum studia in eandem seu ciuitatem seu coloniam adduxere, in causas ac consilia, *b*) quibus effectum fit,

a) Recensum coloniarum Romanarum diligenter fecit *Sigonius* ad Liv. XXVII, 9. et de ant. Iure Ital. II. 5. III, 4. ex eoque *Beaufort de la Rep. Rom.* T. II. p. 246. cf. *Pilati: Tr. des Loix polit. des Romains* T. I. p. 288 p. 351. 5. Loca classica sunt Livii XXVII, 9. 10. XXIX, 15. XXVII, 38. XXXVI, 3. et Vellej. I, 14. Vsque ad a. 663. coloniarum LIV. nomina reperiuntur. Sub aduentum Annibalis in Italiam coloniae deductae fuerant LIII. e qua superfites erant non nisi XXX. reliquae XXIII. iam tum e medio erant sublatae.

b) De natura et generibus coloniarum, de earum iuribus, de educendi et describendi more, de consiliis et de causis, cum modo ad liberandam a ciuibus egenis vel seditiosis urbem, modo ad sustinendam egestatem, modo vt praesidii loco essent in terris ab hoste captis, modo vt praemii loco ager distribueretur, nunc non disputamus; prostant libri hisce de rebus satis multi: et tradi solent haec cum in antiquitate tum in historia Romana. Cf. *de vet. coloniar. iure et causis.* To. I. Opusc. p. 290 sqq.

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

F

fit, vt colonias suas Romani adeò obnoxias et iussis imperiisque parentes haberent. Iamprimum iis ea felicitas contigit, vt mature coloniarum sortem et conditionem certa lege constituerent, nec, quod Europae populi admisere fere omnes, cum non consilio certo, sed partim temerario nonnullorum priuatorum ausu, partim auaritia, partim odiis ciuilibus ac religiosis, susciperentur coloniae, casui rerumque fortunae eam permetterent. Cum autem ad retinendas in officio ac fide colonias duae maxime viae et rationes sint, vt aut pari cum metropoli iure constituantur, aut deteriore sint: Alterum, quod quidem iuribus humanitatis consentaneum, et ad felicitatem publicam ac priuatam, quae sine iuris aequitate non nisi ad partem tantum ciuium manare potest, primum est, non nisi consilio et prudentia stare potest summa; videndum enim, vt metropolis omnium rerum summam et imperium retineat, et vniuersarum vt prouinciarum, ita coloniarum, caput, omnis iuris et auctoritatis fons et origo, omnium rerum sit principium, vt coloni et sua sibi iura habeant et ius summum a metropoli petant, vt ne ipsae inter se plures paucioresue artius, quam cum metropoli, vinculum et coniunctionem habeant, et sic alia, quae prospicere difficile est, imprimis in magna locorum longinquitate et coloniarum, caeli, soli, institutorum, diuersitate; Alterum exigua perficitur sapientia, cum in parentium et seruientium locum et ordinem detruduntur capita libera; multo magis, si libertati naturali ac ciuili ciuium subducitur et auellitur omne id, quod imperio in eos vim et momentum satis graue addere potest;

potest; ita ut salus metropoleos summa, nisi forte unica, lex sit, cui concedant et seu posthabeantur seu condonentur et addicantur cetera omnia; utque poenarum et suppliciorum metu retundantur, si naturali libertatis sensu erecti suis rebus et ipsi consulere audent, qui imperio ex lege parere, non ad ultima feruitutis ludibria deprimi volunt. Romani quidem alteram hanc viam ingressi sunt, et colonias iuris aequalitate priuatas et ad parentum obsequia redactas fide ad speciem, aut ut verum dicamus, metu continere maluere.

Scilicet ius ciuitatis verbo quidem ac nomine retinebant coloniae, re amittebant, saltem non nisi admodum imminutum habebant. Nam iure suffragii in vrbe ferendi excidebant qui in coloniam deducendam adscripti erant ciues Romani: nec iis census Romae erat, nec honorum petendorum ius, nisi in colonia. Tributa imperabantur a Senatu, ut et milites, et in coloniis maritimis copiae navales. Nec ipsis arma sumere licebat, ne laceffitis quidem hostili impetu. At suis rebus ipsi superesse poterant, leges sibi et iura scribere, suis legibus innocentes animaduertere; modo ne coloniae lex intercederet. c) Nam in SCto, seu populi lege, qua deducebatur colonia, eius deducendae et constituendae formula erat proposita. Ceterum relinquebatur

F 2

batur

c) Ergo quod nostris vocabulis nuncupamus, *ius publicum externum* ademptum, *internum* ex parte relictum cum *iure Quiritium priuato*; seu quod ad statum priuatum spectabat, connubii, patriae potestatis, gentilitatis et agnationis, tutelae, dominii Quiritarii, eiusque acquirendi, hereditatis etc.

batür facies reip. Romanae et forma: erat fenatus, Decurionum nomine, cum magistratibus, Duumviris, Aedilibus, Cenforibus: *vt effigies paruae simulacraque esse quaedam vrbis videri possent; at iura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii, habebant: quae conditio magis obnoxia et minus libera erat; vt notis Gellii d) verbis vtamur.* Interdum coloniae descriptae sunt in formulam iuris Latinorum et Italici; in his *iura* quoque *priuata Quiritium* amittebant ciues Romani nomina in iis deducendis professi: vt adeo vix, nisi pauperes et egeni, qui domi ciuitatis fructum sibi exiguum aut nullum esse videbant, nomina dare voluisse videantur. Factum quoque interdum, vt iam adscripti in colonias aut forte ducti recusarent in colonias ire. Sic V. C. 260. cum Volscis deuictis ager Veliternus esset ademptus, Velitras coloni ab vrbe missi et colonia deducta; sed non nisi grauissima et inexorabili poena proposita exiere, qui forte ducti exire detrectauerant. e)

Igitur principio statim id curarunt Romani, vt colonias haberent sibi obnoxias, ad obsequium paratas et imperio parentes. Iam in quaestionem venit, quid illud fuerit, quod ad tam sapiens et prudens institutum eos deduxerit; miraque ea res videri debet eo magis, quo municipia multa ea lege essent, vt Romae suffragii et honorum ius haberent, melioreque adeo iure essent quam coloni. Cum omnino pauca de iis, quae ad ius publicum Romanorum spectent, in scriptoribus Romanis occurrant, probabili

d) Gell. XVI, 13.

e) Dionys. VII, 13. cf. Liv. II, 31.

babili aliqua opinione pleraque sunt constituenda; Manifestum autem fit, tempora et res ipsas potius quam exquisitam aliquam prudentiam, principio saltem, morem et institutum hoc in reip. intulisse.

Omnino ut colonias mitterent, Romanis necessitatem fecit immane, quod tum erat, ius belli, cum omni pube caesa aut sub corona vendita vastitiam agrorum facerent. Ut agri capti usus aliquis esset, deducendi erant coloni; nec minus tum, cum mitiore consilio ad augendum civium numerum victi et capti Romam traducerentur. Cum coloni longius ab vrbe abscederent, ad suffragium ferendum Romae cum commodo suo adesse nequebant; gratum itaque et pro beneficio habitum, si suis rebus sine interpellatione vacare liceret. Verum hoc postea in morem, quem in comitiis habendis utilitas reip. commendare debuit; isque mox in ius abiit, iurisque Quiritium caput constituere coepit praecipuum. Adempto autem iure suffragii reliquis omnibus Quiritium iuribus, quae quidem ad statum publicum, ut nunc loquimur, pertinent, excidere colonos necesse fuit. Nec vero, etiam si consiliorum prudentia haec ita instituta esse liquido constaret, mirationem id facere deberet: nam facile eam subiicere animis potuit ac debuit status et conditio quae tum erat Italiae: habitabatur illa ab omni inde memoria a coloniis Aufonum, Etruscorum, Pelasgorum et Graecorum; Latium XXX. coloniis Albae Longae erat frequentatum; erat in iis ipsa Roma. Multa igitur tempus et res docere ac suadere debuit, quae nunc ignoramus. Videntur igitur

tur in his coloniarum descriptionibus Romani aut morem sequuti esse sine consilio, aut consilium, quod usu et experientia illorum temporum satis obuium et in promptu esse potuit. Enimvero fuere plura, quae in coloniis constituendis difficultates, quas nostra aetas sentit, tollerent. Nihil enim illo tempore de mercatu et nauigatione, operarum et rerum commerciis, mercium, opum et operarum interceptione et occupatione erat statuendum. Liberum erat, merces petere aut mittere, unde et quo quisque vellet; nihil haec reip. ab omni commerciorum usu alienae intererant; si interfuissent, ipsa res docuisset, coloniarum iura in his quoque circumscribere. Nam in vtilitate sua perspicienda acute quisque facile videt; caecutimus fere in ea cum aliorum vtilitate ad aequitatem comparanda. Numerus colonorum primis saeculis admodum erat exiguus et agri iugera pauca singulis assignata: huius generis colonias in obsequio retinere, non adeo difficile esse potuit, inprimis cum intra Italiae fines haberentur omnes. Ex quo vero validiores et numero ciuium et iugerum frequentiores colonias educere placuit, satis firmas iam tum erant res Romanae. Mox Senatus alienior ab hoc instituto visus: nec immerito, non enim suppetebat ager in Italia, nisi publicus ac vectigalis: quo per leges agrarias Gracchorum, Drusi, Caesaris, remp. priuari aegre ferebat. Extra Italiam colonias deducere, si Aquas Sextias (V. C. 629.) et Narbonem Marcium (V. C. 635.) excipias. consultum haud visum; exemplo Carthaginis, Syracusarum et aliarum vrbium discere in promptu erat, potentia et opibus colonia-

rum

rum premi posse urbem, ex qua eae exierant *f*). At metu omni mox sublato, Caesar et Augustus per Hispanias, Gallias, Macedoniam, Asiam et Syriam aliasque prouincias magnum coloniarum numerum constituerunt, omninoque tanta rerum conuersio successit, ut nomen adeo et iura coloniarum peterent et acciperent urbes in prouinciis *g*). Verum haec notiora sunt quam ut ea copiosius persequi necesse sit; nec de coloniis militaribus mentionem faciemus, quae ad nostram disputationem non faciunt.

Imperio igitur ac metu colonias continuerunt Romani, ubi cum maxime eas in obsequio ac fide retinere: idque multo magis intellectum est aduersis reip. temporibus; nam coloniarum defectiones cum ceteris Latii et Italiae fociis memorantur plures; ut satis appareret, non admodum eas in sua conditione et statu sibi placere, nisi vis ac metus circumfisteret. Nec vero non indignum videri debuit colonis, se ciuitatis iure potiore esse priuatos, *h*) et tantum non capite deminutos: hinc odia

F 4

mutua

f) Ipse Vellej. Paterc. II, 15. hanc rationem asserre putandus. Quod ibi adiectum: *ut ciues Romanos ad censendum ex prouinciis in Italiam reuocauerint*, perperam inter causas consilii refertur. Est vero declarationis causa adiectum: *ita ut etiam*.

g) cf. Spanhem. de V. et P. Num. T. I. p. 106. 602.

h) An ii, qui colonia relicta Romam redissent, ius suffragii recuperauerint, quaeri videas, affirmari quoque. (Ut nuper quoque a *Ferguson*o V. C. lib. I. hist. incrementi et excidii reip. R. *interpret. Germ.* p. 17. et 102. sed ibi plura sunt quae expuncta esse malim) Ita vero fieri non potuisset, ut interdum vni et alteri ius ciuitatis daretur (cf. Cic. pro Balbo 48) interdum municipii

mutua et sublesta fides. Incendere animos potuere Latinorum et aliorum sociorum, inter quos vivebant, consilia et studia, cum iura sibi aequari cum Romanis ii postulerent: vnde orta bella grauissima, et clades mutuae: quibus finis plerumque ita impositus, vt internecone delerentur focii, vastarentur oppida et agri. Raro Senatus, quae prudentia et aequitas suadere poterat, sequutus est: quod semel factum Camilli maxime consilio V. C. 417. i). Per eadem tempora euenisse videtur, vt tot coloniarum, quae per Italiam fuerant, iam sub Punicorum bellorum tempora non nisi nomina extarent. Non enim ad eos, quos suis legibus parere iussisset, in obsequio continendos, sapientia Senatus Romani meliora consilia reperire potuit, quam quae omnibus iis, qui magna imperia condiderunt, vsurpare solenne fuit, ad quae quidem excogitanda nec adeo magna ingenii sollertia opus est, vt, quos vi ac metu oppresserant, si ira ob amissam libertatem aut ob seruitutis onus auctum incensi imperium detrectauerant, non tam onere eos leuarent, ad aequitatem et humanitatem consilia reuocarent, et, cum se ipsos culpae auctores habendos esse meminissent, ad ignoscendum essent faciles; verum vt in noxios aut suspectos poenis ac suppliciis faeuirent, iniurias veteres nouis iniuriis cumularent. Ita statim V. C. 320. cum quarto inde anno Fidenae ad Veientes defecerant, victis Fidenatibus et Veientibus oppugnata

nicipii iura impertirentur. Et pessimi exempli res fuisset, si colonia deserta Romam noui coloni redire potuissent.

i) v. Liv. VIII, 14.

gnata vrbs, capta et diruta *k*). Velitrae in Volscos (circa V C. 260) vix erant deductae, cum confilia cum Volscis ad recuperandam libertatem inire coepere. Non satis constat, quid Romani in eos statuerint; *l*) verum vbi aliquoties rebellauerant, cum a. 417. de toto Latio a Camillo ad Senatum esset relatum, *in Veliternos, veteres ciues Romanos, quod toties rebellassent, grauiter saeuitum*: et muri deiecti, et Senatus inde abductus, iussique trans Tiberim habitare *m*). Etiam Antiates cum Latinis defecerant: Antium colonia noua missa; *n*) Antiatibus naues longae abactae et incensae (rostris in foro suggestus exornatus) interdictumque mari. Nec minus tamen etiam haec colonia noua cum Latinis bella aduersus Romanos fecit, donec a C. Maenio 416. de Antiatibus triumphatum est.

F 5

Condi-

k) Liv. IV, 17. 22.

l) Cum Circeiis defecerant, circa 372. Liv. VI, 21. Velitrae expugnatae 375. Liv. VI, 29. vbi nil memoratur, quid Romani in eos statuerint. Iterum bellum renouant VI, 36. vrbs obsessa c. 42. nec constat, quo euentu. Faciunt nouam incurfionem Veliterni VII, 15. a. 397. deficiunt tandem cum Volscis et Latinis 415. Liv. VIII, 3.

m) Liv. VIII, 14.

n) *ibid.* Liuii verba difficultatem habent iam ab aliis animaduersam: *Antium noua colonia missa, cum eo ut Antiatibus permitteretur, si et ipsi adscribi coloni vellent* — interdictumque mari Antiati populo est *et ciuitas data*. Si coloni adscripti, quomodo ciuitas data? Et si tam grauis multa imposita, vnde ciuitatis beneficium? Nisi verba nouissima ab aliena manu sunt, tenendum est quod Sigonius suppeditat; *ciuitatem accipiendam h. l. de iure Quiritium, quod coloniae Romanorum competeat; quod adeo consequebantur Antiates adscripti ciuibus Romanis in coloniam Romanam deductis.*

Conditio coloniarum, vt fociorum, maxime dura et interdum vix toleranda videri poterat maxime in hoc, quod per continua Romanorum bella stipendia et milites imperabantur. Ita opibus et viris exhauriri eas necesse erat: in iisdem bellis haud raro ab hostibus Romani nominis oppugnatae et expugnatae ipsae, ager incurfu hostili direptus et vastatus. Inprimis autem bello Punico II. attritae cum fociiis coloniae. Itaque a. 545. (qui erat belli fere decimus; continuatum tamen illud est in annum abhinc septimum) delectibus stipendiisque exhausti focii detrectare militiam; cum his XII ex XXX coloniis P. R. quae tum erant, *negauerunt Coss. esse, vnde milites pecuniamque darent; quotannis ferme clade magna pugnari; alios in acie occidi, alios morbi absumi, magis perire sibi ciuem, qui ab Romano miles lectus sit, quam qui a Poeno captus; quippe ab hoste gratis remitti in patriam, ab Romanis extra Italiam in exilium verius, quam in militiam ablegari.* Detestabile visum consilium detrectandi munera militiae, a quo eas castigando increpandoque potius quam leniter agendo deducere placuit. Satis adeo visum est Senatui, postulare vt praeberent coloniae, etsi, vnde fumerent, non haberent o). Quarto fere inde anno, demto a Poenis metu, memoria rei patribus renouata, memorabili cum feueritate decernitur, vt XII illae coloniae

o) Liv. XXVII, 9. Totus locus est grauissimus. Verum quod eae Coloniae XII. altero loco XXIX, 15 *Latinae* appellantur, scrupulum iniicit, etsi nullam inde molestiam creatam videamus. Certe in Latinarum coloniarum numero eas Intpp. fuisse aliunde non constat. Latinas vero dici posse quia in Latio sitae erant, valde dubitare licet.

loniae militum numerum duplicatum darent stipendiumque in millia aeris asses singulos, censusque quotannis ageretur e formula a Romanis cenforibus data *p*). Pari modo coloniae maritimae exhaustae fociis in classes datis frustra vacationem petierunt *q*); nec vacatio quidem a militibus dandis e legibus sacratissimis impetrata *r*). Praeclare haec pro imperio et ex reip. forte temporibus. An vero harum coloniarum conditio ab hoc inde tempore satis prospera resque florentes fuerint, Livi narratione sua non adiecit. Tandem in bello sociali coloniarum magna pars aduersus Romam conspirauit; vnde etiam ciuitas Lege Iulia Sociis data coloniis nonnullis, quae mox inter municipia censentur, impertita esse videtur; qua quidem lege tanta hominum omnis generis colluie in ciuitatem recepta suffragiorum turbatis, vt resp. paullo post esset nulla, est effectum.

Mirentur itaque, qui volunt, praeclaram illam Romanorum prudentiam in regendis et in obsequio retinendis coloniis. Praestat diligenter videre, ne res in eum locum adducantur, vbi regni causa ius violandum est. Vbi semel vi et imperio agere aut licet aut lubet, expedita sunt consilia. Nec quicquam ineffe videas quod magnam mirationem facere possit, modo viribus, copiis, opibus, prae-
valeas,

p) Liv. XXIX, 15. Stipendii sane seu tributi summa ceteris non respondet; esset in annum $\frac{1}{5}$ in centena. Sed laborant verba.

q) Liv. XXXVI, 3.

r) XXVII, 38.

valeas, si in obsequio retineas vel inuitos eos, qui, quo se tueantur, non habent. Miramur tamen vulgo omnes eos, quibus maiores vires et copias fortuna praebuit; esset saltem videndum, an cum istis opibus, quae suppetunt, aut virtus adsit maior, aut maior prudentia ad arripienda ea, quae idonea consiliis seu tempus seu ratio seu calliditas afferre potest.

Et haec quidem praefandi causa, ut mos ferebat. Properandum est ad id, cuius causa haec praefati sumus. Craftino die, Iulii II. insignia Magistratus Academici, quae per totum hunc annum in domo eius, cuius nomen huic paginae praescriptum est, fuere, transferentur ad Virum Experientissimum, Collegam coniunctissimum,

IO. ANDR. MURRAY D.

quod cum et nunc precamur, ut reip. nostrae felix faustumque sit, tum in ipsis muneris auspiciis bona vota et omina conceptis sollennibusque verbis nuncupabuntur. Ducetur pompa craftino die h. x. ad templum academicum, cui ut, studiosa et nostri et litterarum Iuventus florentissima, adesse velitis frequentes, publico priuatoque nomine rogamus. Hoc igitur est, Comites S. R. I. Illustrissimi, Generosissimi et Nobilissimi Ciues, quod, si a vobis impetrauerimus, amoris vestro et benevolentiae imputatum habebimus. PP. Kal. Iul. c1010ccclxxxi.

VI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

IO. ANDREAS MVRRAY D.

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXXIV.

IN A. D. XVII. SEPT. MDCCLXXXI.

RITE INDICIT.

*De animabus ficcis, ex Heracliteo placito, optime ad
sapientiam et virtutem instructis.*

Iterum vitae rerumque cursu, quod propitio numini debemus, delati ad ea sollennia, quibus recolentur vniuersitatis huius initia, tam faustis auspiciis facta, vt nec nunc post XLIV. annos, qui elapsi sunt, fortuna nos delituat; quid magis ad officium nostrum, quid ad pietatem pertinere putabimus, aut rerum humanarum fluxam instabilemque conditionem reputantibus quid magis consentaneum videri potest, quam vt ad auctorem et moderatorem secundi huius rerum cursus referamus actorum factorumque p^rincipia et exitus, grataque
et

et pia mente quicquid publice priuatimque per hunc quoque annum in vtramque fortunam euenit, recolamus. Et publice quidem, recensu facto, rerum nostrarum incolumitati et prosperitati detractum videbimus nihil; contra accidisse multa, quibus reipublicae nostrae seu stabilitati seu dignitati et splendori haud parum accederet. Augmenta habuit laetissima Bibliotheca nostra academica, Georgiae Augustae Palladium, decus ornamentumque palmarium, quod, quamdiu naturae beneficio ingenia non deficient, acuet ingenia facietque doctos quos indoctos acceperit, salutaremque in tota Germania operam sacris profanisque litteris praestabit. Naturae opes nonnullae cum corpore Aegyptio medicato accessere Museo. Celebritas nostrorum Musarum sacratio noua ex eo quoque accessit, quod multi per hunc annum aduenae, et in his Serenissimi Principes Ducesque aliquot, illud adire et plures nostra inter sacra dies exigere, lectionibus habitis interesse, suaeque praesentia studia nostra accendere nosque animis stimulos admouere haud sunt dedignati.

Haec nos non iactantiae causa, quae a nobis alienissima est, sed eo consilio memorari, Ciues, facile intelligitis, ut ne bonorum nostrorum ipsi incuriosi supina negligentia transmittamus ea, quae animis rerum nostrarum fiduciam, studiorum ardorem, ferendis iis quae secus ceciderint robur, addere possint; simulque ut vos excitemus, quo frequentes coeatis ad celebranda sollennia ea, quae nunc in crastinum diem indicimus in templo academico habenda. Ornabitur, si nos amatis, praesentia

tia vestra, Comites illustrissimi, pompam in sacrum adytum ducendam, aderitisque, Ciues natalium ingeniorumque laude conspicui, sacris rite celebrandis. Agentur pro rebus laetis et iucundis, quibus alma numinis prouidentia remp. nostram auxit, gratiae debitae: soluentur fuscipienturque vota cum pro incolumitate academiae et stabilitate, tum pro vniuersa rep. praeibitque verba Themidis sacerdos, nunc pietatis nostrae interpres, Ill. ICTorum Ordinis Decanus Spectab. cuius caritate vos duci et alias vidimus,

GE. LVD. BÖHMER,

oratione sollennibus ritibus praemissa, quibus Candidato dignissimo, IO. RUTGERO FLOR, Hamburgensi, summos in utroque Iure honores impertiet; quo facto rite creatus Doctor alia oratione et ipse bona vota precesque faciet.

Interea, Commilitones, quandoquidem vsus et mos ita fert, vt indicendis sollennibus praefanda sint non nulla, eaque non tam ex intimis disciplinarum recessibus petita, quam potius, vt in amicorum circulis et in familiarum sermone ipsa humanitas postulare videri potest, de re aliqua, quae ad communia studia spectet, aut ex vita cummuni petita, aut quam casus obtulerit, seu cofabulantium memoria et recordatio fuggerit, seu quae ex proximo arcessita, nuper lecta auditaue, aut curis studiisque sollennibus agitata, in animum venerit: agitedum, ne nunc quidem altius aliquid repetere, aut de consilio doctam scriptionem instituire, quam potius aliquid, quod casus modo obtulit, ad vos adferre,

adferre, vobiscumque recolere curatiusque excutere placet; si forte inde vtilitas aliqua, aut taedii faltem, quod mora, quae intercedit follennibus, facere potest, detractio vobis parari possit.

Cum in hoc effemus vt scriberemus haec, aliud agentes incidimus in *Musonii Rufi*. philosophi Stoicorum placita aemulantis, et Neronis Vespasiani-que aetate *studia iuuenum praeceptis sapientiae fouentis a)*, sermonem apud Ioannem Stobaeum memoriae mandatum *b)*. Grauiissima est Rufi disputatio aduersus intemperantiam, qua sane nihil esse potest ad mentis vim et acumen retundendum perniciosius: obnubere ait et offuscare animam vapores impuros, qui ex cibis male concoctis, acescentibus et corruptis, cerebrum infestant. Iam reliqua eius argumenta, e Stoicorum disciplina petita, parum forte ad iudicium nostrum subtilia, omittamus nunc; sed post alia multa, praestare ait alimenta, quae sunt leuissima et purissima *c)*; *ita et animam nostram fore puram*

a) Tacit. An. XV, 71.

b) Serm. XVII. p. 160. l. 34. Ed. Gen. Male adscriptum: *Musonii in libro de alimentis*. Immo vero sunt petita, si recte iudicamus, ex Pollionis Valerii Alexandrini, qui sub Adriano vixit, libro, qui inscriptus erat: ἀπομνημονεύματα Μουσωνίου τοῦ Φιλοσόφου.

c) οὕτω δ' αὖν καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ὑπάρχειν καθαράν τε καὶ ξηράν, ὅποια οὕσα ἀρίστη καὶ σοφωτάτη εἰς πᾶν καθάπερ Ἡρακλείτῳ δοκεῖ λέγοντι οὕτως· αὕτη ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Lectionem restituit P. Wesseling in docta commentatione super hoc dicto Heracliteo Misc. Obsf. crit. Vol. V. T. III. p. 42. sqq. Repetitur illud in multis veterum locis, sed fere vbique corruptum est illud αὕη mutatumque in αὐτῆ, αὐγῆ, substituto

puram et siccam, qualis anima ad omnia est optima et sapientissima; uti Heraclito quoque visum est dicenti:
 SICCA ANIMA SAPIENTISSIMA ET OPTIMA. αὐτὴ ψυχὴ
 σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Magnum vero hoc ac conside-
 ratione dignum, quodque nostri omnium, qui in
 litterarum et sapientiae studio cum maxime versa-
 mur, haud parum interesse videtur, si *sicca anima*
est sapientissima et optima, ut cognoscamus, quaenam
 illa sit, et quomodo ea possit parari; si forte eam
 et ipsi habere aut nos ita, ut eam habeamus, insti-
 tuere possimus.

Iam primum cum in omnibus philosophorum
 placitis diligenter indagandus sit sensus is, quo ille,
 qui primus dictum aliquod protulit, istud extulerit,
 fecernendaeque sint ab eo rationes, quas mox
 intulere alii, qui iisdem verbis in suam rem vsi
 sunt: tum multo magis in antiquissimorum philoso-
 phorum dogmatibus praecepti huius memores vt
 sumus necesse est: faciunt enim cum multa alia, tum
 ipsa philosophiae ratio nondum ad hanc subtilitatem
 euecta, et multo magis sermo parum verbis dialecti-
 cis et metaphysicis instructus, sed in verbis fere a
 rerum sensu petitis, adeoque in ipsis rebus quae
 sensibus subiectae sunt, occupatus, ut multa pro-
 nuntientur aut pinguius aut obscurius, aut tam
 ambi-

tuto interdum ξηρὴ, quod vir doctissimus vbique emen-
 davit. Satis antiquum illud lectionis vitium fuisse vel
 ex Clementis et Galeni loco p. 44. suspicari licet. Nos
 vtemur auctoritate viri docti, sed multo magis erimus
 occupati in dicti Heraclitei sententia diuersis modis a
 scriptoribus accepta.

ambigue, vt plures sensus dicta facile admittant: quae ipsa res scholarum ac coetuum necessitatem illa aetate facere debuit; plurima enim ex philosophi, sua placita interpretantis, ore erant accipienda, quae aliis ab iisdem, qui acceperant, quasi per manus tradebantur; ita vt, quo sensu ea intelligenda essent, non lectione magis quam auditione constaret. Nec dimittendum animo, quod eadem philosophandi ratio isque sermo propius ad eum sermonem, quo tum vates maxime utebantur, accedebat: quo ipso magna subtilitatis pars non tam ad iudicii acumen, quam ad ingenii follertiam imaginandique vim redibat. In Heraclito vero etiam haec tenenda sunt: quod is ex primis fuit philosophis, qui a carmine et oratione vineta ad solutam profamque deduceret philosophiam; quique adeo laboraret luctareturque in verbis, quae non nisi inuita sententiam sequebantur; multa idem ex antiqua ratione retinebat, poeticis similia: vt in omnibus eius aetatis ad Platonem vsque philosophis multa veteris symbolicae orationis per mythos et apologos grassantis vestigia, tropis et allegoriis variata, deprehendimus. Iam autem in tali oratione multa occurrere necesse est, acutorum dictorum similia, eademque ad interpretandum difficilia, obscura et ambigua, in primis cum illa interpretatio, quae discipulis in scholis tradita fuit, non ab his ipsis perscripta, sed per seriora et aliis dogmatibus imbuta ingenia ad nos sit propagata. Paucissima itaque sunt veterum philosophemata, de quibus, auctorum mentem fatis nos perspicere, pignore proposito contendere liceat. Neque, si scriptorum non modo grammaticorum, sed

fed et aliorum antiquorum interpretationes fequimur, tutiore nos via incedere putabimus; nam iam a Platone inde, tum multo magis a Stoicis aliisque philofophis, plurima Pythagorae, Heracliti aliorumque placita ex fui faeculi notionibus perperam effe interpolata, multis exemplis manifefturn fit. Etfi igitur haud dubie, fi quis induat eius aetatis mores et ingeniorum habitum, fermonemque rite teneat illum antiquum, multa declarari poffunt accuratius et declarata funt a viris doctis cum ab aliis tum nuper a viris praefantiffimis; in plerisque tamen hariolari nos verius, coniectorum more, quam interpretari vetuffiffimos Graeciae philofophos, fatebimur: neque aliter in Heraclito rem fe habere arbitrari licet.

Dicturn enim illud *de animabus ficcis*, fi quod aliud, interpretationes admittit plures: quod vel Mufonii exemplo intelligitur. Cum animi noftri instrumenta iis, quae a cibo potuque fecernuntur, exhalationibus plurimum et acui et obtundi, fibrasque cerebri intenas inde vel laxatas aut diuerfis vtique modis impulfas varie mentem ipfam afficere, facile vnusquisque fentiat; inprimisque vino largius haulto vaporum ad cerebrum fe infinuantium vis cogitandi intelligendique facultatem modo intendat, modo obtundat et offufcet: accommodatiffimum fane ad hoc obferuatum videri debet Heracliteum illud: *animam ficcam effe fapientiffimam*, quam minimum fcilicet infeftatis eius principiis et instrumentis per alimentorum viniue exhalationes. Neque tamen ita confectum eft, Heraclitum quoque hac

eadem acceptione pronuntiasse dictum illud, de quo nunc agitur.

Simili fere modo Plutarchus *d*), cum ex cruditate et crapula grauato corpore turbari animam et hebetari docet, ad Heracliteum dictum prouocat. Nec admodum diuersum est, quod ad animorum follertiam ex tenuitate aeris et ficcitate, nebuloso contra et crassiore caelo mentis facultates obtundente, hoc traxere Galenus *e*) et Philo *f*).

Inde Stoici et Platonici Heracliteum dictum ad alia traduxere, lusu potius accommodatis verbis quam

d) Plutarch. de Esu carniū (T. II. Opp. p. 995. E.) οἶνος γὰρ καὶ σαρκῶν ἐμφορήσεις σῶμα μὲν ἰσχυρὸν ποιοῦσι καὶ ῥωμαλέον, ψυχὴν δὲ ἀσθενέα — τοὺς γὰρ Βοιωτοὺς ἡμᾶς οἱ Ἀττικοὶ καὶ παχεῖς καὶ ἀναισθήτους καὶ ἡλιθίους, μάλιστα διὰ τὰς ἀδδηφαγίας, προσηγόρευον. οὔτοι δὲ αὐτοὺς. καὶ ὁ Μένανδρος, οἱ γυνάτους ἔχουσι. καὶ ὁ Πύθαρος Γυνῶναι τ' ἔπειτα. αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη κατὰ τὸν Ἡράκλειτον· οἱ πῖθοι κρουσθέντες etc. Ita faltem haec legenda sunt, extrufo altero loco γυνῶναι τ' ἔπειτα quod ex margine repetitum cum ἔοικεν, cum grammaticus quis non recordaretur verba esse ex Olymp. VI, 151. Vulgari autem dicto hoc idem obseruatum in multis veterum locis occurrit, quae collecta videas a Dauisio ad Cic. de N. D. II, 16. Fere eodem spectat Prolusio b. Richteri in Opp. T. III. p. 469. de ficcis et sobriis.

e) Opp. ed Bas. T. I. p. 346. l. 48. καὶ γὰρ οὗτος (Heraclitus) εἶπεν· αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη. Sed videndus est de h. l. Wessell. l. c. p. 47.

f) Philo apud Euseb. Praep. Euang. lib. VIII. sub f. p. 399. A. vnde in Ed. Mang. sub f. T. II. μόνη γὰρ ἡ Ἑλλάς ἀψευδῶς ἀνθρώπογονεῖ — λεπτότητι ἀέρος ἢ διάνοια πέφυκεν ἀνοῦσθαι. διὸ καὶ Ἡράκλειτος οὐκ ἀπὸ σνοποῦ Φησιν· αὐτὴ ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Locum appo-
fimus ex necessaria medela Wessell. l. c. p. 46.

quam ex philosophi Ephesii consilio et mente. Et Plutarchus quidem g) per idem placitum vim diuinandi calore per cerebrum didito illustrauit; subtiliorem enim magisque purum et aethereum reddi animum, calore et ficitate; quippe incallescere animum sentiunt ii, qui deum recipiunt et extra se rapiuntur. Idem h), vbi animas ait corpore exutas sibi reddi, purasque et mundas, carnisque tabo ac sanie quasi liberatas exilire, leues, agiles, aetheris ac fulguris similes, eodem Heracliti dicto si non vere, ingeniose tamen et suauiter, vtitur. Quis enim non cupide amplectatur hanc animae suae quasi in speculo propositam imaginem, corporis vinculis solutam eam auolare per aethereum et implere se *lumine vero, stellasque vagas mirari et astra fixa polo, ac videre quanta sub nocte iacet haec* NOSTRA DIES.

Iam Stoicos omnino plura Heraclitea suis rationibus accommodasse fatis nota res est, inprimis

G 3

vero

g) Plutarch. de Orac. def. (Opp. T. II. p. 432. F.) ἄμα δ' ἂν τις νοῦν ἀλόγως καὶ ξηρότητα Φαίη μετὰ θερμότητος ἐγγινομένην λεπτύνειν πνεῦμα καὶ ποιεῖν ἀίθεράδες καὶ καθαρόν. αὕτη γὰρ ψυχὴ κατ' Ἡράκλειτον. (nihil amplius apponendum; ex more eorum, qui vulgare dictum laudant, reliqua omittit) ὑγρότης δὲ οὐ μόνον ὄψιν ἀμβλύνει καὶ ἀκοήν, ἀλλὰ καὶ κατόπτρων θίγουσα (quae hic interponuntur καὶ μίχος καὶ πρὸς ἀέρας corrupta sunt et, vt arbitrator, emargine profecta) ἀφαίρει τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ Φέγγος.

h) Plutarch. in Romulo (T. I. Opp. p. 35. extr.) superstes est anima. τὸ γὰρ ἐστὶ μόνον ἐκ θεῶν ἦκει γὰρ ἐκείθεν, ἐκεῖ δὲ ἄνεισιν. οὐ μετὰ σώματος, ἀλλ' εἴαν ὅτι μάλιστα σώματος ἀπαλλαγῇ καὶ διακριθῇ καὶ γένηται καθαρόν πνεῦμα καὶ ἀσαρκον καὶ ἀγνόν. αὕτη γὰρ ψυχὴ ἀρίστη κατ' Ἡράκλειτον.

vero hoc de animabus ficcis. Nam etiam Zeno ex ignea subtilissima materia animam gigni statuebat: *ignem esse ipsam naturam quae quidque gigneret et mentem atque sensus i*). Nec repugnat, quod alii Stoici spiritum vel aerem laudant: est enim πνεῦμα ἐνθερμον, vel ut apud Theodoretum *k*) πνευματικὴ φύσις πλείστου μετέχουσα τοῦ θερμοῦ. Igitur et ipsi animam esse ἀναθυμίασιν statuebant, eamque colligi subtilissimis particulis ex calido humore exhalatis seu terrae et aquae seu corporis et sanguinis: nam in hoc aut variasse aut vtrumque iunctim assumfisse videntur. Haec autem ut declararent, ipsis Heracliti verbis saepe vfi sunt.

Verum videndum est quid in hoc dicto *de animabus ficcis* ipse Heraclitus senserit: in quo quidem, cum a philosopho ipso, quae discipulis proposita fuit, interpretatio ad nos nulla peruenerit, duo maxime sunt, quae sequi licet: primum ut ex systemate, adeoque ex doctrinarum indole, nexu et ordine, eruamus, quid ipse sensisse videri debeat, tum an forte eius, quod senserit, in aliis eius verbis vestigium indagare liceat. Iam, ut omnium rerum principium ille materiam igneam constituit, hoc est, (etsi, quae notio eius animo obuersata sit, nemo indubitanter asseuerare ausit,) materiam subtilissimam, leuissimam, celerrimam, qualis ignea esse

i) Cic. Acad. Qu. I, II, 39.

k) lib. V. ad Gentes p. 822. ed Schulz. Apud Nemes. de Nat. hum. c. 2. πνεῦμα ἐνθερμον καὶ διάπυρον cf. Tiedemann. Syst. philos. Stoic. T. II. p. 146-152.

esse deprehenditur: animarum quoque ortum ex eodem igne duxit l).

At idem ἀναθυμίασιν dixisse animam fertur, m) (exhalationem, etsi vox parum accommodata videtur) ad quam omnino philosophematum Heracliteorum summa redibat; n) hoc est materiam illam subtilissimam

G 4

mam

l) πυρώδη τὴν Φύσιν ap. Theodoret. Or. V. ad Gent. p. 822. T. IV. ed. Schulz. Cum Heraclito fensit Parmenides et Hippasus.

m) Obscura est oratio Cleanthis (ex Porphyrio de anima) ap. Euseb. Praep. Ev. XV, c. 20. p. 821. D. esse animam ex Heracliti sententia *effluuium*, ἀναθυμίασιν, collectam adeo ex particulis igneis ex materia crassiore emicantibus. Circumfusum itaque hunc aerem animabus quasi scaturire: iam cum hae sensum et mentem habeant, ipsum hoc caelum νοερόν esse sequitur. Verba autem sic constituenda videntur: Κλεάνθης μὲν — Φησὶν, ὅτι Ζήνων ψυχὴν λέγει (αἰσθησὶν ἢ haec tollenda sunt ab aliena manu inserta ex seqq.) ἀναθυμίασιν, καθάπερ Ἡράκλειτος. βουλόμενος γὰρ ἐμφανῆσαι, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀναθυμιωμέναι νοεραὶ αἰετὶ γίνονται, εἴηασεν αὐτὰς τοῖς ποταμοῖς, λέγων οὕτως· ποταμοῖσιν τοῖσιν αὐτοῖσιν ἐμβαλνουσιν ἕτερα καὶ ἕτερα ὕδατα ἐπιρρεῖ (male haec accipiunt Interpretes: *in fluvios, licet iidem usque decurrant, aliae atque aliae illabuntur aquae.* Graecis ποταμοὶ non dicuntur ἐμβαίνειν, sed ii qui ingrediuntur eas. Est adeo: iis qui fluuium intrant, etsi idem esse videtur, aliae tamen atque aliae aquae itidem affluunt, plantasque alluunt: ita etiam continuo exhalantur animae, ignea materia ab humido et crasso sursum elata. Diversum adeo hoc ab illo altero, quod iam ex Platonis Cratylo p. 402. A. innotuit, δις ἐς αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἐμβαλνομεν, et disertius apud auctorem de Alleg. Homer. p. 443. legitur: ποταμοῖς τοῖς αὐτοῖς ἐμβαλνομέν τε καὶ οὐκ ἐμβαλνομεν. εἰμέν τε καὶ οὐκ εἰμέν. id quod ad continuam illam rerum ῥοὴν spectat, quam ipsa illa ἀναθυμίασις inferre videri potest.

n) Post Brucker et al. inspicendus saltem est doctissimus Collegae coniunctissimi MEINERS liber *Gesch. der Wiss.*

mam igneam, quae crassiore materia soluta in altum euolat, eumque adeo aetherem constituere videri debet, qui nos ambit. Cum porro materia illa animam constituat, adeoque mentem et sensum: et ipsam habere mentem et sensum necesse est o). Quo ipso fit, vt natura quoque diuina ad eandem illam materiam igneam subtilissimam referenda sit. Quod si animas nunc ab igneis, alias ab humidis exhalationibus ducit Heraclitus: non tam inconstantia aliqua haec dixisse videri debet, quam ea ratione, qua et Stoici igneum vaporem modo ignem modo humidum appellant; colligitur enim ignis ex iisdem corporibus humidis tanquam per vaporem.

Videtur porro ita statuisse Ephesius philosophus, vt igneam naturam, quo magis ab humido illa liberata fit, tanto plus diuinitatis habere, saltem maiorem mobilitatem, celeritatem, puritatem consequi existimaret: Delatas vtique in corpus animas

Wiss. in Griech. T. I. p. 622. sq. Sufficit praeter Diog. Laert. IX, 9 et II. vnus Nemesii locus de Nat. hom. c. 2. Ἡράκλειτος δὲ τὴν μὲν τοῦ παντὸς ψυχὴν, ἀναθυμίασιν ἐκ τῶν ὑγρῶν (dicit), τὴν δὲ ἐν τοῖς ζώοις, ἀπὸ τε τῆς ἐπὶ τοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀναθυμιάσεως ὁμογενῆ πεφυμέναι. De humana autem anima per ἀναθυμίασιν declarata v. inpr. Aristot. de anima I, 2.

o) Bene adeo Sextus lib. VII. p. 398. ἀρέσκει γὰρ τῷ Φυσικῷ, τὸ περιέχον ἡμᾶς λογικόν τε ὄν καὶ Φρενῆρες — τοῦτον δὲ τὸν θεῖον λόγον κατὰ τὸν Ἡράκλειτον δι' ἀναπνοῆς σπᾶσαντες νοεροὶ γινόμεθα: quae sequuntur de fornno. Sexti potius interpretamentum habenda sunt quam Heracliti Similia Stoicorum sunt. Sed in illis ap. Diogen. VII, 145, τὸν μὲν ἥλιον ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης νοερόν ὄντα ἀναμμα non dubitamus praeferre νότερον, vt et rescribendum arbitramur in Porphyrii loco c. II. etfi enim et τὸ νοερόν in ea re locum habet, non tamen in hac orratione ferri potest.

mas humidi aliquantum habere; eo tamen ipso vitam hanc mortalem lucrari *p*). Quae quidem cum Stoicorum simili placito conspirant *q*). At vero quo magis humidum, crassus ille aer, seu materiam dixeris, defluit, igneumque illud superat, calidiorque adeo et purior natura animae redditur, liberata a terrena faece corporis, seu humore isto inertis: eo melior anima ac diuinior, eoque in sapientiam ac virtutem prominentior; ita tandem αὐτὴ ψυχὴ σοφωτατὴ καὶ ἀρίστη *r*). Contra vero animarum exitum

G 5

praefens

- p*) Itaque nascendo animabus dixit gratum esse, non mortiferum, si humidae nascuntur: ψυχῆσι Φάναι τέρψιν, μὴ θάνατον, ὑγρῆσι γενέσθαι· τέρψιν δὲ εἶναι αὐτοῖς τὴν εἰς γένεσιν πτώσιν. Ultima haec de suo addit Porphyr. de A. N. 10. quae vero ibidem subiiciuntur: καὶ ἀλλαχού δὲ Φάναι, Ζῆν ἡμᾶς τὸν ἐκείνων θάνατον, καὶ ζῆν ἐκείνας τὸν ἡμέτερον θάνατον· vix aliud sunt quam Porphyrianum interpretamentum (non male expositum a b. Gesnero de animab. Heracl. T. I. Commentat. loc. p. 105. 6.) Nam Heraclitus paullo aliter haec de dis extulerat, sententia satis ambigua. Videntur enim verba apud Auct. de Allegor. Homer. p. 442. (Alia loca congeffit Fabric. ad Sext. p. 185. C.) in hunc sensum accipienda esse: Sunt dii et hominum animae ex eadem ignea materia: dii igitur sunt *homines immortales*, nos homines sumus *dii mortales*, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον· h. si ignis ille in animam humanam colligitur, non ille fit deus; si deus fit, non humana inde conflatur anima. In hunc fere sensum interpretatus haec esse videtur Maximus Tyrius Dissert. XLI. p. 489. At Sextus et ex eo alii vulgo ita accipiunt: cum anima corpus subit, igneam ac diuinam vim oppressam quasi mori; at per mortem liberatam animam ad diuinam naturam redire. cf. Brucker. p. 122.
- q*) Animas enim in corpus immigraturas λέπειν πρὸς τὸ ὑγρὸν Porphyrius ex Stoicis refert de A. N. c. 11.
- r*) Nondum harmoniam illam inter τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ξηρὸν καὶ τὸ ὑγρὸν cogitavit Heraclitus; sunt tamen eius commentis elementa ap. auctorem libri de Diaeta; v. in recensione Gesn. p. III. 121. 126..

praefens ac certum est humor τὸ ὑγρὸν, quo opprimi igneam materiam necesse est *s*); quod quibus verbis, aut quo sensu enarraverit philosophus, non constat: nisi quod apud Theodoretum memoratum reperimus: animas humano corpore solutas redire ad animam communem, hoc est ad circumfusum illum aetherem, qui igneas illas particulas emicantes recipit ac continet *t*).

Paullo minus ad consilium nostrum spectant reliqua Heraclitea, etsi cum his ipsis, quae disputata sunt, admodum coniuncta *u*); attingenda enim est

s) Loca Clement. Alex. Procli et Philonis nota sunt. cf. Brucker. p. 1219. XXII. In Clementis quidem verbis (Strom. VI, p. 746.) ψυχῆσι θάνατος, ὕδωρ γενέσθαι, ὕδατι δὲ θάνατος, γῆν γενέσθαι, quae sequuntur: ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται, ἐξ ὕδατος δὲ ψυχῆ, aliena ab re et ab indocto homine ex Orphicis versibus paullo ante recitatae expressa sunt. Neque ea in Philonis loco occurrunt, de Mundo incorrupt. p. 958. (T. II. Mang. p. 509.) nec placitis apud Diog. IX, 8. 9. conveniunt. Traxit ad hanc sententiam verba Heraclitea, supra *p*) in diversum sensum allata de animabus in corpora abditis Proclus in Timaeum p. 36 *med.* καὶ ἄλλως οὗτος ψυχῶν τῶν νοερῶν θάνατος ὑγρῆσι γενέσθαι φησὶν Ἡράκλειτος, inuito, ut arbitramur philosopho Ephesio. Obliti sumus illo loco monere, ab auctore libri de diæta σύγκρησιν πρὸς καὶ ὕδατος corpus ingredi narrari: v. Gesner. l. c. p. 91. qui tamen nimis diversa ad eam illustrandam affert.

t) Theodoret. l. c. p. 824. verbis utique haud Heracliteis vsus: ἐς τὴν τοῦ παντὸς ἀναχωρεῖν ψυχὴν, αἶα δὴ ὁμογενῆ οὐρανὸν καὶ ὁμοούσιον, h. e. in θεῖον illum καὶ κοινὸν λόγον, ἢ τὸ περιέχον ἡμᾶς λογικὸν τε καὶ φρονήρες.

u) ut de perpetua illa rerum vicissitudine per τὸ βεῖν et εἶμα declarata; de via ἄνω et κάτω bene a Gesnero expōsita p. 77. p. 115. add. Bruck. p. 1219. XXIV. Locus praecipuus est Diogenis lib. IX, 7. 9. ex quo declaran-

est verbo faltem altera illa ratio, qua in ipsis Heracliteis vestigia interpretationis *animarum siccarum* deprehendere licet. Oecurrit locus, in quo Heraclitus non multum abfuisse videtur ab ea sententia, in quam iam alios discessisse vidimus philosophos, vt alimentorum potusque copia oppressam animam vocaret *madentem et humefactam*, contra vero sobriam *siccam* x). Probabile igitur fit, ipsum Heraclitum ad sensus rerum hoc reuocasse, vt humidum illud, quod nimio cibo vinoque ingurgitantium se corpus obruit, igneas particulas animae extinguat, calorem opprimat, vim motricem interimat. Neque esse potest vlla res ad sensus nostros magis accommodata, quam si intemperantia animorum igniculos extingui dixeris: vti nihil est, quod eos magis excitet, acuat et incalescere ingenium faciat, quam temperatus cibi potusque vsus: cuius adeo ad sapientiae studia laudem honoremque praecipuum esse, nobis momentibus vix indiget. Nulla itaque grauior sententia reperiri potest quam illa Epicharmi: *Νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν*. Scr. Gottingae d. XVI. Sept. c1010cclxxx1.

clarandus locus Iamblichi de anima ap. Stob. Ecl. phys. p. 113. ext. ex hoc emendandus Plotini locus p. 468. cf. Aristot. de anima l, 2. Verum de his in transcurso. Nec disputandi nunc copia datur, e quibus antiquioribus sua repetierit Heraclitus.

x) apud Stob. in tit. de temperantia ed. Gen. p. 74. Ἄνηρ ὁπόταν μεθύσθῃ, ἄγεται ὑπὸ παιδὸς ἀνήβου, σφαλλόμενος, οὐκ ἐπαίων ὄκη βαίη, ὑγρὴν τὴν ψυχὴν ἔχων. αὕτη ψυχὴ σοφωτάτη καὶ ἀρίστη. Videtur ad hanc opinionem deuenisse auctor de diaeta, qui ab igne vires humani corporis repetit: v. p. 138. et 98.

VII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

IO. ANDR. MURRAY D.

C V M S E N A T V

S V C C E S S O R E M

I N

MAGISTRATV ACADEMICO

IO. CHPH. GATTERER

C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T

I N A. D. II. I V L I I C I D I O C C L X X X I I .

*De febribus epidemicis Romae falso in pestium censum
relatis.*

Magistratu academico, Commilitones, per hunc annum gesto, nunc ad exitum spectante, cum Vir Illustris, Collega coniunctissimus,

IO. CHPH. GATTERER

in munus hoc et onus successurus sit, eique rei sol-
lennia in a. d. II Iulii sint indicenda, quibus insi-
gnia academica transferentur in aliam domum: no-
strum est, florentissima Iuventus, rogare vos et hor-
tari, vt ad sollennia haec conueniatis frequentes,
audiatis orationes ex more hinc et inde habendas,
fauea-

faueatis ore animoque votis pro salute et incolumitate reipublicae faciendis, constitutumque apud animos vestros habeatis: ad res prospere et ex vestris parentumque votis agendas quam maxime interesse, vt legibus magistratuique obsequium praestetis, et ad litterarum studia, quorum causa huc venistis, rite profequenda, tranquillitate et securitate vos non minus, quam rempublicam, opus habere.

Panegyris haec nostra insignem mutuabitur celebritatem et splendorem ex praesentia vestra, Princeps Serenissime, *) Comites Illustrissimi, Commilitones generis ingeniorumque nobilitate commendatissimi, qua vt eam condecorare velitis, summo opere contendimus.

Interea, cum tanquam ad salutationem et congressum inter nos deducta res sit, faciamus, quod in confabulatione familiari plerumque fieri videmus, vt prima quasi verborum velitatione commissa transfiliat statim sermo ad nuperam veris inclementiam contagiumque febriculae, quae ab extremis septentrionis oris progressa late per tot prouincias est vagata, nec nostram urbem reliquit intactam; **) etsi, id quod in aliis quoque contagiosis febribus experti sumus, in hac vrbe multo mitior quam in plerisque aliis locis morbus fuit. Iucundum erit aliquando audire et cognoscere, a quibus oris primo exorta, quibus immutationum gradibus ad caeli, temporum corporumque habitus factis illa sit progressa

*) *Henr. Lud. Car. Albertus*, Princeps Nassouienfis.

**) *L' Influenza*.

gressa et citra quos fines substiterit *). In illam autem cogitationem facile incidat animus, an non in superioribus aetatibus eiusdem huius luis per terras nostras grassantis vlla vsquam facta sit mentio; audiuius quoque fide nescimus qua traditum, saeculo superiore haud absimilem luem, ex Hispaniis progressam, versus boreales oras contagio manasse. De antiquitate vero si quis quaerat, occurrat ne in ea aliqua similis contagionis mentio; miserandam esse in hoc, vt in aliis, videmus fortem humanam, si cogitamus, quam obscura et manca fit ab rerum inde primordiis per orbem terrarum hominum rerumque memoria; ex sexaginta fere, quae effluxisse creduntur, saeculis vix esse sex, quorum notitiam habeamus paullo exploratiorem, atque etiam hanc vix vnus alteriusue populi, et maximam partem in populorum excidiis per bella et praelia, exitiosioraque his regum imperia, occupatam:

*) Egere de ea ab eo inde tempore plures viri docti et acuti, et febris quidem naturam, affectiones et medelas bene describere; causae tamen remotiores adhuc in penetrali Naturae latent abditae et arcae. Inquisitum quoque est in alias similes febres epidemicas, quibus Europa vexata est, praecipue a. 1580. 1675. 1729 et seqq. annis. Primi, si bene memini, de ea egere Itali: *Saggio sopra il Morbo detto Russo di Bened. Gallico. Vicenza 1782.* Guil. Lud. Hoffman *constitutio epidemica Heidelbergensis 1781. Heidelbergae 1782.* Variorem medicorum obseruationes in *Medical Observations and Inquiries by a Society of Physicians in London Vol. VI. p. 340. — 407.* (Est in illis vir doctus Tho. Glass, qui p. 377. adeo statuit, pestilentiam Achiuorum castra tenentem apud Homerum nullam aliam fuisse quam simile epidemiae genus). *Vber den illngsten epidemischen Katarrh von D. Phil. Lud. Wittwer. Norimb. 1782.*

patam: iacere reliqua nocte tenebrisque sepulta; adeoque nos, quibus hoc terrarum orbe iam fenescente nasci contigit, rerum tamen euentorumque notitiis esse pueros; adeo multa ex superiorum saeculorum memoria ignoramus; vt saepe, cum doctos viros de antiquorum populorum opinionibus, religionibus moribusque, tamquam de re luculenta et explorata, tam asseveranter pronuntiare audimus, in animum veniat illud, quod apud Platonem sacerdotes Aegyptii occinebant: *Graeci, semper pueri estis!* a)

Inter haec animus recurrit ad res Romanas, et ad memoratas toties a Liuiio, quod vel puerilis doctrina in memoriam reuocare potest, pestilentias; quae si vere ex eo, quod nos hoc nomine appellare solemus, genere fuissent, mirationem facere deberent, quod populi Romani his cladibus stragibusque exhausti tanta superesse potuit frequentia. Enimvero pestilentiae vocabulum, nec nostris aetatibus fatis subtiliter constitutum, cum nec inter medicos omnino conueniat, quinam potissimum pestilentiae character habendus sit, b) multo magis ve-
tere

a) In Tim. p. 22. Tom. III. ὃ Σόλων, Σόλων, "Ἕλληνες αἰεὶ παῖδες ἐστέ. γέρων δὲ Ἕλλημ οὐκ ἔστιν. — νέοι ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες. Omni hoc generi humano dictum putabimus; inprimis sapientibus ac doctis, quibus omnia a se ad liquidum perducta videntur.

b) cf. v. c. de Haen Ratio medendi P. XIV. S. 2. c. 2. 3. p. 225. sq. vbi Hippocrates p. 240. perperam laudatur, nam is pestem proprie dictam non attigit. Galenus autem, qui sua aetate facuissimae pestis vim grassantem vidit, tam parum subtiliter de ea agit, vt naturam eius potissi-

tere aeuo ita frequentatum fuit, vt omnem febrem malignam, inflammatione corpus occupantem, exanthematicam, epidemicam, homines eo nomine appellarent. Quod vero multo grauius est, re accuratius pensitata, et locis in Liuiio aliisque scriptoribus, in quibus de pestilentia agitur, consideratius exploratis, manifestum nobis fieri videtur, ne vllam quidem inter Romanos pestilentiam memorari, quae pro pestilentia proprie dicta haberi possit, nec ante Saec. II. a C. N. vllum exemplum, de quo fatis certo constet, occurrere: siquidem, in quo fere omnes conueniunt, pestis naturam, a putredine ortam et contagio manantem, per tumores glandularum, anthraces, parotides, bubones, contactu mortifero, ad praesentem mortem properantem, certa sui signa, quibus ab aliis febribus putridis discerni possit, suppeditare concedamus c). In iis faltem, quae scriptores de pestilentibus subinde Romanam vastantibus narrarunt, nihil eiusmodi commemoratur,

potissimum in hoc ponat, quod multos illa perimat: ad Epidem. III, 20. p. 263. Το. IX. οὐ γὰρ δὴ νοσήματος γέ τινος ὄνομα ἐστὶν ἐπιδήμιον ἢ λοιμῶδες, ἀλλ', ὅτι περ ἂν πολλοῖς ἐν ἐνὶ γίνεται χωρίῳ, τοῦτο ἐπιδήμιον νομίζεται· προσελθόντος δὲ αὐτῷ τοῦ πολλοῦ ἀναίρειν, λοιμὸς γίνεται. Fuit hoc plerumque inter causas incrementorum quae pestis contagio habuit, quod ipsis medicis controuersa res fuit, pestilentiane an alia febris luesue corpora tentaret. Ita Massiliae, 1720, ita Venetiis 1576. et aliis locis ac temporibus se res habuit. (cf. Galliccio *Saggio sopra il Morbo detto Russo* p. 4. 199. della *Comprouazione*).

- c) v. Mead de Peste c. I. nec valde diuersa sunt, quae a de Haen l. c. disputantur; etsi ille recentiorum de peste disputata aut ignorare aut eleuare velle videri potest.

moratur, quod non in quacunq̄ue alia febre putrida euenire potuerit.

Quod igitur asseueramus, hoc est, vt non pronuntiemus, nullam omnino ante Saec. II. a C. N. Romae fuisse pestilentiam, verum vt statuamus, ea, quae apud Liuium aliosque leguntur, pestilentiae proprie dictae signa fatis certa nulla habere. Non enim ignoramus, de saeculis Romae prioribus in multis rebus nos certi et explorati aliquid non tenere; famam enim obscuram et exilem a maioribus acceptam litteris consignarunt primi Annalium scriptores a Saeculo inde ab V. C. sexto, et variis pro suo quisque ingenio modis amplificarunt ornaruntque; ex iis arripuit ea, quae maxime probaret, Liuius, alia Dionysius, alia Plutarchus, saepe dissona inter se et discrepantia, eaque suo quisque more tractarunt et ornarunt, vt in ipsis locis de pestibus intelligere licet. Quod si vero ea, quae aetati suae propiora erant, certiora et exploratiora tradere potuissent videri debent: non tamen ea naturae reique medicae ista aetate vigeat notitia, vt morborum calamitates fatis diligenter et presse exponere possent. Etsi itaque, quoniam ad religiones spectabant morborum notationes, in Pontificum annalibus vna cum prodigiis prodigiorumque procurationibus pestilentiae accurate suis annis adscriberentur, non tamen expectari poterat, vt de earum natura, ortu ac progressu, aliquid diserte et docte fatis memoriae mandaretur. Hoc enim erat illud, quod antiquitatem omnino ab subtiliore naturae, adeoque et morborum cognitione reuoca-

vit et retraxit, quod ea, quae ad interiorem eius notitiam spectabant, inprimisque quae ab sollenni rerum cursu recedebant, ad religiones metumque deorum referebantur. Adeo nulla grauior ac pestilentior ignoratio est quam naturae seu hominum seu rerum; *Hoc fonte deriuata clades Inque patres populumque fluxit.* Quot prauis religionibus ac placitis, quot superstitionibus perniciosisque institutis liberata esset aut intacta mansisset gens humana, si naturae et suae et rerum accuratiore scientia cum ipso ortu imbuta fuisset, aut ab his tanquam omnis verae scientiae elementis sua rudimenta petiissent ii, qui religiones et iura condere videri volebant! Cum itaque semel imbibitum esset animis, nihil mali, nullam calamitatem, nullam febrem ac morbum grauiorem nisi ab ira numinis immitti, declarari hanc iram certis euentis naturae insolitis, hoc est ostentis prodigiisque, curationem morborum a placata numinis ira esse expectandam, nec placari eam posse nisi certis ritibus et formulis a Pontificibus praescriptis: inter haec, fieri nullo modo potuit, vt sagacitas aliorum de morbis his sollertius observata et inuestigata traderet. Quo factum est, vt diferta fatis sit scriptorum narratio de prodigiis eorumque procurationibus, de morbis autem non nisi pauca, eaque vulgaria commemorantur.

In his tamen prodigiis agnosci interdum possunt vestigia caussarum, a quibus lues ortum traxerit: sunt autem eae nullae aliae, quam quae febres putridas vulgares gignere solent: aeris intemperies, anni vel frigoris inclementia, intolerabilis calor aestiuus,

aestiuus, ficitas, agrorum sterilitas cum fame, ventorum procellae, terrae motus, ignes e foli visceribus erumpentes cum mephitibus. Nullum enim, quod fati constat, in iis, quae ab Liviio aliisque commemorata sunt, prodigium ostentumque, ne imbrium quidem cruentorum aut quod lapidibus pluit, occurrit, quod non ad naturae euentum caesumque referri possit. Alia a metu repetenda sunt et a terroribus falsisque persuasionibus, quas mentibus, semel percussis et attonitis, religiones deorum iniicere solent; vt, si auditae fuerunt in montibus filisque voces aut mala ominantes aut sacra intermissa repetentes; et quae huiusmodi sunt alia. Vt igitur, quam vere haec a nobis dicta sint, intelligatur, aegedum pestilentias, quae a Romanarum rerum scriptoribus commemoratae sunt, breuiter pro consilii ratione recenseamus: si modo hoc monuerimus, plerumque malum intra urbem et agrum Romanorum substitisse; quo ipso pestilentiae notio circumscribitur.

Prima pestis sub Romulo post Tatium caesum narratur a Dionysio, *d*) multoque ornatus a Plutarcho, nam agrorum pecorumque sterilitatem pluviasque cruentas adiicit; cui quidem narrationi tam disertae in tam remotis aetatibus, nulla rerum memoria per libros prodita, parum fidei habemus: si tamen fidem habere placet, luis causa inde manifesta fit. Iterum sub Tullo Hostilio pestilentia

H 2

labo-

d) Dionys. II. 54. Plut. in Romulo Opp. T. I. p. 32. F. vbi inter alia: ὑστὴν δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἢ πόλις non, ἢστὴν.

laboratum est: praedicta ea prodigiis, cum in monte Albano lapidibus pluisset: *e*) quo ipso intelligitur, ventorum procellis agros vexatos fuisse. Memoriam huius pestilentiae insignem fecit Tulli mors, quam a ritibus occultis procurandi morbi vetustas repetiit *f*). Ab hoc tempore nulla pestilentiae mentio nisi V. C. 266. ex fide Dionysii: *g*) qui Marcio pulso, morbum pestilentem non modo multitudinem tentasse, sed et pecudum stragem fecisse narrat: quo ipso intelligitur, luem, non pestem, eam fuisse. Eodem auctore V. C. 284. morbus pestilens inuasit maxime mulieres, inprimis grauidas; *h*) quae res in multis pestilentis non minus obseruata est; *hh*) sed eadem paullo post saeuus exarsit nec ulli aetati aut sexui perpercit; *i*) illud memorabile visum, morbum tam atrocem celeriter euauisse. — V. C. 292. iterum pestilentia; sed luem potius arguunt ea, quae Liuius addit: „graue tempus et forte annus pestilens erat vrbi agrisque, nec hominibus magis, quam pecori; et auxere vim morbi, terrore populationis pecoribus agrestibusque in urbem acceptis.„ Exornauit haec mirifice Dionysius pro more suo. *k*) V. C. 301. „duo mala ingen-

e) Liv. I, 31. at Dionys. III, 35. in suis auctoribus nihil de his narratum inuenerat; saltem non repetit.

f) v. Liv. l. c.

g) Dionys. VII, 68. Nam Liuius II, 36. tantum de praefultore ludorum memorat.

h) Dionys. IX, 40. similem luem idem IV, 69. sub Tarquinio II. commemorat.

hh) cf. Mercurial. Lectt. de Pestilentia c. 10.

i) id Dionys. IX, 42

k) Liv. III, 6. Dionys. IX, 67.

ingentia exorta, fames pestilentiaque, foeda homini, foeda pecori., Ita Liuius; at Dionysius iterum rhetorico spiritu: „mancia tantum non omnia absumta, ingenuorum dimidiam partem sublata, vt aegrotorum numero non suppeterent medici;,, ac si iam illo tempore Roma medicos suos habuisse videri possit. *l*) V. C. 318. „pestilentia populum inuasit; — ceterum magis vis morbi ingrauescens curae erat terroresque ac prodigia; maxime quod crebris motibus terrae ruere in agris nuntiabantur tecta., *m*) Probabile fit, hiatibus foli corruptum aerem contagium sparisse: quo fere modo pestes Saec. VI. et XIII. a C. N. ortae feruntur. *n*) Videtur ea lues seu reuixisse seu durasse vsque ad annum hinc quartum, V. C. 321 et iterum V. C. 324 inualuisse ex siccitate. *o*) — Iterum a. 342. „pestilentia coorta, minacior tamen quam perniciosior, — defuncta ciuitate plurimorum morbis, perpaucais funeribus, pestilentem annum inopia frugum, neglecto cultu agrorum, vt plerumque fit, excepit *p*) —, a. 355. „ insignis annus hieme gelida ac niuosa, adeo vt viae clausae, Tiberis innauigabilis fieret; tristem hiemem siue ex intemperie caeli, raptim mutatione in contrarium facta, siue alia de causa, grauis pestilensque omnibus animantibus aestas excepit., *q*) Suspecta est omnino

H 3

nino

l) Liv. III, 32. Dionys. X, 53.

m) Liv. IV, 21.

n) vid. Chicoyneau p. 61.

o) v. Liv. IV, 15. et 30.

p) Liv. IV, 52.

q) Liv. V, 13.

nino pestilentia a. 372, Manlianum supplicium breui insequuta, et ex ea ortum habuisse magnae parti visa *r*); at ea, quae a. 389 exarserat, hoc et insequente anno saeuit: maxime eam insignem mors M. Furii Camilli fecit *s*). Omitto fabulosam de Curtio, qui in voraginem tetra halitu urbem instantem se immisisse fertur, narrationem a. 392 *t*) ex qua tamen intelligitur, in media vrbe mephitia seu putorem sulfureum e terra prorumpentem vicina loca pestilenti afflatu infecisse, donec alia soli mutatio venam occultam spiramenti occluderet seu elideret; omitto aliam pestilentiam a. 406 *u*) et alteram a. 420 *uu*) tum tertiam a. 441 *x*) et quartam a. 451 tanquam parum memorabiles, nisi quod in hac „terram multifariam pluuisse, et in exercitu App. Claudii plerosque fulminibus ictos nuntiatum est *y*);“ vt grauibus tempestatibus aerem turbatum eo anno fuisse facile intelligas. Alia pestilentia a. 562. Aesculapio Romam arcessendo locum fecit *z*), a. autem 476. et insequente pecudes hominesque communi strage corripuit pestis, grauidarum maxime abortibus infamis. *a*) Pestis, quae in castris Poenorum et Romanorum ad Syracusas a. 542. per intole-

r) Liv. VI, 20.

s) Liv, VII, 1. et 2.

t) Liv. VII, 6.

u) id. VII, 27.

uu) ibid. VIII, 17.

x) IX, 28.

y) id. X, 31.

z) id. X, 47.

a) v. Oros. IV, 2.

intolerandam aestus vim corpora labefactavit *b*), vt et altera, quae in Bruttis vtraque castra pari clade affecit, *c*) causas habuit satis obuias; ea autem quae a. 546. in urbem agrosque incidit, vix in censum venit; „nam in longos magis morbos, quam in perniciosos, euasit.“ *d*) Inde a. 573 „pestilentia in agris forisque tanta, vt Libitina vix sufficeret,“ eaque in tertium annum urbem Romam atque Italiam vastauit. *e*) Perculsi terroribus animi ad varias superstitiones sese appulere; inuenta quoque arca sepulchralis Numae cum eius libris; adeo prouisi in superstitiones leuesque persuasiones esse solent homines calamitatibus publicis oppressi. Memorabilior ceteris est pestilentia a. 580. quae priore anno in boues ingruerat, nunc autem verterat in hominum morbos: „qui inciderant, haud facile septimum diem superabant; qui superauerant, longinquo, maxime quartanae, implicabantur morbo.“ *f*) Non pestem vere dictam tum corpora tentasse, vel verba extrema docent. Nec affirmare audemus, an inter veras pestilentias referenda sit atrocissima illa, quae a. 627 Africam, pestilentiae nativam sedem, vastauit, locustarum ingenti multitudine, postquam in agris fruges herbasque exederant, in

H 4

pela-

b) v. Liv. XXV, 26.

c) a. 546. *ibid.* XXVIII, c. 46.

d) XXVII, 23.

e) XL, 19. add. *Obsequ. de Prodig.* c. 60, vbi praeterea narratur, per sex menses non pluuisse.

f) Liv. XLI, 21. add. *Obsequ.* c. 65. *Idem* aliam anno 589. assignauit c. 72. tertiam a. 612 c. 81.

pelagus merfa et iterum in littus expulfa. *g*) Antecedente anno Infulas Liparaeas peftilentia afflixerat, ex terrarum motibus flammisque ex terra marique emicantibus. *h*) Ab hoc tempore, per ipfa bella ciuilia, non vidimus memorari peftem, praeterquam eam quae a. 711. Hirtio et Panfa Coff. totam Italiam corripuit; praeefferat tamen exundatio Padi et Tiberis ingens, vt eieftorum in littus pifcium tabes inficeret aerem; quae vnde profecta fint, colligere licet ex eo, quod eodem tempore inter prodigia procellae, terrarum motus, variaeque caeli fpecies memorantur. Simili modo a. 732 cum Augufto principatum tenente peftilentia per totam Italiam graffabatur. praeefferat Tiberis exundatio cum procellis. *k*) Sub Nerone C. N. 69. Romae peftilentia unius auctumni fuit, quo XXX funerum M in rationem Libitinae venerunt. *kk*) Iterum sub Tito peftilentia fuit, quanta non temere alias *l*), et iterum sub Antonino Pio sub a. 141. multas Imperii R. partes peruagata. *ll*) Prima peftis vero nomine fic dicta a. C. 169. a L. Veri Imp. exercitu a Parthis reduce in Italiam eft reportata;

g) Oros. V. 11. Auguftin. C. D. III, 31. Liv. Epit. LX. Obfeq. c. 90.

h) Digna res, vt de ea confulantur fcriptores Strabo VI. p. 424 C. (277.) ex Pofidonio. Oros. V. 10. Obfeq. 89.

i) v. Dio. XLV, 17. Fuit haec annium eluuius aliis quoque temporibus, vt 590. sub Gregorii M. pontificatus auspicia, inter peftilentiae cauffas.

k) Dio LIV, 1. eft ea, quam Plin. VII, 45. f. 46. innuit.

kk) Suet Nero 39.

l) Suet Tit 8.

ll) paffim Galenus.

tata; Babylone illa, fomite pestilenti ex abdito loco in aerem protracto, tabem in Parthos vulgauerat; *m*) inde vsque ad Gallias et Rhenum cuncta contagiis et mortibus polluit; altera quae sub Commodo a. 189. ingruisse dicitur, nisi prior illa tum forte recruduit, vix in censum venire potest. *mm*) At Romanum imperium peruagata est tertia a. 252 Gallo et Volufiano Imp., orta et haec in Aethiopia; *n*) tandem quarta famosissima illa 543. Iustiniano principe: *o*) quae ab Aegyptiis orta, Pelusio hinc Alexandriam inde per Palaestinam sparfa, fequente anno per extremos terrarum fines diffundi coepit.

Ex his igitur, quae commemorata funt, manifestum esse arbitramur, ante L. Veri tempora nullam pestilentiam memorari, cuius signa fati certa memoriae tradita sint; etsi res ipsa fati probabile faceret, bellis cum Poenis gestis populorumque mutuis per Italiam, Siciliam et Africam commerciis, pestilentiae femina ex Africa per alias terras ferri spargique debuiffe; nam in his terris zonae torridae propioribus pestem gigni indeque contagio

H 5 aliis

m) Iulius Capitol. in Vero c. 8. add. Ammian. XXIII, 6. p. 293. ed Lipf. Oros. VII, 15. et quidem per plures annos. cf. Jebb in Vita Aristidis ad ann. 173. 5.

mm) v. Dio. LXXII, 14.

n) v. Oros. VII, 21. Est haec illa, de qua Cypriani libellus de mortalitate agit, Opp. P. I. p. 156. etsi pauca inde de ipsa lue discas: conf. tamen ib. not. et Dodwell. Annal. Cypr. ad. a. 252.

o) Praeclara de ea loca Procop. de b. pers. II, 22. Evagr. IV, 29.

aliis terris inferri, constans nunc est virorum doctorum opinio. Quod si de Carthaginensium rebus fatisque plura ad memoriam hominum propagata essent, luculentiora forte pestilentiae iam antiquioribus aetatibus argumenta haberemus; nunc pauca, eaque parum diferte et accurate exposita. *p*) Antiquissima haud dubie esset pestilentiae memoria in Chronico Eusebiano memoratae sub ipsum diluuii Deucalionis tempus, nisi illud commentum esset indocti hominis, cui male fides habita est. *pp*) Pestilentiam Mosi bene innotuisse fatis constat; ab Herodoto tamen ea non memoratur in iis quae de Aegypto exponit. ***) In Graecia auditur quidem nomen λοιμοῦ ab vltima inde memoria: depulisse pestem narratur Aeacus precibus ad Iouem factis; item

p) Vt ante C. 372. Olymp. CII. v. Diod. XV, 24. in oppugnatione Syracusarum Ol. XCVI. I. ibid. XIV, 70. 71. et in obsidenda vrbe Agrigento Diod. XIII, 86.

pp) In Aethiopia multae pestilentiae locales, vt Plato meminit, fuisse: Chron. Euseb. Hieronymi Nu. 490. Eadem Orosius et alii repetierunt. Si tamen Platonis Timaeum inspexeris p. 22. C. (Bipont. p. 291) facile patet hominem plura diuersa in idem miscuisse. Male quoque prouocatur ad Maxim. Tyr. Diss. III. extr. nam is de peste sub b. Pelop. ingruente agit.

***) Potuit in antiquioribus aetatibus sacerdotum cura et inspectione multis modis, v. c. religiosis lustrationum et castimoniarum ritibus, pestilentiae contagio prouidum esse: vt acute suspicatur Collega coniunctiss. Gatterer (*Weltgeschichte* 1785) p. 209. Nec magis tamen sub Ptolemaeis vlla pestis mentio occurrit. Omnino illud, quod vulgo de pestis in Aethiopia ortu et per Aegyptum in Asiam descensu traditur, nondum fide fatis explorata niti constat.

item Aristaëus sacro factò circa Sirii ortum; q) Notissima est pestis in castris Achiuorum in primis Iliadis versibus; Sequioribus aetatibus feruntur alia, sed fabulis propiora, de Epimenide Athenas arcessito ad liberandam peste urbem, et de Empedocle, pestem ab Agrigentinis, ciuibus suis, miris artibus auerruncante. Verum vna est, cuius memoria ita ad nos peruenit, vt de ea iudicium facere liceat, pestis, quae sub belli Peloponnesii initia Atticam inuasit; etsi de ea quoque Hallerum dubitasse videmus: „non putes, inquit, vero nomine pestem fuisse, r).

Etsi essent adhuc nonnulla, quae forte non iniucunde commemorari possent, veluti de auertendarum pestium modis ac consiliis apud Romanos, quibus subest plerumque ratio aliqua a vanis religionibus petita; porro, si comparatio instituaturs inter morbos contagiosos veterum et recentiorum aetatum

q) v. Apollon. II, 520. Diod. IV, 82.

r) Haller Biblioth. med. pract. To. I. p. 102. Pestem illam accurate narratam esse a Thucyd. II, 47. III, 87. Diod. XII, 45. 58. ex alio auctore, tum a Lucretio, nota res est; Etiam illud vulgo nunc tenetur, ab Hippocrate in Epidem. I. non veram pestem, sed febrem epidemicam, quae Thasios et alias Graeciae vrbes infestabat, narrari v. Freind. Comment. ad eum lib. p. 119. Fuere viri docti qui recensensus variarum pestilentiarum, quae vsquam traditae sunt, ediderunt; in his est ad calcem (*Franc. Rondinelli*) *Relazione del Contagio stato in Firenze l' a. 1630 et 33.* Firenze 1714. Verum parum exploratae et locis ad nullam criticam historicam exactis ista apposita sunt.

tum, vtri maiorem corporum stragem ediderint, quibusque de caussis id factum fit in tanto maiore corporum robore victusque simplicitate: dimittenda tamen est de manibus disputatio tam male ominata, et a sacris et sollennibus his, quae indicimus, aliena. Meliora omina et faustissima auspicia petetis, Commilitones, ab iis, quos verba facientes in ipsis sollennibus audietis. PP. Kal. Iulii c*l*o*l*o*c*c*l*x*x*ii.

E p i m e t r u m.

Cum ad hoc argumentum ab eo inde tempore redire non licuerit: adiiciam saltem nonnulla super iis, quae in extremis versibus e manibus dimissa sunt.

Incuria et socordia partim in prouidendis et cauendis iis rebus, quae aerem corrumpere solent, partim in depellendis aeris caelique iniuriis, soli porro et aquarum vitiis tollendis, vt inter omnes populos barbaros, inprimis magna hominum multitudine in vnum locum congregata, ita et Romae haud dubie febres leuiore in malignas plerumque mutauit. Si in vlllo populo politia ad summum, quo ea adduci potest, peruenerit fastigium: probabile fit, febrium vim malignam obscura sui vestigia esse relicturam. Vt in nostrarum ciuitatum fastis, ita Romae pestilentiae mentio crebra per antiquas aetates fit: in recentibus rarior occurrit. In tanta rei medicae ignoratione nihil recte curabatur. Vbi corpora morbo essent tentata, cum ad deorum iram mali causas referrent, a superstitiosis ritibus auxilium petere: sacrum nouendiale indicere, clauum pangere, expiatione lustratione et supplicatione pacem et veniam deorum expetere. Quid? quod sacra arcana curarunt, quibus ipse Iupiter eliceretur, cogereturque fateri, quibus ritibus ira eius placari posset; vt a Tullo Hostilio factum: Liv. I, 31. Casu accidit vt is fulmine ictus cum domo sua conflagraret; nam, eum arte aliqua temere adhibita ignem caelestem in se deriuasse videri, temporum barba-

barbaries credere vetat; etsi potuit certos ritus patrare, sacris factis, in loco incluso, quibus fulminis vim alliceret; potuit quoque res fabulose ornari, quum fama tantum hoc constaret, incendio Tullum periisse. Dionysius e suis auctoribus nihil ea de re memoravit III, 35. Nihil ad superstitionem Romanorum defuit, quam, quod per Orientem a tot populis factum videmus, ut graui calamitate afflicti deorum iram sacrificiis humanis placarent.

Romae antiquioribus temporibus habitationis ad corporum valetudinem instituendae cura fuit nulla; tantum conuallium inter montes ab aquarum colluue liberandarum rationem inierat Tarquinius cloacis ductis. Tiberis exundantis aquas stagnantes saepe incusant scriptores. An paludes Pontinae iam tum, cum minus late Volscorum agros obducerent, aerem corruperint, dicere non auesim. Mancipiorum multitudo in eadem domo in angusta cella habitorum luem haud parum contagio spargere debuit. Tum saepe terrore ab hostibus fines populantibus orto, fuga in urbem facta pecora agrestesque in urbem sunt recepti: (ut Liv. III, 6 et al.) Hac colluue hominum animantiumque tecta ac vias vallesque confertis corporibus opplente, interdum per immodicum aestum, seu frigus insolitum, aliamue aeris intemperiem, contagium per omnes ordines sparsum esse quis miretur?

VIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

IOAN. CHRISTOPH. GATTERER

C V M S E N A T V

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXIV.

IN A. D. XVII. SEPT. cIdIdCCLXXXII.

RITE INDICIT.

*De Leone M. Pontifice Rom. Attilae et Genferico
supplice facto.*

Summi Pontificis Romani Pii VI. iter hac aestate Viennam ad Imperatorem susceptum iis, qui in historiis sunt versati, multarum rerum partim similibus partim dissimilibus memoriam refricit. Vidimus itaque plura in comparisonem adducta. Poterant inter haec legationes Pontificum cum Romanorum tum aliorum de rebus grauibus actae memorari. Nec absolum itaque videri potuisset, si nunc, cum sollennibus castino die habendis proluendum sit, de Iaddua, Pontifice Iudaeorum, voluissimus agere, Alexandro ad Hierosolyma pergenti in

in occursum prodeunte. Suavis utique narratu fabula. Sed ferebat animus ad alteram narrationem de Leone M. bis legatione functo, altera ad Attilam, altera ad Genfericum Vandalorum regem: quarum tamen prior illa longe maiorem celebritatem assequuta est pictura Raphaelis Vrbinatis nobilissima. Adeo verum est, quod in historiis legendis saepe in animum venit, aliorum plerumque ingeniis potius quam propriae virtuti famam plerorumque ad posteritatem deberi; multas magnas res geri, paucas fatis claras: scilicet nisi ea fortuna contigerit, ut ingeniosorum hominum opera illae nobilitentur *). Picturam hanc his ipsis diebus chalcographico opere, coloribus suis ad tabulae pictae similitudinem scite elaborato, vidimus: quo ipso animus ad alterum hoc argumentum inclinatus est. Verum Leonis legatio altera ad Genfericum si non maiore, saltem non minore admiratione quam prior digna erat; facta et illa ad regem victorem eumque barbarum, ut vrbs propugnatoribus vacua ei dederetur. Quanto melior in hoc fortuna Pii VI. qui, non urgente necessitate, sed consilio ac sponte, adiit Imperatorem omni humanitatis et facilitatis laude celebratum, aequo iure ac loco de rebus communibus egit, et lautissime exceptus mirificeque recreatus ad suos rediit. Rerum cursu procedente mature intelligetur, quae causae satis graues, qui fructus satis memorabiles, huius profectiois fuerint. Verum ad Leonem Sanctum progrediamur.

Sane

*) Hinc illud: *O fortunate adolescens, qui tuae virtutis praeconem Homerum inueneris!*

Sane quidem in argumento verſamur tam trito, et in vulgaribus quoque hiftoriis recocto, vt ſtolidum eſſet, ſi profiteri vellemus, noua nos eſſe his de rebus allaturos. Neque vero id ſcriptionis genus aut conſilium poſtulat; et vana eſt nouitatis laus ex rerum figmentis verborumque fuce puerili; nec quicquam tam alienum ab hiftoriae dignitate, quam leuiſſima quaeque ingenii commenta (quorum noua ſemper propago pullulans ſuppedit etiam minus follertibus) factorum veritati ſubſtituere. Multo minus inanem operam iactare placet in reuocandis ac reſellendis iis, quae perperam paſſim tradita, et ab aliis dudum ſunt animaduerſa. Interea ſuum vtique iudicium, ſua ratio, cuique poteſt conſtare in rebus ſeu explorandis et trutinandis ſeu exponendis. Eſt aliqua laus etiam in hoc, ſi ad antiqua ornanda, obſcura illuſtranda, ingenium non defuerit. a)

Attilam

a) Incredible eſt, quam multa de Attila narrata ſint, cum tam pauca certo tradi poſſint. Fabuloſis commentis onerarunt res Attilae certatim monachi, tum rerum Hungaricarum ſcriptores, porro Itali, inprimisque qui ciuitatum nonnullarum, vt Mediolani, Mutinae, Patauii, Aquileiae, res exſequuti ſunt. Eſt in gentis Ateſtinae honorem ſcriptus libellus a *Nicolao Tomaſo d' Aquileia*, vt praefatio prae ſe fert, Patriarchae Nicetae (fuit vtique eo tempore Nicetas Epiſcopus Aquileienſis, vt ex S. Leonis Epiſtolis conſtat) a Secretis, verſus in ſermonem prouincialem a Nicolao de Caſola Bononiienſi, et Italice editus Ferrariae 1568. 4. Habemus cum hoc in manibus alium e bibliotheca academica libellum 1477. italice exaratum quaternionibus impreſſum, Venetiis haud dubie: *La hystoria de Atila diſto flagellum dei, translata da lingua franceſcha in latina*-1421 Eſt hic libellus is, de quo Sabellicus agit Lib. III. de vetuſtate Aquileiae p. 72. E. Ital.

Heynii Opuſc. acad. Vol. III.

I

illuſtr.

Attilam re in campis Catalaunicis male gesta, refecto exercitu, anno sequente (a. C. 452.) per Pannonias Italiam ingressum, late omnia populando vastasse, Aquileiam vi expugnatam solo aequasse, inde Ticinum et Mediolanum, vi captum, diripuisse fati constat. *b)* Res iam in eo erat, ut victor Romam peteret. Valentiniani Imp. socordia nulli rei prospexerat, quae aut ad auertendum hostem, aut ad tutandam Italiam idonea esset; ne Alpium quidem claustris occupatis, qua aditus ad Italiam erat. Aëtius abfuisse dicitur ad copias parandas; ex Idatio patet, ad Marcianum Imp. Constantino-
polin eum esse profectum, unde mox, quod infra videbimus, cum auxiliis rediit. Omnino illa aetate copiae, si parandae erant, arcesserantur a barbaris:
hoc

illustr. ut ex nota exemplari nostro adscripta didicimus. Suppar ei nec forte multum aetate superius est carmen nuper a Fischero V. C. vulgatum, de prima expeditione Attilae in Gallias. Iam haec quidem vana figmenta esse nemo nunc facile dubitet. At tamen meliores quoque scriptores post Sigonium et alios, ipsi, inquam, Muratorii, Belii, Prayi, nimis copiosi videri possunt in Attilae rebus exponendis, cum eadem lance apponant seriorum scriptorum commenta cum iis, quae ex Prisco aut Iornande hausta sunt; ut adeo melius consilium sequutus videatur Gebhardi V. C. in nupera rerum Hungaricarum expositione, allatis tantum iis, quae ex scriptoribus fide dignis hauriri possunt. Ea utique, quae de Attila Italiam ingresso cum fide tradas, ad pauca redeunt, quae ex Prisco Iornandes, tum quae Prosper memorat, qui Leonis Pontificis primus Notarius fuit, et secundum hunc Idatius. Nam Historias Miscellas, quae Paulo Diacono subiiciuntur, a seriore manu in hoc loco interpolatas esse nunc fati conuenit.

b) Alia urbium nomina sunt in Histor. Miscell. Paulo Diacono subiectis p. 98. Murator.

hoc erat exercituū Romanorum robur. Adeo degenerauerat Romanum nomen; imbelles vulgus, laboris et disciplinae adeo intolerans artisque militaris rude, vt in pugna Catalaunica Attilam loquentem inducat Iornandes: *Nota, inquit, nobis sunt leuia Romanorum arma. Primo enim non dico vulnere, sed ipso puluere grauantur. De Romanis haec dicta esse quis non obstupescat? Pergit: Dum inordinate coeunt, et acies testudinemque conneđunt: vos configite praestantibus animis, vt soletis, despicientesque eorum acies, Alanos inuadite, Vesegethis incumbite. c)* In fociis nempe summa pugnae erat posita; Romani ipsi pars agminis vilissima. Mos autem pugnandi erat Hunnorum, idem qui aliorum barbarorum, vt primo impetu effusi aciem hostium perfringerent. Interea a Valentiniano spes in eo posita esse fertur, vt Italia decederet. d)

Tandem consultius visum est, vt legatione facta Attilae animus tentaretur: e)

I 2

Suscipit

c) Iornand. de reb. Get. c. 39.

d) Prosper in Chron. *Herculano et Sporatio Coss. qui ipsum Aëtium huius consilii arbitrum edit: Attila redintegratīs viribus, quas in Gallia amiserat, Italiam ingredi per Pannonias intendit, nihil duce nostro Aetio, secundum belli prioris opera, prospiciente; ita vt ne clusuris quidem Alpium, quibus hostes prohiberi poterant, vteretur: hoc solum spei suis superesse existimans, si ab omni Italia cum Imperatore discederet.*

e) Idem pergit: *Sed cum hoc plenum dedecoris et periculi videretur, continuit verecundia metum, et tot nobilium prouinciarum latissima euerfione credita est saeuitia et cupiditas hostilis expleta; nihilque inter omnia consilia Principis ac Senatus Populique Romani salubrius visum est, quam vt per legatos pax truculentissimi regis expeteretur.*

Suscepit hoc consilium cum viro consulari Auieno f) et viro Praefectorio Trigetorio beatissimus papa Leo, auxilio dei fretus, quem sciret nunquam laboribus piorum defuisse. Nec aliud sequutum est, quam (quod) praesumerat fides. Nam, tota legatione dignanter accepta, ita summi sacerdotis praesentia rex gauisus est, ut et bello abstineri praeciperet et ultra Danubium promissa pace discederet. g)

Haec quidem scriptor, qui rebus interfuit, isque fide dignus; at quam breuiter ea narrata sint, videtis. De consiliis Attilae nihil dictum, nil de conditionibus pacis: nil de causis, quae, ut preces admitteret, Attilam mouerint. Scilicet grauissimorum generis humani euentuum causae plerumque aut nullae aut obscurae et ambiguae habentur; acquiescendum est in causis probabilibus; fatisque sumus beati, modo facta ipsa teneamus explore et cum fide tradita; etsi ea est multorum vanitas, ut iacent se causis, non timide ac verecunde coniectando assequendis, sed audacter, ac si exploratissima afferrent, exponendis, earum rerum, quarum nulla superest aut obscura memoria; ita ut causis reperiis saepe excogitanda sint facta; multo magis id, quod diximus, ita se habet in rebus barbarorum, et in iis saeculis, quae non minus ipsa barbara recte dixeris. Itaque et in his, de quibus nunc agitur, fatis est, de ipsa legatione dubitari non posse; etsi plus in ea auctoritatis datum Pontifici, quam ipsa res

f) Fuit is Consul a. 450. v. Sirmond. ad Sidon. I, Ep. 9. p. 18.

g) Prosper l. c. qui a Sirmondo et Duchesnio fuit suppletus.

res et Theodorici Regis verba apud Cassiodorium admittunt; namque is non modo comitem, verum et principem legationis memorat Cassiodorium patrem cum Aetii filio Carpilione, et omnem successum eius constantiae et follertiae tribuit. *h*) Attilam quoque ab eo loco, quo Pontificem in suum conspectum adduci iusserat, in Aemilia ad Mincii transitum, *i*) Italia excessisse satis constat; etsi, qua via redierit, non magis teneas, quam quibus de causis redierit. Nam Leonis aut dignitatem oris aut eloquentiam tantam vim ad barbari animum habuisse, nemini facile persuaserit Prosper, multo minus auctor miscellarum historiarum. Ad superstitionis, animis Gothorum insidentis, vim reuocat ea, quae facta sunt, Iornandes, et quidem Prisco, qui tum vixit, auctore. *k*) Nec omnino est improbabile, eam tum vrbis Romae haberi potuisse

I 3

potuisse

- h*) ap. Cassiodorium I. Var. Epp. 4. Etsi ipse Cassiod. in *Chronic. Herculanus et Asporatus. (452.) His Coss. Attila redintegratis viribus Aquileiam magna vi dimicans introiuit; cum quo a Valentiniano Imp. Papa Leo directus pacem fecit: vt, saltem aliquas Leonis partes in ea legatione fuisse, dubitari nequeat. Cessit ea ipsi magnae laudi, nam et in Epistola Episcoporum Orientis ad Symmachum a. 512. reuocatur Leonis virtus et pietas in animum.*
- i*) *Quo Menciis in Padum influit.* Hist. Miscell. l. c. Esse locum nunc *Governolo* dictum infra Mantuam, docuere viri docti.
- k*) *Iornandes l. c. c. 42. Quumque ad Romam animus fuisset eius (Attilae) attentus accedere, sui eum, vt Priscus refert historicus, remouere; non vrbi, cui inimici erant, consulentes, sed Alarici quondam Vefegothorum regis obiicentes exemplum: veriti regis sui fortunam, quia ille post fractam Romam diu non superuixerat, sed protinus rebus excessit humanis.*

potuisse maiestatem et sanctitatem, vt is qui eam diripuisset, haud diu superites facinori crederetur fore: sed an huius superstitionis Christianorum hominum ad Hunni animum magna vis esse potuerit, admodum dubites; cumque mox apud eundem Iordanem subiiciatur: *igitur dum eius animus ancipiti negotio inter ire et non ire fluctuaret secumque deliberans tardaret*: debuere vtique causae esse grauiores, cur Attila incerti animi fluctuaret, curque legatio Roma adueniens tam placita et grata haberetur. Et sunt nonnulla, quae cum aliqua specie veri possint commemorari: Primo loco ea, quae Idatius, nulla legationis mentione facta, memorat: 1) partim morbo partim fame consumptos esse barbaros, late palantes, et vastitiae facta victum sibi ipsos intercipientes; tum collectas ab Aetio copias Marcianique Imp. auxilia appropinquasse, edita iam passim ab Aetio barbarorum strage; cum interea Marciani exercitus ipsas Hunnorum sedes esset adortus. Accedere his potuere alia: quod onustus praeda militiaque fessus miles vix bene nouis periculis bellique casibus obiici videretur. Gratissimus adeo legatorum aduentus esse debuit, quo superbi regis pudori confuleretur; nec minus autem gratus et iucundus legationis splendor, viris

1) Idatius Chronic. p. 305. in Sirmondi Opp. *Secundo regni anno principis Marciani Hunni, qui Italiam praedabantur, aliquantis etiam ciuitatibus irruptis, diuinitus, partim fame partim morbo quodam, plagis caelestibus feriuntur: missis etiam per Marcianum principem Aetio duce caeduntur auxiliis; pariterque in sedibus suis et caelestibus plagis et per Marciani subiguntur exercitum. Et ita subacti, pace facta cum Romanis proprias vniuersi repetunt sedes: ad quas rex eorum Attila mox reuersus interiit.*

viris summae auctoritatis in eam allectis: nam ex iis, quae a Prisco narrata supersunt, apparet, aliquoties regis iram excanduisse missis Constantino- poli ad se legatis inferioris ordinis. Praefulum au- tem vt magna erat dignitas et auctoritas, ita et fre- quens vsus in legationibus mittendis; vt hactenus nihil sit, quod in hac ad Attilam legatione Leonis cum ceteris mirationem facere debeat. Quae lega- torum verba fuerint, *m*) quae pacis condiciones, nusquam memoratum legitur. Probabile fit, mu- nera fuisse missa, alia promissa; annum vectigal exactum, colligere licet ex Hunnorum planctibus super regis morte; *n*) et Honoriae redditionem cum portione regalium opum postulatam arguunt verba apud Iornandem *o*).

Cum causas et condiciones pacis idoneas et probabiles indagare pigeret, ad miraculum confu- git scriptorum ignauia. Cum Leonis praesentiae Prosper, alii eius eloquentiae, prosperi successus laudem assignassent: ecce extiterunt, qui territum dei nutu Attilam narrarent, eumque post discessum Leonis rogatum, a suis, cur tanta cum facilitate

I 4

ad

- m*) et si oratio ei tributa legitur satis diserta: v. c. apud Canis. in vita Leonis AA. SS. April. To. II. p. 18.
- n*) Iornand. c. 49. *qui-vtraque Romanae urbis imperia captis ciuitatibus terruit, et, ne praedata reliqua subderent, placatus precibus annum vectigal exegit.*
- o*) l. c. c. 42. *Qui mox deposito exercitus furore, et re- diens qua venerat, id est ultra Danubium, promissa pace discessit: illud prae omnibus denuntians atque inter- minando discernens, grauiora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiae Augustae, cum portione sibi regalium opum debita mitteret etc. vid. reliqua.*

ad omnia Leonis postulata adnuisset, respondisse: „non se eius qui aduenerat personam reueritum esse, sed alium se virum iuxta eum in habitu sacerdotali adstantem vidisse, forma augustiorem; canitie venerabilem, illumque euaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantem, nisi cuncta, quae ille expetebat, expleffet.„ *p*) Interpretatum hoc et acceptum de Petro: cui postea accessit alter Paullus. *q*) Verum, etsi vnus apostolus ad terrendum fati esse potuit, magna tamen et mira res videri debet, si ferocissimus nec Christiana superstitione captus homo specie sacerdotis cum gladio minitantis tantopere fuit perterrefactus. Quod si res cum fide idonea tradita est, repugnare nolimus; ea enim veritatis esse debet auctoritas, vt et iis concedamus, quae aegre admittimus. Enimuero in nullo aut eiusdem aut proximae aetatis scriptore eam narrationem reperiri, docuere viri docti. *r*) Ipsum Leonem, hominem alioqui fati disertum, nihil nec de legatione nec de miraculo illo commemorare, testantur ii qui eius scriptis legendis infudarunt. *s*)

Hanc

p) Historiae Miscellae lib. XV. ap. Murator. p. 98.

q) v. Canis. in vita Leonis l. c. c. 2.

r) v. Quesnel in diss. l. app. Opp. Leonis p. 165. Nam Historiarum Miscellarum tanta auctoritas esse nequit, cum Paulli Diaconi verba ea non sint, nec Sigeberti Gemblac. qui plus quam D. annis ferius vixit. Quid? quod ne Anastasius quidem de vitis Pontificum seu angelorum seu apostolorum meminit: *hic*, inquit, *propter nomen Romanum suscipiens legationem ambulauit ad Regem Unorum Athilam et liberauit totam Italiam a periculo hostium.*

s) Nam locum ex Serm. 81 mox ipse Quesnel in nota ad e. l. ad alteram legationem versus Gensericum spectare vidit:

Hanc tamen rem quamvis fabulosam praeclarae picturae argumentum fecit Raphael, pictorum princeps, iudicaturque is multorum consensu in hac tabula ipsos artis terminos si non esse egressus certe attigisse. Nobis, quibus Corinthum adire non licuit, iudicium ferendum est exemplis opere chalcographico propositis, in ceteris iudicium sequendum aliorum. Secundum haec negari non posse videtur, Attilae, ad quem omnia in pictura referri necesse est, dignitatem et ipsam speciem esse minorem, quam sancti Pontificis; magnam ad animum vim habere placidum huius vultum et habitum benedictis, pontificio more; t) dum interea ille ad spectu Petri et Pauli in aere suspenso perterritus supino et retro lapsuro similis: nec tamen spectrorum ora et gladii intentati sunt in ipsum regem, sed fugare illa videntur Hunnorum agmina

I 5

pone

vidit: et consentiunt in eo fratres Ballerini, et Pagi ad h. a. At spectat ad huius anni acta altera Epist. 129. (in Baller. 159.) ad Nicetam Episcopum Aquileiensem.

- t) Vasari in Vita Raphaelis (P. III. p. 100. ed. Bottar.) *Leone III. il quale lo caccia con le sole benedizioni.* quod utique inuentum foret Raphaelis ingenio non indignum. Sed de eo vix cogitare ille potuit, cum Apostolorum visu terreatur rex, non benedictis ad spectu, a quo adeo averfa est facie. Idem Vasari, qui male ad Montem Marium, adeoque ad vicina Romae loca, interuentum Regis reuocat, laudat nonnulla tanquam principe loco, quae alii reprehendunt; laudat Apostolorum species ad terrendum aptas, laudat Attilam cum equo; tanta iudiciorum etiam inter artis peritissimos est diuersitas! verum auctoritatem maiorem minoremue facit non ipsa res, sed hominum opinio. Ipse Raphael Pontifici adiicere maluit ea, quae Attilae subduxit, vt Leonis potius nomine, quam Attilae, tabula insignienda esse videri debeat.

pone regem signo discessus dato tergum vertentia, ita ut ea, quae paullo post facta sunt, ad hoc ipsum facti momentum assumisse artifex ingeniosus videri debeat. Vnum Attilam Apostolorum species conspicuum credere licet; reliquorum ora saltem in regem conuersa repentinum eius pauorem animadvertere expectares; enimvero in Leonem oculi animique omnium versi sunt. Ocurrere autem putanda est legatio Attilae in medio itinere, agmine profectioem faciente: ita ut Leo mulo et Attila equo insidentes exhiberi possent: hic quidem merito, cum ipse, Hunnorum suorum exemplo, vix vnquam equo descenderet, coenam equo insidens caperet et dormiret. Sed plura alia commoda ad picturam res habuit: nam exercitum ostentare, viros armatos exhibere, equos inprimis generosos et ferocientes summa cum arte reddere licuit; etsi non definire audemus, vtrum in his Attilae equus ceteris insignior sit. Omnino duo Hunni armati adequitant longe speciosiores rege, qui tantum non obscurus in turba latet. Arma Hunnorum adumbrasse fertur pictor ex Columna Traiani. Sunt alia similia in Columna Theodosii: quae an Raphaeli innotescere potuerit dubites. Gratificatum esse in nonnullis Leoni X. cuius iussu tabula illa picta est, cuiusque speciem refert in ea Leo S., monitum est a multis u). Ceterum reliqua, quae ad artis praecepta

u) Sunt etiam delineationum, aere quoque redditarum, exempla, in quibus excluso Pontifice ad Attilam rerum summa refertur; multo grauiore cum indicio: v. *Nachricht v. Künstlern*. P. II. n. 466. et 7. *Richardson Description*. To. III. p. 393. *Bottari* in notis ad *Vasar*. l. c. p. 109. 2.

cepta exigenda sunt, diuinitus esse et inuenta et elaborata, consensu omnium constat.

Et si Raphael tam praeclara pictura praeuerterrat, non tamen deterritus est summus sculptor Algardi, quo minus idem argumentum opere anaglypho exprimeret, quod in templo S. Petri asseruatur x), nec minus clarum illud tabula Raphaelis habendum; mirantur ii, quibus haec contemplari licuit, eminentes altius, quam facile quis credat, corporum, inprimis Attilae, species; earumque circumscriptiones diligenter, dispositiones prudenter factas; miram totius operis vim ad oculos et animos spectantium. Leonis species ei similis, quem in numis *pacificatoris gestum* appellant, ita ut Attilam aditu Romae tantum non interdiceri videatur. Si sequare ea, quae de hoc anaglypho passim commemorantur, dubius haereas, an non in sculptoria arte multo perfectius et absolutius opus habendum sit hoc, quam in pictoria alterum.

Altera Leonis ad Genfericum legatio minus clara vtilitatem maiorem habuisse videri potest. Caeso Valentiniano Imp. ignaui homine, ab eius vidua Eudoxia, Maximo nubere coacta, arcessitus Genfericus Vandalorum rex ex Africa a. 455. aduolauit, tanquam ad praedam paratam, et caeso interea Maximo, ingressus Romam, vrbe per XIV. dies direpta,

x) elaboratum circa a. 1650. Innocentii X. iussu, vt discere licet ex *Giambatt. Passeri vite de Pittori Scultori* etc. (Ro. 1772) p. 206. 7. vt adeo hinc emendandus sit *La Lande Voy. en Italie* To. III. p. 105. qui annum 1640. edit.

direpta, in Africam rediit: Cuius stuporis nisi innumera superessent exempla, quis tandem crederet aut mulierculae ira et odio occaecatum animum tantam cladem in tantum populum deriuare, aut regem victorem vrbis direptae spoliis exultantem discedere, quam Italiam in dititione retinere, maluisse. Verum ingressuro vrbem Genferico obuius factus Leo, deueneratus regem, obtinuisse videtur, vt ne caedibus et incendiis fauigaretur, sed contenti essent barbari, si agere et ferre omnia, populari ac diripere contigisset. y) Innumera tum praestantissimae artis opera periire, partim a barbaris direpta et corrupta, partim in Africam auecta: e quibus magnam partem fluctibus sepultam esse constat. z) Etsi enim nos miseri mortales tantum in artibus humanitatis praesidium positum esse arbitramur: aeternae tamen Prouidentiae consiliis summorum ingeniorum opera non maioris esse momenti apparet, quam nostris iudiciis araneorum telas aut vesparum apumue cellas.

Verum

- y) Prosper Chronic. sub f. *Post hunc Maximi exitum vrbem omni praesidio vacuam Genfericus obtinuit, occurrente sibi extra portas S. Leone Episcopo: cuius supplicatio ita eum deo agente leniit, vt, cum omnia potestatis ipsius essent, tradita sibi ciuitate, ab igne tamen et caede atque suppliciis abstineretur.* Eadem fere in *Historiis miscellis* p. 98 b. Idatius Chronic. ad h. a. vrbis captae ac direptae meminit, de Leone nil commemorat, vt nec Marcellinus Comes ad h. a. nec Cassiodorius et alii. Tam parum de summis rerum momentis laborare videntur hi homines, e quibus nobis omnis horum temporum historia est haurienda.
- z) Plura de his apud Procop. de B. Vandal. I, 4. 5. Theophanem Chronograph. p. 74. 75 ed. Ven. quae cum aliis exscripta prostant apud Murator. Annal. ad h. a. Ritter. ad Guther. To. V. P. I. p. 268. et al.

Verum missas faciamus tandem legationes Leonis; ableganda enim est haec ipsa pagina ad Vos, Princeps Serenissime, Comites Illustrissimi, Generosissimi Barones et Nobiles, Ciuesque seu profapiae generositate, seu, quod multo maius est, ingeniorum animorumque nobilitate commendabiles, vt, si placeat, ad sollennia crastino die, qui almae huius Academiae dies natalis est, celebranda frequentes adeste velit. Ducta in templum Academicum pompa habebitur ex more oratio sollennis, nunc quidem a Professore eloquentiae, qui vobis *litterarum statum, ad quem illae saeculo vno et altero interposito, sub annum c10c10 adductae erunt*, delineabit; eum si non Calchantis more vaticinantem, saltem fabulam Milesiam narrantem audite; tum, id quod grauius est, agentur Deo O. M. gratiae pro beneficiis in rem nostram et academicam et litterariam cumulatis. Vos, o nostri, diuini Numinis prouidentiam veneramini, et tot bonis ita tandem non indignos vos fore arbitramini, si recte iis vti didiceritis. PP. in Georgia Augusta Kal. Septemb. c1010cclxxxii.

Epime-

E p i m e t r u m.

Ad notam (a) dum animus adhaerescens fluctuationem in re incerta et obscura aegre ferebat, pertinaciter inuestigando bonam horulam perdere placuit; adiuti itaque amica et sedula opera *Diezii*, qui tum inter viuos erat, coniunctissimi Collegae, eo peruenimus, vt sequentia explorata habeamus.

Fuit *Nicolaus de Casola Bononiensis*, qui circa a. 1358. poema scripsit lingua Francica, (non Provinciali) quod binis voluminibus seruatur in Bibliotheca domus Atestinae, cuius initium vulgavit *Muratorius* in *Antichità Estensi* P. I. praef. p. XX. Inscriptio est: *Liber primus Atile Fragelli Dei translatus de Cronica in lingua Francie in MCCCLVIII. per Nicolaum olim D. Iohannis de Casola de Bononia.* Heros princeps huius carminis, in gratiam gentis Atestinae et Bonifacii Principis scripti, est Forestus Princeps Atestinus; ornantur res, partim forte ex antiquioribus fabulis petitae, in fabulae Romanensis heroicae morem. Ex eo carmine ductus est liber is, quem 1568. 4. Ferrariae impressum diximus, *La Guerra d'Attila, Flagello di Dio. Tratta dallo Archivio dei Principi d'Esti*: recte vltima haec, quatenus Ms. apud gentem illam seruatur; sed commentitium est, forte tamen et hoc ex vetere Ms. mutuatum, quod in praefatione legitur: *che sendo stata scritta in latino per Tomaso d'Aquileia, secretario in quel tempo del Patriarca Niceta, fu dipoi trasportata in lingua prouenzale da Nicolo da Casola Bolognese.* Fuit autem ex Casola conscriptus liber a *Io. Bapt. Pigna,*

Pigna, vt proluderet operi quod tum parabat: *Historia de Principi di Este*, (Vinegia 1572. 4.) Haec quidem didicimus ex *Muratorio* l. c. *Fontanini dell' Eloquenza Italiana* lib. 1, c. 13. p. 42. et p. 574. quem emendauit in nonnullis *Apostolo Zeno* in noua edit. To. II. p. 191. cf. *Götze Merkwürdigk. der Dresdn. Bibl.* To. III. p. 346. *Tiraboschi storia della Lett. Ital.* To. V. p. 377. nihil de suo attulit.

Sed idem Praesul doctissimus Fontaninius alium librum Romanensem *Guerra d' Attila*, Francice, sed in profa, scriptum Saeculo XIV. qui feruatur Patauii in Bibliotheca Canonicoꝝ regular. Laterani, inspexit. Est in eo heros primarius *Panducco*; (cum apud Pignam Panduto sit patruelis Attilae.)

Diuerfus tamen etiam ab hoc est tertius ille libellus, quem in nota (a) laudauimus 1421. ex Francico latine factus et Venet. 1477. expressus. In eo est adhuc Ianus rex Paduae (*re de Pataffia*) qui in *Casola Giglio* est, *prima detto Iano*. Nec quisquam eius meminit; etsi titulum in *Maittaire*, sed falso a. 1472. adscripto, reperimus.

Vulgares tamen fabulae, quibus contaminata est historia Italiae, vt apud *Scardeonium* de antiqu. vrb. Patav. p. 169. 358. *Sabellicum* de vetustate Aquileiae lib. III. et alios, ex *Casola* petita et disseminatae esse videntur.

IX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
P R O R E C T O R

IOAN. CHRISTOPH. GATTERER

C V M S E N A T V
S V C C E S S O R E M

I N
MAGISTRATV ACADEMICO
IOAN. BENIAMIN. KOPPE
CIVIBVS SVIS

COMMENDAT

I N A . D . I I . I V L I I C I D I C C L X X X I I I .

*De belli Romanorum socialis caussis et euentu, respectu ad
bellum cum Coloniis Americanis gestum habito.*

Quod a multis inde annis prouideri potuit, et a nemine paullo sagaciore non prouifum est, colonias Americanas aliquando imperium Europae esse detrectaturas, nec, ré semel tentata, conatus facile successu carituros: id nostra aetate euenisse cum videamus, Comilitones, ea res saepe, cum a belli inde initiis, tum in progressu et exitu, belli Socialis fortunam caussas et euentus in animum reuocauit, quod cum Sociis et Coloniis a Romanis gestum, a similibus caussis profectum, multa habuit, seu vicissitudines et exitus, seu vitia et peccata,

eata, seu confiliorum in nonnullis leuitatem in aliis inconsultam pertinaciam spectes, quae inter se cum fructu comparari possint. Vt igitur ii, qui nos legunt, haec cognoscere suiue ipsi iudicii trutina curatius expendere possint, agedum, imposito hoc praefandi munere, belli huius Romanorum grauissimi ortum, causas et euentus, tanquam in tabula proponamus; nam vt res in eo bello gestas figillatim recenseamus, aut vt nosmet ipsi comparisonem, quam diximus, adhibeamus, id nec loci, nec personae nostrae, nec temporis huius esse manifestum sit.

Summa causarum, a quibus belli Socialis ortus duci debet, ad hoc vnum reuocari potest, quod Socii et Coloniae aequo iure vt, Romani in eos dominari, aequa iuxta et iniqua imperare, vellent. Deploranda est fortuna imperiorum, quae, vi et armis in magnam molem cum coaluerint, non nisi vi et armis, ne dilabantur, contineri possunt. Natum ex iniuria ius non nisi nouis iniuriis defendi potest. Quod si temporum vicissitudines sensum iniuriae, qui, nisi ipsa feruitute in bruta conuersi sint homines, nunquam animis extinguitur, non tam prouocant, quam vt liberius prorumpat viam faciunt: tum ea, quae male coiere, leui motu succussa rumpi necesse est. Spectant sapientiores ad ius aequum recuperandum, vulgus vecors et temerarium ad eandem vim et iniuriam, quam ipsi depulerant, aliis inferendam ruit. Inter haec res in eum statum adduci solent, vt recte faciendi aut consulendi ne quidem locus relictus sit. Ita cum

longo vsu firmatum Romanorum in Socios esset imperium, postulari aut expectari ab iis nunc non poterat, vt illud repente dimitterent, iisque, in quos sub miti Sociorum et Coloniatarum nomine grauem dominationem exercebant, ius aequarent: Contra nec Socios iniqua aut facere aut petere diceres, indignum esse ratos, suis viribus et opibus imperium sustentari, cuius ipsi sint expertes; se delectibus, stipendiis, tributis exhauriri, vt alii praeda, agris, prouinciis locupletentur; vtque totius terrarum orbis spolia in vnam urbem luxu et avaritia perditam conuehantur, se fortunas, sanguinem, vitam impendere, coniugibus liberisque suis macie et squalore deformibus interea vix, vnde vitam miseram sustentent, superesse. Inter haec, quod vix aliter fieri solet, vtraque pars suum tantum ius animo voluere, eius, quod in altera causa iustum inesset, non modo immemor esse, verum etiam, quicquid ex eo iure dictum vel factum esset, ad iniuriam trahere, et poenis suppliciiisque dignum id vociferari. Quod itaque etiam moderatis et prudentibus viris in tanta iuris ambiguitate per se difficillimum videri debet, iusti et iniusti limites in medio constituere et vtrinque quantum fieri potest iura et postulata eo dirigere, cum vtrique causae aliquid iusti et iniusti inesse arbitrandum sit; id in tantis animorum iris et odiis multo minus fieri potuit Romae. Superbe et contumeliose responsum Sociis; ita multo magis exasperati sunt animi iniuriae sensu iam ante incensi; altera ex parte cum in eos, quos contemnere assueuissent, Romani nec consilii satis nec virium adhiberent; intra breue tempus pro contentis et despectis

spectis timendos sibi et, ut caussa, ita viribus, superiores hostes reddiderunt. Verum progrediendum est ad singula, quae causas et ortum belli Socialis continere videri debent.

Semina quidem eius prima iam ab illo tempore, quo Romani imperium in Socios affectarunt, sparsa statuere licet. Alba Longa, e qua triginta coloniae erant deductae, a Romanis capta et diruta, ipsi in metropoleos locum, a qua et ipsi prodierant, succedere et principes Latini nominis haberi voluerunt. Id a Servio Tullio tentatum, mox a Tarquinio II. perfectum a). Prima foederis lex, ut copiae a Sociis, quoties Romani indicerent, mitterentur: qua in re prima potentiae Romanorum reip. initia et fundamenta scriptores agnoscere debebant. Varie foedus hoc modo ruptum modo renouatum; inque diuersa bellorum fortuna aliis aliae leges foederis scriptae sunt; vniuersae tamen hae: ut suos agros, suas leges, suos magistratus ciuitas quaeque haberet, ut tamen maiestatem populi R. reuererentur, bellum ipsi ne gererent nec publice legatos mitterent; at Romanis bellum gerentibus auxilia e formula foederis mitterent, copiarum numero aliis ciuitatibus aliter constituto; ut ad haec certa stipendia et tributa persoluerent; vno verbo, quod nos solemus dicere: relictum illis cum iure priuato ius publicum internum, ademptum cum iure supremo externum. Cum igitur suae quisque ciuitatis legibus, iuribus ac moribus viueret: ciuitatis Romanae iuribus exclusi erant omnes, nihilque adeo conse-

K 2

qui

a) Liv. I, 50 — 52. Dionys. IV. 45 sq.

qui poterant eorum, quae ciuitatis Romanae iure Romanus habebat, vt nec suffragium ferre Romae liceret, nec magistratus petere, nec iura sacrorum, connubiorum, militiae in legionibus, nihil eorum omnium appetere, quae Romae ad statum publicum vel priuatum ciuis pertinerent. In sua itaque vt se contineret quisque ciuitate, necesse erat; nec iniquum id haberi poterat, nisi forte ab iis qui, in sua ciuitate principes copiisque et opibus praepotentes, ad altius fortunae fastigium viam sibi interclusam viderent; reliquum vulgus nihil quod conquereretur habuit, nisi cum stipendiis tributisque attritum se ad alterius populi lubidinem et auaritiam videret. Postquam enim Romani arma extra Latium per Italiam circumferre coeperant, aliae ciuitates in deditionem venere, feruitutis iugo accepto; nullum autem, quod fatis constat, esse solet grauius iugum aut durius, quam quod a liberis populis et ciuitatibus imponitur; aliae foederatae factae, specioso Sociorum nomine impertito; legibus quidem valde diuersis, aliae iure aequiore, aliae iniquiore. Erant illis pleraque communia cum Latinis, et primo loco, vt maiestatem populi R. comiter haberent, quod et in nonnullis pactionibus diserte adiectum; vt nec bellum gererent, nec foedus cum aliis populis facerent, vt copias mitterent, tributa penderent, et sic porro; alia tamen erant singularia et cuique ciuitati propria e lege foederis. Ita post Latinos appellati Socii; Italici scilicet nominis; et natum hinc nomen iuris Latini et Italici, respectu nimirum ad ius ciuitatis Romanae facto. Cum suis legibus vterentur Socii, interdum tamen leges Romanas,

manas, iuris puta priuati, ipsi recepere, si fundi fierent, hoc est ipsi sibi auctores essent; interdum ex magistratibus gestis viri principes, aut etiam totae ciuitates foederatae, modo foedere, modo beneficio et lege P. R. ciuitatem Romanam consequutae sunt; etsi et hoc diuersis iurium gradibus: vt sine suffragii iure aut cum eo, si Romam venissent; cum iure honoris petendi, et sic alia. Ita Tusculanos omnia iura ciuium Romanorum habuisse constat; vt adeo eos binas ciuitates, binas patrias, habuisse dicendum sit. In omnia tamen municipia ius Romanorum erat summum, ita vt delectibus, stipendiis tributisque, quicquid seu in vrbe seu in Italia, post extra Italiam esset, teneretur. At Coloniae etsi ad reip. R. formam et exemplum constitutae et e ciuitate quasi erant propagatae, iura tamen institutaque omnia e lege coloniae et formula, non sui arbitrii, habebant, Romae autem ius nullum nec suffragii nec magistratus petendi aut aliud; iisdem imperatae copiae, stipendia, tributa e SCto.

Quod si Romani fortuna sua vt sciissent, aut suas opes intra Italiae fines continuissent: satis laeta et florens esse poterat hominum suo cuiusque loco fors et conditio. Id vero maioris quam pro humani ingenii modulo sapientiae et moderationis exemplum minime a Romano expectares. Agris neglecto cultu squalentibus aut in villarum latifundia conuersis, plebe omnium rerum penuria laborante, diuitibus regias opes in pessimam luxuriam effundentibus: vnde seu inopiam seu luxum sustentarent, vt suppeteret, ex aliorum populorum depredatione

et regnorum latrocinii quaerebatur. Inde bella continua, extra Italiam gesta, quibus Italia viris opibusque exhausta in solitudinem versa. Exir a-niri et expilari orbem terrarum diceres, ut in pau-corum potentium domos, quicquid usquam esset, conquireretur et cumlaretur. Socii et Coloniae, delectibus, stipendiis et tributis attritae, non ut suas res auferent, sed ut dominorum suorum auaritia et libidinem explerent, malorum remedia circumspiciebant. Ea quidem in iure aequo resti-tuendo posita esse facile quisque animaduertebat. Latini quidem bella gessere cum Romanis, saepius iterata, eaque exitiosa et interneciva, non alia de causa. His tamen maxime annis, quibus res ad bellum So-ciale spectabant, omnium populorum et ciuitatum consensus fuit eam in rem, non aliter saluos esse se posse nisi aequato inter omnes ciuitates iure, ut ne essent alii qui imperarent intolerabilia, alii qui im-perata facerent, sed ut, quemadmodum labores et discrimina, ita et praemia, essent omnibus com-munia. Erant e Romanis haud pauci qui iusta peti et intelligerent et faterentur; Italiae enim conditio erat longe tristissima: nam, praeterquam quod, ut diximus, post bella primum cum Romanis gesta, mox Pyrrhi et Annibalis, in singulos fere annos delectibus, stipendiis et tributis imperatis exhausta erat copiis; ager a diuitibus occupatus per seruitia colebatur, quod et tutius et fructuosius erat domi-nis, imprimis cum illa essent immunita a militia; ita per infrequentiam urbium et agrorum tanto grauius onus deuolutum erat in paucos qui supererant in-genuos, ad eadem imperata praestanda, quae antea, quadru-

quadruplicato hominum numero, aegre sustentari poterant. *b*) Si qui erant, quibus paruus ager esset, ab iis propter inopiam ille non bene coli, alienus autem in tanta seruorum copia conduci haud poterat *c*). Nec tamen tantarum miseriarum et aerumnarum modus qui futurus esset, apparebat;

K 4

nam

b) Multa de reip. Romanae institutis praeclaris praedicari solent: nec refragamur multa praeclare inuenta et excogitata esse in eorum vtilitatem, quibus fortuna hoc dedit, vt in imperantium partibus numerentur; enimvero finge te inter eos fuisse, quibus imperata faciendi fors et conditio contigerat. Si rerum veritatem non opinionem sequendam duxeris, fatendum est, in iis quae ad socios et ad prouinciales spectant, Romanos nec arte nec consilio praestitisse Othmanis aut vlllo alio barbarorum genere. Nam et Othmanorum haec sapientia fuit, vt ad summam simplicitatem constituerent imperii formulam, vtque prouinciis tributa imperarent ab initio tolerabilia, quam diu pristina terrarum cultura vigeret: Enimvero, per ipsas rerum vices, multo magis per imperantium socordiam et eorum, qui in prouincias cum imperio missi essent, auaritiam et rapinas interdum etiam per temporum necessitatem, attritis et exhaustis prouinciis, in solitudine et penuria omnium rerum, exiguntur eadem tributa, quae persoluenda erant opibus hominumque frequentia iisdem affluentibus, plerumque adeo maiora, vrgentibus imperiorum necessitatibus. Quo ipso fit, vt, quo diuturnior fuerit seruitus, eo sit intolerabilior; vt intra duo vel tria saecula vastities obtineat agros frequentia ac cultura insignes; vtque paullo post suo ipsa se gladio iugulet imperium magnis opibus snbnixum. Inter Praetores Legatosque et Paschas Othmanorum quid discriminis intercedat, nemo facile docuerit. Neque aliter in magnis imperiis vnquam res poterunt esse constitutae: mole sua labefactari eas, mox ruere necesse est; nullam que adeo maiorem calamitatem praesentiusque exitium generi humano parari posse, quam magna imperia.

c) De his v. Appian. b. Ciu. p. 605. Plutarch. in Gracch. p. 826.

nam res publica inter bella aliud ex alio continuata aliter sustentari non poterat, potentium autem census his ipsis latifundiis, quibus Socios aut vis aut necessitas deiecerat, aestimabatur; itaque nec Senatus aut miseratione aut aequitate permotus vnquam succurrendum esse censuisset, nisi priuatorum nonnullorum modo vtilitas modo cupiditas, non Sociorum causa, meliora suafisset. Nam factiosi homines aucto per novos ciues suffragiorum numero se in comitiis regnare posse videbant; implicabatur porro Sociorum postulatis legis agrariae et iudicialiae contentio iam inde a Tib. Graccho, multo magis decem annis post a Caio (a. 632. v. c.) ita vt ille id ageret, vt Sociis Latinis, tum Italici nominis, aequae ac ciuibus Romanis ius Romae suffragii ferendi esset *d*); cum interea (a. 629.) M. Fuluius Cos. Socios palam ad ciuitatem petendam concitasset, latis quoque legibus de ciuitate Sociis danda, quibus agri dari non possent. Quibus conatibus Senatus acriter cum obstitisset, de defectione clam inter Socios est agitatum. Consequutum est id, quod per omnes humani generis annales factum videmus, vt ii, quos aliena iniuria, superbia et crudelitas, vt vltima experiri malint, adegit, tanquam scelesti et nefaria ausi poenis suppliciisque coererentur. Oppressae Asculanorum et Fregellanorum coniurationes, antequam consilia satis maturuissent, a L. Opimio Praetore. Exulcerati denuo, temerario consilio, Sociorum animi Lege Licinia Mucia a. 659 de ciuibus regundis, ex qua remissi in suas ciuita-

d) Inpr. Plutarch. l. c. και τους Λατίνους επί πάντας (leg. επί πάντα) ἐκάλει τῶν Ῥωμαίων etc.

ciuitates qui Romae se pro ciuibus gererent nec ciues essent. Ita tandem malum, quanto aegrius fuerat repressum, tanto maiore erupit impetu a. 663. cum M. Liuius Drusus Trib. pl. vnum id agens, vt Senatui iudicia redderet, grauissimum ratus ad obtinendum id, quod volebat, si plebem sibi deuinciret, primo legem agrariam et frumentariam tulit, mox, vt suffragiis vinceret, Sociis Latini nominis Italicisque populis spem ostendit ciuitatis dandae. Intercepit rogationem mors eius repentina. Ita vero Socii, qui Fuluium, Gracchum, Drusum, suae caussae patronos, trucidatos viderant, consilia inter se inire, vim parare, in arma ire. Praecipitauit consilia inimicorum Drusi cupiditas, quorum opera factum, vt vno SCto omnes Drusi leges abolerentur, tum inprobissima lex Varia de maiestate (sub eiusd. a 663. exitum) qua quaerere licebat de iis, quorum opera consilioe Socii contra populum R. arma sumfissent *). Vix quicquam cogitari poterat magis inconsultum, et a temporum ratione et conditione reipublicae magis alienum. Adeo ruebant omnes ad malum exacerbandum, cui faciendo iam ante, cum tolerabile esset, nulla reperta erat medela. Interea districtis per internas discordias et iudiciorum metus animis non animaduersum, quam late mali labes manaret quantasque vires fumeret, quas primo glifcente morbo cum aegre sustenturi essent Romani, mox, cum ipso tempore primoque successu inualuissent, ferro flammaque multo minus erant restincturi. Constituta a Sociis

K. 5. noua

*) V. Appian. l. c. p. 632. 3. vbi τῶνδε καὶ τοσῶνδε εἰργασμένων ἀνδρῶν leg. τοσῶνδε εἰργ. (et sic ed. Lips.)

noua respublica, cuius caput Corfinium erat nunc Italica dicta; Senatus D. virorum, bini quotannis coff. XII. praetores; administratae res prudenter et vigilanter, acti delectus, coactae pecuniae, curata omnia, quae ad bellum essent necessaria. At Romam cum haec essent nuntiata, alii conatus Sociorum tanquam temerarios irridere, vecordiam hominum et stoliditatem exhibere, alii truculentis dictis factisque audaciam castigare, rem indignam rati, quod homines, qui adhuc Sociorum nomine habiti erant, sibi ciuibus Romanis aequari vellent; alii periculi magnitudinem dissimulando eleuare, vires imperii in maius efferre, Sociorum res contemptu deprimere, furorem increpare, inuidiam iis et odia, vndeunque res daret, excitare. Ita missa Romam legatio, superbe accepta, mixtas contentui minas renuntiauit. Non quidem deerant, qui mitiora suaderent, et erant multi e Romanis consanguinei et affines vsuque et necessitudine cum iis iuncti in quos nunc arma erant stringenda; nec ab vero abhorret, quod narratum est, clandestina cum hostibus consilia a nonnullis esse agitata; plerosque tamen metu conticescere, interdum etiam, ne in suspicionem venirent, grauiora quam ceteros statuere videres.

Verum nec moderatiores inter Romanos, etfi intelligebant aequa esse quae postulabantur, vnde iis fatis fieri posset, reperiabant. Si, quod petebatur, datum esset: aucto in immensum ciuium numero turbari suffragia factionibus et seditionibus, ruere remp. ad extremam perniciem, praeuidebant.

Sin

Sin negatum: quanta clades et vastatio Italiae, quae calamitates et excidia, etiam earum urbium, quae in fide mansissent, ipsi urbi quantum discrimen imminebat! concurrere armis cum Romanis populos, iisdem institutis, pari militiae usu et disciplina, nec scientia rei militaris aut virtute inferiores, numero autem, ut causa, superiores. Nec tamen aut differre rem aut media consilia sequi licebat, ut alteri detraheretur, quod alter sibi adiici volebat. Omnino rebus semel in praecipua adductis, qui medioeria suadent, utrisque partibus sunt suspecti mox exosi. Nec compositis ad tempus rebus succensa iniuriis ac superbia odia aut retundi aut restingui possunt, quin mox recrudescant. Adeo, si semel a iure et aequitate recesseris, frustra circumspicias vestigium, cui recto talo insisti possit.

Cum paratiores ad bellum essent Socii quam Romani, fatis adversa belli primordia his fuere; ipse Cos. P. Rutilius (a. 664) clade accepta ex vulnere decessit; alter L. Iulius, cum feliciter primo pugnasset, insidiis circumventus ipse aegre fuga est elapsus. Hic successus, et ipsa belli iraeque contagio, mox in armorum societatem traxit alios, alios iuventutis et vulgi temeritas, alios metus. Repressi tamen Umbri et Etrusci, et arma manibus excussa. Nihilominus tanta erat belli moles, ut altero iam anno Senatus, cum remp. ei sustinendae haud parem esse cerneret, antequam extrema experiretur, concedendum esse ratus, L. Iulium cos. legem ferre iuberet, ut, qui ad eum diem populi per Italiam iura foederis sancta atque inuiolata habuissent, ciues Ro-
mani

mani fierent. Ex hac lege quam tempora expresse-
rant, non aequitas et moderatio, vniuerso Latio
et quibusdam Etruscorum ciuitas data.

Hac Senatus prudentia belli impetus retundi
coepit; nam non modo veteres Socii hoc beneficio
artius fuere deuincti et dubii in fide retenti, verum
etiam qui in armis erant ad spem similis gratiae
erecti *). Nec sequentibus quoque annis melius
remedium malo repertum. Nam statim anno altero
(a. 665.) Lex Plautia Papiria lata a M. Plautio
Silano, C. Papirio Carbone Tribb. pl. qua cautum,
vt, qui foederatis ciuitatibus adscripti essent, et, cum
haec lex ferretur, in Italia domicilium haberent, si
LX. diebus apud Praetorem nomen profiterentur,
ii ciues Romani optimo iure essent.

Interea bellum non modo continuatum, ve-
rum, vt fit, omni crudelitatis et faeuitiae genere
exacerbatum; clades vltro citroque illatae et accep-
tae; recepti in fidem a Romanis Peligni, Vestini,
Marfi; Alculum a Cn. Pompeio Strabone Cos. (665.)
vi captum, in captos summa cum immanitate fae-
vitum. Alia ex parte mutua fraude et dolo multa
vtrinque vulnera inflicta; malignitate et odio atro-
ciora etiam, quam quae fiebant, nuntiata; inculata
improbitas hostium, dum, quae ab amicis, etsi fla-
gitiosissime, facta essent, non excusabantur modo,
verum, tanquam praeclare administrata, laudibus
efferebantur. Romani praecipuam operam id da-
bant, vt passim per ciuitates discordias ac factiones
princi-

*) Appian. l. c. p. 649.

principum fererent ac fouerent; proditione, perfidia, infidiis, iidem non minora exequabantur, quam armis; at detectis seu euentu seu proditorum leuitate consiliis fama eorum non minus laborare coepit quam fides; qua semel amissa nihil quicquam vlli regno fatis fidum ac tutum esse potest. Nunc tandem, quod diu expectaueras, Socii auxilia externa circumspicere; missi legati ad Mithridatem imperio Romano tum imminentem, et foedus petitum. Sane nimis longinquum erat iter, multis populis et terris interiectis, quam vt in Italiam copias adducere liceret; sed, dum bellum in Asia mouebatur, fatis id ad distinendas Romanas vires et abstrahendas ab Italia visum. Nec euentus regem fefellit.

Infregit bellantium studia Sullae aduersus Mithridatem profectio. Sustinebant tamen bellum adhuc Samnites et Lucani cumque his aliae Italicorum populorum reliquiae. Iterum grauius exarsit incendium primo Sulpicii, tum Cinnae conatibus, qui (a. 667.) Capuam profectus Latinos excitauit ad rebellandum. Senatus, Sulla absente cum exercitu, praesidium suis rebus aduersus Cinnae et Marii, quem is ad se aduocauerat, nullum superesse videns, edixit, vt Italicis omnibus, modo arma possissent, ciuitas daretur. Acceptum beneficium a Lucanis. Samnites et hoc et maioribus praemiis alleetos in suas partes traxit Cinna. Ita potentium discordiae et seditiones, bello Sociorum per aliquod tempus sopitae, ex hoc ipso bello mox nouarum barbarum alimenta petiere, exercitusque inde comparati, quibus in mutuam perniciem concurrere pos-

posset *). Sulla rebus cum Mithridate compositis Italiam ingressus (a. 672.) cum Italicis populis, ne timeretur ab iis, velut erepturus ciuitatem et suffragii ius nuper datum, foedus percussit **). Implicata inde mutuis cladibus belli ciuilibus Italia, et excidiis, direptionibus, vastationibus, deleti Italici, seu victrices seu victas partes essent sequuti. Mox Sulla victor ademit plerisque ciuitatibus ciuitatem et agros, vt haberet quos assignaret militibus; deductae coloniae militares XXIII. iisque agri diuisi. Ita ius aequum Sociis negatum excidium ipsis et Romanorum libertati diem extremum attulit ***).

Quae adhuc de bello Sociali narrata sunt si quis animo reputet, is intelliget, non tam dedecori quam gloriae et laudi Britannis esse, quod Coloniarum conatibus tam diu resistere, et septimo demum anno concessere id, quod Romani tanto maioribus opibus instructi vix in tertium annum distulere. Quid enim? an postulari poterat, vt cum prima fratim compellatione de iure suo decederet Britannus? et, si facere ac manus victas confestim

*) Est hoc illud, quod Appian. p. 629. *ληγων δε και οδε στασεις τε αλλας και στασιαρχας δυνατωτερους ανεδρεψε.* cf. de Cinna Vellei. II, 20.

**) Liv. epit. 86.

***) Bene hinc Vellei. II, 17. *Italico bello, quo quidem Romani victis afflictisque ipsi exarmati (lego ex-armari) quam integris vniuersis ciuitatem dare maluerunt.*

festim dare voluisset, annon muliebrem ignauiam et pauorem omnes clam palamque incusassent? annon pro virtutis, fortitudinis, constantiae laude, quae vel victis solatio esse potest, et cuius ad populorum salutem, incolumitatem et dignitatem, tam magna vis est, quaque pop. Britannicus nunc cum maxime floret, inter imbelles et paratam iugo cervicem ostendentes populos annumeratus esset? Nunc tantum abest, vt iudicium totius Europae de se vlla indecore gesta re labefactarit, vt potius illorum ipsorum, quibus concedendum fuit, quod negabatur, memoriae tot et tanta fortitudinis et perseuerantiae documenta infixerit, vt in sua fortuna illi lubenter acquiescant. Romani quidem minorem, quam expectares, sapientiae suae fructum abstulere, quoniam intestinis discordiis, paucorum opibus et potentia, et grauiore per omnia grassante peste luxu eiusque comite auaritia, nihil sani in ciuitate erat relictum; ad bellum ciuile res spectabant; eodem mox insequuto omnia pessundata, nec quicquam ex superiore tempore remansit praeterquam vitia hominum et reipublicae.

Quo luxu, qua mollitie, quo otio, magnae ciuitates pereunt, eodem, Commilitones, non minus singulorum hominum fortunas, animi ingenii-que non minus quam corporis vires, spes et vota parentum patriaeque, perire arbitraminor. Vt nulla resp. diu eodem loco stare potest, quae cupiditatum et lubricum illecebris et irritamentis abundat, contra omnis hominum virtus a continentia, frugalitate, temperantia, laborum tolerantia profiscitur:

ciscitur: ita nec litterarum incrementa virtutumue firmamenta vlla esse possunt fatis magna, vbi deliciis, otio, defidia, languore, mollitie, animum infecimus; salus itaque et prosperitas Academiarum non minus quam rerump. in disciplina publice privatimque bene constituta et administrata cernitur; quae vt fevere vigilanterque adhibeatur, non magis reip. quam singulorum interest, si modo consequi id, cuius caussa ad nos confluitis, volueritis. Obsequium itaque nullum graue et durum arbitrabimur, quod legibus, et magistratibus e lege agentibus, habetur. Quin amore et caritate rependimus curas paternas, vigilias, sollicitudines eorum, qui, vt nobis bene fit, haud raro melius, quam nosmet ipsi in nos statueramus, laborant. Haec praestabitis, Commilitones, viris, alteri nunc magistratu academico decedenti, alteri eundem nunc ineunti. Habebuntur ei rei die crastino solita sollennia, et adibit magistratum Vir venerabilis, cuius bene de vobis merentis voluntatem et caritatem vel ex verbis loco sacro ad vos factis perspectam habetis,

IO. BENI. KOPPE,

ducentur in templum academicum pompa, habitisque ex more orationibus praestitoque iureiurando transferentur in eum noui honoris ornamenta et insignia. Quod vt vobis fiat fauentibus et bona vota facientibus, hoc est, quod a Te, Princeps Serenissime, a vobisque, Comites Illustrissimi, pro vestra facilitate precibus nostris haud aegre impetrabimus;
neque

neque vestra suffragatione destitutos nos videbimus, Commilitones, generis et ingenii nobilitate suo quisque loco commendatissimi, et dabitis hoc precibus nostris, quas nunc cum maxime adhibemus, vt frequentia vestra, fauore, studio, obsequii vestri et amoris tanquam arrham et pignus habeamus certissimum ac fidissimum. PP. Kal. Iul. cDcCLXXXIII.

X.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR

IO. BENIAMIN. KOPPE

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS
SACRA XXXXVI.

IN A. D. XVIII. SEPTEMBR. C[1]C[1]CCLXXXIII.

RITE INDICIT.

*Foederatarum rerumpublicarum coalitio vix vnquam
satis fida exemplis ex antiquitate illustratur.*

Nata ex tempore, coeuntibus in remp. foederatam
prouinciis Americanis, Commentatio.

Cum multae ac variae res sint, Commilitones, a quibus repetendae sunt caussae, cur res publicae in eam, qua vtuntur, formam coaluerint; tempora, locorum situs, metus ab externis, rationes domesticae, prudentia, temeritas, casus ac fortuna; earum rerum publicarum, quae plures numero in commune foedus coeunt, et tanquam in eandem ciuitatem, etsi non iisdem moenibus inclusam, inque vnum corpus imperiumque confociantur, caussa vix alia esse solet ac potest, quam vt, quod robur non habent singulae, id nanciscantur vniuersae in vnum

vnum corpus collectae. Nec vero esse potest quicquam prudentiae et sensus communis rationibus magis consentaneum; animaduersa quoque rei utilitas per omnia tempora. Sed plerumque instituta fuit illa consociatio tantum ad belli casus; pauciora sunt exempla similis foederis in pacis quoque tempus initi, ad constituendam vnam remp. communem. Hoc tamen alterum genus vnice illud est quod nomine suo dignum habendum sit, quodque habere videtur utilitates tam eximias ac praeclaras, vt inter ceteras humani generis in societatem conueniendi rationes et forma illa inprimis eminere putanda sit. Cadere haec videntur inprimis in *ciuitatum seu rerump. liberarum consociationes*. Cum enim in his in iuris aequalitate *a)* libertas sita sit, nes vero illa nisi in exiguis opibus, vitae simplicitate, morumque seueritate, adeoque in ciuitatibus esse possit, quarum fines, viri, copiae sint modicae; eas autem carere necesse sit iis opibus, quibus ad externos incurfus et iniurias propulsandas opus est: foederatae resp. vtrumque consequi videri debent, vt et libertate fruantur et viribus opibusque satis magnis. Ita et singulorum capitum libertatis naturalis quam minima portio detrahitur: et id quod detractum est, siue animi illud ac corporis viribus seu fortunarum expensis praestandum sit, ex reip. utilitate et salute descriptum et circumscriptum est; pericula seu communia seu singulorum depelluntur periculis communiter ac mutuo susceptis; si in singulis ciuitatibus aut aliunde extiterit, qui

L 2

liber-

a) ἰσηγορία. ἰσονομία. Aliud reip. genus constituebat conuentus Amphictyonum.

libertati infidietur, communibus ille viribus opprimitur; omninoque tolluntur coniunctis mutisque operis aut minuuntur mala, quibus nec vita nec societas humani generis vacare potest, bonorum contra intercurfus est liberrimus. Cum his ipsis tamen bonis, nisi diuina aliqua sapientia in constituendo foedere, aut singularis situs opportunitas contigerit, vix aliud est reipublicae genus, quod magis instabile, incertum ac precarium sit, siue ad res internas ac domesticas siue ad externam vim, cui occurrendum sit, respexeris. Laxat copulata ipsum tempus; inprimis vbi tempora inciderint, in quibus collectis totius reip. viribus ad repentinos casus opus est, cum res in praecipiti constitutae sunt et momento interdum summa rerum inclinatur: tum consiliorum et deliberationum lentitudo, discordiae, vtilitatum priuatarum aut singularum ciuitatum respectus, rebus gerendis moras iniiciunt exitiosas: quae forte aliquando magnorum virorum ingeniis et consiliis superari potuere: enimvero post longae pacis fructum, in rerum bonarum copia, luxu emollitis animis, virorum magnorum seges felix vix vnquam fuit; deficit quoque in multitudine ardor ille, quem interdum furorem dixeris, quo in libertate paranda inflammati erant animi; otio et luxu ad inertiam prolapsa sunt omnia; militiae honor nullus, praemia nulla; itaque nec virtus, nec disciplina; de sua vtilitate sollicitudo cuiusque maior quam de salute communi; inprimis vero vitia haec reip. in apricum proueniunt, cum tributa, multo magis si solito forte grauiora conferenda, militesque alendi et mittendi

mittendi sunt: ad hunc scopulum illud rerump. genus plerumque fortunarum naufragium facit; tum de suis opibus partem in publicam vtilitatem concedere tanto facilius vnus quisque recusat, quo magis libertatis praetexto nomine celare potest refractionem; nec tamen resp. habet vim eminentiorem, qua ad cogendum opus est, vt, quae publice salubria sunt, curentur ab omnibus et in tempore; abicit libertas in licentiam, et haec in anárchiam; ex hac quid sequatur facile praeuideri potest. Agitant interea ciuitates cum publice tum priuatim discordiae, odia, dissidia intestina, obiurgationes et inculpationes mutuae; dum onus reip. sustentandae vnaquaeque ciuitas in aliam transfert, vtilitates sibi soli seruat; ita aliorum segnitie et cunctatione aliorum retunduntur studia; soluitur foederis vis et natura. Elabuntur inter haec tempora agendi, succedunt minus opportuna alia, inde in rebus agendis modo inertia, torpor, fœcordia, modo consilia remissa, alio tempore tumultuaria, decreta praepostera, pleraque, etiam salutaria, alieno loco ac tempore acta; vbi totis viribus discrimini occurrendum erat, inprimis in rerum initiis, id quod exitiosissimum est, pauciores copiae in bellum missae; deficit vbique rerum gerendarum neruus, animorum virtus, copiarum apparatus, in vnum ductum et imperium consensus.

Potest quidem consiliis prudentibus occurri aliqua ex parte malis his, maxime in ipso reip. foedere conscribendo; si potestas cum legum ferendarum, tum consiliorum exsequendorum (veteres *ma-*

gistratum appellabant) sapienter sit descripta, et haec senatus magistratusque vis fatis virium et opum ad res iusto tempore et ordine administrandas et ad cogendum, vbi necessitas legem facit, habeat; in primis vero si in morum disciplina seueritas vitaeque simplicitas feruetur; hac enim semel sublata ad interitum properat quaeuis resp. multo magis foederata, cuius salus fide fiduciaque mutua et iustitia continetur, quae esse potest nulla, vbi semel ad se trahere quisque omnia coeperit; ad bella gerenda omnino ea resp. penitus inepta est; dum pace et otio viuitur, flagrant odia, inuidiae, suspiciones, dum metus est, ne nimis magnae opes singulis credantur, potentiam tamen omnes appetunt; ex ipsa felicitate publica, multo magis ex rerum mercaturis et ex nauigatione, si copiae et diuitiae creuerunt, succedit luxus, eoque fractis animis corruptisque moribus virtus domi extinguitur, auctoritas foris obscuratur. Interea externa regna ad vtilitatem suam hoc referunt, vt discordias alant, dolis atque fallaciis, quae sana sunt, corrumpant; ita eas resp. aut fraude aut vi dissolui necesse est. Omnino videndum est diligenter, ne externa regna reip. negotiis se immisceant: horum enim amicitiae infidiosae multo magis, quam odia aperta, metuenda sunt. Sunt alia, quae per tempora, per locorum situs, per vicinorum ac finitimorum populorum seu stulta seu sapientia consilia emendari possunt: nulla tamen sapientia humana omnia fatis expedit.

Fuere inter veteres (vtamur enim antiquitatis auctoritate, quando quidem hoc tutius et salubrius est)

est) foederatae respublicae plures, sed nulla sapientius et prudentius instituta quam *Achaeorum*: nata illa temporibus Graeciae florentissimis, cum reipublicae instituendae rationes a viris sapientissimis, et in ipsis rebus gerendis constitutis, multo magis quam nostris temporibus, essent inspectae et exploratae; nam in vetere Graecorum sapientia nihil diligentius consideratum fuit quam rerum publicarum et legum constituendarum ratio; nec tamen illa resp. per longum temporis spatium floruisse videri debet. *b*) Non ignoramus, quot quantisque laudibus extulerint eam Graeci scriptores, imprimis Polybius: *c*)

L 4

nec

b) Per CXXXVI. annos resp. Achaeorum floruisse fertur; enimvero hoc est annos numerare, non res expendere. Nam primum tricesimo demum anno aliquod robur nacta est; vix decem anni exierant, cum aliud ex alio bellum eam excepit, raris victoriis, cladibus frequentibus; LX. aliis annis inter haec exactis, cum Sparta vi ad foedus suum adacta, sibi viderentur votorum summam consequuti Achaei, successit Romanorum superbia, fraus et astutia, quae per L. fere annos turbis ac diffidiis ciuitatis foedus labefactauit, mox dissoluit, tandem totam remp. euertit; ita vt vix X. annos commemorare possis, quibus resp. Achaeorum vere floruisse dicenda sit, L. vero anni in tristissima resp. conditione sint exacti.

c) Facta videtur tanta huius resp. Achaeorum praedicatio, primum ex comparatione cum aliarum rerump. per Graeciam statu, quae non coire solebant in foedus nisi belli aut faciendi aut depellendi causa; tum Polybius studio et admiratione Arati, Philopoemenis et Lycortae, inflammatus ad foederis concelebrationem transtulit celebritatem et laudem virorum, qui de eo sane praecclare fuerant meriti, maiora tamen de eo mereri frustra tentauerant. Sequitur porro Polybius Arati commentarios, (v. II, 40.) quem de se suisque consiliis non male tradidisse facile intelligas. Diuersa tamen de ipso

nec inficiamur *magna et praeclara eius reip. fuisse bona, prouisum etiam esse malis nonnullis*, quae id rerump. genus premere solent. Si tamen summam rerum ad calculos reuoces, *non maiorem felicitatem aut singularum aut ciuitatum singularum*, quam in aliis imperiis, *nec diuturniorem fuisse*, vel inuito fatendum est. Haec quidem, Commilitones, declarata dabimus ipsis rerum argumentis.

Coierant igitur Aethiopes in foedus commune et in remp. confociatione plurium ciuitatum suis legibus iuribusque vtentium coniunctam ea conditione, vt eadem iuris aequalitate nouis aliarum urbium accessionibus locus esset; etsi res exitum non habuit, vt, quod spectatum et in votis habitum, tota Peloponnesus vna rep. foederata comprehensa esset: quo factum esset, vt mari vndique clausae terrae communi foedere iunctae neminem suae ceruici imminentem habuissent. Itaque ea, quae in simili foedere sunt aut esse possunt, in illo fuere omnia; erat summa *iuris aequalitas cum singulorum libertate, et in populari statu optime constituto; nec modo legibus iisdem. verum etiam ponderibus, mensuris, pecunia denique eadem utebantur* (Polyb. II, 37.) *cc)* interea *singulae*

ipso Arato tradiderat Phylarchus (in *ιστοριῶν* libris, quos numero XXXVIII. condiderat, res inde a Pyrrhi expeditione in Peloponnesum Ol. CXXVII, i. a. C. 270 vsque ad Ol. CXXXIX, 4. a. C. 221 adeoque L. annis complexus) quem sequitur Plurarch. in Cleomene p. 811. sqq. quod assequi licet inprimis si pag. 815. B. compares; at Polybius eum cupide refellere statet lib II, 55. 56-63.

cc) Declarata numerorum aequalitas per monogramma. Magnum autem hoc foederis firmamentum esse debuit, cum

singulae ciuitates de suis rebus *ex suis legibus* consiliisque statuebant, dum de iis, quae ad *communem remp.* spectabant, *concilio communi* agebatur; eo missi de singulis ciuitatibus delecti, quorum suffragiis creati magistratus iique annui, primo duo, mox vnus *strategus* dictus seu praetor, *ὑπεύθυνος* ille ipsi concilio; vt delecti suis ciuitatibus; additus *scriba*; affidebant *X. damiurgi*; hos putandum est constituisse cum Praetore senatum perpetuum ac confessum, (*Consilium status*) a quo reip. summa administrabatur; exsequendorum quoque consiliorum et decretorum negotium et cura eidem mandata cum magistratu. Ad concilium summa rerum redibat; itaque de legibus ferendis, bello, pace, foederibus, legationibus arbitrium penes illud; nec tamen hoc nisi *bis in annum* statuto tempore, extra ordinem quoties praetor temporum necessitatem ita postulare iudicabat, conuocari solitum; quod antequam fieret, *cum συναρχόντων consilio*, qui iidem cum damiurgis habendi, *praetor de rebus in concilio agendis praeconsultabat*, d) nec de iis, nisi in id pars maior consentiret, licebat ad concilium referre. Sunt autem praeclara huius reip. instituta multa; e quibus nonnulla saltem in medium afferemus. e)

L 5

Itaque

cum aliae vrbes suis tantum numis vterentur, ac plerumque aliarum vrbiū numos respuerent ac *μισθόλου* pronuntiarent: quae res commerciis et mercatibus infestissima esse debuit, et foenori, ex numerorum permutatione et collybo, inprimis locum dedit. cf. Beyer in Comment. acad. Petrop. To. V. p. 364.

d) v. c. Exc. Legat. c. 52. *συναρχίαι* sunt c. 63.

e) Videas ea, auctoritatibus suis parum suffulta, apud Emmium de rep. Achaeor. p. 573. Schook, Achaia vetus To. V. Thef. Gronon.

Itaque vetitum lege, *ne cui exteræ gentis legato concilium daretur, nisi editis prius mandatis scriptis, per quæ ante appareret, cuius rei causa concilium postularetur*; f) *ne quisquam munus a rege missum acciperet.* g) Inprimis vero illud memorabile, *quod ultra diem tertium concilium gentis (extra ordinem habitum) protrahere non licebat, eo utique die decretum fieri necesse; ne disceptationibus tempus confunderetur.* h) Erant etiam nonnulla, quæ fors offerebat, ad sustentandam rem Achæorum valde vtilia: quod ipse Peloponnesi positus eorum res et curas seiungebat ab aliis; acuebat eorum virtutem, quod primis statim annis Spartani, tum Aetoli et Macedones, imminabant; et contigerant ipsis viri aliquot magnis animorum ingeniorumque viribus insignes (Polyb. II, 40.) Cum his ipsis tamen coniuncta erant semina malorum, quæ in rep. erupere clademque multiplicem intulere. i)

Primum

f) Pauf. VII, 9. Polyb. Exc. Leg. c. 41. p. 624.

g) Exc. Legat. c. 41. p. 618. sq.

h) Liv. XXXII, 22. Praetereo ea, quæ ipsa reip. foederatae natura postulabat. Ita inter leges foederis erat, *ne cui Achaici concilii civitati seorsum legatos ad exteram gentem mittere liceret* Pauf. VII, 9. p. 544. *ne cui de foedere recedere liceret.* Exc. Legat. c. 51. p. 645. *nec admitti civitatem ad concilium gentis nisi consensu omnium.* In concilio, *ut per praeconem suadendi, si quis vellet, potestas a magistratibus daretur.* Liv. XXXII, 20.

i) Utinam integrum haberemus Polybium, qui ex ea gente oriundus ipse rebus agendis interfuit, et omnia diligentissime exposuerat: ita haberent resp. foederatae tanquam in exemplo aut in tabula proposita. quæ maxime fugienda ac timenda sibi intelligerent.

Primum illud male cecidit, quod non tota Peloponnesus in societatem reip. pertrahi potuit; frustra id tentante Arato; *k*) vnde odia, similtates, bella perpetua. Erant Spartani, tum Arcades, Elienses, Messenii, qui in corpus Peloponnesium redigi nolebant; inter hos Spartani Achaeis infestissimi; in quos Aratus cum consilium exsequi vellet, Spartanorum arma in Achaeos concitauit; factis aliquot praeliis, Arato vbique rem infeliciter gerente, Aetolis alia ex parte imminentibus, Achaeorum resp. in summum discrimen fuit adducta. Potuisset tamen inter Achaeos et Cleomenem conuenire, cum hic aequa postularet, vna hac conditione pacis proposita, vt sibi ab Achaeis principatus deferretur: (Plut. Cleom. p. 811. B. C.) Hic vero Aratus, quam per tot annos tenuerat auctoritatem inter Achaeos manu sua elapsuram praeuidens, partim inuidia et odio Cleomenis, primum detertere Achaeos et a foedere prohibere annisus, mox rem aggressus est perniciosissimam, vt ad firmandas reip. partes Macedones et Antigonom in Peloponnesum arcefferet, Cleomenem autem exasperaret, ne ad concordiam res adducerentur. (Plut. Arat. p. 1045. Cleom. p. 811.) Quod consilium cum quocunque alio tempore, necessitate vltima vrgente, periculosum habendum esset: (quippe cum non socium adsci-

k) Plutarch. Cleom. p. 860. B. vnde non persuadendo modo, verum et vim adhibendo, foedus creuisse ait Polyb. II, 38. IV. 1. Minus tuta vtique habenda est ea resp. foederata, cui et a tergo imminet prouincia aliena, et littus protenditur immensum ab externo hoste pluribus locis aditu facile, externis regibus libertati aut vi aut dolo insidiantibus.

adsciscere sed dominum sibi imponere videri deberent Achaei; nam, vt Macedones Achaeorum vires auferent, expectari non poterat) hoc tamen tempore longe exitiosissimum erat, quandoquidem precibus Achaeorum exoratus Antigonus conditionem tulit, pactusque est, vt Acrocorinthus, qua sibi aditus liber ad Peloponnesum esset, redderetur; ita acceptum est iugum regium; et apparuit exemplo hoc, quam misera sit rerump. foederatarum conditio in hoc, quod vnus hominis potentia et auctoritate florentis obtreptione et peruicacia optima consilia interuerti, pessima praeferrī possunt.

Declaratus inde Macedo omnium sociorum dux; (Polyb. II, 54.) ita administrata omnia, quae ad bellum spectarent, ad eius nutum et imperium; qui autem semel consequutus est hoc, ei facile est in rep. adipisci reliqua omnia, quae auctoritatem et potentiam continere possunt. Imperatum nunc a rege, quando et quo copiarum numero adesse deberent Achaei (Polyb. IV, 67.). Melior inde belli fortuna obtigit: ad Sellasiam ingenti cum clade victus Cleomenes. Omnino, id quod in rep. foederata facile expectes, Achaeorum res bellica, nisi forte vno vel altero tempore, pro ingenio ac virtute praetorum, qui praeesent, non optime constituta fuisse videtur. Quoties Aratus copias eduxit, male res administratae sunt, partim in consiliis excogitandis tarditate, partim in exsequendis timiditate et cunctatione; (Polyb. IV, 8.) ad eum tamen belli gerendi vices plerumque rediere. Ita paullo post

post (Ol. CXXXIX, 4. V. C. 533.) bello Aetolico per Aetolorum depraedationes Messeniae concitato, cum Timoxenus, eius anni strategus, alieno esset a re periclitanda animo, Aratus quinque diebus maturius magistratum ingressus, aduersus Aetolos populabundos copias duxit, foeda tamen clade accepta rediit. Iam sub hanc expeditionem, florentissimis vtique reip. rebus, Polybius caussam, cur Timoxenus ductum copiarum subterfugeret, interponit hanc: *quod parum Achaeis fidebat, propterea quod illa tempestate admodum negligenter Achaei in armis erant exercitati*: ab eo inde tempore, quo Cleomenes eos fuga sua tutos a discrimine reddiderat, *partim superioribus bellis fessi, partim duraturum praesentem statum confisi, omnem rei bellicae curam contemptui habuerant* (Polyb. IV, 7. p. 440.) Scilicet *alienis manibus se protegi putantes ac sub Macedonum armis latentes per focordiam et inertiam vitam agebant*: (Plutarch. Arat. p. 1049. B.) qua ipsa re ab Aetolis despectui habiti iniuriis laceffiti sunt. Re, vt diximus, ab Arato iterum male gesta, factionum clamoribus, iris et odiis, omnia strepere; (Polyb. IV, 14.) tandem Achaei iterum Macedones et Philippum regem respicere; legatis tamen vltro citoque missis de iniuriis Aetolorum vlciscendis expeditum nihil, sed decretum, vt pax cum Aetolis feruaretur. (ibid. c. 16.) Hanc reip. conditionem quisquam praeclaram ac beatam iudicabit? Aetoli hac ipsa Achaeorum ignauia inuitati nouis eos iniuriis laceffuere. Exacerbatis ita animis in concilio communi a Philippo et Achaeis bellum in Aetolos decernitur. (Ol. CXL, 1.) Iam quae sub
huius

huius belli initia narrata videas, omnia eiusmodi sunt, vt in rep. foederata rem administrari intelligas. Nam primo Messenii, quorum causam Aethaei susceperant, declinare pericula et malle quiete agere; (Polyb. IV, 32-36.) Epirotae tum se bellum indicere velle Aetolis significarunt, quando Philippum arma mouisse vidissent. Interea Aetoli, pertractis in belli societatem Lacedaemoniis et Eleis, oras Aethaeorum praedari, castella expugnare. Verum belli euentus commemorare non possumus: sufficit nonnulla afferre, quae ad reip. conditionem cognoscendam vim habere possunt. Itaque apud Polybium (IV, 60) Aratus *ne quidem mercenarium militem conscribere poterat, quod belli Cleomenici tempore partem aliquam stipendiorum Aethaei conductio militi non persoluerant.* (Quid futurum putabimus in ea rep. foederata, quae ne quidem suis ciuibus, qui ipsis suo sanguine libertatem pepererunt, stipendia et praemia bona fide persoluit?). Interea *Dymaei, Pharaeenses et Tritaenses, ubi de auxilio a praetore mittendo desperare coeperunt, communi consilio decreuerunt, nihil amplius in commune Aethaeis contribuere:* (iusta indignatio, pestilentissimum tamen consilium!) *sed priuatim sibi milites mercede conducere, quorum praesidio fines suos tutarentur. Qui cum hoc fecerunt, suis illi quidem priuatis commodis non male existimati sunt consuluisse; publicae vero utilitati omnium Aethaeorum pessime.* Nouum malum accessit Apelles, regis Philippi dux et amicus, qui, seu consilio seu cupiditate, machinari, vt in subditorum regno Macedoniae ordinem redigeret Aethaeos; (ibid c. 76.) maligne obtractando et accusando animum regis ab
Arato

Arato abalienare (c. 82-5). Effectum, vt in annum sequentem crearetur praetor Eparatus, *natura inhabilis ad res agendas et ab omnibus vituperari solitus ita vt omnes eius imperiis parere recusarent.* (V. 1. et 30.) Mox idem Apelles communia belli consilia fraude et prodicione interuertere non dubitauit. Conuentu Achaeorum habito, rege praesente, decretum est ab Achaeis, *numeratis extemplo talentis L. trimestre stipendium militi diuidere, et hoc amplius X. M. modium adiicere; in posterum vero, quamdiu in Peloponneso praesens ipse bellum gereret, vt menstrua talenta ab Achaeis XVII. acciperet* (Polyb. V, 1). .Eo igitur iam tum res erant adductae, vt non suo milite rem gererent, sed alienis armis se defenderent, ne quidem mercenariis conductis bellum facerent, sed regi stipendia persoluerent. Enimuero inter haec nascebantur *difficultates conferendorum tributorum; exhaustae bellis et vexatae depraedationibus Aetolorum nec defensae urbes cum aegre admodum ea penderent, stipendia, prorogari nec sua die praestari solita, fecere, vt omnia quotidie in peius ruerent: nihil suo tempore curari, nihil recte agi potuit.* (V. 30). Videamus nunc belli exitum. Nuntiata Romanorum clade ad Cannas Philippus ad res Italiae erectus bellum cum Aetolis abiicere statuit, idque *ne expectatis quidem Achaeorum legatis, qui communibus suffragiis conventionis negotium curarent; sed extemplo Cleonicum Naupactium ad Aetolos misit.* (c. 102.) Conuentum facile est in pacem, (Ol. CXL, 3.) quam omnes lubenter amplectebantur, ea conditione, vt quae iam tenerent, vtrique seruant. Ita Achaei, cum iniuriis, quibus prouocati bellum cum Aetolis
 fece-

fecerant, nihil praeter damna, clades nouasque iniurias, ex bello reportarunt.

Vix recreati pace Achaei, iterum infestos habuerunt Aetolos, foedere cum Romanis ic̄to feroces et aduentu Romanorum et Attali regis elatos. (Ol. CXLII, 2) Ab altera parte Machanidas Lacedaemoniorum tyrannus imminebat. Inter haec Philopoemen praetor creatus (Ol. CXLIII, 2. a. C. 207.) remp. labantem restituit. Is rem militarem emendare aggressus, primo quidem ordinum et armaturae vitia correxit, (qua de re v. Plutarch. in Philopoem. p. 360. E. Paus. VIII, 50.) luxum delicias furtumque a vestibus mensisque ad arma conuertit (Polyb. XI, 7. 8.), vrbes circumiuit, animos firmavit, dilectus egit, inde copias aduersus Machanidam duxit, eumque vicit ad Mantineam. Tandem in pacem consensum est ab omnibus Ol. CXLIII, 4. V. C. 549.

Grauius discrimen imminebat Achaeis, bello a Romanis in Philippum suscepto (V. C. 555.). Cum concilium haberetur, legatis et Romanorum et Philippi Achaeos in suas partes trahentibus, altero die, potestate suadendi dissuadendique facta, primum nemo quae sentiret dicere ausus, cum Aristaeus praetor ipse tandem orationem habuisset, *iam non singuli tantum, sed populi vniuersi inter se altercabantur, tum inter magistratus gentis (damiurgos vocant, decem numero creantur) certamen nihilo segnius, quam inter multitudinem esse: vt verbo absoluaus, cum essent ex aduerfantibus qui confurgerent et concilium*

lium relinquerent, aegre decreta est societas cum Romanis atque ita introducta pestis illa, qua deinceps afflata et corrupta Graecia omnis contabuit. 1) Victo Philippo et reddita Graecis libertate, specioso ad auditum nomine, successit bellum Achaeorum cum Nabide tyranno Lacedaemoniorum, quo caeso Sparta in foederis communitatem recepta est, mox disiuncta; nam ab hoc inde tempore nata sunt fraudulenta Romanorum consilia, ut Achaeorum opes deprimerent. Longum esset commemorare ea quae sequuta sunt: discordiae inter Achaeos fuere internae perpetuae, dissidia ex dissidiis nata, Romanis factiones studiose fomentibus, qui palam iam Achaeis denuntiabant, sine auctoritate sua ne quid gererent; de controuersis apud se, aut potius e voluntate sua, ut disceptaretur. (Liv. XXXVIII, 30. 34 XXXIX, 33. 37. 48.) Ita ne aequo quidem iure ea disceptatio facta, sed seruorum loco habitum sunt, qui dominorum iussa acciperent (Liv. XXXIX, 37. Polyb. Exc. Leg. 51). Accessit proditoris Callicratis infamis perfidia, qui, ut aduersam factionem opprimeret, Senatum Rom. speciosa oratione incendit, iactitando, pacatum Achaiae statum fore nullum, nisi Romani dicto audientes Achaeos esse iuberent (Polyb. ibid. 58.) Ita tandem ad apertum bellum res deductae, cuius infame exitum Achaeis commemorare nihil attinet.

Quae

1) V. Liv. XXXII, 22. v. Iac. Gothofredi Or. Achaica Opusc. p. 86.

Quae cum ita sint, tantum non vana habenda esse videtur praedicatio foederis Achaici; quod saltem habuit communem fortunam ceterarum formarum, ad quas describi possunt ac solent populi: in quamcumque tandem societatem ac rempublicam coeant homines, omnium formarum et bona et mala sunt; alia ex ipsa rerum natura profecta, alia a causis externis, quae in nullius mortalis manu positae sunt, illata aut arcessita. Poterant Achaei feliciter res suas gerere, si pace perpetua et securitate ab externo hoste frui, sique nullos Spartanos finibus imminentes habere contigisset.

Vix per id, quod aut huic descriptioni superest spatii, aut scribenti otii, satis disertis esse possumus in commemorandis aliis rebusp. foederatis; quarum tamen nulla, nisi *Lyciorum*, (Strab. XIV. p. 980.) institutis et legibus cum rep. Achaeorum fuit comparanda.

Aetoli quidem ad Achaeorum exemplum rerump. confociationem et ipsi instituerant: conuentum annum, Panaetolium dictum, magistratum annum, additum ei Senatum, apocletos appellabant, omnia eodem exemplo; eniuero animis ingeniisque ipsi valde diuersi ab Achaeis; per agros ac vicos sparfi ex alienis raptis viuere malebant quam ex agris suis; itaque praedari, bella et incursiones circumspicere, (Polyb. IV, 3.) ex aliena iniuria crescere. (II, 43.) Inde ingeniorum ferocia, consiliorum violentia, cum mira interdum astutia, nullus iustitiae respectus. Vim animis indebat corporum robur, venando et palando per agros indurescentium. Neque adeo animorum facile concordia nisi ad aliorum deprae-

depraedationes; ita ingenia turbida ac temeraria in consilia praecipitia ferri solita breui temp. perdidērunt. Cum semel societatem Romanorum accepissent, nullo alio consilio quam vt in Achaeos, Macedones, ceterosque, tanto licentius iniuriis grassarentur: euentu rerum et exemplo suo docuerunt, eos, qui suae vtilitati cum aliorum iniuriis consulunt, ne eorum quidem, qui inde commodum capiunt, gratia et fide satis confidere posse.

Fuit et *Boeotorum* resp. foederata, sed haec non magis quam aliorum Graecorum ad alios, quam bellicos vsus, descripta. Extra Graeciam *Iones* fuere, quorum quidem quae coloniae in Asiam ductae, quibus vrbibus habitarent, quae eorum fortuna fuerit, dicere nunc nihil attinet, et possunt ea cognosci e Pausan. VII. capp. prior. Strab. XIV pr. Herodot. I, 142 sq. In XII. ciuitates descripti constituerant Panionia (Herodot. I, 148.) laudabili vtique consilio; nec tamen rerum euentus instituti praestantiam probauit. Quae quidem foederis leges fuerint, parum constat; ex Herodoti loco (I, 170.) colligere licet ipsum illud institutum non nisi ferius accessisse; nam *Thales iussit Iones omnes vnum quandam communem Senatam (Βουλευτήριον) habere, eumque esse vrbe Teo, in medio Ioniae sita; ceteras autem ciuitates nihilo minus legibus suis vsuras.* Ceterum satis constat, iunctas foedere illo vrbes, quas ab externo hoste magnis opibus instructo parum tutas fore facile praevideri potuit, *m*) ne in otio quidem diu feliciter res

M 2

gessisse;

m) Scilicet littoralem plagam incolentes maritimis opibus facile tutari se poterant, ne classibus infestarentur; verum

geffisse; intestinis discordiis agitatae, alias tyrannorum dominationi et libidini cessisse, omnes vero externis hostibus obnoxias factas, primo Lydis, mox Persis. Croesus quidem singulos aggressus facilem victoriam habuit (id. I, 14. 15.). Croeso autem victo cum a Cyro ad foedus, quod obtulerant, non admitterentur, ad bellum quidem se accinxerunt; enimvero deseruere foedus causamque communem iam tum a Cyro illecti Milesii, potentissimi inter ceteros Iones, (ibid. I, 141.) nec insulae, quae se a discrimine tutas putabant, belli participes esse voluere; soli Aeolenses in continenti societatem armorum inierunt. (151.) Mox bello facto consuluere sibi fuga Phocaeenses et Teii moenibus relicti; (363-8.) reliqui Iones numero et robore imminuto cum Persis congressu facto victi imperata facere sponderunt. Mox et insulani territi se dedidere. (169.) Qui quidem rerum euentus non ita comparati sunt, vt de toto illo Ionum instituto magnifice sentire liceat. Ad idem exemplum *Doricae* ciuitates quinque Triopicum concilium instituerant (Herod. I, 144) Erant etiam *Aeolicae* vrbes XI. in continenti, in insulis quinque aliae inter se foedere iunctae.

In

verum aduersus hostem ab interiore Asia copias adducentem fines habebant parum tutos. Quod sensisse videri debet Bias Prienensis, qui, Persis Iones prementibus, consilium dedisse fertur, vt Ionia relicta in Sardiniam migrarent, atque in ea communem omnium Ionum remp. ac ciuitatem constituerent. Herod. I, 170. Nimirum mari vndique clausis nulli Persae imminebant. At enim erant Poeni, erant Etrusci, a quibus eadem fuissent metuenda quae a Persis.

In *Magna Graecia* communi consensu *Achaeorum* reip. formam imitari decreuerunt, hortatique sese inuicem *Crotoniatae*, *Sybaritae*, *Cauloniatae*, unanimis Ioui Homorio aedem ponunt, et locum in eo ad conventus agendos et consilia communia habenda; deinde mores legesque *Achaeorum* adsciscunt, illisque in administratione rei suae publicae uti instituunt. (Polyb. II, 39.) Solutum tamen paullo post hoc foedus partim Dionysii dominatu partim barbarorum vicinorum praevalente potentia n).

Etrusci vero ingentibus opibus valentes, XII. ciuitatibus, suas quibusque leges et iura retinentibus, aliis suo magistratu vtentibus, aliis sub rege degentibus, habitabant; belli causa dux eligi, de communibus rebus commune concilium indici; (v. c. Liv. IV, 23) auda resp. XII. coloniis trans Apeninum, aliis XII. in Campaniam e ductis. Fractae tamen hae eorum opes dissensionibus, suspicionibus et odiis mutuis. o) Itaque, cum et externa vis ingrueret, primo quoque impetu Gallorum, Samnitium, Romanorum, succubuere. Inprimis vero illud inter legendum male habet, quod ciuitates modo singulas, modo plures, bella facere, raro omnes in idem bellum consentire videas. Factis cum Romanis multis praeliis a Veientibus, tandem Veii obsessi: quis credat, tamen vel sic a ceteris dubitatum fuisse an succurrerent (Liv. IV, 61.)? Venerere foli Falisci et Capenates. (V, 8. 13.) Veiiis

M 3 captis

n) V. Opusc. Vol II, p. 189. 190. 203. 4.

o) Plura exempla v. Liv. IV, 24. 25. 58. 61. V. 1. 17.

captis anno inde altero Falisci dediti. Ita vrbe alia post aliam foederi subtracta, reliquae Romanis tanto faciliores fuere expugnatae. Nec nisi sero, et fatis intempertivae, communi populi consensu arma sumpta; venerunt enim in belli societatem Latinis Samnitibusque iam victis et attritis, quibus adhuc integris et valentibus adiungere se debuissent; antequam Romanorum opes ex ipsa victoria crescerent. Ita binis praeliis ingenti cum clade victi in deditioem venerunt. *)

Essent adhuc alia, quae commemorari possent, ut de Latinorum, Gallorum, Helvetiorumque foederatis civitatibus; verum, et remotiora haec sunt, et iam in extrema pagina haerent litterae, sonatque tantum non in auribus campanula, quae pompam in templum ducere iubet: dimittemus itaque vos, Commilitones, modo verbo, cuius rei causa tota haec disputatio instituta sit, monuerimus. Anniuersariae Academiae nostrae sacra bonis cum votis omnibusque

[*) Haud pauca ex iis, quae in hac Commentatione exemplis antiquitatis propositis edocueramus, per quatuor hos annos vix elapsos in confederata Americanarum rerum publicarum confociatione euentum habuisse, meminere forte, si quis haec legerit, vel me non monente. Alia in Batauis, misera civium discordia in discrimen adductis, experientia et euentus declarata dedit. Omnino non adeo magna vi diuinatrice opus est ad fortunas regnorum et civitatum praevidendas. Initia ac femina malorum praevidere, praecidere et intercipere, hoc opus, hic labor est; ad haec maioribus ingenii viribus opus est, quam si bella ferere, Europam discordiis agitare, regna tributis et vestigialibus exhaurire, fraude ac dolo, politices nomine ac praetextu, grassari didiceris.]

que celebranda sunt, quibus sollennibus vt Serenissimus Princeps, Comites Illustrissimi, Generosissimi nostrique amantissimi Ciues praesentia sua et frequentia celebritatem addere velint, obseruanter et peramanter rogamus. Verba faciet Academiae nomine eloquentiae Professor, quaestione proposita: *respublica litteraria meliorne sit democratica an aristocratica.* Vos itaque dicenti fauere vt velitis et petimus et hortamur. PP. in Georgia Augusta d. XVII. Septembr c1010cclxxxiii.

XI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

I O . B E N I . K O P P E

C V M S E N A T V

S V C C E S S O R E M

I N

M A G I S T R A T V A C A D E M I C O

I O . S T E P H A N V M P V T T E R D .

C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T

I N D I C T I S S O L L E N N I B V S .

I N A . D . V I I . A V G . C I D I D C C L X X I V .

Cur virgis caesi Romano more, qui mox securi percutiendi essent.

I lictor, conliga manus.

In hac vitae nostrae, Ciues, per luxuriam eiusque comites, omnis generis corruptelas, deprauatione solatii loco habenda est generosior aliqua, quae et latius increbuit et, per plures didita, vires sumfit, philosophandi ratio, inprimis de humanae naturae dignitate, de libertatis iuribus, de hominum in magnas societates coetusque coeuntium consiliis, circumscribendaque potentium virorum regumque libidine, inque his quod ad poenarum et suppliciorum rationes saniores constituendas conuersa sunt sapientium studia; quodque, cum antea de

de iisdem rebus vix mustitasset passim vnus et alter ceteris aut fortior aut imprudentior, nunc libere ac publice de humanitatis iuribus disputare licet. Quod si multa adhuc desiderari dixeris, vt ex philosophorum scholis in ipsam legum ferendarum auctoritatem melior ratio se insinuet: effulsere tamen nonnulla fausti ominis exempla, quae portendant, fore vt sensim sensimque ad vitae publicae recessus, e quibus ad vulgus prodire debebat, et ad regnorum administrationum adyta sanior penetret philosophia, expulsa inde peruersa illa calliditate, quam politicam vocant, qua omnis resp. ad vnum caput, eiusque vtilitates vel lubricines, aut verius ad dominationis ministros, inanemque aliquam potentiae vel auctoritatis apud externos umbram reuocatur; visceribus interea reip. tanquam tabifica lue diffluentibus; ita vt pleraque regna dudum corruere debuisse dixeris, nisi priuatorum consiliis melioribus, populi que ipsius industria et patientia, labantes res passim sustentarentur. Cum tamen inter principes, eosque qui summae reipublicae administrandae aut admoti sunt aut admouendi, iam sint haud pauci, qui imperiorum moderandorum artes non ad externa tantum deuocandas, verum primo loco in interno regni robore populorumque opibus ac copiis fundandas esse intelligant: spes, tanquam diluculo, aut certa iam die, illuxit iucundissima, fore vt tandem aliquando ipso rerum vsu et euentu perspectum et exploratum habeatur, nullas imperii alicuius veras opes ac durabilem aut esse aut esse posse prosperitatem, nisi interior ciuium prosperitas tanquam vis viuida animauerit molem motusque principia impertierit.

Aliud, quo vota nostra rata fore ominamur, auspiciis arbitrari licet decreta principum, qui, ex quo de quaestionis atrocitate et immanitate disputatum est, aut sublatam voluerunt esse aut imminutam tormentorum faeuitiam: quippe cui paucis in capitibus paucisque temporibus locum, in paucioribus effectum esse, aut esse posse, sapientium viro- rum sagacitas subtiliter demonstrauit.

Inter haec, quae de quaestionis immanitate disputata sunt, inquiri quoque coeptum in rei atrocissimae *origines* siue vniuersim, siue apud Graecos et Romanos, siue denique sequioribus temporibus, e barbariei squalore emergentibus nouis imperiis: necdum satis accurate de singulis actum. Coepit quoque id, quod vltimo loco positum est, a rerum narratarum argumentis ad opinionis et disputationis subtilitatem reuocari, dum *ab ordaliis et iudiciis dei* tormentorum inter recentiores populos quaestionisque origo repetita est. Atqui *ex ipsis historiarum monumentis* declarandum erat, ante ordaliorum usum nullam inter Germanicos populos fuisse quaestionem, tum *exemplis in medium prolati* docendum, *ex istorum temporum iudicatione ac sensu pro dei iudicio et testatione de rei innocentia vnquam habitum esse*, si quis tormentorum cruciatibus victus confessionem criminis exprimi sibi passus haud esset. Historiarum quidem fides de iuris legumque inter barbaros populos elementis et ortu non adeo obscura aut ambigua est, quo minus satis accurate teneamus, primum ex Aniani breuiario, quod vulgo voquant, poenarum et quaestionis usum inter Vifigothos

gothos receptum, et sub Francis in prouinciis iis, in quibus Romana promulgata erat lex; legibus inde, quas vocant, Visigothorum firmatum; occurrere eundem in RR. Ostrogothorum Edictis, in LL. Salicis; originem autem Romanam elucescere ex eo ipso, quod, eodem discrimine, quod poenarum infligendarum fuit, quaestio tantum in seruos et infimae fortis homines habita est, cum *ingeni* aut iureiurando aut iudicio dei aut certamine vterentur. Ad quae quidem vt prouiores essent animi, facilis esse potuit opportunitas, in illis quidem ex superstitione temporum persuasione de miraculis, in hoc vero, quod inter populos ac duces rerum controuersarum diiudicationem a pugnis peti viderent. Adhiberi postea coepere tormenta in magorum et veneficorum iudiciis, (v. c. Gregor. Turon. VI, 35.) tandem eodem crudelitatis genere faeuitum in haereticos. Nihil in his est, quod non historiarum, legum et monumentorum, fide declaratum sit; *) contra vero *illius opinionis*, quam commemorauimus, *vestigium nullum*.

Vtut

*) Prostant ea quoque passim iam in libellis vulgaribus: v. c. Heineccii Elem. Iur. Germ. III, 9. § 332 sqq. Adeundus primo loco Codex Theodos. tit. XXXV. et comparandus Iac. Gothofr. in Prolegom. c. 5. 6. 7. E Legg. Visigoth. satis est inspicere Lib. VI. tit. I. vbi statim apparebunt iuris Romani vestigia expressa per omnem quaestionis decursum; et in LL. Salic. tit. XLIII. de seruo, qui de furto fuerit inculpatus. LL. Boioar. cap. XII. tit. XVII. Quod si alii populi, vt Sueni et Saxones, quaestionum tormenta non admiserunt, causae in temporum et rerum conditione, quae tum erat, cum primum inter eos mos et lex illata est, quaerendae et indagandae sunt; quod vero in Britannia quaestio

Vtut haec se habeant, nobis pro consilii ratione et paginae angustia leuior aliqua commentatio est instituenta;

quaestio non recepta fuit, hoc ab Saxonibus et Anglis repetendum videtur. Est vero in omni de quaestione originibus disputatione diligenter discernendum inter res et causas quae primum aditum patefecerunt, et consilia vsusque tormentorum, qui postea successerunt; nec minus haec ad populos barbaros, qui aliorum inventis vsi sunt, pertinere putanda sunt. Cum omnis quaestio, quae quidem vere eo nomine appellatur, (nam tormenta, quae aut ira et saevitia ad excruciantum, aut solers atrocitas ad cogendum inuenit, vt faciat reus quod detrectat facere; cuius generis fuerunt tormenta ab Antiocho Iudaeis, a Romanis Christianae sectae, a Christianis haereticorum peruicaciae admoueri solita; cum quaestione, de qua loquimur, non sunt confundenda) sed omnis quaestio cum veri inueniendi causa reperta sit: inter omnes populos, maxime inter rudes et barbaros, tempora incidere solent suspicionis, irae, timoris et terroris plena, in quibus proditoris et mali cuius consilia aut socios et conscios resciscere reip. interest; id, nisi vi ac dolore admoto, quomodo consequi licet? a Romano ciuilibus libertas omnem quaestionem remouit, a liberis corporibus in seruilia traductam; et vero sub principibus etiam in liberos ac ciues illa grassata est, indolesque eius et natura est deflexa et immutata: Non enim modo interrogatione inter tormenta exprimi coepit confessio facinoris non obscuris indiciis iam confirmati, tum qui socii, qui perpetrati facinoris modi, consilia aliaque eiusmodi; verum etiam, cum scitum esset, vt nemo nisi confessus reus esset damnandus, (l. i. § 1. D. de quaest.) eo adhibita est quaestio, vt confessum reum haberet iudex, cui supplicium lege infligi posset. Ab optimo igitur scito ad atrocissimam calliditatem processum est, vt, quod aliis indiciis aut praesumptionibus, quas vocant, deesset, tormentorum vi suppleretur, vt eodem loco et ordine, quo aliae probationes, quaestio, nec non vt inter purgationis modos ea haberetur, et quae sunt alia. Quemadmodum sequioribus quoque aetatibus putanda sunt inuenisse se nonnulla ex moribus

flituenda; traducetur itaque disputatio nostra ad rem, quae in antiquo iure publico Romano saepe mirationem fecit, vnde factum sit, *vt antequam quis securi percuteretur, virgis caederetur*. Quae enim inde aut proficisci potuit reipublicae vtilitas, quam tamen in poenis propositam habere fas est, aut quorsum supplicio vltimo additus verberum cruciatus, cum malum ciuem e medio tolli satis esset? quid igitur illud fuit, quod Romanos recepto hoc more spectasse credere liceat?

Ipsa quidem res in historiis Romanis tam obuia est, vt exempla cumulare velle, putidum esset. Prima commemoratio est de Bruti Cos. filiis, (Liv. II, 5.) *missi lictores ad sumendum supplicium nudatos virgis caedunt securisque feriunt*. Quid? quod domesticum iudicium eodem more continebatur. De Sp. Cassio Liuius (II, 41.) *Sunt qui patrem auctorem eius supplicii ferant: eum cognita domi causa, verberasse*
ac

moribus Germanorum non minus, quam ex iure Canonico. Verum illa vtique omnia a tormentorum originibus longe abfuere. Iam cum quaestio a Romanis ad Visigothos aliosque populos fuit translata, non statim, quantum quidem tenemus, omnis illa iuris Romani subtilitas est admissa, verum rudior ille tantum et simplicior vsus, vt criminis occulti aucter et consilium patetieret: cuius generis exempla e Gregorio Turonensi nota sunt plura: tum in furto maxime, et rapina, et adulterio. Quod si itaquae quaestione nulla exprimi posset confessio, nullus sane supplicio locus esse potuit; potuit et forte pro innocenti haberi reus; vt vero dei iudicium ac voluntas per quaestionem declarata haberetur, an in populorum horum annalibus ac chronicis exempla existent, lectionis copia virorum doctorum demonstratum dabit.

ac necasse, *peculiumque filii Cereri consecravisse*. Lege Valeria de prouocatione, qua sententiae magistratus exequendae ius fititur, eum qui prouocauit, *virgis caedi securique necari* vetitum est; (vt tamen populi condemnatum suffragiis supplicium maneret) donec lex Porcia omnino, *ne ciuem virgis caedi liceret*, cautum est: (Liv. X, 9.) Iteratà in eam rem lex Sempronia Tib. Gracchi. Mansit interea lex militiae, vt virgis caederentur milites; sensim tamen legis Porciae vim ad milites quoque traductam fuisse, vel ex M. Liuii Drafi lege *) colligas, qui a DCXXXII. ad populum tulit, ne quem ex *Sociis Latini nominis in exercitu virgis caedere liceret*. Ciues adeo qui essent in exercitu caedere multo minus licuit. Nec tamen lex aut tum perlata est, aut omnino mansit: quo v. c. locus Sallustii (Iug. 69.) de Turpilio spectat. **) Sed notiora sunt haec, quam vt in iis haerere liceat.

Non aequè in promptu habetur, *cur supplicio addita fuerit virgarum saeuitia*. Satis, vt diximus, videri potuit, vt quis capite plecteretur: quorsum corpus eius verberibus lacerari opus fuit? Vidimus qui *verberationem pro quaestionis genere* haberent ante ipsum supplicium adhiberi solitae: quemadmodum apud Gallofrancos, humanissimum populum, ea etiamnum immanitas frequentatur, vt praeter illam quaestionem, quae, interea dum reus lege interrogatur, adhibita est ad confessionem criminis exprimendam,

*) Plutarch. in Gracch. p. 838. E.

**) V. Lipf. de Mil. Rom. V, 18. Ducker ad. Liv. Epit. 57.

mendam, ante supplicium sumendum altera admoveatur, qua cogatur reus inter tormenta criminis socios edere *). Nec tamen inter Romanos similibus consilii vestigia apparent.

Alia de eo more coniectura fieri possit eo, ut nouissimo supplicio corporis iniuriam grauemque dolorem accedere voluerit ea lex, quae virgis caedi iubebat eos, qui securi essent percutiendi; scilicet ut se mori sentirent. Ab hac enim acerbitate plerorumque populorum ius criminale profectum esse videri potest, imprimis in poenis et suppliciis statuendis; et vbiq; fere illud obseruare licet, in barbaris moribus et institutis, meliore humanitatis cultu succedente emendari solitis, ius criminale esse illud, e quo vltimo loco barbariei vestigia eluuntur. Neque mirationem hoc facere debet. Versatur enim res in causis singulorum; de summa reip. agi non putatur; etsi grauissima res, corporum vitaeque incolumitas, in discrimen adducta est, ad se tamen propius adrepisse malum nondum quisquam videt; ii autem qui reip. administrandae praesunt, rem impeditam esse, nec ad tributa et vestigalia quicquam inde redundare videntes, malunt antiqua seruare. Altera ex parte vbiq; fere ortum est ius criminale in prima illa feritate et barbarie, a qua gentes ad humanita-

*) Altera haec appellatur *la question préalable*, prior vero ordinaria *la question préparatoire*: vid. inter alios *Muyart de Vouglans Loix criminelles de France mises dans leur ordre naturel* p. 59. 797. 817. Superioribus annis multa de acerba et immani hac quaestione tollenda dicta et acta sunt: an euentum habuerint, non teneo.

manitatem progressae sunt; constitutae poenae recenti crimini nouique exempli scelere *ab animis ira et odio exacerbatis*; illa ipsa supplicii atrocitas mox alias iras et odia hominum inflammauit; vnde noua scelera, noua immanitate punienda. Succedunt aliquando tyrannides et imperia cruenta; aut factiones et seditiones in republica: ita in humanissimo populo Graecorum quot ac quanta exempla atrocissimorum suppliciorum memorantur! Potest et illud euenire, vt in populo, etiam aequis legibus constituto, tempora incidant, vt grauiori facinori poena simplex non respondere videatur: potest adeo augeri et tanquam cumulari illa, adiecto corporis dolore. Si Caesaris verba apud Sallustium (Catil. § 1.) memineras, a Graecis id, de quoquaerimus, acceptum videri potest: *sed eodem illo, inquit, tempore (quo multa a vicinis fociisque populis sumfere Romani) Graeciae morem imitati, verberibus animaduvertebant in ciues, de condemnatis summum supplicium sumebant.* Nec tamen, si seuerius inquiras, ea satisfaciunt. Nam primo non de supplicio *ita sumto, vt virgarum verbera antea infligerentur*, loquitur Caesar, sed de vtraque re *separatim*. Virgis caesi Romani in leuioribus criminibus; testabantur illum morem fasces magistratum; et seruatus mos in militia; haectenus nihil simplicius videri potuit poenis inter Romanos: virgis scilicet expeditis poena omnis seu capitalis seu non capitalis inflicta. Graeci autem, a quibus petitum morem ait Caesar, qui intelligendi sint, non statim assequi licet; nam nec a communi aliquo iure Graecorum nec ab Atheniensibus haec petita esse constat; videtur itaque Graecia magna,

magna, in inferiore Italia, intelligi, in cuius civitatibus hunc morem viguisse, ex eodem hoc loco discere forte licet.

Meliorem tamen illustrationem afferre huic rei possumus, si animum eo attendimus, quod ille virgis caedendi et securi percutiendi mos non primitivus habendus, sed iam paullulum deflexus et immutatus; fuit enim antiquior ille multo severior, ut virgis ad mortem caederetur reus condemnatus: in cuius atrocitatis locum successit mox lenior ratio, ut securi percuteretur ille, antequam sub virgis exspiraret: qua quidem suspitione non male nos duci apparebit ex iis ipsis, quae de antiquiore supplicii genere commemorantur. Apud Suetonium Nero (c. 49.) cum audisset, *se hostem a senatu iudicatum, et quaeri ut puniatur, more maiorum, interrogato, quale id genus esset poenae, comperit, nudi hominis cervicem inseri furcae, corpus virgis ad necem caedi.* Hoc igitur erat, *more maiorum in aliquem animadvertere* hostem iudicatum (cf. Eutrop. VII, 15.). Mansit scilicet antiquior ille supplicii mos in *perduellibus*; quemadmodum etiam ab initio in perduelles illud supplicium fuit lege constitutum; latiore forte vocis acceptione, quandoquidem etiam Horatius parricidii in sororem reus perduellionis iudicium subiit; nisi forte statuere malis, statim ab initio reip. eam iuris fictionem invaluisset, ut, qui caedem aliudue scelus commisisset, civium numero exemptus inter perduelles, hoc est reip. hostes, referretur, eoque perduellionis poena afficeretur. Ita enim Horatii, qui parricidii reus erat, causa in primis statim

Liuii capitibus comparata fuisse videtur, cum Hostilius rex duumuiros faceret, qui ei perduellionem iudicarent secundum legem; erat autem lex de perduellis lata: Duumuiros perduellionem iudicant: si a duumuiris prouocari (sc. perduellis), prouocatione certato; si vincent (illi), caput obnubito (sc. is, cui illad populus mandauerit faciendum) infelici arbori resse suspendito; verberato vel intra pomoerium vel extra pomoerium h. e. furcae *) alligatus reus ad necem caeditor. Hunc igitur atrociolem supplicii morem aiebamus cum leniore mox securis, qua virgarum cruciatus sistebatur, permutatum esse.

Manfere tamen plura, quae ad eum alludere videri possunt. Primum, grauius illud supplicium more patrio sumi solitum est ab iis qui virgini Vestali stuprum fecerant **). Perduellionis autem poena capitis fuit etiam post Legem Porciam: nec tamen tam constanter, quo minus aut hominum potentia aut reip. tempora impunitatem facerent (id quod satis colligas ex Caesaris oratione ap. Sallust. Catil. 51.) nec vbique cum verberatione. Ita Lentulus et reliqui Catilinae coniurationis focii gula fracta necati: extra ordinem vtique et a Senatu, vt pote in rebus subitis summoque reip. discrimi-

*) Eadem aliquoties crux appellata; vt ap. Cic. pro C. Rabir 5. 10.

***) Dionys. IX, 40. VIII, 89. Liv. XXII, 57. priore quidem loco Dionysius parum accurate: pontifices, inquit, eum συλλαβόντες ἐν ἀγορᾷ μάστιγι αἰκισάμενοι, κατὰ περ ἀνδράποδον, ἀπέκτειναν. Nam serui flagris, at ille virgis ad necem caesus est.

discrimine. Transiisse tandem perduellionis notio videtur in maiestatis crimen, etsi diuersam vtriusque conditionem adhuc ab Vlpiano commemorari videmus l. vlt. D. ad L. Iul. Maj. Semel in Liuio occurrere meminimus perduellionis reos in exilium ituros; (Censores quidem illi erant C. Claudius et Ti. Sempronius, a Tribunis pl. in iudicium populi adducti: XLIII, 16.) ita vt ab antiqua lege recessisse et in hoc videantur Romani; quam tamen reuocarunt alio tempore, quemadmodum accusatoris acerbitate et iudicum cupiditate factum constat in C. Rabirio perduellionis postulato: pro quo Ciceronis oratio extat: (v. cap. 3. extr. 4. pr.)

Porro antiquus virgis ad necem caedendi mos mansisse videri debet in militia; nam fustis virgae locum occupasse putandus, fuitque *fustuarium*, triste supplicium, quo in castris in grauiora flagitia animaduertebatur: de quo quidem adeundi sunt antiquitatis Romanae libelli *).

N 2, in

*) Inprimis Lips. de Milit. R. lib. V. dial. 17. Fasces apud Coss. et Praetores erant; adeoque virgarum nullus esse vsus potuit in poenis a Tribuno vel Centurione inflictis; ac hic vitem gestabat, quam interdum fustis nomine appellatam credere licet; in aliis locis fustis viri opponitur, vt in noto Liuji loco Erit. 57. *Quem militem Scipio extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus, si extraneus, fustibus cecidit.* In fustuario arreptis variis milites in commilitonem condemnatum et a Tribuno fuste percussum saeuisse videntur. Nec ignominia caruisse videtur fustuarium; magis tamen propter ipsam flagitiorum naturam. Neque definire aulit aliquis, quod in XII tabb. occorrebat, si quis alteram publice diffamasset et carmen in eum condidisset,

in iis modo caussis, quae Polyb. VI, 35. commemorat, locum habuisse; in aliis vero virgis caesus et securi percussus est reus. Mature tamen successit in securis locum gladius.

Ex quo vero virgarum et securis usus inualuit, simili exemplo etiam deiectionem de rupe Tarpeia praecessit verberatio. Eodem quoque more animaduersum est in seruos, ut, antequam in crucem agerentur, flagris, pro virgis, caederentur. Quid in matronis necandis obseruatum fuerit, non succurrit; strangulatas reperimus, aut fuste percussas *).

Verum dimittendum tandem est e manibus, aut abiiciendum potius, argumentum ab huius diei sollennibus abhorrens et alienum. Quod si veteres adhuc inter nos superstitiones vigerent, vrendum utique esset, ne infauti adeo ac sinistri ominis illud haberetur. Nihil tamen in nouo magistratu, qui nunc proditurus est, aut de tormentis ac quaestione aut de virgis et suppliciis metuendum est. Verum in litterarum studiis, quod in scena fieri solet, contingit, ut etiam ex tristibus atroci-

diffet, quod ei infamiam flagitiumue faceret, ut fuste feriretur: (*fuste ferito*) sitne cum infamiae nota constitutum, ut fuste pro virga caederetur; nam ut supplicium fustuarium hac lege sancitum esse credamus, non adducimur. Fustis utique sub Impp. virgarum locum occupauit, et fustibus verberati ingenui, serui flagellis; id quod ex LL. notum est. l. 10. l. 28. §. 1. 2. D. de Poen. cf. Spanhem. O. R. cap. 24. Eo tempore fustis etiam in legionibus inter militares poenas esse coepit.

*) v. c. Valer. Max. VI, 3, 8. et 9. Ad reliqua cf. Grupen de tormentis Rom. in Obs. Iur. Crim. p. 47. sq. e LL. XII. tabb.

atrocibusque spectaculis voluptas capiatur; cum umbram rerum temporumque, non ipsam veritatem, ante oculos positam habeas, teque ipsum a tot malis, quae humanitatem obsepiunt, intactum liberumque sentias. Quae res multo magis ita se habet in iuris prudentia, cuius magna pars in iis rebus versatur, quarum usum adspectumque optimus quisque refugit et auersatur. Est autem is, cuius potissimum causa haec scripta sunt, ex Prudentum ordine vir summus, de Academia nostra merentissimus,

IO. STEPHANVS PÛTTER, D.

ad quem magistratus academici castino die suscipiendi honos cum insignibus publice transferetur: id quod fiet pompa sollenni ex more in templum academicum ducenda. Nos itaque ad officium nostrum pertinere putauimus, ut vobis, Ciues, publice haec declararemus, utque vniuersos ac singulos, inprimisque Te, Princeps Serenissime, vosque, Comites Illustrissimi, Barones ac Nobiles, omnesque, loco quemque suo, stirpe, ingenio, doctrina, virtute, conspicuos, rogatos esse vellemus, ne sollennibus his interesse grauemini, sed ad comitatus non modo et benignitatis, verum ad pietatis quoque et amoris officia eam rem referre haud dedignemini. PP. in Georgia Augusta d. VI. Augusti 1700CCCLXXXIV.

XII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 PRORECTOR
 IOAN. STEPHAN. PÛTTER
 CVM SENATV
 ANNIVERSARIA INAUGVRATIONIS
 SACRA XXXXVII.

RITE INDICIT

SIMVLQVE

VEN. SVI COLLEGAE
 SAM. CHR. HOLLMANN
 FERIAS MVNERIS PROFESSORII
 SEMISAECVLARES
 CELEBRAT.

*Historiae naturalis fragmenta ex ostentis, prodigiis et
 monstris.*

Commentatio prior.

Anniuersarium Georgiae Augustae inauguratae
 sacrum, Ciues, indicimus *quadragessimum et
 septimum*; vt adeo *tres* desiderentur ad explendum
semisaeculare tempus anni. Interea ex nostro Col-
 legio vnus est, cui ea felicitas contigit, quique
 eam suis Collegis tanquam communem impertit,
 vt

vt *nuneris sui professorii* in hac Academia nostra feliciter gesti *annos* expleat iam nunc *quinguenos* celebretque adeo festum semisaeculare hoc ipso anno, vir aetate meritisque venerabilis, SAM. CHL. HOLLMANN, qui hac ipsa anni parte, imminente autumno, anno saeculi XXXII. ad philosophiam docendam in Academiam hanc tum condendam euocatus, annos exegit munereque professorio functus de rebus nostris bene meruit per annos inde quinquaginta: multarum ille in litteris imprimis philosophicis inque rebus academicis vicissitudinum et conuersionum testis, auctor, *pars magna*. Vidit ille Collegas alios discessu modo ex hac urbe modo ex vita facto ereptos, alios immigrantes et munere famaue prioribus succedentes, ipse plerisque superstes. Est enim litteraria vniuersas arbori illi Cumanae Sibyllae similis, quam Virgilius tam feliciter in Aeneide sua plantauit, *aureo ramo* insignem, quem si decerpseris, *primo auulso non deficit alter aureus, et simili frondescit virga metello a)*. Cumque ei a multis iam annis aetas honestam missionem fecisset: veteranus tamen ille stipendia facere et, quod docendi partibus decederet, scribendi studio supplere, seu addere, maluit. Viuit itaque, nonagenario iam propior, in otio negotiosus, curis studiisque philosophicis occupatus, nec inertiam et vacuitatem, quae tot senes turpi errore miseros ad vitae poenitentiam adigit, pro quiete et tranquillitate amplexus; prospicitque tanquam e specula philosophiae suae viridaria,

N 4

daria,

a) Aen. VI. 136 - 144.

daria, multiplici colentium opera, modo *in silvam altam Jovis lucumue Dianae* excreſcentia, modo, reliqua agri parte ſentibus ſpinisque gliſcentibus relicta, *in ambulationes geſtationeſque amoenas contracta*, tum *in topiaria ſuavesque areolas ac ſaepes* effloſcentia, modo ad cultum rectum ac ſimpliſem, oſtentatione et mollitie procul habita, reuocata. Congratulamur itaque ei fortunam hanc ſinguarem et vnicam, quod ſuum ipſe ſemiſaeculare ſtium celebrando ſemiſaeculari academiae feſto trins ſaltem annis praeludit; quandoquidem trinis unnis, quam vocati erant profeſſores, ſerius inaugurare Academiam placuerat; quodque ex primis Georgiae Auguſtae condendae profeſſoribus, a conditore Georgio II. Munchhuſii cura euocatis, ipſe eſt is, qui ceteris ſepultis vltimo loco ſuperſtes eſt. Habemus nunc in votis, vt ſacra quoque ipſius Academiae ſemiſaecularia tertio abhinc anno ſucceſſura Collegii noſtri aetate princeps vigenſ laetusque inter nos celebret, nec, quod de ſenio conqueratur, habeat, niſi quicquid moleſtiae ipſa natura abeſſe negat. Iungentur haec eadem vota votis publicis, quibus ex more diei craſtini ſolennia celebrabuntur, ducta in templum academikum pompa, cui vt frequentes intereſſe e ſua quisque pietate pietatem et hilaritatem vniuerſorum accendere velit, Te quidem, Princeps Sereniſſime Naſſauienſis, vobisque, Comites S. R. I. Illuſtriſſimi, praeceuntibus, a vobis, Commilitones maiorum aut propria virtute ornatiffimi, nos ita impetraturos eſſe ſperamus, ſi ad animoſ noſtros id gratiſſimum et ad officii veſtri amoniſque ſignifi-

tento haberent, et, ad iram minasque numinis illud referendo, non nisi atroces inde euentus ominarentur. Si enim superioribus aetatibus similis caeli, quod nos ambit, species sese oculis obtulisset, percussi terroribus animi quot mala futurorum annorum extemplo praerepturi, quas calamitates ex toto terrarum orbe auditas in computationem praedictionum fuissent cumulaturi! Redibat in animum *defectus ille solis*, quem vulgo vocabant, *prodigiosus et longior*, (Plin. II, 30 f. 29. seu verius solis lumen caligine obsessum *c*), *totius paene anni pallore continuo*, occiso Dictatore Caesare, coniunctus ille quoque, non minus quam is, quem ipsi vidimus, cum terrae tremoribus, vastis ignium torrentibus ex Aetna se praecipitantibus *d*). Nemo tum fuit cui non persuasum esset, bella ciuilia recrudescencia portendi, quae sane, etiam a minus prudenti, iam tum praevideri poterant. Vtilitatem res habuisset, si in illo caeli habitu aliquid fuisset, quod vim haberet ad animos, ambitione impotenti et misera regnandi cupiditate attonitos, a consiliorum audacia abstrahendos. Enimuero id hominum genus, quod *ventoso Gloria curru* vehit, caelestia haud facile circumspicit: quales animi etiam nec temporibus nostris defunt; non enim nisi cum humana natura defectura deficient mortales suae seu gloriae seu vtilitatis opinatae messem ex generis humani vastitiae facturi; felices tamen sumus in hoc quod ea mala non metu praesentia bis sentimus.

Est

c) Plutarch. Caes. sub f.

d) v. loc. Virgil. Ge. I, 466 sq. 472.

Est eã naturae humanae imbecillitas, vt, nisi diuinitus sapientia aliqua infunderetur, omnis humani generis scientia ab errore profiscatur; vti enim puerilis ingenii ludibria iuuenilem sagacitatem virilemque ac senilem prudentiam antegrediuntur: ita populorum, quid? quod totius generis humani, historiae docent, praecessisse vbique ea, quae falso credita sunt, antequam ad verum perveniretur. Neque quicquam in hoc est, quod mirari aut indignari liceat. Suscipitur enim omne animi iudicium hominis rudis et imperiti ex primis sensuum impulsibus, nec, etsi saepius iteratis his, veriori existimationi locus est nisi in animis ad contemplandas et comparandas res conuersis. Omnis quidem, quam late patet, philosophia a vanis et erroneis opinionibus progressa, non nisi longis saeculorum anfractibus ad veriora decreta pervenit; neque illa veritas emicuit aut vno momento, aut, tanquam Minerua, ex vno capite; verum sapere coepere homines in singulis et paucis, interdum in quibus vix expectares vt acute viderent, cum interea caecutirent ad alia, quae multo propiora saepe erant et patentia oculis; quid verum esset, vidit populus alius in hoc, alius in alio. Ne iis quidem res continuo feliciter cessit qui primi plura mente complecti auderent; nam vbique fere philosophandi initium factum videmus ab eo, quo post infinitarum rerum notiones sero tandem perveniendum erat; ab æterum quippe elementis constitutoque ex iis hoc vniuerso profecta est sapientia Orientis et Graeciae, cum de singularum rerum naturis considerandis nondum esset

esset cogitatum; naturae vero cognoscendae studium, omnis verae philosophiae fundus, humanae mentis fax certissima, ad ea quoque, quae extra sensibilem naturam posita esse dicuntur, omnium scientiarum maxime fera habuit incunabula et tarda incrementa: e qua tamen antequam lux affulserat, innumerae falsae opiniones, somnia, superstitiones, errores, hominum animis eximi, aut ex facris profanisque disciplinis tolli nequiere; itaque nostro quoque tempore in utroque hoc doctrinae genere, quo quis est naturalis scientiae imperitior, eo est in defendendis iis, quae perspecta factis non habet, pertinacior. Idcirco eadem hominum superstitiones diutius, quam alias factum esset, omne naturae studium retardarunt; inprimis eo quod iis, quae praeter naturae morem evenirent, hominum animi multo magis attenderent, quam iis quae ordine rerum sollenni procederent. Iam hunc ipsum ordinem cum tam parum contemplatione et investigatione cognitum haberent etiam doctiores; eorum, quae praeter morem fierent, causas quomodo explicarent, habere non poterant. Itaque confugitum est ad causas, quarum vim multo minus perspicerent, quam ea ipsa, quorum causas elicere volebant, scilicet, ad interuentum deorum; terrorque ex rerum nouitate iniectus deorum iras finxit, quarum ostenta illa essent signa. Cum autem genus humanum vix vlllo tempore ab omni malorum genere vacet: nunquam non ad manus erant calamitates, quae aut tum ingruerent aut mox succederent, quarum causas ab illis ostentis deorum iras portendentibus repeti possent.

possent. Rursus ostentorum nuntiandorum opportunitas haud facile deerat, quandoquidem pleraque ex phaenomenorum numero erant, quae ab aeris intemperie, terrarum exhalationibus, ignium eruptionibus, aquarum eluuiionibus, orta ad vim vitalem, agrorum pecudumque prouentum, humanumque corpus, potestatem et noxam habent. Conuersi hinc ad placandam deorum iram animi ab omni alio caussarum cognoscendarum genere fuere abducti. Itaque vt amnibus exundantibus alluione fundi interdum pars ad alienum agrum adhaerere solet, ita confusis finibus accessit religionibus id, quod philosophiae, inprimis physicae, addictum esse debuerat; eaque iniuria, ac verius sacrilegium, cum semel grassari coepisset: inuenta sacra et ritus ad expianda ostenta et auertendam numinis iram, et pro ea disciplina ac scientia, quae rerum naturalium contemplatione caussarumque inuestigatione contineri debebat, nata est alia disciplina, haruspicina et ars auguralis, omninoque diuinitio, quae a meris commentis et opinionibus visa et audita repetebat. Consuli coepere vates, adiri dii, monstrari ritus expiationum, fundi oracula, recitari vaticinia et carmina Sibyllina: cum Naturae dictata essent accipienda. Neque ipsa philosophia ex his laqueis, quibus semel irretita erat, expedire se potuit; id quod lectis praeclaris Ciceronis de diuinatione libris vnusquisque facile intelligat; ita enim inde ipse discedere te sentias, vt, quid ad superstitiones illas tollendas fatis validum sit, non habeas, nisi, cum altera philosophorum secta, deorum prouidentiam sublatam

tam esse velis. At primo loco occurrere debebat illud, ut de ipsa re dubitares, utque et deos esse et eos rebus humanis consulere affirmares, diuinationem autem omnino esse ullam negares, nisi e causis physicis. Verum ad ipsa placitorum principia, tanquam fontem, nemo ausus est accedere, et, quid illis veri falsive insit, videre. Scilicet ea est humani ingenii imbecillitas, ut, admissa semel opinione ac doctrina, aliorum seu temporum seu hominum auctoritate firmata, etsi difficultates ac dubitationes undique suspicionem de ipsa opinione eiusque fundo moueant, malimus tamen in iis, quae aduersari videantur, tollendis et refellendis vanam operam et subtilitatem adhibere, quam ad ipsum opinionis fontem descendere eiusque venas inspicere. Simili modo obseruationes suas nugatorias studiose prosequuti cum Etrusci aruspices, tum Romani pontifices auguresque, subtiles inuenere rationes causasque, cumque his modos placandi numinis malorumque auertendorum; quibus cum et religionum et annorum auctoritas accessisset: adscripta sunt prodigia et ostenta una cum procurationibus Pontificum annalibus et Fastis; cumque, ceteris extinctis, hoc veteris memoriae genus antiquitatisque monumentum seruatum esset: mirum non est, si ipsi scriptores, cum iisdem opinionibus imbutos haberent animos, eadem prodigia in rerum gestarum memoria repetere, et in annales suos referre non refugerunt. Itaque Liuius quoque antiquitatis auctoritate motus se *religione quadam teneri fatetur, quae prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ut ea pro di-*
gnis

gnis habeat, quae in suos annales referat e). Tam ardua res est humanis ingeniis, ad ipsa rerum principia eniti, iisque sublatis nulle vanarum opinionum arcem euertere.

Interea, ut in rebus humanis fieri solet, cum his ipsis pravis opinionibus, quas superstitiones disseminarunt, via parata est meliori sapientiae prolusumque philosophiae, quod ab insolitarum ac mirarum rerum contemplatione tandem processam est ad ordinem moremque naturae sollennem et consuetum, cuius diligenti consideratione, quae multo magis stupenda rerum miracula offerre poterat ac debebat, (quandoquidem aeternus et diuinus plane rerum ordo multo plus admirationis habet, quam vna aliaue res, quae ab eo recedere videri potest) philosophia ea tandem incrementa habuit, quae, Aristotelis et Theophrasti aliorumque iis similibus virorum obseruandi et iudicandi acumine substructa, mox inani multorum subtilitate disiecta, nostris aetatibus iterum reposita, firmata et aucta, ad praeclaram hanc, quam videmus, regiam excreuerunt. *Maeti* itaque, ut cum Plinio loquamur, *ingenio este, caeli interpretes rerumque*

e) Lib. XLIII, 13. ait ibi: *non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere vulgo nunc credant* (quia eos providere rebus humanis negabant: cum his tamen rerum causas naturales non magis tenebant) *neque nuntiari admodum ulla prodigia in publicum* (tam late enim propagatis imperii huius nullus dies fuisset, quin nuntiatum esset nouum prodigium; recepta itaque persuasio, nullam vim habere et omina et portenta si non susciperentur, h. e. si nemo illa curaret) *neque in annales referri.*

que naturae capaces, argumenti repertores, quo deos hominesque vicistis. Nobis, quibus, alia in re occupatis, in huius regiae vestibulo tantum obambulare concessum est, dum sacrorum apparatus curantur, licebit alia via ingredi et ex iis superstitionibus et prodigiis, quibus exterriti animi ad vanas expiationes confugerunt, vtilitatem aliquam capere hactenus, vt animaduertamus fuisse ea nihil aliud quam casus insolitos resque praeter naturae morem factas, quibus adeo illustrari possit historia naturalis, inprimis Italiae, vt inde assequamur, quae omnino prisca aetatibus in natura insolita ac mira haberi, quae raro tum contingere, aut hominum sensus maxime mouere, aut quorum ratio et natura inprimis ignorari, consueuerit; simili modo, quo in barbaris aetatibus ex stuporis monachici fraudisque religiosae praestigiis vtilitas aliqua potest percipi, si ad ea attenderis, quae in populo quoque et saeculo ad plebeculae mentes tenendas maxime vim habuerint, quaeque cum opinionibus religiosis et cum reip. administratione maxime coniuncta fuerint; ab hac enim proficiscitur iterumque in eam redundat, quicquid ad animorum vera an falsa iudicia de iis rebus, a quibus morum indoles rerumque actus pendet, vim et potestatem habet.

Vt autem certa ratione procedat nostra commentatio, ex immenso, quo vagari poterat, campo reuocemus eam ad angustiore orbem Romanae antiquitatis; etsi nullus facile fuit populus, qui non sua haberet prodigia et ostenta, diuersi vtique

que generis diuerfaeque indolis; ita vt de ingenio nonnullorum populorum, non minus quam temporum, ex ipso prodigiorum narratorum genio fieri possit iudicium; temporum quidem, quatenus feriora plus fraudis et praestigiarum, imitandi quoque vetera narrata studii; antiquiora incitiae et simplicitatis plus habere solent; populorum autem, quandoquidem Oriens Solem Lunamque de caelo descendentes, montes ambulare solitos, maria exarescentia, dehiscentes amnes, narrat; Aegyptus f) deos in conspectum venientes, repertumque alicuius dei sandalium (Herod. II, 91.) regem propter impietatem excaecatum et visum caltae mulieris lotio recuperatum (c. 111.) sacerdotum somnia et Assyriorum scuta a muribus corrosa; (c. 141.) Sinae dracones e folio regio prodeuntes aut eum in spirae modum ambientes g); Phryges suum Atyr virilibus priuatum magnae deum matri nihilominus probatum; eiusdem deae Pessinunte delapsum signum; Troes suum Palladium; Scythae tonitrua per hiemem facta et terrae motus (Herod. IV. 28.) quae omnia notationem aliquam ingeniorum vnius cuiusque populi et morum habent. Verti quoque res in artem coepit faciendi prodigia. Tunc in prodigiorum locum et nomen succedere miracula. Parum tamen caute prodigiorum nomine appellares rubum ardentem nec flammam consumptum
 vocem-

f) De Aegyptiis Herod. II, 82. Τέρατα δὲ πλέω σφὶν ἀνεύρηται ἢ τοῖσι ἄλλοισι ἅπασιν ἀνθρώποισι.

g) *Hist. gen. de la Chine*, To. III, p. 429. 501.

Heynii Opusc. acad. Vol. III. O

vocemque ex eo auditam, aut Nilum in sanguinem versum et sic porro. Vbi quoque alio modo prodigiis vates inter Hebraeos, et ipse Servator, instans Hierosolymorum excidium vaticinatus: prodigia, inquit, esse apparitura in sole, et luna, et in astris: quae quidem oratio prophetica quorsum spectet, vulgo nunc intelligitur; S. Ioannes autem magnam visorum partem per prodigia praecipitavit, quibus illa aetate non parum teneri solebant animi; ut vel ex prodigiis ante capta Hierosolyma narratis intelligi potest; etsi studium hoc portenta narrandi nouaque alia comminiscendi nec per sequentia tempora cessavit; plena est barbarorum saeculorum historia omnis generis prodigiis, nec sacra saeculo XVI. repurgata animos ab his superstitionibus abduxere, ut doctissimorum hominum, Philippi Melanchthonis, Ioachimi Camerarii, cuius de ostentis liber habetur, tum aliorum exemplis satis constat. Facilis et expedita iis omnibus erat prodigiorum interpretatio, dum ad malorum daemonum artes ac fraudes ea referrent; qua via si semel incedere libuerit, physica sane scientia omni aequo animo carebimus. Sed Graeci, Etrusci et Romani, ut ad hos populos redeamus, pleraque inter se habuere communia *h*), vixque vllum est cum omnino diuinationis tum inprimis ostentorum genus,

h) A Pelasgis, adeoque inde a Thracibus et Phrygibus, aliisque ex Asia aduenis, pleraque profecta. Itaque iam in Herodoto Xerxi Hellesponto traiecto oblatum prodigium, quod equa leporem enixa, quodque mula mulam varoque sexu instructam peperit (lib. VII, 57.) Nec tamen in hac prodigiorum et miraculorum enumeratione obliuiscendum est, seiungenda esse multa nec confun-

genus, quod non inter eos populos promiscue obferuatum fit, nisi quod alius populus alii generi magis deditus et obnoxius fuit. Vt vero haec quoque, quae de Romanis dicturi sumus, ad meliorem ordinem reuocentur, agite, in classes dispescamus prodigia, ita vt referamus alia *ad aeris caelique apparentia*, alia *ad terrae marisque naturas*, alia *ad animantium, cum brutorum tum hominum*; illa vero prorsus oratione circumscripta sunt, *quae non nisi terrori animorum falsaque persuasione, mox fraudi ac praestigiis accepta ferenda sunt*: v. c. quod vox repente e luco audita, aut horrendi clamores, ingentesque tumultus per silentium noctis ad aures allapsi, tuba quoque in caelo canere visa; quod bos locuta, aut canis et serpens, quod infans femestris, aut adeo in vtero matris, triumphum exclamauit. Quid vanas obiectas species memoremus, quibus exterriti hominum animi ad religiones se conuerterunt? vt deos, vt Dioscuros, in conspectum mortalium venientes; vt spectra; vt hominum species candida veste procul visas (Liv. XXI, 62. add. XXIV, 10. Iul. Obf. c. 77. (16.) c. 111. (50.) vt statuas deorum modo annuentes modo respondentem; nam quod loco motae sunt, aut quod sudarunt et lacrimarunt, a causis naturalibus, terrae quassatae, humorum ex aere, repeti potest. His igitur omillis prorsusque sepositis nunc saltem *ea prodigia breuiter recensebimus, quae ad aeris caelique phaenomena spectant*, intraque aeris

O 2

circum-

confundenda aut e mirabilibus a patribus acceptis narrationibus, aut ex symbolis et mythis priscoque narrationum sermone ducta, aut a sacerdotum interpretatione et ab hieroglyphis deriuata.

circumiecti ambitum, seu atmosphaeram, continentur.

In his sunt primo loco imbres infoliti, modo fanguinis, modo lapidum, modo terrae, lactis, cretae: quarum quidem rerum haud difficile est idoneam rationem reddere, vt tamen simul intelligatur, ista in iis terris narrari, in quibus, cum maris eae littoribus et Apenninis iugis mediae inclutae sint, ingentes passim exoriuntur procellae, turbinumque miri impetus; ab his enim ista prodigia profecta esse manifestum fit, dum aut terra argillacea, quae in multis Italiae, imprimis Umbriae et Etruriae, locis rubra effoditur, vnde praecleara illa Etrusca dicta vasa facta, aut creta ab imbre soluta, vt et lactis speciem referret, aut campi lapidei, cuius generis in Ligurum et Salyum finibus notissimi sunt, violentis ventis flagellati, in altum sublati mox turbinis vi iterum in terram deicerentur. Quod si agrorum sterilitas frugumque inopia aut etiam pestilentia insequuta esse narratur, non illud abhorrens ab anno ob tempestates imbresque parum salubri. Illud vero si miremur, quod inter haec prodigia ventorum et procellarum mentionem nullam factam videmus: reputandum est, notata tantum esse in annalibus, quae prodigii speciem referrent; etsi vel sic haud raro tempestatum mentio facta est *i*); plerumque vero

i) Vt Liv. XXV, 7 Iul. Obf. c. 56. (2) Interdum cum fulminibus, aut cum terrae tremoribus coniuncta res et cum aquis ingentibus lib. XXII. I. ib. XXX, 38. XXXV, 9. Nec vero prodigium vbiq̄ue cum fide nuntiatum;

vero plura eius generis prodigia coniunctim narrantur, ut ad intelligendum in promptu sit, a causis iisdem omnia profecta esse. Semel carne pluiffe accepimus V. C. Varr. 295. adeoque fama satis antiqua, cui si quid veri inerat, etsi re in prodigium aucta, ex sacro aliquo epulo magnae procellae vi raptas carnes in alium locum delatas credere licet; ipsos Pontifices similis prodigii exemplum expiationisque modum ignorasse adiiciunt scriptores; utinam iis, antequam expiare vellent, de ipsa re, quae et qualis illa esset, diligentius quaerere libuisset *k*)!

In fulminum interpretatione obuia est superstitio, ut quisque facile populus in eam incidat; Etrusci tamen aruspices in artis eam ac disciplinae formam redegerunt: de qua Plinius (lib. II. f. 52.) et Seneca (Q. N. II, 12 sq. 32 sq.) consulendi sunt.

O 3

Illud

tatum; nam exiguum fere locum tales pluuiae occupant: id quod nonnullis saltem locis nec adiacere neglectum. Ita in villa in Vestinis lapide pluit: Iul. Obs. III. (50.) in aedis templorum: c. 59. (3.) c. 60 (4) Ita ibid. c. 83. (22.) in comitio sanguine fluxisse dicitur; interdum guttae tantum sanguinis visae, ut *in foro, comitio et Capitolio, et terra aliquoties pluit, et caput Vulcani arsit.* Liv. XXXIV, 45. quod et ipsum meteorum ad aeris electrica materia grauidi naturam ducit. Nec alio, quam quo imbres cruenti, spectant spicae cruentae in corbem lectae: Liv. XXII, 1. XXVIII, 11. Val. Max. I, 6, 5.

k) Dionys. X, 2. Liv. III, 10. Valer. Max. I. c. Piscibus pluiffe multis locis ac temporibus, apud Athenaeum auctoribus idoneis notatum legimus lib. VIII. p. 333. maris enim fluctu in terram acto et in aerem turbis vi rapti pisces alio loco deciderunt in terras. Similes ranarum pluuiae vulgo notae sunt.

Illud forte mirum videri potest, quod in iis terris, in quibus nihil frequentius quam fulgura et tonitrua esse solent, res tam vfitata tamen in prodigium verti potuit. Sed ad haec plura responderi possunt: Seruata esse tantum ea fulmina, quae aliquid insoliti haberent, vt cum caelo sereno intonuisset; aut si loca sacra et memorabilia fulmine tacta essent, vt templa, viae, muri, portae, signa deorum, Praetorium, Capitolium. Singulare est, quod sub a. V. C. 680. memoratur de puella virgine fulmine icta, quod per locos muliebres ad os penetrauerat, lingua exserta. (Oros. V, 15. Iul. Obf. c. 97. (35.) cum Plutarcho Qu. R. p. 284. A.) at quod homines fulmine ictos et exanimatos inter prodigia retulere, mirari licet, cum ea res non adeo raro accidere potuerit.

Non attingemus stellas crinitas communi humani generis errore inter atrociora ostenta habitas; nec stellas interdiu visas; cuius generis omnino sunt infinita, nostra quoque aetate notatu digna habita, quorum tamen causae nostris physicis exeditae dudum sunt: vt duo soles, tres soles, duae lunae interdiu, tres lunae; solis orbis minui visus, aut circulo inclusus; sol nocte visus, omninoque noctu multa lux clara; caelum ardere visum, species legionum, vel armorum, vel ararum, vel nauium in nubibus visae: quae ad auroram borealem aliasque atmosphaerae affectiones spectare obuium est; vti et ardentes faces, aut transuersas trabes et arcus igneos. Flamma e terra orta et caelum visa contingere; (Iul. Obf. 103.) Stellae deciduae,

deciduae, quas vocant, seu discurrentes. Sol autem fanguineus similisque caeli facies, qualem et ipsi ante hunc annum vidimus, aliquoties extitisse videtur; vt a 542. Liv. XXV, 7. 641. Iul. Obf. c. 98. (36.) l.) inprimis post Caesaris caedem. (v. Plut. Caef. sub f. et alios ad Virgil. Ge. I, 466.) Venere et turbines vehementiores in prodigiorum censum, si signa deorum deiecta essent aut aedium fastigia et tecta. Reate saxum ingens volitare visum (Liv. XXV, 7.) fragor armorum in aere auditus, vt apud Virgilium (Ge. I, 474. Iul. Obf. c. 76. 101.) Satis de primo genere. Praestat nunc, iis sepositis, ad bona omnia ac vota accedere, et numinis pacem, prosperum rerum cursum, consiliorumque vtilium successus publice privatimque precari. PP. in Georgia Augusta d. XVI. Septemb. c1010cclxxxiv.

- l) Per omnia fere saecula similes caeli obscuraciones folisque et lunae rubores commemoratos meminere qui in rerum memoriis cognoscendis versati sunt; si tamen ista prodigia colligas, melioribus auctoribus vtendum erit, quam videmus factum a viro caeteroquin sagacissimo Iosepho Toaldo in *Offervazioni meteorologiche*. Patavii 1783.

XIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTÆ
 P R O R E C T O R
 IO. STEPHANVS PÛTTER
 CVM SENATV
 MVNIFICENTIAM REGIAM
 IN
 C O N S T I T V E N D I S P R A E M I I S
 I N A. D. IV. IVNII
 REGIS AVGVSTISSIMI NOSTRI NATALEM
 D I S T R I B V E N D I S
 C E L E B R A T S I M V L Q V E
 C O M M E N T A T I O N V M Q V A E A D C E R T A M E N
 I N A. D. IVNII IV. ANNI CIOCCCLXXXV HABENDVM
 A D M I T T I V O L E N T
 A R G V M E N T A
 A B A C A D E M I A E N O S T R A E O R D I N I B V S
 P R O P O S I T A
 V N A C V M L E G I B V S M O R E A C C O N S I L I I S C E R T A M I N I S
 P R O M V L G A T
 K A L . N O V E M B . C I O I C C L X X X I V .

Vix vnquam aliquid, quod ad remp. nostram
 academicam pertineret, tanta cum iucundi-
 tate, Commilitones, vobis ediximus, quam nunc
 nouum institutum, quaestiones de capite aliquo ex
 nostris

nostris disciplinis academicis petito proponendi, a Regia munificentia profectum, vobis quidem, Com-militones, vtilissimum, nobis honorificentissimum, publico praeconio pronuntiamus. De quo quidem vt planius et accuratius vobis constet, et vt, quae eius ratio quodque consilium sit, recte teneatis, expectatur a nobis, vt nonnulla disertius de eo exponamus.

Est studiorum academicorum, quippe quae in tam angustum paucorum annorum curriculum coarctata sint, ratio fere ita comparata, vt *auditione* et *lectione* illa contineantur; quae etsi substructio et quasi crepido sit, quo quodcumque inaedificetur sustineri debeat, non tamen absoluit ipsum opus aut aedificationem. Materiam aedificandi paratis, artem et morem tractandi illam, et rationem coagmentandi, modo animi consideratio et meditatio accesserit, addiscitis; enimvero ad molem educendam alia requiruntur: *dicendi, scribendi, agendi facultas*: cumque huius, quam postremo loco memorauimus, actionis inquam, opportunitas ipsi vitae relinquenda et in illud tempus, quo officiis vitae ac muneribus admouemini, proferenda sit, potest tamen, tanquam verae pugnae, aliqua velitatio ac prolusio in certamine adumbrato multis rebus institui; dicendi autem ac scribendi exercitatio non vno modo haberi et potest et debet, quippe qua ea, quae audita et lecta erant, propria meditatione subacta et in sanguinem ac succum conuersa nostris quasi fibris humoribusque assimilantur, vt ea tandem nostra dici possint, quae

aliunde accepta erant, utque nobis in promptu sit, de iis rebus, in quibus studia collocauimus, dicto ac scripto agere commode, ad rem praesentem et causam ea, quae uniuerse addidiceramus, adducere, videre quid in quaque re sit, quid ad eam expediendam pertineat, omninoque usum et exercitationem parare, eoque ipso eam agilitatem ac celeritatem agendi, tum confidentiam et alacritatem, quae ab usu et habitu proficisci solet: quae quidem omnia sola auditione etsi infinitarum rerum comparari nequeunt. Quid quod multo utilius multoque optatius videri debet pauca tenere, sed penitus, et ea in potestate habere sic, ut ubique, et quodcumque iis utendum sit, in promptu illa habeas. Pertinet enim ad alia quoque studia, quod de philosophia egregie apud Senecam *) dicere Demetrius Cynicus solebat: *plus prodesse si pauca praecepta sapientiae teneas, sed illa in promptu tibi et in usu sint; quam si multa quidem didiceris, sed illa non habeas ad manum.*

Iam in Academiis Germaniae nostrae superioribus quidem aetatibus plerumque satis habitum erat, disputationibus ingenia acuere; reliqua ad scribendi exercitationem reuocabantur, quae tamen intra sermonis Latini emendatiorem usum plerumque contineri solebat; ut non tam de rebus quam de verbis bene Latinis quaereretur. Erat utique aliquid praesidii etiam in hoc; qui enim semel exercitationis assiduitate in quocumque genere aut sermone sibi dicendi scribendique usum compara-

uit:

*) De Benef. VII, I.

vit: facultatem faltem fibi peperit cogitata animi verbis efferendi ac commode declarandi. Enim vero orationem vnicuique negotiorum aut rerum tractandarum generi propriam confequi, iudicandi facultatem roborare, in rebus quoque digerendis, non modo in verbis ftuendis, ingenii acumen expolire, haec ilto faltem modo haud facile obtineri poffunt. Hac tamen Latinae orationis fcholastica exercitatione contentos effe videmus in iuventute erudienda etiam alios populos. Inter noftrates autem cum ab aliquo inde tempore, non minus in fcholis quam in academiis, illa quoque fcribendi ac difputandi exercitatio neglecta et contenta iacuillet: fentiri tandem coeptum eft, facultate illa recte fcribendi de iis, quae auditione et lectione acceperant, non bene noftros homines carere. Noftro itaque aetate cogitare coepere viri intelligentes ac prudentes de eiusmodi fcholis habendis, quibus, curfu disciplinae academico ad metam fere peracto, fubiiceretur fpacium aliquod, quo audita ad ipfum vfum et fcribendi faltem ac tractandi facultatem transferrentur.

Quae cum praeclare conftituta fint, cumque acquiefcere forte in iis poffint pro confilio fuo aut ingenio alii, alii tamen habebunt quod conquerrantur fe nimis fero nec fatis praeuia aliqua facultate fcribendi inftitutos ad illa accedere; nec fufficere fiue ad ingenium fiue ad ftilum acuendum; omninoque in iis quae fuper argumento docto et ex disciplina aliqua petito, cogitando, commentando ac meditando, in orationem ac difputationem

nem proferenda sunt, nec vsum nec disciplinam ad manus esse; rem nihilominus esse summis votis expetendam, vt excitentur formenturque ingenia, quo aliquid proprio Marte audeant, audita explicita lectione, lectione quae explicita et amplificata sint, seripione commoda et congrua in arenam producant; ea autem omnia, vt ingenium humanum ferre solet, priuato et obscuro aliquo conatu vix bene obtineri; certamine plurium inter se opus esse, quo acuantur vires, ingenia suscitentur; fomitem interdum et flabellum esse admouendum; vim, robur, virtutem augeri conatu, spe, audentia; gloriae aliquam cupiditatem, honestatis studium incendendum; curandumque esse, vt locum habeat illud, quod tantam vim ad hominum animos habet, quodque vulgo dicimus: *digito monstrari et dici: hic est*; quae quidem vna res ad generosos animos excitandos et inflammandos potentior et efficacior esse solet, quam omne consiliorum et monitorum genus aut ratio.

Haec, Commilitones, si qui ex nostris erant, qui perspecta haberent, poterat id laudi aliqua ex parte haberi; expectabatur tamen illud a nostra aetate, iudicio, vfu: etsi vt efficeremus illud quod volebamus, nemo nostrum satis habebat facultatis. Quid vero? si Is, qui primus haec perspexit, perspecta animo versauit, de exsequendo consilia iniit, consilium optimum, modum accommodatissimum, rationem maxime opportunam, congruam et consentaneam, excogitauit, illud nobis inopinantibus denuntiauit, animos nostros rei nouae admiratione percussit;

percussit; si Is, inquam, Rex fuit augustissimus, indulgentissimus, GEORGIUS III. Magnae Britanniae Rex, Brunsvicentium terrarum Princeps Elector, Parens Patriae! Cuius prouida cura quum iam antea, his maxime nouissimis annis, tam multis praeclare liberaliterque institutis res academica nostra aucta sit, consequimur nouum hoc beneficium, quod vix votis expetere ausi essemus, vt ad excitanda et alenda ingenia vestra et inflammanda studia proponere vobis, Commilitones, possimus certamen publice, nobis quidem moderatoribus, ineundum, cui ea insint omnia, quae animos laudis pulchrae cupidos excitare ac stimulare possint, siue modum proponendi certaminis, siue iudicandi ac decernendi rationem, siue honorem ac praemium, quod victori ostenditur, repereritis. Quam felices vos, quibus data nunc est copia et facultas, inuitamentum adeo et incitamentum, non modo alendae doctrinae, exercendae orationis, verum et ostentandi ingenii, doctrinae publice declarandae, laudisque hinc consequendae et virtutis ex eadem laude amplificandae: ex vetere enim poetae dicto: *virtus laudata crescit* *).

Constitutum itaque et edictum est a Rege nostro Augustissimo, vt singulis annis a quaternis nostrae Academiae Ordinibus quaterna proponantur certamina super re, sententia, loco, capite, quae-

*) Ἀρετὰ γὰρ ἐπαινεομένα, δένδρον ὡς, ἀέξεται. ap Clement. Alex. Praedag. I, p. 131 A. Svlb. vnde Ouid. ex P. IV. 2, 35. *Excitat auditor studium; laudataque virtus crescit, et immensum gloria calcar habet.*

quaestione, problemate, controuersia, ex singulis disciplinis depromta et publice promulgata; utque commentationi, quae quidem iudicio Ordinis cuiusque Professorum iudicata fuerit praeferenda esse ceteris, adiudicetur *praemium*, quod Indulgentissimus Rex de re sua priuata erogatum *numo aureo XXV. aureorum ducatorum pondo et valore* esse voluit. Praemia in singulos annos Liberalitas Regia proponi iussit. Fiet diiudicatio pronuntiabiturque publice in Auditorio academico *die natali Regis nostri*, qui est *M. Iunii quartus*; nam et hoc desiderii nostri concessit Principis indulgentia. Eodem die nouae concertationis argumenta in annum sequentem proponentur; id quod nunc temporum ratio alio mense ac die paullo ferius facere coegit.

Regia igitur auctoritate ac munificentia constitutum esse edicimus, ut *singulis annis quaterna argumenta concertationis* ineundae publice vobis, Commilitones, proponantur: materia huic vestrae scriptioni petita erit ex iis disciplinis, quae Ordini cuique assignatae esse solent; quo ipso expectare licet varietatem aliquam ac diuersitatem propositarum rerum, ita ut modo ex hac, modo ex illa disciplinae parte aut genere (disciplinam specialem vocant), modo ex litteris disciplinisque eius patrimonio accensis, petitum sit id, de quo commentandum a vobis erit; uti Theologiae historia ecclesiastica, Philosophico Ordini, mathesis cum physica, historia, et philologia litteras orientales, graecas, romanas, complexa, adnumerata esse solet; spectabit adeo eius, quod ponetur, dilectus ac diiudi-

diiudicatio, quotiescunque illa fiet, inprimis ad eum, ad quem, aetatis in vno quoque ordine habita ratione, muniis in orbem redeuntibus, vices illae peruenerint, Decani tamen cura, auctoritate et auspiciis. Facile, nobis vel non monentibus, assequimini, Commilitones, dilectum habitum iri problematis hunc, vt ex iis, quae in lectionibus ad tradendam disciplinam habitis occurrere vel attingi solent, caput vel locus paullo grauior feligatur, vestris annis, studiis, viribus accommodate, ita quidem vt cum diligenti lectione, tum meditatione ac contemplatione, facile expedire et enodare quaestionem propositam vobis liceat. Ita vnusquisque vestrum publice edito specimine declarare poterit, quantum in disciplina addiscenda profecerit, quantum ingenii virium, quantum facultatis ea, quae didicit, calamo et scriptura eloquendi et proponendi, quam orationem, quod genus scribendi sibi comparauerit. Licebit ita Professoribus de iis inter vos, qui commendatione nostra aliquando fortunis suis aut laudi consultum esse volent, certius et tutius cognoscere et statuere. Ad aliorum autem de vobis iudicium quantum ponderis et auctoritatis accessurum esse putatis iudicio simili ex scriptione vestra publice praemio Regio ornata!

Admittuntur autem ad certamen omnes cum indigenae tum exteri, quotquot in Georgia Augusta hac nostra studiis operam datis, Ciues, etiam examinandi ac promouendi ad honores summos academicos; nec excluduntur praeterquam qui, illo quidem

quidem tempore, quo euulgata erat quaestio, examine cum stetit, honores academicos decreto Ordinis sui iam sunt consequuti: hos utique a certamine abstinere satius est; de eorum enim doctrina iam iudicium factum est illo ipso nouo honore delato; et habent illi alia consilia, tum industriae acuendae praesidia, nec aequum esse videtur, ut veterani iis, qui stipendia adhuc faciunt, praeripiant sua decora ac praemia proposita. Consultum autem esse iudicabitis, id quod ipsa res satis docet, ut ad scriptionem se non accingant nisi qui in disciplinarum curriculo aliquantum spatii iam sint emensi.

Curabitur porro a vobis, ne commentatio sit aut foedis, perplexis et molestis ductibus obscurata; aut nimis protracta, proluxa ac verbosa; spectat etiam ad ipsam subtilitatem dicendi ac scribendi, multo magis super argumento e disciplina aliqua petito, ut non nisi quae ad rem declarandam faciant, apponantur, oratione quidem perspicua, plana, tersa, venusta; nullis verborum cincinnis fuce et calamistris adhibitis, quippe quae a re et consilio aliena sunt.

Oratione uti licebit alia nulla quam Latina; nisi cui libuerit Graeca uti; vernacula exclusa esto omnis: hoc expresse ex Regia auctoritate a nobis pronuntiatur. Etsi enim neminem latet, quam multa bona ad disciplinas peruenerint ex usu linguae vernaculae in eas illato: ingemiscimus tamen nunc clam palamque omnes et per cunctas Germaniae

maniae Academias litterae noxam inde sibi illatam sentiunt, quod industriae et studii calor refrigit, maxime doctiorum litterarum, quae lectionis variae opes suggerere et infinita ex antiquitate subsidia et adminicula suppeditare poterant ac debebant. Cum non omnes litterae intra mathematicarum ac physicarum disciplinarum fines inclusae sint; quae forte disciplinae antiquis litteris carere possunt, si nil quaeritur quam quod nostra aetas de his rebus commentata est: at reliquae disciplinae litteris graecis latinisque carere non possunt; ex librorum sacrorum legumque interpretatione magnae magnique momenti disciplinae pendent; sunt autem illi libri antiquo sermone scripti, nec, nisi grammaticas copias afferas, recte intelligi possunt; praeterea historiae cum rerum gestarum, tum ipsarum disciplinarum, quomodo sine veterum scriptorum lectione cum fide tradi possunt? quod vero rei arx et caput est, liberalis aliqua institutio, qua iudicium, gustus et amor pulchri ac veri in oratione, scriptione, in artibus artiumque operibus, vnde petenda erit, nisi ex lectione praestantissimorum omnis aetatis scriptorum? Ad hanc igitur mature informanda sunt ingenia nostra. Pessimo errore feruntur, qui omne hoc studium in lingua Latina per se addiscenda positum esse volunt: non linguam curamus; etsi lingua est grammaticis rationibus optime superstructa, expolita et disciplinis tradendis accommodata; sed ea, quae eius linguae beneficio consequi licet, grammaticae perfectae exemplum ad quod alias linguas comparare possimus, logicae bonae et interpretationis callidae praecepta

et vsum; ea curamus, quae ea lingua vfi viri summi scripsere, scripta posteritati reliquere. Huius itaque linguae studio omisso et neglecto, nulloque sermonis docti vsu parato, ne libros quidem de disciplinae suae grauissimis capitibus latine scriptos legere possunt multi, aut lectiones latine habitas assequi; quid? quod ne suae quidem vernaculae vsum facile consequi solent satis castum et elaboratum et ad grammaticam subtilitatem constitutum. Haec ac multa alia perspecta cum haberet Regis augustissimi sapientia: vt sermonis Latini honos firmaretur, et barbaries, quae iam tanquam contagione aliqua grassari coepit, reprimeretur, Regia auctoritate sanxit, vt latine scriptiones exarentur, quae in certamen proditurae sint.

Eaedem hae commentationes, quae ad certamen admitti volent, in posterum ex lege ante Kalendas Martias, Apriles saltem, redditae sunt. Curabitur autem ab auctoribus, vt ipsi lateant iudices suos: mittent igitur ad Prorectorem, vel ad Decanum, aut si quis malit, ad quemcunque alium Professore eius Ordinis, ad quem quaelibet quaestio spectat, libellum suum bene obsignatum, nullo nomine apposito, nullo sui indicio, vestigio aut suspicione iniecta, verum perscripto nomine in scheda obsignata, cui dictum aliquod vel versus inscriptus fit, qui idem in commentationis fronte legatur.

Cum hac via ac ratione cautum esse velimus, ne vlla suspicio locum habeat, ac si in gratiam ac
studium

studium cuiuspiam aliqua iudicatio facta sit; diligenter cauebitur et illud, ne commentatio, alieno Marte elaborata, nobis obtrudi a quopiam possit; quod ne fiat, non modo vestra cuiusque fide et honesta indole confidimus, verum multis variisque aliis viis ac modis, de quibus inter nos conventum est, dum Professores omnes ac singuli ei rei inuigilabimus, prouidebitur. Quod si tamen fraude ac dolo malo alicuius commissum fuerit, ut praemium is non suae sed alienae doctrinae et ingenii consequatur, extemplo publice flagitium hoc proscribitur, actis litterariis publicis euulgatur, et nota inulta falsario dedecus summum infligitur.

Commentationi victrici praemium, ut diximus, constitutum esto nummus aureus XXV aureorum ducatorum valore, procius ad hunc ipsum usum, et Regis augustissimi imagine efficta intignitus. Quaternis itaque scriptionibus victricibus quaterna praemia singulis annis adiudicantur, et IV Iunii, Regis nostri natalis die, nobis vere sollenni ac festo, persoluuntur. Instituetur ex edicto sollennis coetus in Auditorio publico, seu templo Academico, praesente Prorectore, actus sollennis huius arbitro et moderatore, et Professorum corpore. Praefabitur nonnulla et sub finem sollennium subiunget e cathedra Professor eloquentiae, academiae orator et interpres; edicet et nuntiabit, quae, et quibus verbis praescriptis, redditae sint scriptiones, quid de singulis iudicauerit Ordo, ad quem eae spectent, tum quae eius iudicio praeferenda esse videatur ceteris; interea a

Decano eius Ordinis schedula soluetur, inde lectum nomen e cathedra publice pronuntiabitur. Eaedem commentationes victrices Regia munificentia prelo excusae ad Regem optimum ac munificentissimum mittentur: id quod diserte Regia auctoritate nobis est iniunctum. Quod si alia qua commentatio fuerit, digna laude publica, quae proxime ad victricem accessisse visa fuerit, ea publice laudabitur ac commendabitur, auctoris quoque in Programmatae mox euulgando nomine pronuntiato.

Inter haec, Commilitones, quid animi futurum esse putabitis ei, cuius scriptio victrix publice pronuntiata, utque praemio tam praeclaro ornatur, et ut ad Regem mittatur, digna iudicata fuerit? Frigus glaciale et stuporem plus quam Scythicum obsidere pectus diceretis illud, quod non cogitatione tantae laudis subfiliat. Vos iam animis arrectis haec legere, novae laudis studio et cupiditate incalescere, consilia agitare, successus animis praecipere, videre nobis videmur.

Conuentu sollenni, die IV Iunii, ut supra dictum est, habendo, quo praemia assignabuntur, etiam in subsequenter quemque annum promulgantur, moxque vna cum victorum nominibus prelo exarata publice vulgantur, argumenta futurarum scriptio. Idem in praesenti facimus, et in annum proximum, qui LXXXV saeculi est, problemata, de quibus commentatione agendum erit, promulgamus. Constituta igitur sunt capita controuersa ac quaestiones ab Ordine quoque ex suae disciplinae finibus hae: et quidem.

A THEOLOGICO ORDINE

Homicidium in semetipso patratum, — *Suicidium* vulgo vocant — iustumne est secundum Christi praecepta et dogmata; an iniustum? — Si iustum: num omnino, et ubique; vel nonnunquam tantum; et quando? Licetne, ut exemplo utamur, homini calamitatibus grauissimis obruto, Dei iussu e loco suo se euocatum cense-
 re, ideoque αυτοχειρα fieri? — Sin autem propria manu sponte cadere nefas est; quibusnam ex causis ita statuendum erit? In tractanda hac quaestione id potissimum est agendum; ut primo a iusta definitione progrediatur oratio, eamque ob causam ius hominis in vitam propriam acute describatur; deinde, ne omnia misceantur, sed diuersae suicidii rationes ac modi probe discernantur; tandem vero sedulo disquiratur, quid et quantum valeant argumenta, quibus facinus hoc vel defendi solet, vel culpari ac damnari.

A IURIDICO ORDINE

Quodnam sit fundamentum successionis ab intestato iure Romano antiquo? Quibus ex causis illud immutatum sit a iure Iustiniano?

A MEDICO ORDINE

Oleorum vnguinorum alia magis, alia minus, prout ab artificibus, ita et a medicis, vario scopo opportuna vulgo cense-
 ri, res nota est. Quum tamen in haud paucis promiscuo vsui locum esse sagaciores existiment: ad sedandum

hocce diffidium experimenta haud parum facere Ordo medicus arbitratur, quibus olea huius generis in re medica vsitata, ratione notarum fenfibuꝝ obuiarum, grauitatis specificae, frigoris calorisque in ea efficaciae, miscibilitatis cum aqua ope commodi adiuuantis, effectus eorum in sulphurea, falia et metalla, quae medici census sunt, item virtutis in vermes infectaque viuā, inter sese conferantur. Hoc igitur argumentum in disceptationem de praemio Regia munificentia oblato Commilitonibus honoratissimis proponit.

Ab ORDINE PHILOSOPHICO, NVNC QUIDEM QVAESTIO AD PHILOLOGIAM, ET QUIDEM SACRAM ORIENTISQVE LITTERATVRAM SPECTANS

Sacris literis perfectius intelligendis multum conferre potest Calendarium Palaestinae oeconomicum, ex itinerariis collectum: quo quid nomine intelligamus definiendum. Enotanda sunt ex itinerariis ad omnes anni menses, pluuiarum, niuium, coeli fereni, tempora, magis in Palaestina, quam nostro sub decliuiore coelo, stata ac certa, fationis, floris, maturitatis messisque, tritici, zae, hordei, oryzae, milii, arborum quoque et herbarum, quibus florent, maturosque fructus legentibus, offerunt, vindemiae maxime, cum primae tum secundae. Eiusmodi ergo calendarium vt ex itinerariis Palaestinae, quorum copiam dabit bibliotheca academica,

mica, conficiant de praemio certaturi, poscitur, et verò semper addito testis non solum nomine, sed et pagina itinerarii vbi id testatur.

Palaeestinae regionibus cum non eadem sit coeli temperies, sed alia circa Hierichuntem, (haec quidem feruidissima) alia Hierosolymis, in Galilaea, Samaritanis in montibus, in Libano, subiectisque ei vallibus: semper et enotandum, vbi testis id, quod ex eo refertur, viderit. Porro veteres cum non eodem, quo nos, vfi sint calendario, dies ab illis notati ad nostrum referendi, idque ita, vt in ipsa orationis serie dies calendarii nostri ponantur, veteris parentesi inclusi addantur. Quod vt facilius sit colligentibus, sciant, veteri calendario ab anno inde 1700 *dies undecim*, ante illum, *dies decem* addendos esse, vt nostri calendarii diem habeamus, calendario autem vetere vsos esse, *omnes usque ad annum, 1582, — euangelicis sacris addictos in Germania, Danos, Batauos, usque ad annum 1700 — Britannos usque ad annum 1752, — Suecos usque ad annum 1753.*

Caeterum ex folis haec itinerariis colligenda, non ex sacris litteris, non ex Thalmude, aliisque scriptis Iudaicis, ac ne transferenda quidem ad sacras literas illustrandas, ne et nimio labore scribentes distineantur, et moles ipsa scriptionis, aut coniecturarum multitudo, impedimento sit legentibus. Poterunt vero praeter ipsius Palaeestinae, etiam earum regionum Asiae et Africae

excerpi et in subsidium vocari itineraria, quae eidem cum Palaestina coelo subiectae sunt, id est, a gradu latitudinis 30 vsque ad 34, siue adeo 35; (post quem Thapsacus, vltima versus Boream regni Israelitici). Aliarum; quae magis ad Austrum vergunt, inprimis Aegypti, ob immensas planities multo calidioris, ratio nulla habenda.

Cum autem hac quidem prima vice paullo ferius indicta sint problemata. de quibus commentandum sit: dies, ante quem redditae sunt commentationes, esto anni instantis II *Aprilis*; at quae ferius reddentur, in certamen admitti haud poterunt.

Quod superest, Commilitones, grata ac pia mente deuenerabundi Regiam munificentiam et amorem litterarum, rerumque nostrarum adorate, et ad vestros animos erigendos diligentiamque ac studium acuendum inflammaudumque hinc causas petite. Quam singulari et inuidendo profus beneficio recreemur, videtis. Non nunc habemus quod vereamur, ne eueniat illud, quod apud Tacitum legimus „*sublatis studiorum pretiis etiam studia peritura* *); quod, quoties legimus, animum contristatum ad tot exempla regnorum ac terrarum circumferre solemus, quae dicto fidem faciunt plus quam vsu rem firmatam agnoscere malle. Litterarum studia in terris nostris, tantum abest, vt contemptui aut neglectui sint, vt potius summum Regem iis animum adiungere, incrementa eorum
cordi

*) Tacit. A. IX, 7.

cordi habere intelligatis, cum et Ipse in mathematicis et physicis curarum relaxamenta quaerere soleat. Ad vestra ingenia et studia excitanda, quid tandem esse, quid cogitari potest potentius et efficacius, quam si animis reputetis, Regis tanti, tam sapientis ac munifici, liberalitate vestrae laudi ac decori esse praemiis propositis prouisum! fore Eum ipsum, cui studia vestra et ingenia innotescant, nomina renuntientur, specimina ante oculos ponantur! Quin vos nobiscum pro salute et incolumitate optimi ac munificentissimi Regis vota deuotis mentibus facite. PP. in Georgia Augusta Kal. Nouemb. c1010cclxxxiv.

XIV.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 IO. STEPHANVS PÛTTER
 CVM SENATV
 CIVIVM SVORVM
 QVI
 IN CERTAMINE LITTERARIO
 IN A. D. IV IVNII
 REGIS NOSTRI AVGVSTISSIMI
 N A T A L E M
 CONSTITVTA EIVS MVNIFICENTIA
 PRAEMIA
 ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO ABSTVLERVNT
 NOMINA PROMVLGAT
 SIMVLQVE
 COMMENTATIONVM
 QVAE
 AD CERTAMEN IN A. D. IVNII IV. ANNI MDCCCLXXXVI. HABENDVM
 ADMITTI VOLENT
 ARGVMENTA
 AB ACADEMIAE NOSTRAE ORDINIBVS
 PROPOSITA
 PROMVLGAT
 M. IVNIO MDCCCLXXXV.

Noui moris solenne festum celebratum vidistis,
 Commilitones, eique celebrando interfuistis,
 cui simile in nostra, forte nec in alia Academia
 illuxit

illuxit nullum; eratque illud ita comparatum, vt caussae hilaritatis publicae non ad vnum aliquem Ordinem, non ad solos Professores, ad Ciues Hanoueranos, spectarent: verum communes vt essent laetandi causae omnibus vobis, quotquot Musarum contubernio, litterarumque hac necessitudine et communitate, habemini. Omnes enim vos attingere, ad vos spectare, vestrosque animos, Commilitones, commouere necesse erat illud, quod communia vestra studia iuuare, alere, incitare, multo magis quod ea ornare, in lucem educere, praemiisque afficere deberet: idque si ad vos cum maxime pertinere arbitrabamini, fieri non potuit, quin auctorem quoque tanti beneficii, tantae felicitatis, communi veneratione et pietate colendum, et festum diem in eius honorem celebrari solitum a vobis quoque vniuersis sollennem sanctumque habendum, et panegyri publicaue laetitia rite celebrandum putaretis. Erat autem dies natalis Regis nostri Augustissimi, GEORGII, M. Britanniae Regis, terrarum Brunsvico-Luneburgensium Principis Electoris, quem saluum et incolumem reipublicae saluti ac prosperitati inuigilantem laetabamur ac gratulabamur, votisque ac precibus, id quod etiamnum facimus, Deum O. M. obsecramus, vt Parentem nostrum ac Nutritorem communem omnibus publicae priuataeque felicitatis bonis cumulare, vt Reginam Augustissimam, stirpemque Regiam florentissimam, suae tutelae mandatam esse iuberet, eamque ab iis malis ac casibus intactam esse vellet, quibus, vt fors humana fert, numerosae sobolis felicitas obnoxia esse solet. Pietas
igitur

igitur haec nostra non modo ab illa religione proficiscebatur, qua nos commune Principis ac Ciuium vinculum obstringit, aut qua nos adigunt communes in terris Brunsvicensibus collocatae fortunarum fedes; verum alit et inflammat pietatem nostram multo magis id, quod ad vos omnes, quotquot his sacris nostris adfuitis atque haec legitis, spectat, communis haec litterarum parens, alma Georgia Augusta, commune hoc Musarum domicilium, communis hic quasi conuictus, communes hi disciplinarum bonarum fructus, qui ad ingenia vestra fingenda, polienda, ornanda, ad humanitatem meliore cultu et honore amplificandam, felicitatem suae cuiusque patriae, suorum popularium, vniuersae Germaniae, proueniunt. Quod enim haec omnia litterarum ac studiorum instrumenta, apparatus, opes ac copiae, in hac litterarum tanquam metropoli cumulate adsunt, quod earum opum procuratores ac promi haud desunt, qui liberaliter impertiant vestrisque vsibus litterarum penum locupletem aperiant: curae et beneficio optimi Regis debetis; quem deuenerabundi nominaremus, etiam si in communi tantum eorum, quae curis publicis administranda sunt, numero Academiam quoque nostram haberet; iam autem singulari aliqua cura et amore res nostras Ille amplectitur, munificentiaque regia etiam noua subinde ornamenta ac decora nostrae Academiae meditatur; inque his consilium iniit, quo vestra studia, Commilitones, alere et excitare voluit, cuiusque causa idem ille noster confessus, ille coetus vester, in a. d. IV. Iunii indictus erat. Hoc enim ipso die edicendum erat publice

publice de iis scriptis, quae in concertationem prodierant super quaestionibus superiore anno vestris studiis propositis. Meministis scilicet constitutum esse sancitumque Regio Edicto, ut quotannis quatuor quaestiones de re aliqua, a vestris studiis, annis et profectibus, haud aliena, proponantur, singulae a singulis Ordinibus; cuius instituti consilium iam illo tempore, quo illud indictum fuit *), fatis a nobis est declaratum, ut ii, qui litterarum curriculum iam fere exegerunt, ita ut studia sua mox in forum ac populum prolaturi sint, opportunitatem habeant, qua allecti et impulsivi ea, quae didicere, animo recolant, digerant, et oratione ac scriptione exponant, ingenii autem, iudicii, doctrinae et artis, qua ea, quae ipsi didicerunt, excogitarunt aut assequuti sunt, aut aliis sunt tradenda aut negotiorum cura et gestione declaranda, specimen et documentum publice edant: quo intelligi possit non a nobis modo, verum etiam ab aliis, quantum quisque litteris profecerit; et animi ingeniique viribus valeat. Quandoquidem autem in iuuenili aetate haec opera, haec animi contentio, haud facile a multis suscipitur, nisi externa aliqua impulsio accesserit: quid tandem potentius et efficacius esse putabimus hac publica contentione, ad quam multi confluent, iique aequales, et iisdem magistris, quibus profectis, iudicibus et arbitris? Non igitur ii modo, qui praemium obtinuerint, utilitatem et fructum ex hoc certamine sperare debent, verum nec minus ii omnes pro
 praemio

*) V. *Programma sup. anni in a. d. Iunii IV.*

praemio vtilitatem magnam reportabunt, qui adduci se patientur, vt animorum vires intendere affuescant, vt reddendis ac cum subtilitate aliqua et cura perscribendis iis, quae auditione et memoria complexi sunt, manum admoueant, iudicium acuunt, vtque scientiae suae et doctrinae defectum intelligant, quodque superest curriculi academici ad defectum illum explendum adhibeant, studii vero sui vim et contentionem augeant et accelerent. Hae sunt vtilitates illae, quae vnicuique vestrum, Commilitones, propositae sunt, illo saltem studiorum vestrorum momento et articulo, cum rudimenta dudum deposita, progressus autem facti sunt ii, vt iam cortice vestro natate conemini. Latini autem sermonis, quo illa perscribenda sunt, necessitas imposita est, quoniam hoc viatico, hoc instrumento, nullus viator, qui per litterarum fines iter, vel vnus diei, instituturus est, fatis bene carere potest; nisi ille, vbi alii acute vident, ipse lippire, vbi alii copiis instructi incedunt, ipse paupere cultu mendicare, stipe tenui contentus, per dumeta repere, malit. Nil vtique refert, quo sermone animi cogitata eloquamur: modo subtiliter dicta et acute excogitata sint; enimvero an latine scriptos libros aliquis euoluerit, doctrinae opes in ingenium suum congefferit, id ex eo intelligitur, si latine scribere ipse haud refugerit. Ad has tamen vtilitates, vt iuuenilis aetas fert, pauci vestrum aut contenturi aut peruenturi forent, nisi certaminis ardor pectus inflammaret; hunc autem ardorem incendit praemii spes, quod munificentia Regia nouo prorsus et insolito exemplo proposuit. Est enim

enim constitutum a Rege praemium in singulas
 scriptiones victrices numus aureus XXV. aureorum
 ducatorum Regia effigie insignitus. Qua in re et si
 Regiam voluntatem artifex destituerat, qui numo
 cudendo typum chalybe exsculpere receperat, no-
 luerat tamen optimus Rex diem edicendi victores
 differri; verum edicto Regio iussi eramus, in a. d.
 IV. Iunii indicto coetu sollenni de scriptis in cer-
 tamen missis sententiam publice ferre, et, quaenam
 ceteris ingenio, doctrina, arte, praestare visa esset,
 pronuntiare.

Vt igitur Regio iusso pareremus, de singulis
 quaestionibus, deque scriptis in certamen prolatis,
 et de iudicio arbitrioque Ordinis cuiusque super
 scriptis ad singulas quaestiones missis, actum est et
 pronuntiatum in illa panegyri; nunc autem curan-
 dum est a nobis, Commilitones, vt edicantur pro-
 ponanturque scripto hoc publice nomina eorum,
 qui victores renuntiati fuere; exponetur omnis cer-
 tamini fortuna, et promulgabuntur quaestiones in
 futurum annum ad concertandum propositae.

Vt autem ab *Ordine Theologorum* initium fa-
 ciamus, proposita erat ab eo quaestio haec:

Homicidium in semetipso patratum, — *Suicidium*
 vulgo vocant — iustumne est secundum Christi
 praecepta et dogmata; an iniustum? — Si iu-
 stum: num omnino, et vbique; vel nonnun-
 quam tantum; et quando? licetne, vt exem-
 plo vtamur, homini calamitatibus grauissimis
 obruto, Dei iussu e loco suo se euocatum cen-
 sere,

fere, ideoque *αυτοχειρα* fieri? — Sin autem propria manu sponte cadere nefas est; quibusnam ex causis ita statuendum erit?

Traditae sunt Theologorum Ordini *commentationes septem*: inter quas ceteris praecellere ille iudicavit sequentes:

primo loco eam, quae verba inscripta habet:

Prima sequentem non dedecet in secundis consistere,
ab his autem verbis incipit: (nam alia scriptio eodem dicto praescripto reddita est) *Quo magis in expendenda causa aliqua &c.*

proximo eam, quae versus ex Aeneide in fronte ferebat:

*Qui sibi letum insontes peperere manu lucemque
perosi Proiecere animas.*

duas porro, alteram inscripto Epicteti dicto ex Arriano, alteram Martialis versu:

Fortiter ille facit qui miser esse potest.

accessit et illa, quae dictum praefert:

Prima sequentem honestum est in secundis tertiusue consistere.

Iam illam, quae primo loco commemorata est, ceteris omnibus palmam praeripere iudicavit Ordo Venerabilis; solvere enim visa est propositam quaestionem argumentis idoneis, et iudicio acuto, quod et in ea parte elucescit, qua asserta sua propugnat et ad dubitationes, quae aduersus ea proferri soleant, respondet, subtiliter utique dubitationibus ac difficultatibus ad certum ordinem revocatis et expeditis. Rerum omnino dilectu et lucido ordine se commendat; oratio est perspicua, pressa, simplex et tersa, dictio latina et pura, passim
adeo

adeo exquisita. Propter tot egregias dotes commentationem hanc, inscriptam his verbis

Prima sequentem non dedecet in secundis subsistere,

principem locum tenere, et *praemio proposito dignam* esse iudicauerat Theologorum Ordo. Resignata inde a Decano Ord. theol. scheda adiecta nomen publice recitatum est:

GOTTFRID ERNESTVS GRODDECK *Gedanensis*:

idemque Seminarii philologici sodalis. Proximo ad illam loco *accedere* visa est altera commentatio, versu insignita: *Qui sibi letum &c.* Cuius auctorem se esse mox professus est GE. GVIL. BLOCK *Ratzburgensis*.

Quaestio a *Iuridico Ordine* proposita haec erat:

Quodnam sit fundamentum successionis ab intestato iure Romano antiquo? Quibusque ex causis illud immutatum sit iure Iustiniano?

Ad hanc quaestionem in certamen descendebant XII ex vobis, Commilitones, iique tantum non omnes ingenii sui, suorum profectum, suaeque in pertractando aliquo doctrinae capite facultatis, peritiae et vsus, specimen ediderunt praeclarum, ita vt Ordo virorum consultissimorum diu ambiguus et incertus haereret, cui ex multis adiudicandum esset praemium, vtque ille non mediocrem laetitiae et iucunditatis fructum ex hac ipsa sua dubitatione iam tum ferret; nulla enim erat scriptio, quae prorsus indigna aut certamine aut praemio haberi posset. Erant autem XII illae commentationes his insignitae sententiis:

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

Q

I.

- I. *Alternos Musæ meminisse volebant. Virgil.*
 II. *Tentanda via est, qua me quoque possim
 Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
 Virg. Georg. III.*
 III. *Et voluisse sat est.*
 IV. *Omne capax mouet vrna nomen.*
 V. *Amant alterna Camenæ.*
 VI. *Dubitare et aliquid nescire ausi sunt.*
 VII. *In obscuris inspicere solet, quod verisimilius est.
 L. 114. D. de R. I.*
 VIII. *Nulla pallescere culpa.*
 IX. *Extremos pudeat rediisse.*
 X. *Non habeo ingenium; sed rex sic iussit; habebo.*
 XI. *Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.*
 XII. *Omnia conando docilis sollertia vincit.*

Cum diu anceps cura ac dubitatio viros consultissimos tenuisset, tandem quatuor istae, quas sub

- VI. *Dubitare et aliquid nescire ausi sunt.*
 V. *Amant alterna Camenæ.*
 XI. *Felix, qui potuit etc.*
 IX. *Extremos pudeat rediisse.*

memorauimus, industria, studio et subtilitate in rebus exponendis, vna (No. XI.) etiam sermonis concinnitate, ceteras commentationes antecellere visae sunt, ita vt illa, quae quidem Nro. VI. sententiam praefert:

Dubitare et aliquid nescire ausi sunt.

primum locum occupare iussa sit. “In his, quae in prima scriptionis parte de antiqua successionis ratione diligenter disputauit, specimen auctor dedit tractationis criticae, sintne liberi sine sexus discrimine Leg. XII tabb. vocati ad successionem; quod visum est Iulio Paulo et Iustiniano, cum ipse

ipse filias tantum praeteritas esse censeat. Agnoui Ordo in propositis argumentis ingenii acumen, etiam si in ICtorum sententia nihil immutandum esse existimet. In altera scriptiois parte, in exponenda totius successiois ex iure nouiori ratione, ea laude uersatus est, ut reliquorum commilitonum diligentiam longe superauerit." Reliquae tres:

V. *Amant alterna Camenae.*

XI. *Felix qui potuit.*

IX. *Extremos pudeat rediisse.*

accedere ad illam et secundum locum iudicatae sunt tenere. Aperta mox schedula, Nro. VI. adiecta, ab Ord. Iurid. Decano, recitatum est uictoris nomen:

GUSTAVVS HVGO *Badensis.*

Declararunt altero inde die ii quoque nomina sua, qui *secundum locum* tenere iudicati sunt: No. V. JOACHIMVS SCHWARZKOPF *Hannoueranus*, XI. ABR. FRIDERICVS DE MVTACH *Bernensis*, et IX. HENR. GVIL. BERGSTRÄSSER *Hanouiensis*.

Proclamato nomine eius, qui a Iuridico Ordine praemio ornandus erat, processum est ad eam quaestionem, quae a *Medico Ordine* promulgata erat.

Oleorum unguinosorum alia magis, alia minus, prout ab artificibus, ita et a medicis, vario scopo opportuna vulgo censei, res nota est. Quum tamen in haud paucis promiscuo uiui locum esse sagaciores existiment: ad sedandum hocce dissidium experimenta haud parum facere Ordo medicus arbitratus est, quibus olea huius generis in re medica uisitata, ratione notarum

senfibus obuiarum, grauitatis specificae, frigoris calorisque in ea efficaciae, miscibilitatis cum aqua ope commodi adiuuantis, effectus eorum in sulphurea, falia et metalla, quae medici census sunt, item virtutis in vermes infectaque viua, inter sese conferantur.

Non sine magna voluptate Ordo medicorum Exper. duas fcriptiones, quae de praemio concertarent, redditas accepit; vtramque laude dignam, nec modo diligentis lectionis et copiofae materiae conquirendae, eiusque fcite disponendae et cum iudicii acumine adhibendae; verum id quoque, quod potiffimum fpectauerat Ordo medicorum, effectum est, vt experimentis fagaciter inffitutis oleorum vnguinofozum naturam, quatenus quidem illam cognofcere medicus laboret, diligentius et accuratius, quam adhuc factum erat, exploratam darent. Quae quidem res vti tanto maiorem laudem habere videri debuit, quandoquidem a viris iuuenibus, qui nondum in ftudiis confenuere, intra paucorum menfium fpatium, et per aliorum ftudiorum interualla, negotium illud curatum ac perfectum est; ita non minus excufationem potuit habere, fi nonnulla effent, quae in vtroque libello defiderarentur. Etfi enim vterque ad quaefionis fummam recte refpondit, cum tamen plura eius fint capita, fingula figillatim pertractata sunt a neutro auctore; id quoque neutri curae fuit, vt in cauffas difcriminis oleorum iftorum inter fe feuerius inquireret, fintne illae ab ipfa oleorum indole et natura, an a rebus externis, accidentibus, forte
in

in nonnullis a modo et ratione, qua, cum m̄iore copia parantur, illa olea miscentur ac subiguntur, petendae. Haec quidem de vtroque: nunc de singulis.

Alter libellus, verbis Quintiliani inscriptus:

Si quid desit operi, id suppleat aetas, et si quae sint dicta iuueniliter, pro indole accipiantur.

ab iuvene docto profectus est, qui experimenta suo Marte instituit super grauitate specifica istorum oleorum; etsi desiderari potest accurata notitia et narratio modi quo instituta illa sunt; quatenus tamen olea ea aqua misceri possint, variis modis exploratum dedit; inter quae illud obseruatu dignum, quod in nonnullis euentus diuersus fuit ab eo, quem cl. French experimentis suis vidit contingere; experimenta quoque multa variis oleis adhibitis in lumbricis ex humano ac porcino corpore, tum in lumbricis terrestribus, fecit, pauciora ad declarandam dulcedinem oleorum, et in salibus ac metallis; illud vero inprimis laudi cedit, quod, quae ex istis experimentis necessario et sua sponte sequantur, sagaciter perspexit et exposuit.

Alter inscriptus est:

Nec castia liquidi corrumpitur vsus oliui.

Etsi desiderata sunt ea, quae artem olea vnguinosa cum aqua commiscendi declararent, tum ea quoque, quae oleorum istorum vim et effectum ad infecta viua vermesque extra humanum corpus, respiciunt; omnino tamen in ceteris experimenta afferuntur maiore copia, eaque feliciter satis instituta: in quibus magno cum labore suscepta sunt ea, qui-

bus aciditas oleorum cum aciditate ex adipibus animalium comparatur; laudem porro mereri visa est follers industria, qua grauitas specifica, et coagulatio eorum ex gelu declarata est; maiore etiam numero ac varietate facta experimenta cum salibus, ad saponem ope eorum conficiendos, et cum metallis, imprimis ad soluenda ea his oleis adhibitis; nec neglecta erat oleorum istorum vis et efficacia ad corpora terrea. Quod si in votis habendum fuit, vt, cum respectu ad medicinam habito quaestio proposita esset, auctor commentationis tam doctae experimentorum suorum rationem, consilium ac vim curatius ad ea praeparata, quae in materia medica iam recepta vsu sunt, vel formulas medicas, quae ad lectos aegrorum praecipuntur, retulisset, vtque ea, quae ex eius experimentis inferri ac colligi possunt, dilucidius exponendo lectoris studium cognoscendi adiuuisset: ingenii tamen sui ad noua inuenta felicitis et pertinacissimae in chemicis laboribus exsequendis industriae specimen proposuit eximium. Ex his itaque causis Ordo medicus decreuit eamque sententiam tulit, vt posterior haec commentatio, cum lemmate: *Nec castia liquidi corrumpitur vsus oliui*, principe loco adeoque praemio condicto ornaretur; schedula resignata nomen exit

JOACHIMVS DIETERICVS BRANDIS *Hildesiensis*;
prior autem illa laude et loco *proxime ei accedere* pronuntiata est; cuius auctor mox nomen professus est IUSTVS ARNEMANN *Luneburgensis*.

Peruentum erat ad quaestionem, ab *Ordine philosophico*, nunc tamen vt ad *Philologiam*, et
quidem

quidem sacram orientisque litteraturam spectaret, propo-
posita:

Sacris litteris perfectius intelligendis multum con-
ferre potest Calendarium Palaestinae oeconomi-
cum, ex itinerariis collectum: quo quid nomine
intelligamus definiendum. Enotanda sunt ex
itinerariis ad omnes anni menses, pluuiarum,
niuium, coeli fereni, tempora, magis in Palaes-
tina, quam nostro sub decliuore coelo, stata
ac certa, fationis, floris, maturitatis messisque,
tritici, zae, hordei, oryzae, milii, arborum
quoque et herbarum, quibus florent, maturos-
que fructus legentibus offerunt, vindemiae ma-
xime, cum primae tum secundae. Eiusmodi
ergo calendarium vt ex itinerariis Palaestinae,
quorum copiam dabit bibliotheca academica,
conficiant de praemio certaturi, poscitur, et
vero semper addito testis non solum nomine,
sed et pagina itinerarii vbi id testatur.

Exhibitae erant Ordini Philosophico commen-
tationes tres: prima cum symbolo:

- I. Laudis studio optimus quisque trahitur. Cicero.*
altera
II. Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.
et tertia:
III. Diuum cura nos tuetur.

Ingenium, doctrinam, industriam, auctorum
approbarunt eae omnes; etsi sermonis latini elegan-
tiam, curam et artem scribendi exquisitiorem de-
sideraret Ordo philosophicus, cum in conditioni-

bus certaminis id vel maxime numeratum esse vellet, ut non modo pure, caste ac diligenter, verum etiam ut terse, nitide et concinne perscripta essent ea, quae sibi offerrentur; facere tamen excusationem poterat tum angustia temporis, quod vix congerendis copiis, ornandis haud facile, sufficiebat; tum ipsius argumenti indoles, cum materia ex multiplici variorum scriptorum, qui suas peregrinationes horrido plerumque et barbaro sermone perscripsere, multa lectione congerenda esset. Nunc iudicium maxime ad diligentiam et sedulitatem in rebus congerendis, perspicuitatem in eloquendis, subtilitatem in disponendis, tandem ad sagacitatem in videndo eo, quod inde sequatur, institutum et compositum esse debuit. Ad hanc autem tanquam normam propositam cum exacta essent scripta: facile apparuit, tertium illud in medio cursu substituisse; telam tamen non esse pertexam, tanto magis dolendum erat, quoniam sunt nonnulla in eo scripto acute obseruata nec a ceteris notata. Redibat igitur iudicium ad reliquas duas scriptiones, inter quas illud diu suspensum dubiumque haesit. Praestare vno et altero nomine videri poterat illa, quae inscripta est: *Nisi utile est quod facimus*. Est enim rerum obseruatarum magna copia proposita, multis in partibus cum iudicii maturitate aliqua et variarum rerum intelligentia. Digna igitur erat commentatio haec, quae praemio ornaretur. Ecce vero sua ipse vineta cecidit auctor professione sua, ab animi quidem honestate et candore profecta, et ingenua liberalique indole digna, iudicium tamen votis aduersa et infesta, cum ipse monuerit, se
duorum

duorum amicorum opibus copiisque instructum hunc suum libellum conscripisse. Atqui hoc certaminis legibus aduersari visum, quibus *diligenter cauere iussi sumus, ne commentatio alieno Marte elaborata nobis obtrudi a quopiam possit*: *) quid? quod exemplo hoc inuitati in posterum operam suam alii plures, amicorum nomine ac titulo, conferre possent in vnum: quo ipso multa alia in legum fraudem excogitari posse perspicuum fit. Atenim suas vnum quemque vires experiri, suae doctrinae sui-que iudicii documentum dare iubet cum certaminis lex tum ipsa rei ratio et natura. Habuerat quoque confociata illa plurium opera incommoda plura: non eodem orationis colore et habitu libellus est elaboratus; sunt alia tenuiter et ieiune, alia fatis grauiter enuntiata; irreplit quoque ex ista copiarum adhibitarum diuersitate error calculi in diebus ad Calendarium vetus et nouum computandis, vt modo XI dies additi modo subducti sint alieno loco et repugnante ipsa re. Concessum igitur est in eam sententiam, vt alteri commentationi locus princeps assignaretur, cum illa industriam, studii pertinaciam, ingenium variis litteris artibusque politum et locupletatum, iudicibus approbasset. Ordinem vtique rerum et dispositionem prudenter instituit auctor secundum plantarum genera, earumque per singulos menses prouentum, regionibus tamen ac terris diligenter notatis; thermometri quoque varietates adiecit, et, cum nullo adiutore vsus sit, maiores haftenus vnus rerum obseruatarum

Q 5

*) *V. Programma anni superioris Kal. Nov. p. 227.*

rum copias attulisse videri debuit. Itaque Ordinis philosophici iudicio praemium adiudicatum est ei commentationi, quae inscripta est:

Laudis studio optimus quisque trahitur.

proximo ab eo loco habita altera: *Nisi utile est quod facimus, stulta est gloria.* Mox schedula prioris a Decano resignata auditum est nomen

JOANN. GOTTLIEB BVHLE *Brunsvicensis*,

Seminarii philologici sodalis. Alterius autem fecundo loco memoratae auctor b. nostri Collegae Walchii filius, GE. FR. WALCHIVS, qui, se in patrium ac gentile nomen successurum aliquando esse, his tanquam auspiciis ostendit.

Personuerant aures vestras, Commilitones, victorum nomina statim in illa panegyri: eorum vero nomina, quorum commentationes proxime ad principem accessisse iudicatae sunt, nunc primum in hominum notitiam publice adducuntur, cum libertas proposita esset auctoribus, vtrum ipsi, sibi id non iniucundum fore, Decano sui Ordinis declarare vellent. Euulgabuntur quoque Regia liberalitate prelo expressae Commentationes victrices et in Britanniam missae Regi indulgentissimo exhibebuntur. Victores autem praemia sua repetent a Decano quisque suo, quam primum publice indictum erit, ex Britannia allatum esse chalybem, cui inscripta sunt signa in nouo numismate excudenda. Ceterum non dubitamus, cum victores tum eos, qui secundum illos principes iudicati sunt, moderate fortunam esse laturus, neque aliud honore

honore ac praemio se affecutos esse illi putabunt, quam ut de successu suorum studiorum laetique profectuum, etiam per futurum tempus, euentu bene augurari possint; nec tamen alia via ac ratione, quam continuata et tantum non ingeminata cum lectionis et meditationis, tum scriptionis opera, cura et assiduitate; eo contra turpius ac foedius fore dedecus, si partam laudem non tueri nec his auspiciis erecti ad summa quaeque contendere constanter ac pertinaciter studuerint et allaborauerint. Regi autem Indulgentissimo gratias agent nobiscum deuenerabundi, cuius consilio et munificencia institutum hoc certamen est, quo ipsi sui ingenii vires explorare, suorumque profectuum modulum exploratum ac probatum dare, sibi confidere et optima quaeque de se sperare, didicerunt. Ut vero etiam illi, qui metam optatam cursu non attigerunt, diligentiae suae ac studii fructus ferant vberiores: etsi iam ipsa ingenii acuendi et industriae excitandae opportunitas scribendique usus pro magno et expetendo fructu haberi debet: ut tamen maiores quoque fructus et vtilitates inde auferant, liberum ipsis erit, adire iudices eosque consulere, quid potissimum de viribus ingenii sui sperandum sibi sit, quonam in genere litterarum, quam in parte, maiores sibi faciendi sint profectus, quid fugiendum, quid appetendum, quid elimandum sit aut emendandum. Ordinis vtique theologici Decanus venerabilis id etiam in votorum ac desideriorum suorum parte haberi professus est, ut edocere possit eos, qui viribus suis haud parem operam aggressi sunt.

Restat

Restat nunc vt tanquam praeconio aliquo pronuntientur publice quaestiones in futurum annum, qui est aerae nostrae octogefimus sextus, propositae:

A THEOLOGORVM quidem ORDINE:

Num, et quatenus, vere affirmari queat: constante numinis providentia id effici, vt genus humanum, uniuersim spectatum, continua progressionem ad meliorem conditionem sensim assurgat.

Primum quidem res ipsa ex omni historia, observationibus idem recentioribus, accurate sic euinci debet, vt per quamdam quasi inductionem patefiat, culturam litterarum artiumque, religionis porro atque virtutis, adeoque felicitatem, cum publicam tum priuatam, extensue et intensue, maiora sensim incrementa cepisse.

Deinde et subsidia opportuna, seu media per quae, et modus, quo accommodatissime haec deus effecerit, declaranda sunt; ita vt inprimis inquiretur, quae et quanta sint religionis vere christianae de hac felicitate communi merita.

Denique luculenter doceatur, omnino pertinere hanc quaestionem recte expositam ad iustam de providentia diuina notionem animis informandam.

AB ORDINE IVRE CONSVLTORVM:

Quodnam sit fundamentum successionis Germanicae, tam allodialis quam feudalis? in quonam consistat potissimum ratio differentiae inter principia istius successionis Germanicae et Romanae, speciatim Iustinianae?

A MEDICORVM ORDINE:

In irritabilitate animali, a qua nisi omnis, saltem maxima sane, pars principii in corpore nostro actuosi pendet,

pendet, varia supersunt, quae pleniorum poscunt eruditorum expositionem. Desideramus itaque solidam, observationibus et experimentis superstructam, responsionem ad varias quaestiones irritabilitatem animalem spectantes:

1. in quam elementorum corporis animalis parte haeret vis irritabilis?

2. qui sunt veri certique fines inter Tonum Stahlii et Irritabilitatem Halleri?

3. quibus adminiculis, siue a climate, aëre et vitae genere pendentibus, siue a cibo potuque, siue a medicamento, desumptis, effici potest, ut, si torpida languet vel plane deficit, excitetur et augeatur? vel si nimis efficax sit, temperetur et coercatur?

4. quale inuicem obseruatur commercium irritabilitatem inter et neruorum systema, in doctrina affectuum animi, temperamentorum, et in genere principii actiuosi corporis animalis, ullo cum fructu adhibendum?

AB ORDINE PHILOSOPHORVM:

Cum veteres, sideribus ad horizontem conspicuis aut euanescentibus, (ortus et occasus poeticos vocamus) anni tempora distinxerint: eorum, qui ob praemium Regium Ordinis philosophici iudicio permissum certare volent, erit:

colligere praecipua, quae eam ad rem pertinent, scriptorum classicorum loca; quid doceant, explicare; quando et ubi vera fuerint haec praecepta, ex aequinoctiorum praecessione et horizontum diversitate ostendere; addere calculorum, quibus id ostenditur, rationem;

tionem; et calculos ipsos, nonnullis saltem, maioris momenti exemplis illustrare.

Indictum est certamen in d. IV. Iunii anni proximi; praemia sunt quaterna, singula XXV. aureorum ducatorum, ab Ordine quaeque suo adiudicanda; redduntur autem scriptiones, quae admitti ad concertationem volunt, *ante Kalendas Martias* eius anni. Ceterum leges certaminis sunt manentque eadem, quae superiore anno fuere edictae. Licebit in certamen prodire omnibus in litterarum studio prouectioribus, seu indigenae illi sint seu exteri; nec fraudi erit, si qui ante illum diem, quo praemia victoribus assignabuntur, studiorum curriculo absoluto Gottinga discefferint; modo ipsi ante discessum scripta sua reddiderint, et in scheda obfignata seu locum, in quem se contulerunt, adscripserint, seu amicum negotii sui gestorem, e quo illud comperiri possit, reliquerint. Oratione vtentur Latina, eaque vt sit pura, tersa, perspicua, curabunt; ne auctores commentationum, quae Prorectori, Decano, aliiue Professori reddentur, vilo indicio se prodant, diligenter caebitur.

Prosperet ac fortunet numen O. M. destinata haec et in reipublicae vtilitatem salubriter consulta; obtingatque hoc votis nostris, vt Regis optimi consiliis respondeat conatum vestrorum, Commilitones, euentus; ita tandem nostrae operae curaeque praemium ipsi nos tulisse putabimus amplissimum. PP. in Georgia Augusta d. VII. Iunii c1o1oLXXXV.

XV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 IOAN. STEPHANVS PÛTTER D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM

I N
 MAGISTRATV ACADEMICO
 HENR. AVG. WRISBERG D.
 CIVIBVS SVIS

COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS.

IN A D. II IVLII MDCCCLXXXV.

*Historiae naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis et
 monstris.*

Commentatio posterior. *)

Qui in semestre indictus erat magistratus academicus, ex prorogatione in annum protractus, exit nunc, Ciues, feliciter et votorum nos damnat sub eius auspiciis susceptorum: euocatque nos ad noua suscipienda vota pro eo, qui nunc
 in

*) Commentatio prior sup. p. 195. legitur

in eundem honorem et fortunam succedit, viro experientissimo,

HENRICO AVGVSTO WRISBERG D.

cuius facilitatem et humanitatem cum fatis perspectam habeatis, vos eum, Ciues, omni obsequio officioque prosequuturos, eo que tranquillitatem ac prosperitatem rebus nostris haud vnquam defuturam esse, ominibus auguramur certis certioribus. Fautis his ominibus cum humanitate et modestia vestra, Ciues, tum fortuna nostra praesenti firmatis, laeti et erecti progredimur nunc ad illud, quod fere et ipsum inter auspicia et omina ineuntis magistratus referri potest, vt publica sollennia a disputatione aliqua argumenti proficiantur litterarii.

Pertexamus itaque, quam nuper exorsi eramus, telam, vt inquiramus vestigia eorum, *quae in prodigiis Romanorum narratis ad historiam naturalem momentum aliquod habere videri possunt*. Prodigia, portenta et omina a veteribus tradita, alia a falsa persuasione, qua mentes terrore aut fraude seu sua seu aliorum occaecatae erant, alia a causis physicis aut ignoratis aut neglectis aut male perspectis profecta esse, superiore aliqua commentatione *a)* exposuimus; cumque alterius huius prodigiorum generis classes constituissimus has, vt alia ad *aeris caelique apparentia*, alia ad *terrae marisque naturas*, alia ad *animantium cum brutorum tum hominum ingenia, cultus habitusque*, spectare diceremus: memoratum est fatis, pro consilii nostri ratione, de iis, *quae in*
aeris

a) In Anniuers. Sacr. XVII. Sept. LXXXIV.

aeris et atmosphaerae affectionibus, mutationibus, imprimis repentinis, et vicissitudinibus haud statis, causas abditas, saltem a priscais hominibus parum perspectas, habent. Nonnulla huius generis iam a Frereto exposita b) tunc non memineras: alia infra occurrent, vbi de terrae tremoribus agetur. Adiciemus hic nonnulla, quae cum iis coniuncta sunt, imprimis flammam repente modo in antennis nauium, modo in stipulis ac signis castrorum in terra fixis, modo in puerorum et virorum capite visas; aliquando etiam scipio circumueienti vigilias equiti in manu arsit (Liv. XXII, I.) et caput Vulcani (XXXIV, 45) et Anagninae seruo tunica, nullo post extinctum ignem flammae vestigio; (Iul. Obs. c. 8) in Lucanis grex veruecum; (c. 112.) quae omnia non minus ominis notam habuere. Electricae materiae vim et naturam his subesse in promptu est suspicari. Ad humidum porro et siccum aeris seu repentinae vicem seu intemperiem satis constat referendos esse sudores signorum et statuarum in templis c). Quod si sanguine dii adeo sudasse narratur,

b) *Memoires de Litterature* T. IV. (ed. in 4.) pag. 411. *Reflexions sur les Prodiges rapportés dans les Anciens par Mr. Freret* vbi v. pag. 423. sqq. Essent etiam in his prodigiis in caelo aliqua, hominis historiae naturae studiosi cura haud indigna, interdum circa vulgata, v. c. cometas, duo soles saepe visos; mirationem enim in his facit interdum diei pars, caeli plaga, ac similia.

c) Bene ap. Cic. de Div. II. 27. — *et humor allapsus extrinsecus, ut in tectoriis videmus aëstro, sudorem imitari potuit.* Imprimis aëstri ea vis, ut mixto modo humescant parietes et saxa, imprimis marmora, adeoque et signa ac columnae.

tur, cogitandum est de signis minio obductis prisco ac communi more.

Verum accedamus nunc ad alteram classem, quae *terrae marisque phaenomena* complectitur; habitum enim est in prodigiis, quidquid praeter morem in mari terrae eueniret; quam opinionem, imprimis rudium et indoctorum, hominum animis infedisse, non aegre ferremus, nisi coniunctus fuisset ille animorum error, ut ad iram numinis portendendam grauiumque calamitatum metum iniiciendum illa traherent, indeque ad tetras placandi numinis religiones ac ritus prolaberentur. Itaque nullum facile tempus a terroribus vacare debuit, imprimis in iis terris, in quibus propter specus subterraneos et ignium occultorum alimenta continui essent motus et soli facies subinde mutata. In Italia cum prodigia huius generis per singulos fere annos memorata sint, fatis hoc ipsum docet, multo frequentius, quam nostra aetate, illam subterraneis soli incendiis et tremoribus fuisse vexatam: idque iis quoque in locis, ubi nunc raro illae calamitates euenire solent, imprimis in Etruria, Umbria, Latio et locis vicinis *d*). Eius rei memoriam, ceteroquin obscuratam aut nullam, seruant prodigia, quae non nisi ad motus terrae et agri aut montium exardescentium labores spectare possunt; quo consilio si quis accurate singula notauerit et comparaverit,

d) Cic. de Div. I, 42. *Etrusci — quodque propter aeris crassitudinem de caelo apud eos multa fiebant, et quod ob eandem causam multa inusitata partim e caelo alia ex terra oriebantur, — ostentorum exercitissimi interpretes extiterunt.*

verit, licebit inde ad historiam naturalem veteris Italiae nonnulla minus nota elicere.

Relati autem sunt inter pródigia primo ipsi *terrarum motus*. Et Romae quidem terra motu concussa saepe memoratur e); in Sabinis terra quassata, inprimis Reate; (v. c. V. C. 676. v. *Iul. Obs.* c. 121.) in Picentibus; vt in concursu Romanae cum iis aciei, Sempronio Cos. aduersus eos ducente. V. C. 485. (*Frontin. Stratag.* I, 12.) Creberrimus motus (ap. Plin. II, f. 86.) Punico bello, *intra eundem annum* (V. C. 537.) *septies atque quinquagies nuntiatus Romam*. Quo quidem anno ad *Thrasymenum lacum dimicantes maximum motum neque Poeni sensere nec Romani*. Magni illi terrae motus in Liguribus, Gallia, compluribusque insulis, totaque in Italia, facti erant: vt e Coelio apud Ciceronem (de Div. I, 35.) legitur, vt multa oppida corruerint, multis locis labes factae sint, terraeque defederint fluminaque in contrarias partes fluxerint atque in amnes mare influxerit. Montium, ignibus abditiis tumentium, effectus per Etruriam narrantur passim, non modo tremores, sed et solum in specus dehiscens et lapi-

R 2

dei

e) Plin. II, 84. f. 86. *Nunquam vrbs Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id praenuntium esset.* cf. Cic. de Div. I, 18 f. 3. Liv. III, 10 ad V. C. 293. *eo anno caelum ardere visum: terra ingenti concussa motu est.* Habemus adeo (cf. Dionys. X, 2.) similem caeli faciem, quam nuper ipsi vidimus; nisi coruscasse caelum ex Aetnae aut alterius montis ignibus putabimus. Liv. IV, 21 ad a. 310. *crebris motibus terrae ruere in agris nuntiabantur testá.* Etiam sub belli Sullani initia magnus terrae tremor Romae: Appian. B. C. I, 83. et paulo ante Graccho leges agrarias moliente V. C. 626. *Iul. Obs.* 89.

dei imbres et similia: ipsa tamen montium incendia non meminimus memorari. Euenisse eius generis prodigia complura colligere licet ex eo, quod Etrusci interpretationem eorum in artem redegerant. Haecenus iactura librorum auguralium Etruscae gentis in historiae naturalis incommodum facta est f). Deprehensa tamen nostra aetate sunt vestigia craterum, pumicum aliarumque rerum, quae talia testantur, circa castellum *Radicosani* montem *Fiasconi*, *S. Fiora* aliisque locis g). Nec facile motus terrae narrantur, quin simul aut ingentes procellae et tempestates, aut meteora et phaenomena caelestia, aut ignes e solo vel monte erumpentes memorentur. Mirari licet quoque motam per longinqua interualla terram, uti V. C. 720. a. C. n. 32. quo in Iudaea terrae motus ingens, Aetna ignibus finitima vastans et Pisaurum ad mare Adriaticum terrae motu haustum legentibus occurrunt.

Terrae motus, ut modo diximus, haud raro cum ignibus e terra erumpentibus coniuncti sunt, aut etiam ab iis proficiscuntur. Habiti autem et hi ipsi ignes e terra erumpentes inter prodigia. Iam per eas aetates, quibus Romana ciuitas exordia et incrementa habuit, inprimis crebris terrae motibus et ignibus caecis afflictum fuisse videtur solum Albanum h) ac Sabinum, quod nunc nullos facile motus

f) Cic. de Div. I. 33. quorum alia sunt posita in monumentis et disciplina, quod Etruscorum declarant aruspici et fulgurales et tonitruales libri; nostri etiam augurales. cf. c. ar.

g) Targioni Tozzetti *Viaggi della Toscana* Tom. IX. p. 421 seqq. T. X. p. 59. et passim hoc et sequ. Vol.

h) Conf. Freret l. c. pag. 414.

motus fentit. Eo enim ducunt multa prodigia. Prima rei mentio, etfi fabulose, facta sub Alladio, feu Aremulo, impio Albae Longae rege (v. *Dionys. Halic. I, 71. Aurel. Vict. de orig. G. Rom. 18.*) Lacus Albanus tum prodigiosa eluuiæ facta ipsum regem cum magna aedium parte obrutum merferat; narratum est, apud Dionysium, in quadam lacus parte aquis deficientibus cerni potuisse ruinas et domus vestigia. Iam sub Tullo Hostilio *nuntiatum regi patribusque est, in monte Albano lapidibus pluuisse; quod cum medi vix posset, missis ad id visendum prodigium, in conspectu haud aliter quam cum grandinem venti glomeratam in terras agunt, crebri cecidere lapides.* Haud dubie, si propius accedere ausi essent qui missi erant, lapides vi flammæ e monte actos vidissent. Neque alio pertinet, quod in Veiorum oppugnatione V. C. 356. nuntiatum fuit, *lacum in Albano nemore, sine ullis caelestibus aquis caussaue quæ alia, quæ rem miraculo eximeret, in altitudinem insolitam creuisse* (*Liv. V, 15. et ap. al.*) V. C. 542. *Tempestates foedæ fuere. In Albano monte biduum continenter lapidibus pluit — Reate saxum ingens visum volitare: sol rubere solito magis sanguineoque similis.* (*Liv, XXV, 7.*) V. C. 641. *Mons Albanus nocte ardere visus* (*Iul. Obf. 98.*) Itaque ipse lacus Albanus nunc pro vetusto cratere Vulcanii montis habetur.

Inter hæc tamen fatendum est, pro magna multitudine vestigiorum ignis subterranei erumpentis, quæ per omnes Italiae oras occurrunt, nimis pauca scriptorum loca et memoriæ raram ac te-

nuem similium euentorum extare *hh*). Aut itaque credendum est, incendia illa omnem rerum memoriam multum anteveritisse; aut hominum incuriam silentio ea praetermisisse. Nimirum plerumque in annalibus Romanis sola effecta montium ignibus intestinis ardentium et soli motu quassati memorantur, nulla causae notatione adiecta; adeo nulla sollicitudo et cura inquirendi in causas rerum hominum animos tum tenuit. Ita passim terrae mugitus ac fremitus narrantur; terrae hiatus et subfidens in specus solum, quod in ipsa Roma aliquoties factum; ut, cum M. Curtius in voraginem se equo immisit; (*Liv. VII, 6.*) interdum erumpente ex sinu terrae igni et flamma lucida, ut Sulla tempore. (*Plutarch. Sulla p. 454. E.*) Agri Privernatensis labem factam v. c. 635. narrat Iulius Obsequens c. 96. at ex Cicerone (*de Div. I, 43.*) discitur Apuliam eodem tempore maximis motibus fuisse quassatam. Memorantur porro montes inter se concurrentes, ut in agro Mutinensi V. C. 663. *i*) flammam repente solo erumpentes; terra sine ignis alimento ardens; inprimis vero imbres lapidei, toties per Italiam, etiam in Auentino memorati; tum quod lapides passim de caelo ceciderunt *k*); idem prodi-

hh) Itaque in libro perdocto Thomae Ittigii de montium incendiis (Lips. 1671) perpaucam huius generis allatam esse videas p. 90 sq. p. 137 sq.

i) Plio. II, 83. c. 85. namque montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo adsultantes recedentesque. inter eos flamma fumoque in caelum exeunte interdum; eo concursu villae omnes Elisae.

k) Liv. XXV, 7. Reate saxum ingens volitare visum: atque eodem tempore in Albano monte lapidibus pluit-

prodigium inter Graecos vulgatum, saxo ingenti in Aegos potamon delapso; aucto temere rei miraculo, cum illud prodigium ab Anaxagorà praedictum tradidere *l*). Spectant quoque ad montium incendia obscuratus toties aer, subductus sol, aut pallens aut rubens; quod Vesuuio et Aetna exaestuante saepius factum, etsi Romanorum annales id tantum, quod Romae visum erat, memoriae feruarunt, non ea quae remotis a Roma terris euenierant. Ex iisdem, quae erumpente e terra spiritu et igni gigni solent, magnam partem eorum explicandam esse, arbitramur, quae de turbinibus et procellis insolitis narrata sunt, quibus memorati supra imbres lapidei, cineritii, plures alii miri generis *m*) debentur.

Nec aliam causam habuisse videntur fragores ac strepitus ingentes interdum in locis sacris auditi, aucta et versa ex superstitione in miraculum re; apertae repente templorum fores, signa deorum mota vel conuersa, sortes extenuatae seu euolutae, hastae motae; pinnae murorum deiectae; sepulcrorum repagula euulsa, et, quod cum ea religione facile coniunctum esse debuit, Manes luci redditi.

Etiam in *arboribus ac plantis* si qua insolita apparerent, ad prodigia referri solita: ita, si arbores repente enatae, aut alieno in loco: vt laurea in

R 4

puppi,

l) Plin. II, 58 f. 59. Marm. Arundel. Diog. Laert. et alii. cf. *Freret* l. c. p. 421.

m) cf. Plin. II. 56 f. 67. Ad laneos imbres spectat, quod apud Iul. Obs. c. 110. habetur: *Praeneste lana volitavit*. Eodem referencia ostenta C. Graccho leges agrarias moliente V. C. 626. ap. Iul. Obs. 89.

puppi, palma in templo; vbi simul omen ad prodigium accessit; aut si arefactae reuiruerant *n*). Obscurum est, quod Priuerni lana pulla terra enata fertur (*Liv. XLII, 2*) et quod in Veienti agro lana ex arboribus nata *o*). Notius, quod fruges in arboribus natae narrantur (*V. C. 627. Iul. Obsf. c. 85. vbi in not. v. al.*) Ad terrae nostrae vicissitudines, saltem quae superficiem attingunt, spectant narrata de piscibus sub aratro inuentis *p*); quae ad pisces fossiles; iam veteribus obseruatos, pertinere in promptu est *q*). At mulierculae fraudem agnoscas in hoc, quod Arretii mulieri e naso spicae farris natae; eadem farris grana vomuit. (*Iul. Obsf. 109.*)

Indignatio subit, quoties superstitionem modo, modo fraudem humanam, in rebus tenuibus et facile

n) Alia dabit Plinius XVII. 38. 25 in quibus vnum est, quod risum faciat: cum in Capitolio, palma prostrata, ficus eodem loco enata esset, ab eo tempore pudicitiam subuersam Piso, grauis auctor, prodidit: Scilicet factus lusus in *ficus* notatione. Ibidem oliuetum viam publicam transgressum, aruisque inde in eius locum transgressis, solum concussum et labefactum arguit; cf. *Lib. II, f. 85.* cui similia nuper ex Calabria nuntiata sunt.

o) [*Suspiciabatur Blumenbach* amiciss. vir, frandi esse potuisse certa lichenum genera, imprimis ex filamentosis, vti lichenem inbatum, barbatum et sic alios]. Obscurius illud *Liv. XXXII, 1.* quod Ostiae in *Herculis aede* capillus enatus dicitur; in ligno saltem, vt de *Lysandri* statua narratum herbarum foliis horrente apud *Cic. de Div. I, 34.*

p) *Liv. XLII, 1. in Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis pisces emeruisse.*

q) *Loca v. ad Liv. l. c. Alia ad Aristot. de audit. mirab. c. 75. a Beckmanno lotata.*

lacus fanguine manauere; t) vnde aquae à procel-
lis in altum raptae aliis in locis imbres cruentos
vel lacteos facere potuere; eodem modo quo fae-
pius multifariam terra pluit. Nec ea, quae de
Comitio fanguine fluente, et de meffibus cruenta-
tis reperiuntur, (v. c. *Liv.* XXVIII, 11. XXII, 1.)
ab his aliena; adhaefere forte fpicis fordes vel
guttae ex iftis imbribus, aut natum vitium ex fi-
mili cauffa, e qua Peirefcus (*in Vita* p. 111.) in-
terdum pluuiæ cruentæ opinionem natam diuina-
vit, quod ex chryfalide euolantes papiliones rubi-
cunda gutta confperfi fpicis adhaferant, aut forte
ab aliis infectis rubor adfperfus. Solent plerumque
haec et his familia plura coniunctim narrari, u) vt
fatis appareat, a naturalibus cauffis affecta et tur-
bata foli aerisque natura enata illa effe.

Inde quoque illa apparuere, quod *Ariciae*
fmul lapidibus pluit, et multo cruore ex frigidiffimo
fonte calidae aquae manarunt; porro quod fons in-
gens antea non vifus erupit, aut fcaturigo lactis
vel olei, haec quidem, vena forte bituminofa ex
meatu recluso manante. Quam faepe ignes sub-
terranei fub mari arferint, testantur prodigia de
mari

t) Cic. de Div. II, 27. *fed et decoloratio quaedam ex ali-
qua contagione terrena maxime potest fanguini fmilis*
effe. [Speciem rubentis aquae praebere quoque poffunt
infectorum genera, aquae innatantia: quod idem ami-
ciffi *Blumenbach* de pulice monoculo monuit; exem-
plis apud Swæmerdam. proffantibus p. 79.]

u) V. c. *Liv.* XXIV, 10. XXVII, 4. et in plerisque ap.
Iul. Obf. capp. cuius Scriptoris editores vtinam ea fal-
tem loca adfcripiffent, vnde ille aut, qui eum fup-
pleuit. *Lycosthenes*, fua petiere. Add. *Orof.* V, 18.
inprimis ostenta pofft *Caesaris* necem a. 708.

mari ardenti nuntiata; (vt *Liv. XXIII, 31.*) interdum cum mentione Aetnae exundantis, vt *V. C. 628. x*) recessus maris reciproco fluxu, et reliquae in sicco belluae (v. c. *Iul. Obj. c. 120 f. cf. Plin. II, f. 89. f. 110. 111.*)

Prodigia adhuc commemorata pleraque ad medias Italiae partes, agrum Romanum, cum Etruria, Umbria et Latio, spectant; vt adeo antiquis temporibus multo maiores ac crebriores, quam nunc, cum terrae tum aeris et noxae et ex intemperie calamitates euenisse videantur. Videbimus nunc, ex iis prodigiis, quae *ab animantibus* petita erant, num quid ad historiae naturalis studium lucrari queamus.

Quod si prodigia huius generis ad certas rationes redigimus, in prodigiorum numerum venisse apparet bestias, *si raro visae essent*, aut *si insolito aut alieno in loco*, aut *si species insolita*, aut *si quid ab iis factum, quod ab earum natura alienum esset*: omnia haec tanto grauiora, si eae natura sua ominosae essent; vt anguis, bubo. Ad *raro visa* spectant angues iubati, (*Liv. XLI, 26. XLIII, 15. (13.)*) et quadrupedes, cuius generis lacertas, et serpentes adeo, memorari videas; cum alioqui ingens serpentum frequentia varietasque per Italiam esse debuerit, quandoquidem inter omnia vulgo obuia nihil

x) *Iul. Obj. 89. Aetna mons terrae motu ignes super verticem late diffudit, et ad insulam Liparas mare efferbuit.* — Saepius id factum e Strabone nouimus lib VI, p. 424. sed quod *super verticem* columna, quam vocant, ignis emicuit, notatu dignum visum nuper quoque Hamiltono in *Philos. Transact. Vol. LXXII, P. I, pag. 7.*

nihil serpentibus frequentius. Ad alterum genus referre licet lupos, saepius oppida Italiae et urbem Romam, etiam Capitolium ingressos; et quidem, quod mireris, post necem Caesaris adhuc, (Appian. B. C. IV. pr.) quod nunc vix factum audimus; unde colligere licet multo maiorem olim luporum in Italia frequentiam fuisse; anguem ex ara, foribus templi vel columna lignea, elapsum; apum examina signis infidentia aut in foro visa; bouem in tertiam contignationem scandentem, aut in theatrum irruentem; araneas in signis deorum; coruos in aede Iunonis Sospitae nidum facientes; vulturium frequenti foro in tabernam deuolantem (*Liv.* XXVII, 11. add. 23.) *Insolita species complectitur monstra*; quorum tam frequens fit memoratio, ut eorum maior frequentia olim fuisse videri possit, quam nunc facile in ipsa Italia occurrat. Enimuero ipse neglectus huius prodigiorum generis infrequentiae ratio et causa haberi potest: ita ut olim non plures naturae aberrationes fuerint quam nunc, sed eas superstitio ac metus notauit; nunc vero incuria hominum transmittit. Etsi simul cogitandum est, quo magis luxurietur ubertate solum, adeoque pabuli copia et caeli salubritas veneris stimulos subdat, eo maiorem esse pecudum falacitatem; quae eadem subsedit, foli exhausta fertilitate caelique clementia ipso cultus defectu mutata; ut in Calabria et Apulia factum scimus. y) Alia tamen etiamnum

y) Similiter Cic. de Div. I, 42. *Telmiffes, quod agros uberrimos maximeque fertiles incolunt, in quibus multa propter fecunditatem fingi gignique possunt, in ostentis animaduertendis diligentes fuerunt.*

etiamnum doctorum hominum indagacionem et explorandi studium prouocatura essent; vt caprae lanatae; agnus cum vbere lactanti natus; (*Liv.* XXVII, 4.) gallina in gallum, gallus in gallinam versus; bos qui equuleum peperit; taurus agrestis qui vaccam aeneam iniit (*Liv.* XLI, 17.) auis incendiaria (v. *Plin.* X, 13. f. 17.) lana purpurea vel aurea, quarum in Lampridio et Capitolino aliquoties mentio fit. Possunt haec omnia forte ad certa naturae euenta et caussas reuocari, et similia ex nostris aetatibus exempla commemorari. *Aduersus naturam animantium*; quod mures aurum rosere, quod de muribus grauidis etiam nostra aetate cum fide traditum est; *yy*) inprimis vero hoc, quod toties narratum legimus, quod mula pepererat; quam naturae a more suo aberrationem saepius in Italia olim, etsi nec nunc inauditam, accidisse apparet; *z*) modo doctiorum, quam tunc erant, hominum studio ea res explorata fuisset! Quid vero de illo portento dicemus, quod toties bos locuta esse memoratur? Namque canum latratus insoliti caussas habuere obuias. At luem etiam auium genus attigisse, aut tetro aliquo ad alitum quoque sensum affectu corpora peste contacta correpta fuisse, colligas ex eo, quod V. C. 579. graui pestilentia homi-

yy) cf. ad Aristot. *Mirab. Audit.* c. 24.

z) Aliquoties apud Oseque. vt c. 125. *Mula pariens discordiam ciuium, bonorum interitum, mutationem legum, turpes matronarum partus significauit*: a. V. C. 704. sub belli ciuilibus iuitia. Appian. de B. C. l. 83. Xiphil. ex Dione LXIV, vbi v. not. In recentioribus historiae nat. scriptoribus passim exempla partus a mula editi memorantur.

hominum boumque cadauera, non sufficiente Libitina, cum iacerent, vulturius nusquam visus est. (Liv. XLI, 21. *Jul. Obs.* 65.)

Cum hoc prodigiorum genere, quod in animalium naturis spectatur, coniuncta sunt *diuinandi* illa *genera*, quibus Romani inprimis vsi sunt, inter prodigia non numerata; quandoquidem horum naturam et notionem omnino constituebat hoc, si quid noui et insoliti inesset. Ita omnis diuinatio, quae ex *victimis*, inprimis *extorum inspectione*, petebatur, fausta et infauusta nuntiabat; illa, si nihil a natura et bona pecudis valetudine et habitu alienum; haec si partes morbosae, truncatae, aut alio modo vitiosae, occurrerent: in quibus tractandis vtinam extispices seu anatomiae seu physiologiae notiones iustas habuissent et obseruata a se notassent! quot enim quantaque varietates ac diuersitates occurrere debuere circa iecinora, cordis tabes seu tumores, et similia! Etruscorum itaque in summa superstitione scientia anatomica partium internarum haud potuit esse nulla. a) Fieri autem non potest, quin ex pabuli genere, vbertate vel tenuitate, caeli salubritate vel pestilentia, multa in animali corpore varientur et corrumpantur. Multa in his ad *omina* spectabant: quae omnino
ea

a) Cic. de Div. I, 42. *Etrusci autem, quod religione imbuti studiosius et crebrius hostias immolabant, extorum cognitioni se maxime dederunt, quodque propter aeris crassitudinem de caelo apud eos multa fiebant, et quod ob eandem causam multa inusitata partim e caelo, alia ex terra oriebantur, quaedam etiam ex hominum pecudum conceptu et saturo, ostentorum exercitatissimi interpretes extiterunt.*

ea visa complectebantur, quae cum natura rerum, hominum, et animantium, per se satis conuenirent, sed haec animus aduerterent, quod certis locis temporibusque euenerant, ut sub egressum ex domo, naue conscensa, armis motis acieeducta, omnino sub exordia coepta alicuius aut inter rei arduae initia; ita ut animus ad ea aduerteretur; multo magis si captabatur omen: accedebat interdum etiam prodigiosi aliquid, quod et ipsum in omen versum. Inter haec *auguria et auspicia* solita ac communi auium natura continebantur; ut omen caperetur ex volatu, cantu, esu; etsi et in his accedebat interdum aliquid, quod prodigii loco habitum, ut si pulli haud passerent. Totum hoc genus profectum dixeris a barbarorum hominum ingeniis, quibus in vasta solitudine errantibus, dum in magno discrimine versantur aut in aliquam rem cogitatione defixi sunt, ad aures repente accidit auiculae cantus seu evolantis strepitus; quo arrectis animis illi de successu aut desperant aut bona spe ac fiducia firmantur. *Aruspicina* maxime circa prodigia et exta inspicienda versabatur; nata haud dubie inter victimarum mactationes. Nolumus in hunc censum reuocare, quae de Manibus aut Umbris euocatis passim occurrunt; credit haec ludibria impia superstitione, cum saepe nocturna visa fraudem faciant somniantibus, ut mortuos sibi adstare putent: quidni, inquebant, hoc ipsum arte fieri posse credamus!

Obiecit et *humana natura* prodigia: inprimis per monstrosos partus, quos fere necari iussit et olim,

olim, et nunc, barbarorum superstitio ex naturae ignoratione nata; tum per androgynos eodem more in mare mitti solitos: in quibus fuere forte, quae diligentiorum viri docti considerationem requirerent. Sed de his factis multa a multis disputata sunt; mirum est, quod apud Iul. Obs. (c. 13.) inter prodigia pueri tergemini nati memorantur, tanquam res prodigiose insolita; cum tamen vel Horatorum et Curiatorum memoria in historiis celebrata profaret; sed locus forte corruptus habendus. Inter haec tamen prodigiorum omnium maximum et incredibile profus habendum putamus *ipsum hominem*, qui ad insolita naturae attendere maluit, *b)* quam ad praeclarum et mirabilem naturae ordinem, quique ex istis maluit iras deorum arguere, quam ex hoc numinis propitiam voluntatem et in omne genus humanum indulgentiam intelligere; metus potius et terrores circumspicere, quam malorum solatia anquirere. Terroribus itaque, re noua et insolita obiecta, percussi animi trahebant in prodigium etiam ea, quae nihil quod terreret habebant, aut quae factis frequenter euenirent, vt fulmina, procellas ac tempestates foedas, tum ea omnia in maius augebant; *c)* quid? quod ea quoque, quae per

b) Fere quod Cic. de Div. II. 22. *Causarum ignoratio in re noua mirationem facit, eadem ignoratio si in rebus usitatis est, non miramur; nam qui mulam peperisse miratur, is, quomodo equa pariat, aut omnino quae natura partum animantis faciat, ignorat.*

c) Cic. de Div. II. 27. *Atque haec in bello plura et maiora videntur timentibus: eadem non tam animaduertuntur in pace; accedit illud etiam, quod in metu et periculo cum creduntur facilius tum finguntur impunius.*

per se iam inter mala et calamitates erant: vt fluminum eluuias, grandines et turbines aliaque his familia. *d*) Adeo prona est humana mens ad mala vera falso creditis cumulanda, et malignius in se infestiusque faeuunt homines, quam natura aut fortuna statuerat. Nec tamen in his quicquam est a natura humana alienum: in incertis his futurarum nostrarum, ad futurarum rerum notionem omnes sumus natura procliuas; inhiarunt itaque et prominuerunt populi omnes et per omnia saecula in eas res, quae desiderium et votum hoc explere videbantur; nec quicquam est, quod sapientissimos quosque homines adeo in fraudem illaqueauerit quam diuinitio ac futura praefagiendi facultas seu diuinitus animo immissa seu arte parata: vti nec vlla philosophiae percrebrescentis vi effectum iri putamus, vt ab hac insaniam plerique homines vlllo tempore liberari se patiantur. Itaque, naturae cognitione subtiliore quantum gens humana ad tranquillitatem ac felicitatem profecerit, ita demum intelligimus, si superstitiosos metus timoresque meminimus, quibus illa ante physicam fati expolitam tenebatur: iacent cum iis explosi et damnati inanes illi expiandi, lustrandi et procurandi ritus, quibus humanae mentes erant obstrictae. Ceterum, quod etiam in pessimis exemplis fieri solet, interdum aliqua vtilitas inde ad populos manauit, quemad-

d) E quo genere Carmen II. lib. I. Horat. plura complectitur. Eluuias Tiberis et aedium ruinae inter prodigia ibi produntur, quibus ira deorum et bellum civile recrudescentes portenditur.

quemadmodum iniuria proterue illata, aut facinus immane, quod impune auctori fuerat, posteaquam territum ostentis vulgus causas irae numinis anquifuerat, publice vindicatum fuit; sic cum ostento pluuiae fanguineae et subsequuta peste sub Romulo recordatio subierat Romanos, Tatii et legatorum caede violato iure gentium, iram numinis expiandam esse; quare dediti caedis auctores et supplicio affecti. Verum in hoc, vt in multis magnisque generis humani rebus, parua aliqua vtilitas magno constitit; habuit etiam barbaries superiorum aetatum sua bona, quibus nunc caremus, sed aequo animo. Verum abstineamus ab iis quae male ominata haberi possint, et conuersis ad bona nostra animis castino die faustis omnibus persequamur noui Magistratus auspicia. Quod quidem a vestra comitate, humanitate, affectu, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, Barones Nobilesque seu stirpe seu ingeniis ac virtutibus, nos facile esse consequuturos auguramur. PP. Kal. Iulii c̄l̄ōcc̄lxxxv.

[Adiciam nonnulla a Forstero meo familiariter mihi suppeditata. *Lacteae pluuiae* (p. 212) ortae esse potuere ex polline certarum plantarum per turbinem collecto; etiam ex particulis sulfureis per Vulcania incendia in nubes sublatis, et cum imbre in terras praecipitatis; aut ex certo morbo plantis polline obductis. Si *carne pluit*: potuere carnes esse deiectae a vulturis, qui ex aris eas abstulerant. *Mare ardere* videri potuit per naturam phosphoream; *Gallinae autem in gallum versae* obiici species, ex fenio pennis in cauda incuruatis, forte et crista enata, vt solent pauones feminae, vbi oua parere desierunt, caudam, marium more, oculatam et gemmatam expandere.]

XVI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

HENR. AVGVST. WRISBERG

CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS

SACRA XXXXVIII.

IN A. D. XVII. SEPTEMBR. CI^o ID^o CCLXXXV.

RITE INDICIT.

*De foederum ad Romanorum opes imminuendas in-
torum euentis eorumque caussis.*

Quo magis annorum, quibus res nostra stetit, numerus procedit, semifaecularisque festi sollenne appropinquat, Ciues, eo magis sollennibus nostris anniuersariis augusta aliqua et religiosa celebritas accedere videtur; habetque ea res rationem pietati in parentes nostros similem, quorum caritas tanto maior esse solet, quanto grandiores natu illi sunt. Quem vero sensum nostrum pietatis et hilaritatis esse necesse est, cum, rerum nostrarum statu incolumi ac florente, hic quoque dies anniuersarius XLVIII. iustas laetandi et gratulandi caussas praebet! quas quidem in coetu sollenni ad templum academicum in crastinum diem ex hoc ipso edicto indicendo exponet is, cui dicendi

vices e muneris lege impositae sunt, CHR. G. HEYNE, oratiuncula praemissa, qua *de consiliorum ad formulam concordiae in litterarum disciplinis constituendam vanitate* paucis declamabit.

Cum vero mos et institutum Academiae postulet, ut in ipso hoc panegyris futurae praekonio nostro praemittatur disputatio aliqua de re ad communes litteras spectante: agite, Ciues, exspatiemur paullulum in quaestionem, ad quam deduxit nos euentum huius anni maxime memorabile, foedus scilicet inter grauissimos libertatis Germanicae vindices initum, quo cautum est, ne corporis Germanici dissolutio aliqua temere aut deminutio fiat; exempli quidem foedus praeclari, quippe quo tranquillitas publica firmata est et stabilita, rerum autem nouandarum studium refrigeratum, quo labefactari potuisset status publicus. Cuius sapientissimi consilii admiratione defixus cum diu haesisset animus, coepit ille tandem circumspicere et inquirere in alia similis foederis exempla, quoties coniunctis plurium viribus quaesitum est hoc, ut opibus imperiorum ad nimis magnam molem euectis obfisteretur; ut, qui tandem tam salubris inuenti fructus et alias fuissent et nunc expectandi sint, in conspectu poneretur. Iam quae temporibus nostris propiora sunt exempla, siue in Ferdinandos, siue in Philippos, siue in Ludouicos compositi foederis, tanquam notiora, nec sine offensione exposito, aut in tam angusto libello comprehensu facilia, lubenter omittimus; deflectimusque disputationis tanquam liberiores habenas ad prisca tempora, in quibus

quibus tutius euagari et temporum hominumque notationes ad animi sensum proponere licet; maiore etiam rerum fortunarumque varietate suppetente; dum contra in recentioribus historiis taedium facit par sibi et similis ubique seu fraudum et astutiarum, seu scelerum et iniuriarum, rerum tamen euentu in neutram partem memorabili, ordo ac tenor. Cum autem partim temporis, partim chartae spatio, nec minus operae nostrae consilio, circumscriptum sit omne hoc commentandi genus *a*): subsistemus

S 3 in

a) Possent enim alioqui eiusmodi exempla foederum passim ex historiis excitari, quibus aduersus praeualentis populi vel regis vires coiere plures et suas opes coniungere: quemadmodum foedus aduersus Cyaxarem Medum conflatum; (Xenoph. Cyrop. I, 5, 3.) item aduersus Cyrum, Croeso consiliorum duce et auctore; Xerxis et Carthaginensium ad Graeciam opprimendam, tum Graecorum aduersus Xerxem; tum multa Graecorum inter se ad opes Atheniensium aut Spartanorum infringendas facta foedera; forte etiam Philippi et Alexandri foedus cum Graecis ad Persarum regnum excindendum; successorum Alexandri foedus aduersus Antigonem praepotentis opes, tum in Demetrium. Licet etiam in his progressum a rudioribus consiliis ad sagaciora et subtiliora animaduertere; etsi altera ex parte fatendum est; occurrere nec minus exempla incredibilis seu foecordiae seu stuporis populorum et regnorum in parando mature per foedera praesidio aduersus praepotentis inimici inualescentes vires, quibus singuli impares essent: inprimis aduersus barbarorum impressiones: ut enim Achaeos taceamus, qui contra Doreos et Heraclidas nihil promissum habuere, quis non Asiae vires in commune collatas expectasset aduersus Cimmericos aut aduersus Scythas? Romanorum, Etruscorum, Umbrorum et Latinorum aduersus Gallos? nam barbaris Germanicae stirpis in vnum coeuntibus nulli alii, quos inuadere possent, quam vnius imperii Romani fines patebant. Nullum utique magnum et praepotens
nimis

in rebus Romanis, vt, cum Romanorum opes ad maiorem indies molem auctae tantos terrores per tot saecula inter vicinos remotosque populos sparsissent, quaeramus, an similia aliquando consilia hi populi inierint, vt communi inter se foedere facto illas opes sisterent et minuerent, suas vero firmarent ipsi et augerent. Bene enim meminimus, quoties in lectione Romanarum rerum versaremur, saepe mirationem incidisse, qui factum esset, vt tantus populorum animos occaecaret stupor, vt singulos se Romanis trucidandos subiugandosque tradere mallent, quam vnitis viribus eos opprimere et pestem communem excidere; id quod multo magis inter domestica plebis et patrum dissidia aut in magna accepta clade factum expectares.

Nec vero putandum est hoc aut simile quid Italiae populis aut exteris regibus nunquam in animum venisse; immo vero exempla similibus consiliorum cum saepe alias, tum iis maxime temporibus agitata fuere, de quibus nunc paucis agere decreuimus: rerum successu illa caruere suo, variis de causis, quas hoc loco ante omnia summatim exponere placet. Et primo quidem foedera illa fecere populi non tam ad suas res firmandas roborandasque, ne a Romanis impetu facto labefactari illae

nimis imperium coalescere potuisset: si mature fati civitates ac populi coniunctis viribus vires adhuc exiguas et tennes coercere studuissent. Verum de his vix fatistuto iudicare tibi licet, nisi rebus iam eo adductis, vt nimis fero ad calida prorumpas consilia; in rerum autem initiis haud facile inuenias, cui fidem eorum facias, quae aut temeritas aut ignauus metus animo tuo subiecisse videri poterat.

illae possent; quam ad arma Romanis inferenda, ut ipsi potius fortunae aleam experirentur et in belli casum se committerent; id quod lubricum, plerumque exitiosum fuit. Conuentum porro est in foedus plerumque parum tempestiue, et tempore alieno, hoste iam satis parato validisque viribus instructo; cunctatione quoque consumtum est tempus, ut non nisi sero in certas condiciones consentirent, aut, quae ad bellum necessaria, satis prouisa haberent, aut ad iustum diem copias educerent; quo factum, ut interea Romae compositis patrum et plebis dissidiis in externa odia et iras animi exardescerent. Ita Decemuiris diuina humanaque miscentibus Aequi et Volsci, tum altera parte Sabini, Romanos aggressi, parum prudentibus consiliis usi, rerum gerendarum opportunitatem manibus dimiserunt. Interdum populi, iuncti societate cum Romanis, foedus, quod ipsi abrupterant, in medio discrimine poenitentia ducti repeterunt, aut recipiendi eius spe delusi socios destituerunt, et ipsi otiosi et segnes studia aliorum, quo minus alacritate uterentur, retinuerunt. In primis autem duo maxime successibus obfuisse arbitramur, primo, quod in exsequendis consiliis foederatorum concordia ardorque omnium in commune bonum conspirantium plerumque abfuit et in magna societate abesse solet; quo ipso fieri necesse est, ut foedera a pluribus inita raro successum habeant, ita ut ne a potentiorum quidem multitudine infirmiores opes euertantur; id quod satis docuit cum superiore saeculo XVI. Venetorum fortuna, foedere Cameracensi aduersus eos facto; tum

recens exemplum totius fere Europae in magni regis excidium frustra conspirantis; non enim nisi retardatione consiliorum hostilium opus est, ut refrigescant illa et consenescant; deinde obfuit, quod tum quoque, cum Romanos ipsi ad arma prouocassent, expectare maluere, donec suos illi fines ingressi essent, quam id primo loco agere ac videre, ut in Romanorum fines belli molem ipsi a se amolirentur. Tam male illos rebus suis consuluisse videmus, ut, si Hannibalem exceperis, qui bene intelligebat, Romanos nonnisi in Italia, hoc est in suis finibus, vinci posse, vix alii fuerint, qui id, quod summam rei constituebat, perspectum haberent, infractum iam paene esse robur, cui impetus se exserendi ademptus, alienus autem impetus, quem excipiat, expectandus sit. Atque haec ad antiqua maxime tempora referenda sunt, nondum adultis Romanorum opibus; ex quo enim illae adeo inualuerant, ut ne coniunctae quidem multorum regum vires essent pares: multo minus expectari poterat, ut aduersus robur vnus vasti et ingentis corporis nerui plurium ad commune consilium intenti celeres fatis validosque motus haberent.

Atque haec quidem ita se habere, ipsis rerum argumentis exemplisque declaratum dabimus. Quod igitur primo loco foedus eo consilio initum dici potest, ut opibus Romanorum iam aliquantum auctis occurreretur, Latinorum erat V. C. 253. anno octauo ab expulsis regibus initum, omni Latinorum nomine in bellum in nouam remp. conspiran-

captae, inflammabantque odia in Romanos Aricini. Romae tanto maius discrimen instabat, quod graui foenore oppressa plebs nomen militiae dare recusabat. Creato tamen dictatore et plebi et Latinis metus incussus; actum de induciis; altero vel tertio anno pugna ad lacum Regillum facta Latinorum fregit animos. Quod enim facile praeuideri poterat, accidit, ut res in commune curata a singulis esset socorditer, principes quidem Latinorum, muneribus et pollicitationibus Tarquinii et Mamiliii corrupti, alacres ad bellum irent, ipsa autem plebs esset remissa, agerentur quoque incerta de belli gerendi ratione consilia; contra Romae dictatore iterum dicto ad unius nutum omnia agebantur intente, cum consilio, et ex edicto *d*).

Varia inde, aliud ex alio fatum, finitimorum populorum cum Romanis bella: verum capta a Gallis et incensa vrbe (v. c. 365.) facile expectares finitimos populos in commune consulturos idque operam duros esse, ut urbem, a qua tot mala sibi illata meminerant, ipsis cineribus oppressam sepultamque nullo modo reuiuiscere finerent. Quod tamen secus accidit; forte quoniam ab iisdem Gallis multas magnasque calamitates experti erant alii, alii e superioribus cladibus, quas a Romanis acceperant, nondum vires receperant; saltem consilia ab iis aut non acta sunt aut non maturata, nisi Romanorum animis viribusque relictis iterum et firmatis. Altero enim anno hinc Volscorum, hinc Etruriae principum, de bello coniuratio facta; defe-

d) Dionys. VI, 2. 4.

defecere quoque Latini Hernicique *e*); sed repressi Volsci a Camillo, dictatore facto; oppressi Etrusci ex improviso; nec ceteri maturis fatis consiliis succurrerunt; adeo, societate armorum facta, nisi vnus nutu imperioque ad celeritatem in rebus exsequendis adigantur omnes, ne maximae quidem opes robur habent.

Iam bellum Samniticum, etsi a Campanorum deditioe Romanis facta ortum *f*), postea tamen ad tantam molem accreuit, vt Romani etiam de salute sibi bellandum esse cernerent: adiungere se Samnitibus Latini, Volsci, aliique, mox Tarentini, Lucani, Apuli, tandem quoque Etrusci; verum plerique rebus Samnitium iam laborantibus in societatem pertracti, aut viribus haud in vnum coniunctis, aut parum concordibus consiliis. Ita victi et perdomiti alii post alios, belli iuxta ac victoriae tanquam contagio. Etruscos autem saepe mirati sumus, populum pacis bellique artibus adeo florentem, prudentiaque ciuili vel in hoc conspiciuum, quod XII ciuitates in vnum foedus coniunxerant, vires suas coloniis deductis firmauerant, opes autem nauigatione et commerciis sibi summas pepererant, cum Romanam gentem ferocem et indomitam suis finibus imminentem haberent, non id sibi ante omnia factu opus esse ratos, vt excidio delerent urbem, quam sibi aliquando ipsis excidio futuram esse facile praeuidere poterant; sed eam passos esse vires eas consequi, quibus mox ipsi

e) Liv. VI, 2.

f) Liv. VIII, 29.

ipſi reſiſtere nequirent, imprimis cum nec reip. inſtituta nec ciuium ſtudia militiae fatis apta eſſent: peccatum tamen ab ipſis eſt in aliis quoque; bello enim ſaepe laceſſitis ciuitatibus foederatis, vt Veientibus, Falifcis, Tarquinienſibus, Volſiniis, permiſere, vt bellum ſingulae pro ſe gererent; communi vero decreto arma non cepere, niſi cum Romanorum vires iam ita eſſent firmae validaeque, vt iis reſiſti amplius non poſſet. Quod ſi mature fatis cum Samnitibus arma iunxiſſent: opprimi poterat Romana virtus in ancipiti poſita; enim vero praetulere illi ea, quae in praefens tuta eſſent, minus ſolliciti de futuris etſi fatis certis; nec adiungere ſe Samnitibus niſi iam fractis ac tantum non debellatis, ita vt omnem belli molem ab iis in ſe deuolutam ipſi ſuſtinerent *g*). Victi mox ad lacum Vadimonis fractique ſunt *h*): V. C. 444. Iterum motis armis, ſed conſiliis parum certis parumque firmis, nunc demum de ſocietate cum Gallis Umbrisque iungenda eſt cogitatum *i*): ſed ne tum quidem pugnatum eſt communi Marte ſignisque in vnum collatis *k*). Victi tandem (v. c. 471.) ad Vadimonis lacum Senones Etruſcique; deditio ab Etruſcis facta *l*).

Quod ſi recentes adhuc et intactae Etruſcorum Samnitiumque vires illo fuiſſent tempore: actum fuiſſet de Romanis, bello Tarentino moto
Pyrrho-

g) Liv. IX, 29. 32. 35 ſq.

h) Liv. IX, 39.

i) Liv. X, 8.

k) Liv. X, 27 ſq.

l) Polyb. II, 19. 20.

Pyrrhoque in Italiam accito, Lucanis Bruttiisque in belli societatem pellectis. Nec vero faniora fuere consilia ciuitatum Graecarum in extrema Italia: quae nullo communi foedere coniunctae defides expectarunt, donec Romanus arma ad singulas ciuitates circumferret; ipsae Lucanis Bruttiisque in praedae partem adiectae. Scilicet haec illa fuit Romanorum fortuna, cum ipsi, ab initio in summa rerum inopia frugalitati adfueti, corporibus animisque essent induratis, vt, vno excepto Etrusco populo, sed eo luxu, et luxus comite auaritia, privataeque vtilitatis studiis corrupto, non nisi paruas ciuitates per omnem viciniam haberent, quibus essent singulis pares; quibusque victis maiores, quam ceteri omnes coniunctim, haberent opes, quae quidem et longinqua terrerent. Nam si Roma magna regna et imperia, cum quibus congregiendum esset, ab initio statim habuisset: nae virtus illa tantopere iactata in latrociniis rapinisque conuenisset; adeo dubitari potest, ad opes Romanorum tantopere auctas annon fortunae plus quam ipsi illi virtuti imputandum esse censeas.

Debellatum erat in Italia sub a. V. C. 481. Belli Tarentini contagione, et recepta Mamertinorum societate, cum Romanus Siciliae occupandae immineret, Poenus eum a Siciliae aditu prohiberet, bellum Punicum exortum est; quod cum exitum habuisset Poenis infaustum, inde demum consilia agitare coeptum est Carthagine, quomodo Romanae potentiae obsisti posset non modo domesticis, sed et externis viribus adiunctis; et primum

mum quidem societate populorum Africae et Hispaniae, hinc Galliae et Italiae, res tentata; mox Philippus, Macedoniae rex, prudenti consilio, arma cum Poenis sociavit, V. C. 537. ad opprimendam civitatem, cuius opes intra Italiae fines haud esse subdituras apparebat *m*). Praeclare haec erant consulta et designata. Aduit tamen et in hoc Romanis fortuna, primo quod interceptis Philippi legatis mature patefacta sunt consilia, tum quod per intestinas discordias et diuersa factionum studia Annibalem nec armis nec copiis iuuerunt Poeni sui; denique, quod Philippus suis rebus, non communi causae, studens nihil prouiderat factis opportune; itaque Romani classe Epiri littora obsidendo Philippum in regno continuerunt; *n*) bello autem cum Poenis finito ipsi arma Philippo intulerunt; cuius cum potentia inuisa esset finitimis, quia auaritia et cupiditate prauaque dominandi lubidine omnium iras et odia in se concitauerat, ipsi illi, quorum interesse videri debebat, ut externum populum a suis finibus auerterent, socios se belli Philippo inferendi praebuere; vicitque adeo acceptae iniuriae memoria et ira metum aliarum et grauiorum iniuriarum, quas facile praeuidere poterant a populo, qui honesto sociorum nomine feruentium turbae eos adiciebat. Ita accreuerunt in his quoque terris Romanae vires, donec eae tam validae essent, ut frustra Graecorum armis tentarentur. Inde exceperunt se clades Macedonum, Aetolorum et Achaeorum; qui si communi consilio

m) Liv. XXIII, 33 sqq. Polyb. Exc. VII, 2.

n) Liv. ibid. c. 38.

filio ac virtute primis conatibus obstitissent, ceruicem suam a generis humani seruitio intactam forte seruassent.

Noua inde spes affulserat iugi a tot populorum ceruicibus detrahendi, motis ab Antiocho armis; modo ille Annibali obtemperasset, qui in Italiam vt bellum transferret monitis horatibusque instabat; sed, quod imprudentes facere amant, quodque exitio esse solet, medium rex consilium sequi maluit; vt in Asiae quidem terras admittere bellum nollet, nec tamen nisi in Graecia socios armorum quaereret. Verum ne quidem hoc fatis prudenter consultum aut in rerum actum perductum; segniter et supine grauissima quaeque curata; opportuna rerum momenta manibus dimissa; aulicorum artibus, assentationibus et suspicionibus, tractatae bellicae res; ita commissum, vt in ipsa tandem Asia cum Romanis esset concurrendum.

Bella deinceps Romanos excepere alia ex aliis; grauissimum sociale V. C. 663. in quo tamen id modo spectatum a sociis, vt aequo cum Romanis iure vterentur. Prudenter ab iis administrata res in hoc quoque, quod legatos miserunt ad Mithridatem o), petentes, vt cum exercitu Italiam ad opprimendos Romanos inuaderet; nec vana ea spes esse potuit; nam Thraces iam tum in armis erant, quos ille mox in societatem belli traxisse videtur: et populos, per quos iter faceret, belli socios habiturus erat; spreto tamen consilio hoc, dete-

o) Diodor. Ecl. XXXVII, 1. p. 540.

deteriora amplexus, rex Ponti constituit in Asia manere, ut et regni fines tutaretur et proxima quaeque occuparet. Ortum ita bellum Mithridaticum: quod cum primum viribus suis aliquantum sustinisset, posthaec misit ad regem Armeniae, Tigranem, generum suum, ad Arfacem, Parthorum regem, socium et amicum, tum ad reges Syriae et Aegypti, ut arma secum iungerent; Thracas quoque ac Scythicos populos sollicitavit *p*): causam belli odiique in Romanos concitandi praebebant iustam Nicomedis Bithyniae regis iniuriae, quas Romani aut dissimulabant aut aperte defendebant. Nec facile alias tam clare apparuit, Romani bellica virtute et consilio quantum superessent; etsi enim Italico bello premebantur, et paullo post bellum civile motum erat, distrahebantur autem ducum iurgiis et dissidiis ciuitates et prouinciae, ipsique propter causam belli iniustam odiis omnium laborabant, fausta quoque Mithridati belli erant initia, ita ut victum Nicomedem regno exueret, inde Phrygiam intraret, totamque Asiam suam faceret, in ipsa porro Graecia Athenas arcem opum haberet: missae tamen aduersus eum copiae in illas ipsas prouincias, et coactus ille est paullo post victas Sullae dare manus et pacis condiciones quamuis iniquas accipere. Cum autem Romanorum ducum avaritia et ambitione iterum ac tertio ad arma sumenda fuisset adactus: (V. C. 677.) Sertorii ille Lusitaniam tenentis societate petita, Tigrae quoque ad arma iungenda pellecto, barbaris septentrionis e sedibus suis extractis *q*),
 numero-

p) Appian. Mithrid. 15.

q) Ibid. c. 67. 68. 69. 78.

numerofissimas copias parauit; victus tamen Romanorum armis cum in Bosporum fugisset, (V. C. 688.) adeo non fractus est animo, vt et bellum renouare pararet et in ipsam Italiam illud transmittere vellet *r*); ita vt, superato Istro aut per Pannonias et Illyricum facto itinere, Alpium iuga superaret, aut Thracia Macedoniaque peragrata mare Ionium traiceret; quae consilia si euentum habuissent, in summum haud dubie discrimen adducta fuisset res Romana. Intercepta consilia exercitus defectione a Pharnace filio sollicitati.

Atque haec quidem a nobis exposita satis docent, non omnino prudentiam defuisse hominibus, verum non adfuisse fortunam; et fuisse ita in fati, vt tot populi ac ciuitates, numerosa pube, corporum animorumque virtute rerumque copiis florentes, vnus vrbs auaritia et dominatione excisae, laetissimo Italiae, Siciliae, Graeciae, Asiaeque cultu extincto, solitudine et vilitate squalerent; vtque gentes ingeniis artibusque politissimae, nullo aut exiguo ad ipsa victorum ingenia fructu, (quippe qui ad humanitatem nullo tempore satis expoliti fuere; luxum, pro cultura, habuere) ad barbariem relaberentur. Ad magni imperii molem, qua publica priuataque virtus oppressa deficit, cum res crescerent: a sano animorum morumque habitu, qui, nisi in mediocribus rebuspublicis aut regnis, vix durare potest, ruentibus omnibus in opum magnarum cupiditatem, et cum hac in luxus libidinum-

r) Ibid. 109.

Heynii Opusc. aacd. Vol. III.

dinumque foeditatem, extinctum est, quicquid vsquam, aut natura aut studio, lege vel more, esset praeclarum: quibus omnibus si foederum salubri pactione mature obuiam iri potuisset, quanto cum humanitatis omnis fructu id factum fuisse putabimus!

Verum agamus id, cuius causa suscepta erat haec commentatio, et, omissis votis ac desideriiis vanis, acquiescamus in rerum nostrarum statu praesenti haud utique poenitendo, cum prouisum saltem sit, ne nostra aetas seruitutis iugum suae cervici impositum sentiat, agamusque deo O. M. gratias pro tanta rerum prosperitate, cuius fructus nobis conceditur. Quod ut rite fiat, agite, Cives, bonis votis nostram religionem pietatemque prosequimini, ducendaeque in templum academicum pompae, si videbitur, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, et quique aut generosa stirpe fati ad virtutem annitimini, aut virtute et ingenio vobis nobilitatem parare studetis, interesse fauentes haud dedignamini. PP. in Georgia Augusta d. XVI. Septembr. c1o 1o ccLXXXV.

XVII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 HENRIC. AVG. WRISBERG D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM

IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 LVDERV M KVLENKAMP
 CIVIBVS SVIS

COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS.

IN A D. II. IANVARII MDCCCLXXXVI

Demogorgon daemon, e disciplina Magica repetitus.

Quoties per omnem generis humani historiam in errores, prauas opiniones, superstitiones ac fraudes incidimus, quibus symbolica et allegorica loquendi ratio locum fecit: in illa cogitatione defixi sumus, quot quantisque opinionum monstris superstitionumque ludibriis caritura esset vita humana, si ab initio statim generis humani sermo idoneus extitisset, quo eloqueretur quisque ea,

T 2

quae

quae cogitatione designabat, proprie, nec utendum fuisset symbolica ratione, qua sensui subiiceretur id quod sub sensum non caderet nec adduci posset. Saltem, ex quo sermo hominum ad philosophicam subtilitatem fuit adductus, utinam omnis illa symbolica et allegorica oratio et actio e generis humani commerciis expelli potuisset! Nunc autem ita accidit, ut ea symbola, per quae rudiorum aetatum notiones expositae essent, non modo retinerentur, verum adeo acciperentur tanquam proprie dicta, efficerenturque ex iis opinionum portenta, quibus implicita mens humana per omne aeuum tanquam compedibus tenetur, e quibus necdum magnae hominum parti extricandi se nec elabendi vlla est facultas. Ita per omnes aetates et per omnium gentium sapientiam diuinam et humanam regnarunt dogmata et placita ex illis symbolis male acceptis ducta, et ad subtilitatem philosophicam reuocata: quibus tanto difficilius est occurrere, si velis, cum auctoris verba ipsa recitari aliaue auctoritas commemorari possit diserta. Scilicet fecit fraudem illa opinio, qua, quod primi homines, necessitate adducti, sermonis idonei penuria, per symbola et hieroglyphica protulerant, consilio aut fraude factum plerique interpretarentur, inque ipsis disciplinarum primordiis et incunabilis subtilissimas quasque, vix in nostra litterarum luce animaduersas, aut omnem extra humani ingenii modulum positas, arcanas doctrinas sermonis vel scripturae ambagibus et inuolucris occultare voluisse crederentur seu sacerdotes seu philosophi. Quis quaeso, suo iudicio, non aliorum cupiditate, ductus sibi persuadere possit,

possit, patriarchis aut sapientibus primarum aetatum viris de rerum naturis ea cognita fuisse, quae tot virorum subtilissimorum studiis, rerum experimentis, instrumentorum inuentis, multorum saeculorum progressu aut nondum aut vix tandem ad qualemcunque hominum notitiam adducta sunt! Subnata inde interpretantium studia, incerta ac dissona, utpote in symbolis ac signis, quae definitam fatis notionem habere nequeunt. In mythis ac ritibus explicandis captatae subtilitates generis omnis. Incussa quoque mentibus religio, ne patefacta in vulgus efferrentur. Eo maior erat venia fingendi absurda *). Natum ex ista opinionum fraude simile aliorum studium vera symbolis, allegoriis, mythis involuendi, arcanas disciplinas condendi: quasi veritas nuda nec adspici possit nec ferri. Exitere adeo per omnes fere inde aetates, qui, cum philosophi videri vellent et multi etiam essent, cogitata animi non proprio, plano ac simplici sermone perspicue reddidere, sed uti maluerunt allegoriis et hieroglyphis; quique ipsa sapientiae principia vocabulis tropicis enuntiarunt; qua ipsa re, cum iisdem signis notiones quisque subiiceret diuersas, ex iisque, probabiliter ut ipsi videbatur, deduceret ea, quae vera esse sibi persuasum haberet, cum indies implicarentur veteres fraudes nouis, et

T 3

in

*) Appositus ad rem est Macrobiani Sat. I. 7. locus: „*Saturturaliorum originem illam mihi in medium proferre fas est; non quae ad arcanam diuinitatis naturam refertur, sed quae aut fabulosis admixta differitur aut a physicis in vulgus aperitur. Nam occultas et manantes ex veri fonte rationes ne in ipsis quidem sacris enarrari permittitur; sed si quis illas assequitur, continere intra conscientiam testas iubetur.*

in alia commenta detorquerentur, contexta est in multis rebus ea opinionum, somniorum, nugarum aniliū tela, ut interdum difficile fit, stamina singula, e quibus ea contexta sit, retexere. Est sane hoc ex iis, in quibus generis humani calamitas vertitur, quod, quae simplex rerum ratio hominum animis apponit, ea illos haud facile tenent, contra symbolicarum rerum apparatus sensibus porcuffis eos mouet. Fluxit ex eodem fonte alia malorum eluuiēs, cum ipsum numen per symbolorum ambages ea, quae hominibus declarare vellet, proponere statuerent. Quod nisi hac persuasione teneri maluissent: vix in illa incidissent, quibus deorum voluntatem significari crediderunt homines. Vix in vaticiniorum obscura et perplexa, aut in portentorum, prodigiorum et ominum ludibria deflexissent: nisi ea opinione ducti fuissent, ipsum numen quae vellet non aliter quam per symbolorum inuolucra subinnuere. Quid tamen numine magis dignum videri poterat, quam, quae vellet, accommodate ad sentiendi et intelligendi vim humanam declarare! Quae cum ita sint, quis in ambiguo positum esse existimet, an nostris adhuc aetatibus vlla symbolica praecipienda ratio accommodata sit? Etsi enim nemo dubitet symbolis ad hominum sensus animosque impellendos magnam inesse vim; deficiunt tamen nostros homines cetera, quibus inter veteres certi ritus symbolici tantam ad animos vim habere poterant: adsunt contra permulta, quae aut ad mera ludibria aut ad paucorum fraudem et dominatum reuocant, quicquid huius generis inuentum habetur: tantum
abest,

abest, ut ad verum videndum acuat oculos obiecta caligo et caecitas. Versatur saltem in lubrico omnis hic conatus homines per veri ignorantiam emendandi, et rectis vnius sapientis consiliis insinuant se sexcentorum fraudes ex aliorum desipientia suis rebus consulentium. Per omnes aetates grassata sunt ea opinionum ludibria, quae, cum symbolice et allegorice essent redhibita, sapienti, qui notionem bonam et sanam, quam subiiceret, haberet, non omnino improbari poterant: cum interea illa animos aliorum phantasmatis superstitionum ac spectris obiectis turbarent; id quod haud euenisset, si maluissent sapientes vulgus *pauca plane nosse, quam multa obscure ac male*. A Cosmogonia et Theogonia, symbolice declarata, quanta philosophiae veteris pars fluxisse videri debet! Ad seriora etiam tempora in Oriente ista philosophandi ratio permanfit; nisi quod, principio malo in disciplinam inducto, suum illa sibi habitum induerat: qui mox, imprimis inter Alexandrinos, aliisque in terris, adscitis Pythagoreo-Platonice placitis, admodum fuit variatus. Nulla forte aut esset aut fuisset mystica doctrina, si, quae allegorice ac symbolice propofuerant, proprie efferre maluissent illi, qui talium systematum auctores fuere. Ita nec vlla fuisset magia, nisi veterum philosophemata per symbola reddita fraudem hominibus fecissent. Cum enim illa versetur circa virtutes rerum naturae occultas, aut proprietates ac virtutes numinis, quandoquidem et illae et hae veteri cum philosophandi eloquendi more in personas, adeoque in deos seu daemones ac genios, essent mutatae, inuentae

funt cum indoctorum hominum feu fraudes feu ftupores, tum sagaciorum praeftigiae, philofophantium artes theurgicae, fapientiae arcanae myfteria; ex iisque, infinitis modis permixtis, modo necromantia extitit, modo theurgia; modo magia feu Zoroaftrea, feu Cabbaliftica, feu aliis nominibus celebrata. Quum autem omnia haec per fenfum et phantafiae vim in hominum animos illabantur, tanto potentiora ea fint, necesse eft; adeoque mirum non eft, fi per omnes aetates fuere, qui fimilem arcanam difciplinam profiterentur, etfi infinitis modis variatam. Eft vnum ex hoc genere, quod, cum primo adfpectu valde abhorrens et infolens vifum effet, accuratiore a nobis inueftigatione facta mox ad genus fuum referri potuit.

Memineramus fcilicet, Commilitones, quoties in MILTONI lectione peruentum erat ad locum de Satanae profectioe ad Erebum, vbi Chaos cum Nocte in throno fedens ille confpexerat, teneri nos memorato inter adftantes cum Orco et Hade *Demogorgone a)*, quod quidem nomen antiquitatis fide

a) *Paradise loft* II. 965. — *and by them stood
Orcus and Hades, and the dreaded Name
Of Demogorgon.*

Excufum eft in recentioribus edd. *Damogorgon*. Deletum vtrumque hemiftichum: *and the dreaded Name of Demogorgon*: malebat BENTLEIVS: fcilicet non lectionem emendans, fed ipfum poetam eiusque iudicium ac verba: id quod sub aliud critices genus cadit. Idem BENTLEIVS BOCATHI inuentum arbitrabatur hoc nomen: *Boccace, I fuppofe, was the firft, that invented this silly word Demogorgon*: meminerat tamen Spenfero quoque nomen frequentari. Alia ex hoc poeta

fide niti haud recordabamur. Ad Bocatium auctorem referri illud solet; nec tamen satis probabile esse videbamus, quod ab hoc eodem inuentum et excogitatum nomen illud traditur. Nuper cum in magicis praestigiis in nomina daemonum et bonorum et malorum inquireremus, pupugit animum, quod in antiquitate, quam eruditam vocamus, nullum alicuius Genii seu Daemonis nomen occurrere recordabamur. Vnde igitur illa, quae vulgo feruntur, ducta putabimus? Scilicet, quod diligentior inuestigatio facile docuit, sunt ea mera ludibria, ex Iudaicis plerumque superstitionibus ducta; vnde harum nugarum origo Cabbalistica intelligi potest. Coepimus itaque iterum in Demogorgonis origines inquirere; nomen graecum, quodque eruditae antiquitatis colorem habere videtur. Cumque nunc proludendum sit indicendis per hanc ipsam tabellam follennibus noui magistratus academici crastino die a Viro Excellentissimo

LVDERO KVLENKAMP

fusciendi: agite, Commilitones, cum argumentum commune aliquod et *publica materies* commutationi huic subternenda sit, dispiciamus paucis

T 5 de

poeta exempla attulit doctus MILTONI, commentator Th. NEWTON; idemque ex MILTONI prolusionibus (*Opp. Lat. p. 340.*) locum adiecerat, quo constare potest, cum iudicio Miltonum hoc nomen Demogorgonis adhibuisse: "*apud vetustissimos itaque mythologiae scriptores memoriae datum reperio. Demogorgonem deorum omnium Ataum (quem eundem et Chaos ab antiquis nuncupatum hariolor) inter alios liberos, quos suscepserat plurimos, Terram genuisse; hac incerto patre Noctem fuisse prognatam.*"

de hoc daemone, eiusque auctorem et natales exquiramus. Nugae! dicetis, quorum enim nouum daemonem explicari, cum eorum numerus iam fatis magnus per omnem terrarum orbem emerferit, nuper etiam noua cohors inter certa fodalitia ad stupenda rerum miracula perficienda prodierit! Forte tamen ipsae hae *ducent nos ad ierua nugae*.

Ad Bocatii auctoritatem vulgo Demogorgonis seu Daemogorgonis nomen referri solet. Proferenda igitur et paucis comprehendenda sunt ea, quae is de hoc nomine in *Genealogiae deorum* principio proposuit: „Veternofus ille deorum omnium gentilium proauus, vndique stipatus nebulis et caligine, mediis in visceribus terrae habitat; pallore quodam muscoso, et neglecta humiditate amictus. — „Huius insipidae credulitatis causam dicit THEODONTIVS non a studiosis hominibus habuisse principium, sed a vetustissimis Arcadum rusticis, qui, cum ex terra fontes emitti, fruges nasci, ignes euomi, viderent, Terram omnium rerum parentem crediderant; „qui autem post hos sequuti sunt, paullo altius sentientes, non terram simpliciter harum rerum dixere auctorem, sed illi mentem implicitam esse diuinam, intellectu et nutu cuius agerentur ista, *eamque mentem in subterraneis habere sedem arbitrati sunt* — quam diuinitatem non alterius quam *Demogorgonis* existimabant. — „Hic igitur cum esset apud vetustissimos Arcades in honore praecipuo, rati taciturnitate nominis diuinitatis augeri maiestatem, seu existimantes indecens esse, tam sublime nomen venire in buc-

cas mortalium, vel forte timentes, ne nominatus irritaretur in eos, consensu publico vetitum est, ne impune nominaretur a quoquam., Prouocatur inde ad duo poetarum loca, de quibus nunc videndum est. Alter est Lucani (lib. VI, 745.) vbi Erichtho saga, vt animam in corpus reuocaret, diis inferis minas facit: — *paretis? an ille Compellendus erit, quo nunquam terra vocato Non concussa tremit; (quo vocato semper terra mouetur) qui Gorgona cernit apertam; Verberibusque suis trepidam castigat Erinnyn; Indespecta tenet vobis qui Tartara; cuius Vos estis superi; Stygias qui peierat undas? Memorat hic poeta numen ceteris diis inferis potentius in Tartaro sedens; quod in sacris magicis invocatum deos inferos cogere possit. Nihil amplius his versibus inferri, si nihil aliunde intuleris, manifestum est b); et potuit numen illud adumbratum esse ex diis illis, quos summo robore praeditos in Tartarum detrusos fabulata erat in Cosmogoniis antiquitas, Titanes puta et Cronum, et iam ante Centimanos; (v. Apollodor. pr.) forte Briareon (Hesiod. Θ . 817 sq.) Aegaeonem (*augustam centeni Aegaeonis umbram* Stat. Theb. IV. 535.) aut Typhoeum. Alter locus est Statii IV. Theb. 516. vbi Tiresias ad Umbram Laii euocandam deos inferos cunctan-*

b) Quae ad exornationem adiecta sunt, ad maiorem numinis potentiam declarandam valere debent: *qui Gorgona cernit apertam*, h. e. Medusam, nec aut in lapidem mutatur aut, quod saltem hic locum habere videtur, metu ex aspectu et horrore percutitur. Imperat ille Furiis, tenet Tartara, adeoque loca infra Haden seu Orcum sita, vt adeo dii inferi respectu ad illum habito sint superi; tandem Stygem contemnit deorum superiorum terrorem, per quem illi iurare solent.

cunctantes compellat: *Iam nequeo tolerare moram — Spernite ne, moneo: et nobis saeuire facultas. Scimus enim et, dici quicquid noscique timetis, Et turbare Hecaten; ni te, Thymbraee, vererer, Et, triplicis mundi summum quem scire nefastum. Illum sed taceo; prohibet tranquilla senectus.* Ait Tirefias se formulas magicas nosse, quibus ipsa Hecate cogi possit, (quas tamen fratris Apollinis, cuius ipse munere vaticinatur, reuerentia adhibere recusat) et se nosse numen potentius, cui triplex regnum deorum, caeleste, terrestre et inferum, pareat. Creditum igitur in rebus magicis, deos inferos, Hecaten et Manes, cogi posse, et quidem per aliud, idque potentius, numen, sed quod arcanum esset, nec extra sacra magica proferendum. Coniuncta cum his debuit esse alia opinio, cum ipso more formulas magicas seu carmina voce submissa recitandi coniuncta, qua numinis istius nomen et ipsum esse arcanum, nec nisi iis, qui magicas artes tenerent, notum ferebatur; mox, nec effari illud cuiquam licere. Latius inde sparsa magica superstitione, accessisse et insinuasse se videntur superstitiones aliae Orientis, Magicae et Iudaicae, mox et Neoplatonicae, quibus nomen dei non vno modo ἀγερτον et ineffabile habebatur. Nec tamen horum quicquam obuersatum esse videtur seu Statio seu Luciano. Atqui ab iis Demogorgonem respici, et esse hoc arcanum illud numen, non ex Bocatio; tantum abest, vt is primus sit auctor et inuentor nominis; verum ex Lutatio Placido, seu, quem alii vocant, Placido Lactantio discimus ad illum Statii locum: „*dicit deum demogorgona summum, cuius nomen*

„nomen scire non licet. Infiniti autem philosophorum,
 „Magorum, Persae etiam, confirmant reuera esse c),
 „praeter hos deos cognitos qui coluntur in templis, alium
 „principem, et maxime deum, numinum ordinatorem,
 „de cuius genere sint soli Sol atque Luna: ceteri vero,
 „qui circumferuntur, astra nominantur, quae eius cla-
 „rescunt spiritu; maximis in hoc auctoribus, Pytha-
 „gora et Platone et ipso Tagete, conuenientibus.

Non itaque nunc saeculo XIV. illud philoso-
 phema mythicum contineri videmus; sed altius illud
 assurgere. Confecta res esset, si, Lutatius ille cu-
 ias fuerit et quando vixerit, satis recte teneremus.
 Eum ad saeculum VI. saltem esse referendum ex
 laudatis ab eo scriptoribus collegerunt viri docti;
 etsi miratione dignum haberi potest, tam bonum
 Grammaticum et interpretem, saltem antiquiorum
 excerpta cum dilecti proponentem, illo tempore
 nasci potuisse.

Antiquiorem auctoritatem Demogorgoni haud
 facile afferas. Nam locus Hygini, quo ille memo-
 ratur,

- c) Antiquior lectio apud Micellum ad Lucan. I. c. occur-
 rit: *infiniti autem philosophorum magnorum per se etiam
 confirmant.* Ab Omnibono autem haec memorantur:
*Multi dicunt, per hunc Demogorgonem animam intelligi
 mundanam, quae vegetat omnia, quae omnibus naturis
 proposita est, de cuius semine firmamentum, Solem et
 Lunam et Stellas natas esse dicebant. Et hoc secundum
 Seruium. Sed secundum Theocleten. philosophi dicunt,
 Daemogorgonem esse rerum omnium et deorum omnium
 principem, genitorem Terrae, Erebi et Parcarum; a
 δαιμων quod est sapiens, quia intelligentiam maximam
 rerum omnium habent. Videtur hic ex alio fonte hau-
 disse; nec, si Theodontii nomen in Theoclete lateat,
 SERVII tamen vnde auctoritatem acceperit, constat.*

ratur, haud dubie est interpolatus; et quod ad Chryssippum prouocatur, temere factum arbitrabitur *d*). Interea altera nunc dubitatio subnascitur, vnde Lutatius ille Demogorgonem acceptum habuerit! Ad quam antequam respondeamus, de *Theodontio* videndum est, quem Bocatius tanquam proximum fontem, e quo sua hauserit, laudare videtur.

Theodontium non hoc modo loco, sed saepe alibi, tanquam auctorem eorum, quae apponat, laudat Bocatius; et ex eo alii Frustra in hominis originem et aetatem exquirendam bonam horam consumimus. Tandem diligentiore inuestigatione facta deprehendimus, falso inter viros doctos faeculi XIV. illum hominem haberi: non hominis sed *libri nomen* illud fuit aut certae eius particulae, in qua Theodontio, ficto nomini, dicentis partes fuerant datae. Ipse enim Bocatius alio loco (XV, 6.) vbi

d) Hygin. praef. p. 14. v. Stav. "Ex (*Demogorgone et*) Terra Python, draco diuinus." Haud dubie hoc ex interpolatione. Nam e Terra sola editum Pythonem tradidit antiquitas; alterum adiectum ex Bocatius de Geneal. deor. I., 7. aut ex simili auctore. De CHRYSSIPPO locus est apud Bocât I, 14. "Erebus, vt Paulus ait (est is Paullus Perusinus, vt paullo post videbimus) a Chryssippo traditum, filius fuit Demogorgonis et Terrae." Chryssippus esset sane auctor non improbabilis interpolatae mythologiae, si quidem ea, quae de eo memorata sunt, et ex scriptis eius libros *περὶ Θεῶν* memineras. Sed ex diligentiore inuestigatione constare nobis visum est, conflatam esse illam Chryssippi auctoritatem ex Cicerone N. D. III, 17. vbi de malis et miseris vitae agitur Chryssippo in partes vocato, forte e libris *περὶ καθῶν*, cf. Tusc. IV, 5. et 10.

vbi viros sui saeculi (erat illud XIV.) doctos, suarum narrationum auctores, interposito singulorum elogio, commemorat, *Paullum Perusinum* insignibus laudibus celebrat, ex eiusque libro multa, „et potissime ea quae sub nomine Theodontii apposita sunt,, se sumisse profitetur e).

Nondum

- e) Adscribemus locum, emendatius quam in impressis. Paullum Perusinum “qui, et aetate prouectus, et multarum rerum notitia doctus, fuit diu magister et custos bibliothecae Roberti, Hierusalem et Siciliae regis inclyti (regnauit is ab a. 1309-1342); et si vsquam curiosissimus fuit homo in perquirendis, iussu etiam sui principis, peregrinis vdecunq̄ue libris, historiis et poeticis operibus, iste fuit: et ob id singulari amicitia Bariaae iunctus, quae a Latinis habere non poterat, eo medio innumera hausit ex Graecis. Hic ingentem scripsit librum, quem *collectionum* titulauerat, in quo inter cetera, quae multa erant et ad varia spectantia, quicquid de diis gentilium, non solum apud Latinos, sed etiam apud Graecos, inueniri potest, adiutorio Barlaae arbitror collegisse. Nec dixisse verebor ego iuuenulus adhuc, longe antequam tu (regem Robertum alloquitur) in hoc opus animum meum traheres, ex illo multa, auidus potius, quam intelligens sumsi, et potissime ea, quae sub nomine THEODONTII apposita sunt: quem librum, maximo huius operis incommodo, Biellae, impudicae coniugis, criminis, eo defuncto, cum pluribus aliis ex libris eiusdem deperditum comperi.” Fuit igitur liber Paulli Perusini, *Collectionum*, iam tum, cum Bocatius ista scribebat prouectus aetate, (Ob. 1375) abolitus crimine vxoris, non Theodontii, sed Paulli. In illo libro aut partes loquentis Theodontio datas, aut partem operis Theodontii nomine inscriptam fuisse necesse est, ex quo Bocatius se iuuenem multa transtulisse fatetur. Post illa, quae sic satis liquido constare videntur, euoluimus aequales Bocatii, tum eos, qui de viris saeculi XIV. claris tradidere; vnum in his Laurentium Mehus in vita Ambrosii Trauerfarii p. CCXCIII. vidimus eo deuenisse, vt Paul-
lum

Nondum ex hoc saltu in lucem emerimus. Ecce enim alia larua obiicitur. Nam alio loco, ubi Bocatius de Litigio e Chaos nate narrat, *de cuius educatione*, inquit, *a Theodontio recitatur fabula: dicit enim a Pronapide poeta in Protocolimo scribi, quod semel residente Demogorgone, ut quiesceret, in Aeternitatis antro, sensit in utero Chaos tumultuari f)*. Vnde nunc repente inauditi nominis hunc scriptorem enatum esse dicemus! Scilicet Pronapidem Atheniensem, poetam lyricum, Homeri magistrum, antiquiores ferebant g). Inciderat itaque Paullus in
Proto-

lum nomen Theodontii sibi induisse putaret. Est autem Theodontius, aut verius Theodotius, ex Theodoto factum, forma deminutiva, redditamque sic quod Italis DIODATINO esset. BARLAAS ille, seu Barlaam, cuius opera Paullus usus esse dicitur, monachus erat Calaber saec. XIV. inter eos referendus, qui graecarum litterarum semina in Italia iecere; fuitque ille earundem magister Petrarchae et Bocatii. V. Mehus l. I. p. 219. 268 sq. eundem poeticarum fictionum interpretem optimum vocat Aretinus ibid. p. 219. Ex eo tamen ea, quae de Demogorgone tradita sunt, petita non erant, cum a Latino homine, non a Graeco. profecta ea esse, ipsa res arguat, et laudata Lutatii auctoritas iam omnem scrupulum exemisse videri debeat. Ceterum in Bocatii firmauerat ac perfecerat graecarum litterarum disciplinam consuetudo cum LEONTIO, seu Leone, quem secum Florentiam adduxerat; eo interprete Iliadem legit per tres annos et exempla Homeri Florentiam re-duxit; v. Bocat. XV, 7. Add. c. 6. qui locus classicus est; Repetit ea Guadagnius ad Graeca Pandectarum p. 216. cf. *Mazzuchelli Scrittori d'Italia* To. II. P. III. p. 1325 et 1322.

f) De Geneal. Deor. I, 3. add. IV, 54.

g) Vid. Diod. III, 66. et Weff. cum Fabric. B. G. I, 27. De PROTOCOSMO Gyraldus de Poetar hist. Dial. II. p. 89. D. Opp. "PRONAPIDES (ita scribitur) excellenti
fuit

Protocosmum, librum, qui eius nomen praeferebat, aut in scriptorem, qui commentitium Pronapidem laudabat; nisi ipsum talem auctoritatem commertum esse suspiceris. Vtrum probabilius habendum sit, non liquet; ferebat illa aetas fraudes huiusmodi multas ac varias.

Iis, quae supra e Lutatio exposita sunt, haud pauca commenta adiecerat auctor Theodontij, apposita illa, et exornata forte, a Bocatio; Erat enim Demogorgoni, miseri in Terrae tenebris principatus patri, socia seu coniux, Aeternitas *h*); additum Chaos, tanquam materia, et ipsa aeterna, cui posset formam dare. Prognatum agmen IX filiorum et filiarum. Inde Demogorgone et Terra prognatus Erebus *i*). Vt verbo rem absoluamus: notionem

fuit ingenio, (hoc ex Diodoro sumtum) atque mundi principium versibus complexus est, quod Πρωτοκόσμου inscripsit, celebratum et citatum ab auctoribus." Videbat itaque Gyraldus, saeculi XVI. scriptor doctissimus, auctores, qui illum librum laudabant.

h) Cuius descriptionem praeclaram afferunt e Claudiano de Laud. Stilic. II, 424 sqq. Idem in Rufin. II, 522 sqq. bene illustrat Chaos in Tartaro situm.

i) *Litigium (Eris) Pan. Clotho, Lachesis et Atropos. Polus. Phytion (ex corruptis voc. Phaethon s. Sol, et Python) Terra, e qua Nox et Tartarus. Fama (e Virgilio Aen. IV.) Tages. Antaeus. Erebi progenies XXI. Amor. Gratia. Labor. Invidentia. Metus. Dolus. Fraus. Pertinacia. Egestas. Miseria. Fames. Querela. Morbus. Senectus. Pailor. Tenebra. Somnus. Mors. Charon. Dies. Aether.* Sequitur inde stirps Aetheris, e quo *Iupiter*, et sic porro. Sunt haec partim ex vulgaribus Theogoniis Hesiodi et al. petita, partim e Cicerone N. D. III, 17. Omnino operae pretium est, in scriptoribus

notionem mali principii, mali daemonis, in mythologiam transtulerat, et cosmogoniam in theogoniam mutauerat, seu personatus ille Pronapides, seu ipse Paullus. Verum notionem ipsam Demogorgonis ad Lutatium redire supra vidimus: eo nunc reuocanda est disputatio.

Iam ex verbis eius supra adscriptis manifestum fit, haustam esse Demogorgonis notionem e philosophia illa barbara Orientis a Magica Perfarum disciplina deriuata, qualis erat illa proximis inde a C. N. saeculis, notionibus omnis generis permixta, Platonicis, Iudaicis et Christianis: Orientalem dicunt philosophiam, de qua vana est in verbis haerens disputatio, an vlla fuerit; nulla enim fuit, si singulare aliquod et elaboratum systema intelligas; at fuit vtique, si certa philosophemata, inprimisque illud de duplici rerum principio, ex Oriente profecta ea voce comprehendas. Eadem in vulgus diffemi-

saec. XIII. attendere ad auctores priscos, quos manibus triuere: et esset ea materies praeclari et ad vana consilia vtilissimi libri. Praeter Ouidium, Ciceronem, Lucanum, Statium, et similes, laudantur a Bocatius in primis Lactantius, Seruius, al. Albericum adhibuit III, 21. Fulgentium IV, 45. Diestyn. Isidorum et al. Sed haec diligentius essent persequenda. Ceterum fabulas istas, e Theodontio Paulli Perusini receptas, mature deseruere viri docti, etiam Natalis Comes, etsi gloriolam captans ex laudandis auctoribus parum vulgo notis; quorum nomina e scholiis vet. descripsit. Chartarius qui eodem fere tempore de imaginibus scripsit (medio saec. XVI.) memorat quidem Demogorgonem, monet tamen in nullo scriptore sibi eum occurrisse. At est Burcardus Pylades Brixianus (saec XV exeunte) qui Bocatium expressit carmine: *Theogoniae libris V.* subiectis Hesiodo in edd. nonnullis.

diffeminata erant per sacra Mithriaca. Tradebatur igitur „praeter deos cognitos, qui coluntur in templis, alius princeps (et) maxime deus, ceterorum numinum ordinator, de cuius genere sunt soli Sol atque Luna; ceteri vero, qui circumferuntur, astra nominantur, quae eius clarescunt spiritu.„ Illud quidem diferte a Lutatio non edicitur, fuisse illum Demogorgonem principium malum; videtur tamen eo ducere opinionis istius, qua malum principium adscitum est, summa celebritas, quae per Orientem regnavit k).

V 2

Enim

k) At enim confusionem varii generis et originis diuersae notionum agnoscas in seqq. Lutatii verbis: nam primum subiicit: *“maximis in hoc (de vno deo principe et ceterorum numinum ordinatore) auctoribus, Pythagora et Platone et ipso Tagete, consentientibus.”* Tum vero ille alia de suo adiicit, quae Christianum hominem arguunt: *sed dire, inquit, sentiunt, qui eum interesse nefandis artibus actibusque magicis arbitrantur. — Sed hoc dei vocabulum a nullo hominum sciri potest;* magos tamen, cum virtutes dei per naturae potestates designarent, pluribus nominibus deum appellasse, h. in plura numina dei nomen distraxisse. Hic sensus inesse videtur iis, quae subiiciuntur, sed admodum corrupta: *sed cum magi vellent virtutis eius, ut putabant sese comprehendere singulas appellationes, quas per naturarum potestates abusue modo designarunt, et quasi plurimorum numinum nobilitate deum appellare conati sunt, quasi ab effectu ductis rei cuiusque vocabulis. Sicut Orpheus fecit, et Moyses summi dei antistes, et Esaias et his similes. Nouissima an aliunde inserta sint, haud facile dixeris. Sed superiorum verborum correctionem tentauit Barthius ad Theb. IV. 514. ut tamen sententiae parum consuluisse videretur. Forte sic constituenda lectio: sed cum magi vellent virtutes eius, ut putabant, comprehendere singulas appellationes, quas per naturae rerum potestates abusuo modo designarunt: quasi plurimorum numinum nobilitate deum appellari conati*

Enim vero restat difficultas *nominis Demogorgonis*, vnde illud ductum, a quo inuentum sit. Ad rationem quidem grammaticam fatendum est illud parum scite formatum esse; multo magis si a *daemone* ductum creditur. Erit saltem a terror (*δειμα* vel *δειμος*) petendum; vt sit adeo *Δειμογόργω*;

nati sunt. Ceterum superstitiones Mithriacas arguunt illa quoque quae in eadem Lutatii nota antecedunt: “*Et triplicis mundi. Iuxta picturam illam veterem, in qua haec tormenta descripta sunt et adscensio ad deum.*” Notio ipsa, *αυδος*, occurrebat in Platonica disciplina, ex Heraclito traducta in eam, mox et in Mithriaca recepta, vt vel ex Porphyrio de A. N. constat. Et paullo ante: “*tetigit et philosophice partem sacrorum iuxta picturam, quam in inferiore ad notationem commenorat.*” Leg. *adnotatione.* Etsi totum scholium ab alia manu in margine adscriptum, nec Lutatii esse putamus. Imbutum autem hominem opinionibus his seu Mithriacas seu Magicis fuisse, aliunde constat, vt ad Theb. I, extr. Ad lib. VI, 364 autem, vbi de anima mundi e Platonis placitis meminerat: *sed huius, inquit, tractatus secretae philosophiae magna laus Persis debetur: vel Perseus scilicet ille magnus (an magus) praeceptor huius philosophiae: nisi haec vltima adfuta e margine.* — *Sed de his rebus prout ingenio meo connectere potui, ex libris ineffabilis doctrinae Persei praeceptoris seorsum libellum composui.* Narrat etiam de thuris signis libros Tiresiae ad IV, 468.

- 1) In etymologia vocis *Demogorgonis* dici vix potest quam indocte versentur Bocatus et alii. Ex eius et Omniboni sententia *Daemogorgon* scribendum erit; nam a *δαμων* ductum esse putant; ita vero *δειμονογόργω* scribendum fuisset: etsi ne huius quidem formae aliud exemplum meminimus. Debebat esse *Γοργοδάμων*, *Gorgoni similis daemon*, seu *Gorgonis more terribilis*; vt in Orphicis *γοργοφόνος*, eadem analogia *σοροδάμων*, ex capulo daemon: de fene capulari. Sed si vere illa vox a graeco homine formata fuit: debuit *δειμογόργω* esse a metu dictum; (*δειμα* vel *δειμος*) etsi vel sic illa difficultas

γων; etsi ne sic quidem res fatis bene procedit. l) Nominis tamen huius, etsi male inuenti, ortum tanquam manu tenere videmur: debetur enim haud dubie Lucani verbis supra laudatis, male intellectis *qui Gorgona cernit apertam*. Verum suspicamur vel sic nomini causam subesse aliam ex indocta vitiosaque scriptura profectam. *Demiurgus* erat, qui in Demogorgonem deprauatus est.

Scilicet nomen hoc *Demiurgi*, (τοῦ Δημιούργου) bonae notae vocabulum, mox, varia acceptione corruptum, tandem malae notae moneta factum est, vt vix probus vir eo numo vti aufit. Apud Platonem, et ipsum Timaeum, quod fatis constat, *Demiurgus* erat ὁ Νοῦς m), philosophema philosopho hoc haud indignum et in quo cum voluptate mens sanctior ac viuudior versari potest. At Platonici mox infinita super hoc nomine argutati, modo secundum a principe deo, (τὸν λόγον) modo tertium fecere n).

V 3

obtinue-

cultas restat, quod, cum tantum ἡ Γοργῶν vel Γοργῶν dicta sit, etiam ἡ Δειμογόργων formata esse debuerat. Haecenus igitur multo magis probabile sit, vocem *Demiurgi* in Laetantii codd. corruptam nouum monstrum peperisse. Etiam e Micylli ad Lucanum nota apparet, fuisse iam olim, qui Demogorgonis nomen, vt fictitium ac vanum, reiicerent, et pro eo *Demiurgi* vocem restituendam contenderent. Bocatius *Gorgona terram* interpretatur; refert autem versum ad Demogorgonem, quod in visceribus habitet terrae. Sic et Omnibonus ad e. l.

m) *Rerum opifex et creator*, idem ποιητής και πατήρ του παντος. Vid. Plato in Timaeo p. 28 sq. et ipse Timaeus statim pr.

n) Nota haec, L. cl. Plotin. Ennead. V. Lib. I. c 8. p. 489. Numen ap. Euseb. Pr. Ev. XI, 18. et 22. *affiduus mundi sui*

obtinuerat, et adhuc obtinet, etiam per Indiam, non a deo summo, sed ab alio, cui res mandata erat, seu deo seu genio, mundum esse creatum. Igitur tota Gnosticorum cohors, iam inde a Cerintho, a deo emanasse virtutes credidit, a quibus conditus sit mundus: Virtutes in personas mutatae modo Aeones, modo aliis vocabulis designari coepere. Valentinus, quippe Platonicae sapientiae sectator (vt ap. Tertullian. de praescript. c. 30.) subtiliore argutatione post XXXIV. Aeonas *Demiurgum* induxit, a deo summo, inuisibili, ineffabili, non nato, diuersum: dictum tamen et ipsum *deum, patrem ac regem o*). Substituerunt quoque alii *plures Creatores* eisdemque Regnatores mundi, Angelos vulgo dictos: vt Saturninus VII. at Aeonas VIII. Basilides; indefinito numero Marcion. Successere inde alii, qui eum malum deum esse maluere, cum mundum malis omnis generis redundantem ille creasset; alii saltem e mala materia mundum creatum contendebant *p*). Processit inde Manichaeorum disciplina: et infedit infidebitque ea philosophia omni tempore multorum mentibus: haud enim adeo facile habent, vbi subsistant, si semel eo processerint, vt in creando vel corrumpendo mundo daemo-

sui opifex ap. Apulej. in Apolog. idem βασιλευς et al. Adoptarunt eadem PP. vt Euseb. Pr. Ev. XI, 14. sq.

- o) Nolumus in his auctoritates accumulare; adeundus post Moshem. Instit. eccles. vel b. Walchius. Irenaeus, qui si philosophicarum opinionum peritior fuisset, haeresium melior interpret factus esset, inpr. lib. I. adv. Haeres. 5. §. 1. 2. et Massuet diss. in Irenaeum s. 5 sqq. 65. sqq.
- p) Disputat adv. hoc Gnosticorum genus Plotin, Enn. II. lib. 9.

daemones inducant. Demiurgum etiam philosophi myttici e Christianis, qui placita Orientis aut Iudaica adsciuerunt, amplexi sunt, ut in Poemandro factum. Tandem Demiurgus in teletis non modo disciplina ac doctrina, verum dramatica etiam pompa fuit exhibitus. Aiunt quidem in ipsis Eleusiniis hierophantam sustinuisse Demiurgi personam; qui tamen hoc tradiderit Eusebio antiquior, (Praep. Ev. III, 12.) non nouimus: at in Mithriacis Demiurgi notio haud dubie frequentata. Declaratus ille per ipsum Mithram q).

Cum itaque Demiurgus in sacris Mithriacis, adeoque in philosophematibus Persarum, et in Magica disciplina istorum temporum, viguerit; non improbabile videri potest, Lutatum illum, aut ipsum graece parum doctum, nomen *Demiurgi* corrupisse, aut alium praeuentem in ea re esse sequutum, ut ex eo *Demogorgonem* faceret; restat tertia ratio, ut eius codices in hac voce corrupti fuerint. Quicquid est, attemperari aliquando coepit nomen illud Genio malo, et quidem principi; locum seu erroris seu commento fecit, ut diximus, imprimis versus Lucani male acceptus: *qui Gorgona cernit aper-tam*. Alter autem locus Statii, inque eo: *triplicis mundi summus, quem scire nefastum*, facile ad Mago-

V 4

rum

q) Porphyr. de A. N. 24. ὡς καὶ ὁ ταυρος, δημιουργός ὡν ὁ Μιθράς καὶ γενεσεως δεσποτῆς. et c. 6. Persae (h. e. Mithriaci) initiant mysten in antro: cum Zoroastres antrum consecrasset εἰς τὴν τοῦ παντῶν ποιητοῦ καὶ πατρός Μιθροῦ, εἰκόνα φερόντος αὐτοῦ τοῦ σπηλαιοῦ τοῦ κοσμοῦ ὃν ὁ Μιθράς ἐδημιούργησε.

rum et Cabbalistarum somnia de nomine dei ineffabili ducere potuit.

Inter haec, si huiusmodi opinionum, quae magicis artibus fidem fecere, tantam per Orientem et Occidentem, idque per omnium temporum decursum, consensum et conspirationem videas; si tot Calliostros per diuersas aetates iisdem vestigiis insistentes cernas: illa consideratio mentem tenere potest, quanta etiam in fraudibus inueniendis ingenii humani angustia sit. Vera, id quod omnes fatemur, pauca numero sunt, quae recte teneamus; verum etiam ea, quae falsa et opinata sunt, vtut multiplicia et innumera videantur, si tamen rite aestimes, eaque ad sua genera, causas et origines, referas, et ipsa numero esse perpauca et alia ex aliis repetita, recocta, deflexa, videas, nec inesse tantam, quam vulgo iactari audias, ne errorum quidem diuersitatem. Nam sunt primo pauca rerum capita, circa quae vulgus philosophantium occupatum esse solet; et, si animum attenderis, ea ipsa ad paucas enuntiationes primarias redigi intelligas. Inprimis autem, quicquid inter homines, quamdiu fuerunt, super rebus supernaturalibus et de natura nostra vltra fines ei constitutas perficienda, siue in philosophia, siue in magia, siue in teletis, mysteriis, sodalitiis, dictum actumque est, in summa rerum similitudine, vbique ad eadem opinionum ludibria redit; nisi quod modo pinguius, modo subtilius iudicium deprehendas. Tenet tamen scena haec, si qua alia, spectantis oculos, si eorum recensum facias, quae inde ab arcanis per mythos inductis

ductis ritibus, sacerdotum contuberniis, hierophantarum disciplinis, philosophorum, initia verius quam scholas habentium, sacriariis, per omnem aetatum decursum tradita fuere; sique accessiones, quas illa per Magiam, Theurgiam, Cabbalam, Alchemiam, Fratrum roseae crucis, reuelationum et id genus somnia alia, habuere, animo reputes. Nec angustos fines ingenii humani in rerum modo materiis deprehendas, verum in ipsis rerum phantasmatibus, siue in verba siue in ritus deductis. Ita mystica doctrina Christianorum in Indorum mystica disciplina manibus tenetur. A theogonia et cosmogonia inde persequi licet certas opinionum classes, earumque modo ex Oriente in Occidentem progressum, modo inde in patriam mutato habitu reditum. Mira interdum res, si videas philosophemata, quorum causae in Asia erant, ad Septentrionem vsque a populis diuersi caeli solique, ritus et vitae, recepta, et aliis domesticis opinionibus implicita, qua commixtione noua facies, nouus habitus, procuderetur. Vt ex philosophia in religiones, ita in has ex illis, innumera immigrarunt: et in vtramque per omnes aetates immararunt nonnulla e populari superstitione. Quo fit, vt in multis recentiorum saeculorum opinionibus seu Orientalis, quam vocant philosophiae, seu Platonicae, adhuc vestigia haud obscura agnoscere interdum liceat.

Verum, si noui anni et studiorum nostrorum per hunc annum auspicia hac ipsa scriptione facta putanda sunt: fatis nunc delibatum ex iis esse

XVIII.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 L V D E R V S K V L E N K A M P
 C V M S E N A T V
 C I V I V M S V O R V M

Q V I
 I N C E R T A M I N E L I T T E R A R I O
 I N A . D . I V J V N I I
 R E G I S N O S T R I A V G V S T I S S I M I
 N A T A L E M
 C O N S T I T V T A E I V S M V N I F I C E N T I A
 P R A E M I A
 O R D I N V M A C A D E M I C O R V M I V D I C I O A B S T V L E R V N T
 N O M I N A .

S I M V L Q V E
 C O M M E N T A T I O N V M

Q V A E

A D C E R T A M E N I N A . D . J V N I I I V . A N N I F V T V R I L X X X V I I . H A R E N D V M
 A D M I T T I V O L E N T

A R G V M E N T A
 A B A C A D E M I A E N O S T R A E O R D I N I B V S
 P R O P O S I T A
 P R O M V L G A T

M . J V N I O C I O I O C C L X X X V I .

Natalem Regis nostri augustissimi, Ciues, quem
 antea votis precibusque tacitis prosequi soleba-
 mus, redeuntem nunc follenni panegyri celebrari
 vidistis,

vidistis, huius ipsius Regis Indulgentissimi beneficio, quandoquidem praemiis ad studia vestra excitanda constitutis diem hunc tanto sollenniore vobis esse voluit. Instituti quidem ratio ut iterum vobis declaretur, necesse non est: fatis enim ex iis, quae superiore anno exposita sunt, constare potest, Sapientissimi Regis consilium esse hoc, ut inter vos ii, qui studiorum suorum cursum iam ad ultima fere curricula exegerunt, habeant, quo incitentur ad vires experiundas suas, ad educenda in aciem studia, ad transferenda in scriptum audita, sed commentando et meditando subacta et perpolitata, et ad caput aliquod disciplinae, quam auditione assidua imbiberant, suo Marte tractandum et disertius enarrandum. Quaestionem itaque propositam si dicimus, argumentum dicimus e disciplina aliqua petum, quod vniuscuiusque, qui quantum debuit in litteris profecit, opera docta et ingenua pertractari et expediri potest; nec vero proponuntur quaestiones difficiles et impeditae de re aliqua inter viros doctos parum explorata: cuiusmodi quaestiones esse solent Societatum litterariorum, a quibus id spectatur et agitur, ut noua proferantur, obscura illustrentur, aut difficilia exfolvantur. Quod quaerimus, caput est aliquod doctrinae, e media disciplina petum, ita tamen comparatum, ut in eo pertractando et exponendo virium ingenii sui profectuumque specimen aliquis ingenue natus et eruditus edere possit. Non adeo in certamen prouocamus nisi eos, qui disciplinarum rudimenta dudum deposuere, quique doctrinae copiis sic fatis iam instructi sunt, ut, quid ipsi ingenio

ingenio doctrinaue valeant, experiri possint; quid? quod, quemadmodum his, qui iam profecere aliquantum in studiis suis, auctores sumus, vt et ipsi aliquid audeant, dehortando contra ac dissuadendo auocare solemus et tantum non deterrere eos, quorum studia nondum ita expolita sunt, vt ex vmbra illi in campum prodire aut pugna configere possint. Verum etiam illos, qui bene instructi ad certamen se accingunt, nolumus quaestioni tractandae ita incumbere, vt alias studiorum suorum partes negligant aut a cursu academico perficiendo auocari se patiantur.

Monita haec a nobis, Ciues, et diligenter exposita fuere iam sub ipsam instituti certaminis huius indictionem, vt iam tum putaremus satis esse occursum aut reprehensionem calumniosae, qua totum hoc institutum eleuari posset, aut prauo nonnullorum inter vos iudicio, qui nec satis parati et instructi, nec ceteris studiis bene attemperatis, certamini se forte committerent. Quod si tamen ab vno et altero nimia fiducia vel imprudentia esset peccatum: num, quod vnus vel alterius vitio et culpa commissum est, ipsam rem attingit, eiusque salubritatem ac praestantiam tollere videri debet? Quid tandem est in rerum natura praestantissimum per se et vtilissimum, quod non prauis insipientium et imprudentium vsus corrumpere et in noxam suam vertere possit? Quin agamus id, quod bonum virum omni in re facere par est: elaboremus pro se quisque, vt prauis rerum studiis prouida cura occurramus; consilio monitisque idoneis instruamus

eos

eos quos errore abripi videmus; rectam rerum rationem, prudentia, auctoritate, opera ac studio, firmemus ac stabiliamus. Non adeo magno acumine opus est ad intelligendum, quid in quaque re seu suo seu aliorum vitio haud fatis firmum ac validum sit; verum providere, ne summa rerum labefactata in hanc partem inclinet et ruinam inde trahat, curare, ut bonorum consiliorum fructus non modo non intereant, verum etiam ampliores sint et salubriores, ea demum sapientia est. Multo grauius et perniciosius academias infedit malum illud, cui regia magnificentia occurrere voluit: torpor ingeniorum et ignauia, cum intra audiendi desidiam continet se iuuentus, nec vires suas ipsa acuit nec vitae ac foro discit. Haec est vera studiorum pestis, a qua in omnem rempublicam mala grauissima fluxere, quaeque ipsa litterarum studia in contemptum iuxta et neglectum adduxere. Ita natura humana comparata est, ut sine virium seu corporis seu animi intentione consequi possimus nihil; et omnis emendationis institutionis auctores id egerunt, ut ad incitandum studium auxilia ac praesidia idonea circumspicerent. Certaminum quanta ad veterum animorum abstergendum vis esset, vidit Graecia, quae multa alia bene vidit. In rudioribus saeculis corporum, mox ingeniorum certamina proposuit: hisque effecisse sibi visa est, ut ingenue in Graecia natum vel muto adspectu ab omni barbaro, etiam regia stirpe nato, facile dignosceres; si vterque verba facerent, humanitatis cultum in altero facile agnosceres. Athleticis studiis neglectis ingeniorum saltem certamina cur non amplectemur, efficiemusque,

que, vt ingenia nostris curis elaborata et expolita ita emineant, vt Georgiae Augustae alumnum facile agnoscas?

His itaque constitutis, agite, Ciues, accipite nunc aut recognoscite nobiscum ipsius certaminis exitum, et sententias iudicum, iam antea in templo academico e cathedra pronuntiatas, praeconio hoc altero promulgatas cognoscite.

Proposita erat ab *Ordine Theologorum* quaestio: Num, et quatenus, vere affirmari queat: constante numinis prouidentia id effici, vt genus humanum, vniuersim spectatum, continua progressionem ad meliorem conditionem sensim affurgat.

Primum quidem *res ipsa* ex omni historia, observationibus item recentioribus, accurate sic euinci debebat, vt per quamdam quasi inductionem pateferet, culturam litterarum artiumque, religionis porro atque virtutis, adeoque felicitatem, cum publicam tum priuatam, extensiuè et intensiuè, maiora sensim incrementa cepisse. *Deinde* et *subsidia opportuna*, seu *media per quae*, et *modus*, quo accommodatissime haec deus effecerit, declaranda erant; ita vt inprimis inquiretur, quae et quanta sint *religionis* vere *christianae* de hac felicitate communi merita. *Denique* luculenter docendum erat, omnino pertinere hanc quaestionem recte expositam ad *iustam* de prouidentia diuina *notionem* animis informandam.

Duo qui in arenam descenderunt, cum antiquioribus tum recentioribus litteris probe instructi, haec tenus

hactenus laudem communem abstulere, quod rerum exemplorumque, quae pro argumentis erant, dilectu et dispositione iudicium suum Ordini approbauerant, eratque omnino ambigua ac difficilis iudicii victoria. Alter tamen, cuius libellus dicto insignitus erat:

Gloriosum est etiam cecidisse in praelio,

cum luculenter docuisset, quantum Graecorum litterae publicam priuatamque felicitatem adiuuerint auxerintque, non aequè disertus fuit in docendo, a quibus initiis ista litterarum lux orta per quas vias et opportunitates, easdemque haud fortuitas, sensim ad alias gentes manauerit; hoc idem factu opus erat renascentibus saeculo xv. antiquis litteris, ut doceretur, quosnam effectus ea res habuerit ad ingenia cum caeterorum Europae populorum, tum Germanorum, excitanda animosque virtute incendendos, ut barbariem depellerent, et religionis repurgatae litterarumque faustum connubium iungerent. Alter verò, qui dicto Paullino se insignierat:

Παντες μεν τρεχουσιν, εις δε λαμβανει το βραβειον,

luculenta rerum expositione summatim facta, a praesenti temporum laeta facie ad primas origines retro procedendo, causarum explicationem non neglexit, et vicissitudines rerum, opportunitates, euentusque, qui vulgo fortuiti habentur, sapienter ab vniuersitatis rerum moderatore deo ad certa consilia attemperatos et nexu admirabili dispositos ante oculos posuit. Huic itaque alteri, quia acumine in causis perspicendis et eruendis, tum in rebus exponendis subtilitate excellere visus est, *βραβειον* adiudicatum; resignataque schedula lectum est nomen

JOANNES HENRICVS HEINRICHS

Hannoue-

Hannoueranus, Seminarii philologici sodalis.

Ab *Ordine Iureconsultorum* proposita erat quaestio:

Quodnam sit fundamentum successione Germanicae, tam allodialis quam feudalis? in quonam consistat potissimum ratio differentiae inter principia istius successione Germanicae et Romanae, speciatim Iustinianae?

Quatuor redditae sunt commentationes praescriptis dictis insignitae:

1. *Apis Matinae more modoque.*
2. *Conamur tenues grandia.*
3. *Audentes fortuna iuuat.*
4. *At socii multo gemitu lacrimisque Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.*

Ordinis quidem expectationi votisque nulla earum ita satisfacisse visa est, ut nihil esset quod desiderari posset. Cum tamen diffitendum non esset, esse in ipsa quaestione nonnullas difficultates: iudicauit Ordo Consultissimus, aequius sibi ac mitius nunc in sententia ferenda esse versandum, probandumque adeo et laudandum conatum, qui ingenii doctrinaeque signa haud obscura prae se ferret. Cum itaque illa Commentatio, cui inscripta erant verba:

Apis Matinae more modoque:

inter ceteras emineret cum rerum expositione tum oratione, Ordo Consultissimus huic ipsi primum locum ac praemium Regium detulit. Nec tamen ille nihil tribuere videri voluit industriae et labori, quem in libellum suum exarandum impenderat auctor commentationis altero loco commemoratae praefixo symbolo: *Conamur tenues grandia.* Ei itaque alterum locum a priore assignauit, ita ut ad

Heynii Opusc. acad. Vol. III. X princi-

principem laude et merito accessisse videri debeat. Scheda aperta victricis Commentationis auctor innotuit:

FRIDERICVS BOUTTERWECK, *Goslariensis*;
secundum locum obtinuit idem, qui iam superiore
anno proxime a victore abfuisse visus erat, JOACHIMVS
SCHWARZKOPE, *Hannoueranus*.

A *Medicorum Ordine* indicta erat quaestio:

In irritabilitate animali, a qua nisi omnis, saltem maxima sane, pars principii in corpore nostro actiuosi pendet, cum varia superfint, quae pleniorum poscunt eruditorum expositionem: desiderata est solida, obseruationibus et experimentis superstructa, responsio ad varias quaestiones irritabilitatem animalem spectantes: 1. in quam elementorum corporis animalis parte haeret vis irritabilis? 2. qui sunt veri certique fines inter *Tonum* Stahlii et *Irritabilitatem* Halleri? 3. quibus adminiculis, siue a climate, aëre et vitae genere pendentibus, siue a cibo potuque siue a medicamento desuntis, effici potest, vt, si torpida languet vel plane deficit, excitetur et augeatur? vel si nimis efficax sit, temperetur et coerceatur? 4. quale inuicem obseruatur commercium irritabilitatem inter et neruorum systema, in doctrina affectuum animi, temperamentorum, et in genere principii actiuosi corporis animalis, vilo cum fructu adhibendum?

Qui iam ab initio mentes incesserat metus, ne quaestionis subtilitas et difficultas, ipseque rerum
compre-

comprehensarum, et varia multiplicique lectione, experimentis et obseruationibus expediendarum, ambitus, animos deterreret potius quam alliceret, minui tamen videbatur cogitatione numeri centenarii eorum, qui medicis studiis in hac academia nostra nomen suum professi sunt; non enim defore inter hos ingenia, quae ad altiora et doctiora enitantur, quaeque adeo laetatura sint, virium ostentandarum opportunitatem sibi oblatam. Fefellit tamen haec ipsa opinio; nec nisi vna scriptio redita est, inscripta lemmate:

Qui nunquam male, nunquam bene.

Recte vero auctor ipse de se ita iudicauit, vt nunc virium suarum periculum qualecunque fecisse eoque ipso viam sibi parasse videri velit ac prolusisse ad praemium alio anno ferendum.

Ab *Ordine Philosophorum* proposita erat quaestio:

Cum veteres, sideribus ad horizontem conspicuis aut euanescentibus, (*ortus et occasus poeticos vocamus*) anni tempora distinxerint: iis, qui ob praemium Regium Ordinis philosophici iudicio permiffum certare vellent, id agendum erat, vt colligerent praecipua, quae eam ad rem pertinent, scriptorum classicorum loca; vt quid doceant, *explicarent*; quando et vbi vera fuerint haec praecpta, ex aequinoctiorum praecessione et horizontum diuersitate *ostenderent*; *adderent* calculorum, quibus id ostenditur, rationem; et calculos ipsos, nonnullis saltem maioris momenti, exemplis *illustrarent*.

Prodiere in certamen duumviri vigore ingenii athletico et doctrinae apparatu bene instructi: quorum alterius commentatio inscripta versibus Ovidianis:

*Felices animas, quibus haec cognoscere primis Inque
domos superas scandere cura fuit;*

alterius scriptio versu Virgiliano insignita:

*Multa dies variusque labor mutabilis aevi Retulit
in melius.*

Habebat vtraque suas laudes, suas reprehensiones. Posterior maiorem litterarum graecarum latinarumque copiam interpretandique facultatem, prior mathematici acuminis variaeque doctrinae documenta praeclara prodere iudicibus est visa: etsi itaque in ea desiderata est subtilior illa elegantia, qua mathematicae et astronomicae rationes ad loca veterum declaranda transferendae erant, doctrinae tamen mathematicae maiorem apparatus et copiam praemio suo ornare decrevit amplissimus ordo. Itaque scheda, cui inscriptum erat *Felices animas*, resignata, victoris nomen recitatum est

JOANNES FRIDERICVS PFAFF
Stuttgartensis, Philos. Stud.

Alteri commentationi proximus a principe illa locus est assignatus: eiusque auctorem se postea professus est probitatis et modestiae eximiae laude conspicuus iuuenis JO. CONRADVS SCHAVBACH, Meiningensis.

Perfolutum est iis, quorum superior scriptio iudicata erat, praemium cuique suum a Decanis Ordinum numus aureus XXV aureorum ducatorum pondo: de quo nunc quaedam a nobis interponenda sunt. Regia enim munificentia non magis quam

quam ingeniosa elegancia praemium hoc commendat: numus est affabre factus, nec minus subtili diligentia et arte, qua figurae incisae ac circumscriptae sunt, quam inuenti simplicitate et dignitate conspicuus. Altera enim parte Caput Regis laureatum, subscripto titulo: GEORGIVS III. MDCCLXXXV. Altera Genius alatus, innixus clipeo arae seu basi imposito. In clipeo verba: INGENIO ET STUDIO. In arae fronte Georgii II., Conditoris huius academiae nostrae, effigies cernitur: quo quidem memoriae Aui recolendae studio pietatis suae monumentum consecrauit praeclarum Nepos Augustissimus. Inferiore segmento inscripta sunt verba: GEORGIA AVGVSTA ADIVDICANTE.

Certamine peracto et praemiis distributis progressus factus est ad novas quaestiones certamini in annum proximum ineundo pronuntiandas.

Ab ORDINE THEOLOGORVM quaestio
constituta est

Quaenam vera fuit et certa eorum, qui medio secundo atque ineunte tertio seculo praecipue floruerunt, Patrum, maxime vero Iustini Martyris, Athenagorae, Tatiani, Theophili Antiocheni, Clementis Alexandrini, Tertulliani denique, de ratione suae relatione Filii seu Verbi cum Patre sententia? Id vero ita ostendatur, ut,

1. *Quid senserint isti Patres, ex ipsis eorum scriptis proferatur, atque istos etiam vere ita sensisse, iustis quidem argumentis ex usu linguae, ex nexu locorum, ex reliqua opinionum, quas alebant, historia*

euincatur; nec tamen ideo lis ulli eruditorum moueatur, quibus aliter forte sensisse illi visi sunt. Tum vero,

2. Sententiis istis inter se inuicem collatis, quid commune omnibus quidue proprium cuique sit, vel videatur proprium, accurate examinetur, causaeque dissensus, si quis interest, et si quae afferri possunt, afferantur; quo factō nihilominus prima omnium ex vno fonte deducta origo demonstrari adhuc facile poterit. Denique

3. Illae etiam causae, quantum fieri potest, perspicue proponantur, quibus inducti Patres huius aevi sententiam istam non quidem fidei ac doctrinae ecclesiasticae, at suae tamen Theologiae inferebant; adeoque imprimis explicetur, quid praestare usus eius in informanda doctrina de Trinitate et poterat, et posse ex illorum iudicio videbatur,

Ab ORDINE IURECONSULTORVM

Emigrationem ciuium prohibere vel circumscribere, an, et quatenus, fas sit?

Ab ORDINE MEDICORVM

An, uti ossium in casu fracturae complicatae, cariei etc. ita etiam partium mollium in casu vulneris, perditam substantiam natura humana restituit? An itaque vulnera noua carne replet? Si affirmatur, quaerimus: an caro illa alia ex membranis, alia ex ossibus, alia ex musculis, alia ex tendinibus nascatur? An itaque naturam partis habeat ex qua nascitur? An vero eadem sit, ex quacunque parte demum nata? An omnes vel quasdam tantum partes restituat natura?
An

An in omnibus vel quibusdam tantum casibus? Qua ratione ars regenerationem hanc coercere, iuuare, moderari possit? — Si negatur vulnera noua carne repleri, quaeritur, quonam modo claudantur vulnera variarum partium, e. c. ossium, cerebri etc.

AB ORDINE PHILOSOPHORVM

Orbis terrarum faciem, qualis depingitur ab Homero, declarare: hoc est, ex utroque poetae principis opere, tam Iliade, quam Odyssæa, quicquid iis geographici argumenti continetur, diligenter ac plene colligere, ita, ut, Homero duce, per tres orbis partes eatur, et, quae de singulis regionibus, earumque populis, montibus, fluuiis, maribus lacubusque, urbibus, oppidis cet. ab Homero commemorata sunt, Geographorum more in unum congerantur. Obscurioribus poetae locis quum saepe lucem affundere possit Strabo, perpetuus Geographiae Homericae interpres: bene recteque agent de praemio certaturi; si Strabone, quotiescunque ipsa res postulatura sit, ad Homerum explicandum utantur. Ita existet, ut speramus, aliqua Homeri Geographia, qua hucusque aegre caruerunt tam Historici quam alii litterarum antiquiorum interpretes.

Accedite itaque ad quaestiones has feu argumenta, diligentiae vestrae, Commilitones, proposita, quotquot vestrum parte iam studiorum exacta, vires quisque suas studiorumque fructus, sintne illi fatis magni, experiri vultis; ita tamen ut nec, curricula academici quicquid superest, segniter decurratis: referuanda sunt illa horis subseciuis, quas scrip-

tioni et commentationi nemo non vestrum consecrare debet. Nihil enim generoso ingenio magis indignum est, quam sola auditione studia academica contineri et absolui putare: qua quidem opinione nihil nouimus aut perniciosius aut stolidius.

Indictum est certamen in diem IV. Junii anni proximi LXXXVII. praemia sunt quaterna, singula XXV aureorum ducatorum pondo, ab Ordine quodque suo, adiudicanda; scriptiones quae ad commissionem admitti volent, *ante Kalendas Martias* eius anni vt redditae sint, curabitis. Leges certaminis, etsi neminem vestrum latere possunt, ex edicto tamen anni LXXXV repetemus has: „Licet in certamen prodire omnibus in litterarum studio prouectioribus, seu indigenae illi sint seu exteri; nec fraudi erit, si qui ante illum diem, quo praemia victoribus assignabuntur, studiorum curriculo absoluto, Gottinga discesserint; modo ipsi ante discessum scripta sua reddiderint, et in scheda obsignata seu locum, in quem se contulerunt, adscripserint, seu amicum negotii sui gestorem, e quo illud comperiri possit, reliquerint. Oratione vtentur Latina, eaque vt sit pura, tersa, perspicua, curabunt. Ne auctores commentationum, quae Prorectori, Decano, aliiue Professori reddentur, vlllo indicio se prodant, diligenter cauebitur.„

His peractis ad diei sollemnia reditum est, inque Regis Indulgentissimi natali sollemnia vota ac preces ad Deum O. M. factae, vt huius ipsius beneficii munificentissimum auctorem omnibus iis bonis

nis beet, quorum fructus vitam reddere potest iucundissimam. Iisdem votis ac precibus etiamnum immanemus. Prosperet Numen ac fortunet consilia consiliorumque euentus, inque his iter illud, quo ad sacra nostra florentissimi tres Iuuentutis Principes, Augustissimi Parentis Proles faustissima, proficiscuntur!

Quae omnia vt ex voto Regis Indulgentissimi, et ad Academiae nostrae felicitatem et prosperitatem eueniant, precabimini nobiscum omnes ac singuli.
PP. in Georgia Augusta m. cIcIocclxxxvi.

XIX.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 LVDERVS KVLENKAMP
 CVM SENATV
 SVCCESOREM

IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 GOTTFRIDVM LESS D.
 CIVIBVS SVIS

COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS.

IN A. D. JVLII III. CLCIS CCLXXXVI.

Saeculi felicitas in numis.

Frequens est, Ciues, in Imperatorum Romanorum numis epigraphae: FELICITAS SAECVLI. FELICITAS TEMPORVM. Occurrit, si bene meminimus, primum in Antonini Pii numis anni aerae Chr. 145. 148 *Temporum Felicitas*; et *Felicitas Saeculi*

culi in numo anni 160. Inde variis modis frequentatum a multis titulum hunc videmus a). At Constanti-

a) *Felicitas Saeculi* in numis Faustinae, Commodi, Severi, Caracallae, Getae, Juliae Piaae et passim feriorum: in aliis inde a Faustinae aetate, in uerbis, *Saeculi Felicitas*. Similiter *Temporum Felicitas* reperitur in numis Faustinae, M. Aurelii, Commodi et feriorum; *Felicitas Temporum* in aliis L. Veri, a. 162. M. Aurelii, Commodi, Pescennii Nigri, Septimii Severi et hinc multorum. Nec sine aliena ab eadem notione *Felicitas publica*, *Felicitas Augusta*, utraque saepissime in numis obuia; *Saeculum Felix. Fecundum. Frugiferum*. usurpatum a Clodio Albino, et iam ante a Nerone, Commodo, Pertinae; *Tempora Felicia* la Diocletiano, a. 284 et *Felicia Tempora* in numis Probi et Constantini apud Bandinium. Sane variis modis huic titulo prolusum esse videri potest. Ut memoratum Augusti numum a. V. C. 727. cum verbis *Salus generis humani* apud Golz. t. 57, 2. et Mediob. taceam (graviorem enim auctorem desiderare licet; multo magis alterius anni 721.); in Tiberii numis primum occurrit: *Salus Augusta, Aeternitas Augusta*; in numis Caii, Claudii, Neronis, Galbae prodeunt primum *Spes Augusta. Pax Augusti vel Augusta, Libertas Augusti*, et id genus alia. Galbae numo argenteo (aureus est in Mus. Caes. Vindob. Eckhelii, viri in hoc studio principis To. II. p. 115, 63.) apud Vaillant. To. II. p. 73. est *Salus generis humani*, ducta forte epigraphe ex litteris Vindicis ap. Svet. 90. Non repetitam eam vidimus, nisi in numo Traiani anni 98 stante dea Salute ante aram cum patera; apposito temone, in hac altera etiam globo. Etiam in Galbae numis in conspectum venit primum *Felicitas publica*, mox ab aliis passim frequentata: in aliis *Felicitas Augusti* primum legitur: haec quidem posthaec admodum frequens in numis Traiani, Adriani et cererorum; in aliis *Salus Augusti*. In Othonis numo, sed ap. Golz. *Felicitas Orbis* editur. At in numis Vespasiani, Titi, Domitiani, Traiani, hinc in Severi, Getae, Juliae et multorum frequentari coepit *Felicitas Publica*; pro ea in aliis *Salus Publica*. In vno numo a. C. 76 ap. Golz. Titus *Felicitas Orbis Ter-*
rarum

stantinus et Constans filii *b*) in numis nouam imperii sui commendationem, saepe hinc a successoribus frequentatam *c*), intulerunt: *Felix temporum Reparatio*, bellis ciuilibus compositis; iam inde ab a. 308.

Iam Pii *temporum felicitatem* praedicari facile feras; si enim vnquam magna humani generis pars felicitate aliqua per plures annos vsa est, Pio imperante id factum esse dixeris, vno omnium qui vnquam fuere Principe optimo; e ceteris autem plerique vix ea aut fortuna aut moribus vsi sunt, vt memorabilis aliqua imperii ac temporum felicitas inde nasci posset: alii etiam infelicissimi: maxime enim frequentatur titulus in numis Impp. saec. III et IV. Verum adulantium improbitas aut stultitia vanitati Principum plerumque eo ipso illudere solet, quod laudum materiam ex iis captat, quae vel maxime in eorum seu ingenio et indole, seu virtute et industria, seu fortuna, desiderantur. In Tibcrii, Seueri et similium numis quis expectet *Clementiam*,

rarum editur: at *Felicitas publica* in multis Titi visitur, et suspicari licet alterum esse commentitium. *Felicitas Prouinciarum* in numo Domitiani a. C. 81, in argento Adriani *Felicitas P. R.* quod et e numo Titi laudatur, et saepe in numis Alexandri et Philippi, Constantini, Magnentii, repetitur; in altero Adriani: *Saec. Aur.* mirationem facit nouitate. At in Caracallae numo a. 197 *Imperii Felicitas*, et serius, inde a Caro, *Felicitas Reip.* et a Constantinis *Felicitas Romanorum*, affectata. Sic et variat *Aeternitas*: cf. Eckhel Sylloge I. p. 100.

- b*) Est vnus qui Constantini nomen prae se fert: sed de eo dubitatur. v. Bandur. To. II. p. 271.
- c*) Adeatur RASCHII v. c. *Lexicon rei numariae* pag. 939 sq. opus doctrinae et operae pertinacissimae.

tiam, *Indulgentiam Aug.*? in Gallieno, *Virtutem Aug. Victoriā Aug. Felicitatem Aug.*? Atqui idem in numo (apud Vaillant. T. II. f. 169) *Restitutor Generis Humani*: ita vt nescias, litne id malorum generis humani grauissimum, quod illudi sibi tam turpiter patiuntur homines, vt, quibus ipsi virtutibus omnino carent, eas sibi accedere putent, modo aliorum impudentia sibi verbo eas tribuat; nisi pro tolerabili bono habendum hoc ipsum dixeris, quod tantam iacturam tam aequo animo et ferunt et refarciunt homines. Haecenus paullo seuerius egisse videri possumus. Altera enim ex parte an ignoramus in palatiis et aulis per omnes aetates verba follennia frequentari cum publicis tum priuatis congressibus, actis et litteris, quorum sensus aut nullus aut ab vulgari loquendi vsu diuersus est? Iam autem *felix* est Romana voce, quicquid ad deos, quicquid ad Principem spectat *d*): vt olim *Roma Felix. Vrbs Felix*. Tolerabilius hoc, quam quod ferius in Officiis domus augustae fuit adoptatum, vt omnia, quae ad foedissimos homines, purpura indutos, spectarent, *sacra* appellarentur, vtque *sacrum* esset *Cubiculum*, *sacrae Largitiones* in eunuchos et prostibula factae &c. Si tamen in causas inquirimus, a quibus potissimum *Felicitas Temporum* seu *Saeculi* (etiam *Augusti*, nam fere eadem aut cognata sunt nomina) repetita fuit: intelligemus, modo a victoriis et pace facta, modo ab annonae copia et frugum abundantia, modo ab Augustae fecunditate, interdum a Principum aut militum concordia, epigraphen esse petitam. Ab iis causis deducta quoque

d) cf. Spanhem. VI. et Pr. Num. T. II. p. 442.

que sunt symbola, quibus numi insigniti sunt. Ipsa quidem Felicitas figura muliebri adumbratur, quae dextra caduceum tenet, sinistra Cornu Copiae aut hastam. Inde *Felicitas Saeculi* et *Temporum* adiuncta fere habet symbola Pacis, Victoriae, Abundantiae, Securitatis, Fecunditatis, Concordiae: cernitur enim illa fere stolata, columellae innixa, modo caduceum tenens, modo ramum oleagineum, Cornu Copiae, hastam, globum, victoriolam, pateram super ara: quae eadem figurae interdum etiam sine titulo occurrunt; ut contra duplex Cornu Copiae interiecto caduceo seu arista sine figura muliebri in aliis. Adicitur interdum rostrum navis, aut temo. In Elagabali numo a. 218 est triremis praetoria, et duae Victoriae corollam tenentes in numo Maximi: et sic porro alia. In numis Commodi 183. 190 quatuor anni tempora per puerulos designata; in numo Pescennii Nigri canistrum floribus et fructibus onustum, cum verbis *Fel. Temp.* Etiam congiario dato Liberalitas Aug. visitur expressa, ut in numis Caracallae, Getae et ipsius Severi a. 202. At domus Augustae, prole subnata felicis, symbola habentur in numo Antonini Pii duo Copiae Cornua capitibus filiorum impositis; in numo Faustinae minoris, duo pueruli in lectisternio, appositum astro; in aliis mulier stans cum quinque et senis puerulis; ipse Severus capite tenus adstat inter duo filios; in alio mater cum duobus filiis, et luna crescens cum septem stellis; et sic alia e). Haec igitur ad Felicitatem Saeculi declarandam diuerso quidem

e) Licet nunc congesta haec videre a RASCHIO l. c. p. 983 sqq.

quidem respectu ac sensu non male inuenta videri possunt.

Iam si de *nostri Saeculi Felicitate* quaerimus, quibusnam in rebus aut posita illa sit, aut esse posita a plerisque credatur: difficile erit symbolum inuenire, quo iudicium illud satis bene declaretur: nisi forte *globum* ponas, hoc est, terrarum orbem, *Solis irradiante luce collustratum*, aut *Phoebo in bigis superius hemisphaerium emetiente*. Iamdudum enim obtundit aures nostras ea saeculi praedicatio, vt inprimis litterarum luce per omnia latissime dispersa et ingeniorum cultura laetissima eminere illa et omnes aetates superare dicatur. Vtimur autem ea in re vernaculo fermone vocibus, quibus lucem per omnia loca diffusam declaramus; f) iam his ipsis vocibus animi sensus aciesque praestringitur; quis enim, si, medio caelo ac die, lucente Sole, collustratum esse lumine terrarum orbem audierit, se caecutire, aut nubeculam suis oculis esse obiectam fateri ausit! itaque non modo illud locum habet, quod apud poetam est: — *venimus ad summum fortunae! pingimus atque psallimus*; verum, quod multo maius est, *philosophamur* — et quidem subtilius quam omnes omnis aevi sapientes; nec quenquam facile e media turba arripias, qui non physica ac metaphysica crepet! Felices nos quibus in tanta saeculi felicitate nasci contigit! si modo verum est, tali felicitate nos vti, aut talem felicitatem vnquam fuisse, aut vnquam esse posse. Atqui nec fuit illa vnquam, nec esse potest; aut si esset vlla, nullum

ca

f) Aufklärung. Erleuchtetes, aufgeklärtes Zeitalter.

ea rerum fructum esset habitura ad genus humanum. Turbavit hic opinionum vanitas plura, quae paullo subtilius disiungere ac discernere iuuabit.

Et primo quidem, quoties saeculi felicitatem ex tanta litterarum luce et ingeniorum cultura subnatam praedicari audiimus, fraudi plerumque esse intelleximus ipsas *saeculi* vel *aetatis* voces, tum *lucis* et *culturae* notationem parum definitam. Dum enim saeculum, grandius vocabulum, buccas inflat: tacite subrepat opinio, ut id, quod inde a denis vel vicenis annis in populo nostro, aut in parte eius aliqua, fit aut factum creditur, pro communi generis humani conditione habeatur; porro cum unum et alterum genus litterarum in aliqua vrbe aut ab aliquot viris laudari ac frequentari viderent vel audirent, fuere ex nostris hominibus, qui statim summum omnium litterarum inter nos honorem prodidere. Sunt adeo, qui, quod in magnis urbibus inter certi ordinis et loci homines interdum memoratum dictum vel factum acceperant, urbanae et rusticae plebis conditioni accommodent, et in ea rem eodem modo se habere putent. Nulla tamen est commemoratio vilius populi barbari, cuius parem stuporem non iuuenias inter huius ordinis homines per omnes terras: si modo propius inspexeris res nostrae plebis rusticae. Tandem alii rem ex libellorum, qui prelo excuduntur, insana multitudine aestimant. Adeo fit *saeculi* plerumque praeconium, quod Germaniae, aut nonnullis eius terris, aut certo hominum ordini, aut paucis ex iis, aut nulli, debetur. Verum et ipsae laudes

a rebus petuntur parum exploratis ac definitis: notatione *culturæ* tam male constituta, vt in omnes partes fluctuet et incerta feratur disputatio.

Cultura, quam volumus, varia esse potest ac multiplex: alia *vitæ*, *morum* alia, alia *ingeniorum*. Nulla earum bona et salubris est infinite; in hac et in illa inesse possunt bona ac mala varii generis, variae naturae. *Cultura vitæ* diuersa habet spatia, quae emetiri illa potest. Alia est populi feritatem exuentis, alia barbarie depulsa; alia ex agricultura, alia ex rerum populorumque commerciis, ex artium diuersi generis expolitione ad vitæ vsum traducta. Innumerae sunt diuersitates pro imperiorum, populorum, terrarum, caeli, naturis; neque vna eademque est omnium cultura, neque vllus populus est aut in populo ordo, in quo omnis generis cultura fit cumulata. Etiam variis iudicii inflexionibus illa interdum vno eodemque in populo aestimari solet, pro ordinum, natalium, stirpium, studiorum, partium diuersitate, multo magis ex philosophica definitione. Faciat aliquis recensum populorum Europae, quos humanitatis cultu imbutos appellare solemus: quam diuersi gradus culturam passim agnoscet! et, si culturæ notionem constituat feuerius, vt sit vita iis rebus excolta, quibus vsus eius et fructus potest esse liberrimus, vberrimus et iucundissimus, cum ex corporis salubritate et habilitate, tum ex animi ingenique facultate, habitu et vsu recto et libero, rationi et naturae consentaneo; legibus et moribus publice priuatimque ita descriptis informatisque,

vt iis consiliis cum maxime respondeant: singulorum quidem hominum felicitatem hanc passim reperiet; at dubitare licet, an eam vilius populi, aut magnae eius partis, commune bonum vsquam deprehensurus sit. Pessima *cultura* est *per luxum*, assiduum et perpetuum vitae excultae comitem. Quo ipso fit, vt res per se bona in omnium perniciem vertatur. Haec quidem est illa cultura vitae, quam tantis laudibus sermonibusque euehunt multi inter nos, ac libellis celebrant. Sufficit attingisse haec; in promatu enim est cetera mente et cogitatione assequi.

Morum cultura si qua bona est, ea esse debet, quae a disciplina publica priuataque proficitur, nec tam legibus, quam bonis institutis exemplisque continetur; commendat illa se simplicitate, contentu cum naturae lege et vi, et cum sensu communi. At in corruptelis saeculi, quod miro modo mores excoluisse putatur, primo loco occurrit hoc, quod taediosa formularum decantatione, et subtili in eas commentatione, mores fingi putantur, fatisque habetur praecepta de virtute auribus instillari aut libellos rhetorice aut philosophice scriptos in manus tradi. Tum si mores laudantur, laudari fere audias eos, qui externo corporis habitu, victu, vestituque culturam, hoc est elegantiam, quae placeat, prae se ferunt. Nec temere hoc fieri dixeris, quandoquidem dudum omne de hominum virtute et merito iudicium ad oculorum auriumque sensum migravit. Verum cui non dictus Hylas! — Nisi itaque accurratius
res

res constituatur, etiam cultura morum modo in laude modo in vitio haberi potest.

Quod si tandem, quod plerumque factum videmus, saeculi felicitatem ex *ingeniorum cultura et litterarum artiumque expositione* aestimamus: multo magis vagatur omnis praedicatio, ita vt plerumque nec vera omnino, nec prorsus falsa ea sit; quo ipso hominum iudicia in transuersum aguntur. Primum enim, nec omnis, nec omnium artium cultura, felicitatis femina et caussas habet, nec omnibus populis nec eodem in populo omnibus ac singulis ingeniorum cultura esse potest optabilis. In quo quidem vel maxime sibi illudi passi sunt nostrates; quod omnino ad felicitatem generis humani illud vim habere putarunt, si omnis generis litterae late per vulgus essent sparsae: quae opinio non modo est vana et falsa, verum etiam perniciofa. Vt enim nunc non vrgeamus, quam multa sint, quae ignorari praestet; infinitarum rerum scientia accurata esse potest nulla, nisi infinitarum aliarum rerum cognitio mentem instruxerit. Atqui hanc paucis consequi contigit; minus autem explorata et subtilis scientia non modo non expedit, verum etiam nocet. Nec etiam vlllo in populo aut euenisse accepimus, aut euenire posse apparet, vt per omnes ordines multarum rerum subtilium seu ex philosophico seu ex theologico acunine suspenfarum notitiae diffementur, multo minus vt cum fructu. Illo tempore, quo Graeci litteras suas cum suo fermone tot tantisque Europae, Asiae Africaeque tractibus impertierant, et

mox Romani easdem terras imperio occupauerant, dubitare licet, an non litterarum ac philosophiae luce haud paullo maior generis humani pars, ac nunc, collustrata fuerit. Verum non est in natura humana fitum, vt vlla litterarum luce dispellantur errorum tenebrae, quas aut humana imbecillitas, aut maiorum auctoritas, aut religionum superstitio, aut imperiorum ac vitae instituta offuderunt. Nec vnquam expectandum esse videtur, ne infinitorum quidem saeculorum decursu, vt vlla philosophiae aut religiosae doctrinae ope illud efficiatur, vt ea, quam iactant, philosophiae et litterarum disciplina ad magnam vulgi partem deriuetur. Vana et inanis est omnis illa opera instillandis iis, quae vas fundo pertuso recipere aut retinere nequit; nec operae pretium facimus, dum malo ita occurrimus, vt tanto plenioribus vrceis totos riuos infundamus. Quid? quod litterati quoque et docti ad recte beateque viuendum ex scientiae copiis perpauca plerumque mutantur. Adeo nec sapere licet nec recte viuere, nisi multarum rerum scientiam animo dimiseris. Delectare possunt multa, aut animi vires acuere; prodesse ad vitam pauca.

Est itaque inter pestes saeculi habendum, quod infinitarum rerum inutilium et a captu ingeniorum multitudinis alienarum notiones sparsae sunt, quarum nec ratio vera, nec verus vsus aut recte doceri aut animis percipi potest. Magnam adeo calamitatem Germaniae nostrae intulisse videri debent ii, qui sibi miro modo placuere in eo, quod ad popularem rationem omnes litteras reuocarunt, dum
nec

nec dilectum earum habuere aut ipsi aut alios, ut facerent, monuere; sed satis habuere omnia vernaculo sermone exponere, et ad palatum vulgi, aut etiam puerorum attemperare. Qua quidem re hydra malorum in nostram patriam excreuit: effectum enim est primo, ut et ii qui litteras ac disciplinas traderent, ab omni subtilitate desciscerent, utque late spargeretur doctrina ieiuna, tolleretur accurata et solida; ex hac peste manauit altera illa, ut scribendi morbus ac scabies tantum hominum numerum corripere: qua quidem re per aliquot annorum decursum res libraria et quaestus librariorum insigniter fuit auctus, nunc tandem eo res adducta est, ut intra paucos annos monumentum hoc vanitatis Teutonicae sua mole corruiturum sit. Nouis quotidie libris, vermiculorum aut lumbricorum more pullulantibus, emtores vix leuibus libellis praesenti aere parandis sufficiunt, deficitque crumena bonis et grauibis libris, exhausta et exinanita iis libellis coemendis quibus reliquorum recens et iudicia fiunt. Inter haec rerum innumerarum notitiae inutiles, aut crude et parum iudicio subactae, auocarunt homines a vitae actu, opinionum vanitate eos inflarunt, ad studia omnis generis inania et superstitiosa pellexerunt, fumum vendentibus obnoxios fecerunt. Haec esse putanda est praecipua ratio, cur nostra aetate in tanta philosophiae et religionum, quae iactatur, luce tanta tamen tot deliramentorum caligine occaecatae sint multorum mentes. Studio illo imprudenti ad popularem rationem reuocandi litterarum sacrarum ac profanarum, diuinarum et humanarum

rum, capita et argumenta, quae, nisi multis variisque litteris probe subactus fueris, nec assequi et fatis percipere, nec de iis recte statuere possis, effectum est, ut tam miris multi modis confunderent notiones; ut leuissima auctoritate adducti persuaderent sibi incredibilia, et delaberentur ad absurdissima. Multa sunt quae nostro saeculo tanquam propria recte vindices: disciplinarum ac scientiarum, inprimis mathematicarum ac physicarum, latius manarunt studia; nec alia facile est doctrina cuius non magna facta sint incrementa. Inprimis philosophandi subtilitas a verbis ad res traduci, doctrina religiosa ab opinionibus formulariis liberari, ad interpretandi scientiam et artem adigi et ad certas leges constitui coepit. Verum haec intra exiguum hominum numerum subsistere. Tum quam angustis cancellis circumscripta sunt multarum rerum studia! ipsa philosophandi de certis rebus, inprimis theologicis et politicis, libertas tantopere iactata quam precaria, maligna, parum tuta! Quotiescunque aliquid paullo liberius ac licentius dictum scriptumue in vulgus dimanauit: quanti concursus, quanti clamores etiam inter eos, qui ipsi de libertate sentiendi ac scribendi magnifice sentiebant, quoties de suis opinionibus statui videbant! Quae autem vulgus beasse iactantur litterarum bona, bone deus, quam ambiguae notae, quam parum fructuosa pleraque et salubria sunt! neque illud mireris, quandoquidem pleraque ab usu vitae, a rerum veritate, a multitudinis conditione et fortuna, abhorrent.

Si quam igitur felicitatem saeculi e litterarum luce latius sparsa sperare volumus: id agendum est,

vt non nisi eae disciplinae ac litterae populo expeditiores reddantur, quarum verus aliquis ad vitam fructus aut iucunditas esse potest. Dimittendum est inane illud studium, vt, quorum notionem iustam nec habere nec assequi vulgus possit, iis animi obruantur. Qui carent auxiliis, subsidiis, praecognitis, quibus ad perspicienda illa, quae traduntur, opus est, non modo non erudiuntur sed obtunduntur. Inanis est et infructuosa omnis illa opera, quae metaphysicis, physicisque ac theologicis subtilioribus placitis in plebis mentes instillandis impenditur. Non doctiorem reddamus populum, sed assuefaciamus eum ad multarum rerum ignorationem; nec imbuamus animos nisi paucissimis vitae virtutisque praeceptis, rerum ad vitam vtilium notitiis fructuosis; exclusis tandem aliquando iis, quae nec vnquam a vulgo bene percipi recte possunt, nec percepta vsum vitae habent. Quibus pauca bene tradi possunt, ex eorum animis effluunt bona et vtilia, si cumulantur et confunduntur cum aliis minus vtilibus. Ingenii et animi, non minus ac vitae, simplicitas vt retineatur aut reuocetur, est videndum; atqui sine multarum rerum ignoracione assequi hoc bonum nequeas; bonis exemplis et disciplinae grauitate familiae aut ciuitates regendae; institutio vero absolventa paucis, iisque necessariis iuxta et vtilibus; praecepta doctrinae christianae a ieiuna commentandi subtilitate liberanda. Ipsae superstitiones et falsae opinioniones non disputatione, quam vulgus non assequitur, animis eximendae; sed tacite veriora iis instillanda, quibus semel admissis praua

sponte excidunt. At ingeniorum expolitio et cultura elegantior relinquenda est certis inter ciues ordinibus; subtiliusque disciplinarum et litterarum studium mandandum paucis, at selectis, quos ingeniorum felicitas et reipublicae prouida cura eo loco constituerit, vt, quicquid scientiae est inter homines, creditum sibi esse putent et asseruandum et nouis incrementis augendum, vt tamen ex iis ad vitam et vulgus ea deferant, quae vtilitatem et fructum habere possint. Quae igitur ad vitam pie, honeste, feliciter agendam necessaria et vtilia esse possunt, ea nota et vulgata esse debent omnibus doctis pariter et indoctis; at quicquid cum subtilitate disputandi ac declamandi coniunctum est, e generis humani disciplina furcis expellendum; saltem intra librorum claustra virorumque doctorum ac subtilium conuentus est relegandum. Ita tandem veram ingeniorum vitaeque culturam, quae cuique ciuium ordini conuenire potest, et ex ea saeculi felicitatem enasci dixeris, quae non inter paucos potentia, opibus, genere et loco eminentes, verum ad plurimos et omnes, etsi certa ratione ac lege et modo, sparsa sit: ita tenebuntur ea, quae vitam reddere possint aut iucundam aut tolerabilem, dum nec libertatis ius et vsus, nomine forte relicto, sublati, nec rerum, necessariorum saltem, copia easque parandi facultas, iisque fruendi arbitrium, vlli e populo defuerit. Excoluntur ingenia, pro sua cuiusque conditione, notitiis necessariis et salubribus; consequetur vnusquisque id, ad quod a natura erat natus ac factus, nec fortunae et loci malignitate deiectus et exclusus
crit

erit ab humanitatis excellentia, nec detrusus infra animantium brutorum fortem et conditionem. Ad hanc felicitatem vtinam genus humanum, saltem vnum magnum populum, vnquam peruenire contingat!

Quam felicitatem generi humano, magnis praecipue imperiis, tantopere exoptandam, dum in votis merito habemus: vota cum iis confociamus alia, quae propius attingunt Academiae nostrae felicitatem, Ciues; hanc vt bonis studiis ac moribus non minus promoueatis, quam votis precibusque a bono numine nobiscum expetatis, videte. Academici magistratus vices cum peruenerint ad Virum Summe Reuerendum, de vobis bene meritum ac merentem,

GOTTFRIDVM LESS D.

ininiturus ille eum est inter fausta omina et vota communia craftino die. Erit autem semestris hic magistratus tanto illustrior, et temporum felicitate insignior, quod intra paucos dies hujic vrbi et Academiae nouum decus accedet ex trium Principum stirpis Regiae aduentu. Qui vt felix faustusque sit, vtque magistratus suscepti fausta sint auspicia, ita preces facimus, vt haud dubitemus, Ciues, quin, verba praeuuntibus nobis, religiose accipie vota noua fitis concepturi; nec, quin vestra, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, auctoritate et exemplo nunc, vt alias, confirmaturi sitis religionem nostram. P. P. in Georgia Augusta Jul. II. c1010cclxxxvi.

XX.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 G O T T F R . L E S S D.
 C V M S E N A T V
 S V C C E S S O R E M

I N
 M A G I S R A T V A C A D E M I C O
 J O . N I C O L A V M M Ö C K E R T D.
 C I V I B V S S V I S

C O M M E N D A T
 I N D I C T I S S O L L E N N I B V S

I N A . D . I I . J A N V A R I I C I O C C L X X V I I .

Res a Phocione in rep. Atheniensium gestae in disceptationem vocatae.

Institutum est in nostra hac rep. academica, Cives, vt ab ipsis noui anni auspiciis magistratus noui auspicia procedant, vtque adeo coniungantur vota vtriusque generis, inflammenturque animi pietatis sensu ac laetitia publica a duplici caussa profecta. Nec vero haec congratulantium studia omni ad publicam vtilitatem fructu carere putanda sunt, modo

modo non, vt alia praeclara maiorum instituta, ad vanam simulationem et nugatoriam consuetudinem rediissent! res enim est potentissima ad animos inter se coniungendos significatio benevolentiae mutuae, vt in aduersis, ita etiam in laetis fortunae; et videtur vel externa species et sensus significatio vim ad animum nescio quam habere fidemque quodammodo facere ei, quod ostenditur. At in nostris sollennibus ad necessitudinem adeo et officium pietatemque in almam Georgiam Augustam pertinere videtur, vt de fausto et anni et magistratus per semestre gesti exitu laetemur ac congratulemur, vtque vota suscepta, quorum nunc damnati sumus, grato animorum sensu rite persoluamus, nouaque vota in posterum pro reip. incolumitate et perpetuitate suscipiamus. Faciet hoc pro rep. is, cui hoc ipso die magistratus academici mandati insignia publice tradentur, Vir Illustris et Consultissimus,

JO. NICOLAUS MOECKERT D.

idemque humanitate vestra et modestia, Ciues, permotus spem suscepit iucundissimam, quantum quidem per vestrum seu reip. seu sui amorem ac benevolentiam fieri potest, magistratus sui decursum fore faustum ac prosperum, et, quae in publica commoda ipse meditata affert, successu suo non esse caritura.

At nobis, Ciues, cum aliquid his ipsis sollennibus praefandum sit, quid tandem in anni his auspiciis auspicius esse potest, quam sermo a viri memoria ductus, qui virtute sua et insigni probitate

tate cognomen quoque Probi apud populares suos consecutus est; *Phocionem* dicimus, cuius etiam novissimis temporibus recordatio ac memoria revixit. Alienum esset ab hoc consilio ac tempore, quo haec scribuntur, laudes eius aut verbis perfequi aut ad iudicii trutinam expendere: contra consentaneum saltem hoc, ut viri antiqua memoria celebrati virtutem recolamus, inprimisque res eius in rep. gestas studiaque et consilia accuratius cognoscamus, quibus ille in tanta aduersae factionis odia ac furores incidit, ut capitis periculum adiret.

De moribus quidem eius, ingenio ac vita, etsi haec cognitu sunt digniora ceteris et vtiliora, non tamen afferri possent nisi iam a Plutarcho tradita et a multis repetita, iterumque apponenda; id quod in historiis certo cum consilio perscriptis sine reprehensione facias; non itidem in scripto iis ad legendum proposito, quos credere licet Phocionem haud ignorare qualis fuerit: cuius nomine etiam vulgo uti solemus ad virum bonum ac probum, integritate et vitae innocentia conspicuum, declarandum a). Nominis claritatem nihil magis arguit

a) *Χρηστός*. Nec tamen satis constantes sunt viri docti in vocis vi constituenda, quo sensu Phocioni cognomen inditum sit: est enim et *probus vir*, et *bonus* et *mitis ac lenis*. Ad integritatem vitae refert Nepos; cui tamen *bonus* est. At Plutarchus ad morum facilitatem referre videtur p. 746. C. Consentit Valer. Max. III. 8. ext. 3. Quod vero ap. Suidam legitur p. 638. T. III. vix sanum videtur esse aut recte narratum, multis eum pecunias dedisse aliorumque filias dote instruxisse et inde *Χρηστόν* dictum; vnde enim Phocioni istae opes? Videtur

arguit quam quod in obscuritate fortunae Graecorum post Philippi et Alexandri tempora nomen eius solum eminent, hominis tamen qui nulla in re

Videtur tamen ex Atheniensium iudicio ad probitatem et integritatem esse referendum. Etiam apud Aeschinam *περὶ τῆς παρακρῆσβ.* in f. *Φωκίωνα* — ἀμα δὲ δικαιοσύνη διεννοχότα πάντων —. *Phocionis herma* superest apud Vrfinum, sed sine capite, nomine cippo inscripto. Circumfertur quoque *Phocionis caput e gemma*; est Sardonyx anaglypho opere, (*Cameo* dici solet) cuius exemplaria passim occurrunt in Museis; Phocionis illud esse colligitur ex nomine *Φωκίωνος* artificis manu adiecto: atqui perpetuus sculptorum mos est, ut hoc modo suum ipsi nomen apponant. Insculpsit mox falsarius aliquis nomen Pyrgotelis litteris tam indocte effictis, ut ipsa res fraudem arguat. Constant haec iam a Winckelm. *Hist. Art.* p. 351. tradita. Est et Meadianum simile opus, e domo Lancelloti allatum, quod ad Thomam Hollis et hinc in Museum Britannicum peruenit. Verum antiquum opus in Collectione Gemmarum Bedfordiana afferuari aiunt: cum antea in gentis Castilionensis cimeliis haberetur, mox dono datum Cardinali Albani, a quo ad Britannos migravit. Effictum quoque est exemplum gemmae ab Alexandro *Cesari* nobili artifice, quod Zanettius seruabat: expressum in eius *Dactylitheca* tab. III. Nuper quoque signum Phocionis nomine prodiit in Museo Pio-Clementino To. II. t. 43. figura ad herois speciem et dignitatem efficta, capite casside tecto, et barba accisa, Atheniensium more, pallio vero tenui et curto induta, quae paupertatem Phocionis arguere potest. Refert quoque opus manum et artem alterius signi ex eadem aetate, quod Demosthenem referre creditur, et nunc ad Britannos abiit. (Exemplum expressum dedit Fea ad calcem Winckelmanni italice conuersi To. II. tab. VI. Fertur quoque aliud signum in Villa Aldobrandina extare). Sagaciter his argumentis alterum illud marmor Phocionem referre coniecit Viscontius. Caput simile et parua effigies eiusdem viri in eodem Museo visuntur. Visebantur autem statuae Phocionis Athenis, ut ex Pausania et Plutarcho constat.

re aut splendorem consiliorum affectavit aut famam et ostentationem eorum quae gesserat est aucupatus; quique civitatem suam maluerat intra fortunae angustias continere, ad quas detruferat illam fatalis rerum ordo, et intra quas illa tuta ac quieta latere potuisset, et statu rerum vti tolerabili.

Animi constantia, gravitate, austeritate, vt humanitate tamen illa et facilitate temperata esset, inprimis ille spectatus fuit; iustum ac propositi tenacem virum facile agnosceres, quem nec *ciuium ardor prava iubentium* nec *minax tyranni vultus* terreret; cumque a natura inditi mores ad firmitatem ac perseverantiam consiliorum eum composuissent, multo plura ex philosophiae studiis in eo profecta erant. Platonem ille audierat et Xenocratem, cuius sanctitatem vitae morumque feueritatem exemplum sibi proposuisse videtur; ita vt Phocion inprimis inter eos habendus sit, qui ex philosophorum disciplina ad remp. accessere *b*); tantam vtique animi moderationem

b) Plut. de Musica p. 1126. C. Ἀθηναίων δὲ Χαβρίαί τε στρατηγοὶ καὶ Φωλιῶνες ἐξ Ἀκαδημίας. Platonem quidem admodum adolescens (ἔτι μαιράμιον ὡν Plut. p. 743. D) audiuisse narratur. Debit autem Phocion natus esse Ol. XCIV. 3. ante C. 402. anno altero ante Socratis necem, siquidem Ol. CXIV, 3. quo anno pugna ad Cranonem facta est, iam octogenarius erat. Plut. pag. 752 E. et Tom. II. p. 819. A. Alio loco p. 791. F. *an seni sit resp. ger. ὑπὲρ ὀγδοήμοντα ἔτη γεγονώς*. Excessit autem vita anno inde quarto, aet. LXXXIV. Ol. CXV, 3. ante C. 318. Aelianus III, 47. parum accurate τὰ πέντε καὶ ἑβδομήμοντα ἔτη; ἅπερ οὖν διεβίωσεν. — Xenocratis amicus fuit, auditor vix esse potuit, siquidem ille Speusippo successit Ol. CX, 2 quo Phocion iam sexagenario maior erat.

rationem et in vtraque fortuna aequabilitatem, tantam integritatem, simplicitatem, frugalitatem et honestae paupertatis amorem, tam placidum et ne inimicis quidem asperum ingenium, non nisi philosophiae studium praestare potest. Prudentia itaque mentis cum in deliberando tum in exsequendo fuit ea, quae non nisi mature ac diligenter pensitata admitteret, nec alia praeterquam tuta et extra fortunae aleam posita probaret; nihil casui dare, nihil ad gloriae vanitatem externamque rerum speciem referre; nec nisi id agere, quod res postulabat quodque vtilitatem habere poterat. Celebratur posteritatis fama et commendatione cum maxime animi in eo virtus et prudentia: at vero, dum viueret, militari imprimis virtute clarus fuit habitus, cum ad Chabriae disciplinam et familiaritatem se adiunxisset. Archontis magistratum an vnquam gesserit, non apparet; at copiarum praefecturas (*στρατηγίας*) quinque et quadraginta gessit; creabantur enim Athenis duces belli ad singulas belli necessitates.

Hic vir, tali animi virtute, hoc mentis habitu, si aliis reip. temporibus vixisset, si Themistocli obiectus fuisset, Aristidis locum tenuisset; si Pericli, si Alcibiadi, aduersarius contigisset, gloriae studium in eorum animis moderando, quam multa reip. vulnera vel auertere vel sanare potuisset! Verum seruata erat eius vita in ea tempora, in quibus ille ciuitatis suae naufragium, suspensum procellis ac fluctibus, per aliquod tempus forte, ne dissolutum pessum iret, gubernare, ne vero fluctibus ali-

quando

quando illud mergeretur, nulla humana ope occurrere poterat. Scilicet, quod non semper facere solent ii, qui de magnorum virorum factis et consiliis cognitionem sibi sumunt, non tam quid quisque fecerit, quam quibus temporibus, quo rerum statu et conditione, inter quos homines, tentata effecerit, aut non perfecerit, videndum est: idque multo magis in libera ciuitate, cum multorum iudicia et voluntates, nec vi sed persuasione et auctoritate, moderandae sunt.

Vti magna imperia sua vi ac mole ab externa vi facile se tuentur, suis vero ipsa opibus, sua luxuria et ignauiā fere vel imperitia eorum, qui remp. administrant, corruunt; ita regna exiguis finibus inclusa, et, quo minus in remp. imperantis lubidini licet, eo melius administrata, externa plerumque vi aut fraude concidunt, quoties in vicinia accubans potentius imperium finibus imminet. Quae quidem multo magis liberarum ciuitatum fortuna est. Ciuitates Graeciae suis ipsae diffidiis ac bellis afflictae et attritae fuere saepenumero: verum pace facta facile pristinas opes et fortunas recuperabant; ad seruitutem et miseriam non fuere redactae nisi regum cupiditate et malis artibus, primum Persarum tum Macedonum. Nec minus Graecorum virtus enituit in eo, quod tam praegrandem ac praegrauantem potentiam et fraudem tamdiu illa sustinuit et seruitutem suam per tantum annorum decursum retardauit: cum magna illa et vastae molis imperia primo ictu ac vulnere conciderint. Si qui sunt qui, non tam reprehensione, quam detestatione

statione et execratione omnis generis humani digni sunt, reges illi et eorum amici consiliorumque ministri habentur, qui homines in rep. bene constituti. Degentes malis fraudibus aggressi, partim dolo malo circumuentos, partim muneribus corruptos, partim in discordias ciuiles actos, vt seruitutis tandem infamia digni haberentur, effecerunt. At mortales miseri tales pestes generis humani modo heroum immortalium modo prudentium et sagacium nomine impertire solent; inurunt infamiam iis qui perfidia eorum et malis artibus in calamitatem praecipites dati sunt. Esse in liberis ciuitatibus diuersa hominum de rep. et eius vtilitatibus iudicia nemo mirabitur, qui meminerit, inter regum amicos et consiliarios deliberatione de rep. facta haud raro prudentissimos viros in diuersas sententias ire. Quod in ciuitate interdum ex his dissensibus contentiones, odia, inimicitiae eorum, qui contraria in rep. administranda consilia sequuntur, *) existunt; non tam inter mala talis reip. quam inter bona referemus, quibus reip. salus et incolumitas continetur, ingeniorumque vigor et consiliorum prudentia acuitur; exitiosa reip. ea non fiunt, nisi malorum hominum fraude republica iam ad deteriora praecipitata.

In ea iam tempora adducta erat resp. Atheniensium, vt nullis humanis consiliis opibusque illa seruari posset, aut intercedi, quo minus praepotentibus Macedonum opibus illa succumberet. Quod si Macedonici regni stabilis ac perpetua fuisset conditio

*) τῶν ἀντιπολιτευομένων.

ditio et status: aequis forte conditionibus parta fuisset Atheniensibus parendi gloria, diuque illa Macedonum imperiis obnoxia artibus litterisque mercatu et nauigatione floruiſſet. Enimuero cum inter reges, armis ciuilibus ſe mutuo aggreſſos, Macedonia victori praeda eſſet parata, in quam ille inuolaret, regnique praefidia et excubiae quaerendae fere eſſent in Graecia: illius ſeu vi ſeu fraude occupandae conſilia agitabantur ab omnibus, qui Macedonum regno inhiabant, ex Aſia plerumque proſecti. Graeciam autem nemo tenere poterat, niſi qui Piraceum et Athenas in poteſtate habebat.

Praeceptum erat conſilium poſt mortem Alexandri, quod Graeci non tam foedere facto res ſuas firmare, id quod prudentis conſilii erat, quam in Theſſaliam aduerſus Antipatrum excurrere maluerant. Phocion, ſi quid aliud, bene perſpexit hoc, ad vnum quidem impetum faciendum opes Graecorum fatiſ magnas eſſe, ad bellum vero diutius ſuſtentandum vires haud ſufficere. Copias enim a Leosthene conſcriptas multis mirantibus et Phocionem, annon bene inſtructas putaret, rogantibus *Recte*, inquit, *ad ſtadium; at dolichum belli exhorreſco, quod neque ſtipendium ciuitati aliud, nec naues, nec milites ſunt c)*. Interea animoſe fatiſ Graecos eſſe expertos, quid pro libertate recuperanda ſeu virtus ſeu conſilii ſagacitas aſſequi poſſet, negari nequit. Victo ad Lamiam Antipatro ipſi mox coniunctis Crateri et Leonnati armis ſuperati ſuccubuere *d)*.

Fac

e) Plut. p. 742. A. B.

d) Ol. CXIV, 3. ante C. N. 322. anno ante Phocionis deſceſſum quarto.

Fac tamen et hinc eos superiores discessisse, annon alii exercitus in Asia supererant, qui aduenirent?

Victis Atheniensibus leges scripsit Antipater, ut remp. more veteri *e censu* tractarent, praesidium in Munychia acciperent, praeterea impensas belli et multam penderent; adiectum ut Demosthenes et Hyperides dederentur. Nihil in his conditionibus est, quod prudentia non Antipatro suadere debuerit. Athenas, nisi praesidio imposito et republica in alium statum mutata, in obsequio retinere non poterat. Cum inde a Clisthenis lege etiam ii, qui censum non habebant, *Θῆτες*, in comitiis suffragia ferre, iudiciis adscribi, in senatum legi, magistratus capessere possent, plebis egenae suffragiis summa reip. continebatur. Constituta nunc *resp. e censu*, ut qui plus $\text{c}\text{I}\text{O c}\text{I}\text{O}$ drachmarum possiderent, penes hos magistratus et suffragiorum ius et potestas esset e) Qui vero

Z 2

minorem

e) Plut. p. 743. F. imprimis Diod. XVIII, 18. καὶ προσέταξεν ἀπὸ τιμῆσεως εἶναι τὸ πολίτευμα. καὶ τοὺς μὲν κεκτημένους πλεῖω δραχμῶν διαχιλίων κυρίους εἶναι τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς χειροτονίας. Census *bis mille drachmarum* hoc est $\frac{2}{3}$ talenti, quae summa ad 387. thaleros nostros accederet. Diuicanda res ex Solonis institutis esse videtur. Tres classes ille constituerat ciuium; primam eorum, qui talentum h. e. 6000 drachmarum, alteram eorum, qui 3000., tertiam eorum, qui X minas, seu 1000 drachmas seu $\frac{1}{3}$ tal. possiderent. Scilicet omnis ager Atticus omniaque ciuium bona descripta erant Solonis aetate, in summa rerum egestate et argenti penuria, constitutumque iis certum pretium, in commentariis censualibus perscriptum, ad quod tributa ciuium inferrentur: descriptione et dispartitione eius, quod quisque conferret, ad istum fortunarum modum facta.

minorem censum haberent, omnes *vt turbulentos et bellorum cupidos, a publicorum negotiorum tractatione remouit, agrumque in Thracia, si qui uellent, ad nouas sedes concessit.* Plures ergo XII. millibus id genus ciues a rep. sunt remoti: caeteris, qui censum definitum habebant, IX. millibus circiter, ius urbis et regionis obtinendae traditum est. *Et hi Solonis deinceps legibus rep. administrarunt,* cunctisque possessiones suae integrae et intactae permanferunt. Quod nisi perditis veterator Polysperchon consiliis mox Athenienses aggressus esset, per multas aetates illi prospero rerum suarum cursu uti potuissent.

Durissimae conditiones probatae tamen, recte quidem ac prudenter, Phocioni: cuius omnino per haec tempora magna erat auctoritas, cum apud Antipatrum gratia valeret, Menyllum autem Munychiae praefectum necessarium suum haberet. Ignoscendum tamen nec minus altera ex parte miseris ciuibus, qui iure ciuitatis deiectione deos hominesque obtestabantur et iniuriae causam in eum conferebant, cuius opera pax facta erat. Nata hinc odia grauissima quae in eius exitium euasura esse iam tum praeuideri poterat. Aliud in eum coniectum est

facta, etiam pretiis rerum omnino mutatis, cum tantas opes Athenis nauigatio, mercatus, commeatus, aerarium auctum, sociorum tributa, metalla aliaeque res intulissent. Nunc igitur Antipater oligarchiam in rep. haecenus instituit, quod non nisi eos ad rep. tractandam admisit, qui tantum fortunarum possiderent, quantum in tabulis censualibus perscriptum ad tertiam talenti partem, seu XX minas, accederet.

est crimen, quod, ne Demosthenes et Hyperides dederentur, nullam suam interposuerat operam.

Atque hic ad ea tempora peruentum est, in quibus Phocionem a nimio partium suarum studio, a pertinaciae et imprudentiae culpa, liberare haud facile est. Saltem destitutos nos dicemus diferta fatis rerum et euentuum expositione, quo in meliorem de eo partem iudicare possimus. Plutarchus quidem copiosus est in congerendis iis, quibus virtutem eius declaret; vbi peruentum est ad ipsum rerum articulum, obscurat ille potius et implicat narrata, quam vt expediat. Omnino scriptor ille, in fide eorum, quae tradit, exigenda non vbique fatis subtilis aut diligens, ad eum, quem semel animo informauerat, characterem et exemplar narranda refert, interdum adeo ad sententiolam, vt ei consentanea fatis sint, accommodat; operosus duntaxat in acute vel sententiose dictis conquirendis. Quod vero haud raro bilem mouet, est, quod auctores, vnde sua hausit, non apposuit. Ita de Phocione nihil vsquam monitum est, quo auctore vsus sit *f*). Diuersa tamen de Phocione tradita esse a diuersis scriptoribus, in quibus Timaeum fuisse probabile fit, fatis manifestum est, si Diodorum, et multo magis si Nepotem inspiciamus. Non minus fane his quoque irascendum, quod nec magis ab iis monitum est, aequales ne Phocioni, et quarum partium studiosos, an serio-

Z 3

res

f) Charetem aliquo loco, alio Durim Samium excitat pag. 749. E. in re parum memorabili. A Duri tamen in Ἑλληνιστοῖς et Μακεδονικοῖς de Phocione narratum esse debuit.

res scriptores exscripserint. Iam vero illi, quos Nepos ante oculos habuit, ita tradiderant, ut non modo patriae male eum consuluisse, sed etiam amicitiae fidem non praestitisse dicerent; Namque, inquit, audax aditusque a Demosthene, eum quem tenebat, adscenderat gradum, quum aduersus Charetem eum subornaret: (adeo partium studium etiam in hac Demosthenis amicitia agnoscere licet) ab eodem in iudiciis, cum capitis causam diceret, defensus, aliquoties liberatus discesserat: hunc non solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Potuit aliqua in his culpa Phocionis esse; potuit tamen nec minus nullam admitti ab Antipatro pro Demosthene intercessio. Quid si ciuitatis incolumitatem stare nullo alio modo intelligebat Phocion quam facibus istis incendii, Demosthene et Hyperide, arma nimis imbecilla nunquam non in Macedones concitantibus, extinctis! Simili seueritate iam antea, cum Thebis excisis Alexander postularet, ut X. Oratores, in quibus Demosthenes erat, sibi dederentur, Phocion aequum erat ratus, ut pro rep. seruanda mortem ultro subiret: (Diod. XVII, 15.) id quod Demostheni aliter se habere visum est. Saltem ubi certiora argumenta desunt, ex indole et moribus hominis de eius factis iudicium facere licet; uti a Demade et aliis suae vanitati et vtilitati consultum esse dicemus, etiam in rebus fatis vtilibus ad remp., nisi de eorum consilio meliora aliunde innotuerint.

Interea illud inficiari vix ausis, senem iam grandaeuum aut partibus Antipatri nimis studiosum,

sum, aut sententiae pertinacem, consilia meliora in iis quae sequuta sunt non admisisse: quae ut excusanda sunt, si reputes, quam ardua res sit, sectam, quam per LXXX annos in rep. sequutus sis, eierare; non tamen in prudentiae et moderationis laude haberi possunt. Antipater moriens (Ol. CXV, 2. ante C 319) generoso, ut probabile fit, consilio, Cassandro praeterito, tutelam regum, Aridaei seu Philippi et Alexandri, cum administratione regni ad Polysperchontem detulerat, virum rerum usu et annis prudentem, sed generosi sensus expertem, ad miseras artes et fraudes abjectum, nec regni sed suae salutis intentum. Cassander aegre ferens se a primo gradu deiectum de recuperanda dignitate consilia iniit; cumque Graeciae ciuitates partim praesidiis paternis teneri, partim hospitibus et amicitibus patris voluntates Graecorum sibi fore deuinctas speraret: Graeciae ille primo loco imminuit, misitque Nicanorem, qui Menyllo in Munychiae praefectura succederet. Nuntiata mox Athenas Antipatri morte, exarsit populus in Phocionem, deditque crimini, *quod, cum factus esset ea de re certior, Nicanoris gratia reticuisset.* Haec ipse Plutarchus (p. 755 extr. 756), hoc adiiciens, agendo et colloquendo cum Nicanore Phocionem eum facilem et benignum Atheniensibus praebuisse. Haec quidem gesta Olymp. CXV, 2. ante C. N. 319.

Polysperchon, Cassandri consilia ut discuteret, Graeciae ciuitatibus libertatem popularem ostendere, hocque pacto paucorum ab Antipatro constitutum

tutum regimen antiquare animosque Graecorum a Cassandro abalienare constituit; itaque ut ceteris Graecis (v. Diod. XVIII, 56), sic Atheniensibus, pronuntiari iubet, remp. popularem iis restitui; omnes Athenienses pristinis legibus agere. Redeundi itaque potestas dabatur iis, qui quod minorem censum habebant, vrbe aut discesserant aut vi in Thraciam traducti fuerant, omnesque omnino qui exulatum ierant: quo facto discordiis omnia misceri necesse erat. In Phocionem insidias has machinatum esse censet Plutarchus (p. 756. A. B.), sed grauius erat consilium regum tutori, ut Athenas et Graeciam a Cassandri studiis auocatam sibi adungeret. Facile tamen praeuideri poterat, turbam illam, pace cum Antipatro facta suffragiorum iure priuatam, nunc, vbi pristinum ius suum recuperasset, primo statim impetu in Phocionem eo esse vsuram. g) Accessit aliud, quod animos exasperaret; cum enim audito regum edicto motus inter Athenienses existerent, atque essent adeo qui postularent, ut Munychia deduceretur praesidium (v. Diod. XVIII, 64): prudenti consilio Nicanor, ut Cassandro Athenas obnoxias retineret, non modo non cessit Munychia, verum etiam Piraeum occupare studuit. Hic vero manifesta est apud ipsum Plutarchum (p. ead. C. D.) accusatio Phocionis,

g) Hoc est illud quod Nepos hunc in modum parum comode enuntiauit: *Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum una populi causam agebat, altera optimatum. — Harum utraque Macedonum patrimoniis nitebatur. Nam populares Polysperchonti fauebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Etiam sequentia parum accurate exposita sunt a Nepote.*

cionis, qui neque admisit amicorum monita et clamores populi, nec arma capere iussos Athenienses aduersus Nicanorem ducere voluit *h*). Fidem eum nimis validam habuisse Nicanori censet Plutarchus; nec minus tamen, si Phocionis bene cognitum habemus ingenium, suo ille iudicio suoque proposito immanasse videri debet, vt ciuitatem vel inuitis ciuibus seruatam mallet, quam reductis exulibus turbari praeuidebat, Polysperchontis fraude bene perspecta, qui et ipse hoc spectabat, vt Athenienses circumuentos regiae potestati subiiceret. Si tamen non ad consilii prudentiam et vtilitatem, sed ad legum praescripta haec exigeres: proditionis crimini implicuisse se videri debebat Phocion; quippe qui imperator creatus copias non ex decreto populi duxerat, ne Piraeus caperetur.

Quod si Cassander iam tum cum classe, quam mox ex Asia adduxit, adfuisset: Athenae cum Phocione saluae fuissent. At enim cum regibus

h) Multo grauior accusatio fuit apud eos auctores, quos Nepos sequutus est: *Concidit autem maxime vno crimine, quod, quum apud eum esset summum imperium populi, (στρατηγία) et Nicanorem Cassandri praefectum insidiari Piraeo a Dercyllo moneretur (v. Plut. p. 756. C.) idemque postularret, vt prouideret, ne commeatibus ciuitas priuaretur: huic, audiente populo, Phocion negauit esse periculum; seque eius rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita multo post Nicanor Piraeo est potitus. Ad quem recuperandum (Plut. ad praeuertendum Nicanorem) quum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma vocauit, sed ne armatis quidem praesse voluit. Eumne, qui in summo reip. differimine, cum in magistratu sit, patriae non succurrit, aliorumque consilia ad remp. tuendam frustratur, a ciuibus suis proditionis argui mirabimur?*

Polyperchon in Phocidem progressus filium Alexandrum cum copiis praemisit versus Athenas, verbo contra Nicanorem populo Atheniensium suppetias venturus, et nouam democratiam obfirmaturus; re vero, vt urbem, si facultas daretur, occuparet. Irrupere in urbem exules et faex ciuitatis iterum remp. occupauit. Concio habita incondita et confusa, in qua Phocioni imperio abrogato alii creati duces; et capi potuisset ab Alexandro ciuitas, nisi is, parum callide, cum Nicanore colloquio habito, suspiciones de se fecisset.

Agnonides rhetor confestim adortus Phocionem, prodicionis eum eiusque factionem infimulauit: e qua Callimedon et Pericles trepidantes cesserunt urbe; Phocion cum aliis amicis ad Polyperchontem concessit. Quid in hoc sequutus sit, aut quo consilio homini se in manus tradiderit, quem sibi infestum et esse debere et esse norat, haud facile assequare. Quod si enim ad Nicanorem confugere noluit, ne ciuibus suis tanto maiorem criminandi se facultatem daret: quocunque tamen alio praestabat exulatum ire *i*). Imprudentia itaque et consilii inopia factum id ne arguas, alia aliunde argumenta petenda sunt, quae tamen temporis

- i*) Ex amicis alii cum ipso in eisdem laqueos se induerant; alii, in quibus Demetrius Phalereus, fuga sibi consuluerunt: Plut. p. 757 A. 758 C. Nepos l. c. Apud hunc, Phocion iam capitis damnatus a populo et urbe eiectus ad Polyperchontem proficiscitur: *quo ut venit — causam iussus est dicere — et iterum Athenas deductus est, ut ibi legibus de eo fieret iudicium. Quam perturbatus hic est narrandi ordo!*

poris iniuria inūdidit. Nunc, quantum iudicare licet, lupo se credidit ouicula.

Alia narratio, eaque probabilior, etsi Phocionis probitati multo minus consulens, est apud Diodorum (lib. XVIII, 65). Cum Athenienses a Nicanore verba sibi dari nec Munychiam cum Piraeo sibi restitui viderent: Alexandrum, Polyperchontis filium, in Atticam copias ducentem eo cum consilio aduenire putarunt, ut, quod ipsi vellent, efficeret. At ille non populo, sed sibi in belli usus, Munychiam et Piraeum occupare voluit. Phocion cum aliis, qui constitutam ab Antipatro ciuitatem tuebantur, legum poenas in noua democratia veritus, Alexandro occurrit, *et quid in rem sit docendo auctor illi est, ut praesidia sibi retineat nec reddat Atheniensibus, donec Cassander sit debellatus.* Quibus obsequutus Alexander cum Nicanore sermones facit. Quo animaduerso populus comitiis tumultuose habitis magistratus praesentes abrogat eosque partim capite partim exilio et facultatum publicatione plectit; inque his Phocionem. Hi ad Alexandrum confugiunt, eius ope incolumes se fore arbitrati: at ille eos ad patrem Polyperchontem remittit.

Interea populus, seu turba Atheniensium, Agnonide rhetore, qui Phocioni infestus erat, suadente, Archetrato autem rogante, legationem misit ad Polyperchontem cum rege Aridaeo in Phocide statiuam habentem, ad accusandum Phocionem. Cupiditate occaecatos homines agnoscas et
in

in hoc, quod ciuem suum a rege damnari haud recusarunt; nisi forte accusatio eo facta, vt ad supplicium ille sibi dederetur. Hic, cum tumultu et clamore consilio habito, (de quo videndus Plutarchus p. 757. Diod. XVIII. 66. 67.) reiecta est caussa ad populum Atheniensem. Adductis in vrbem reis custodia septis a Clito Macedone, cum litteris a rege missis, quibus proditionis illi crimine conuicti arguebantur, comitia habita, ex nouae quidam ciuitatis lege et ratione admissis promiscue omnibus qui pro ciuibus se gererent. Erat autem proditionis crimen inter ea, de quibus populi cognitio erat Athenis; itaque non apud iudices, sed coram populo res est disceptata: in quo cum maior nunc numerus esset eorum, qui Phocionis consilio se ciuitate eiectos esse clamabant, dubitari iam tum non poterat, vtrius partis suffragia essent numero victura. Et iudicium quidem aut supplicium ipsum e Plutarcho adscribere nolumus: apud quem nonnulla legi possunt, quae plebis exasperatae furores satis arguunt *k*). Ceterum ex his manifestum fit, temporum iniuria multo magis quam hominum Phocionem in capitis periculum fuisse adductum. Multi fuere regum amici et administri in rep. gerenda, qui multo leuioribus criminibus supplicio et tormentis sunt addicti. Communis ea generis humani calamitas est, vt, quoties seu

diffidia

k) Adde Nepot. 4. Alia apud Diodor. XVIII, 66. 67. Accusationis libellus hic erat: quod post bellum Lamia-cum ab his reis effectum esset, vt et patria seruitute esset oppressa et popularis administratio legesque solutae.

diffidia ciuium in rep. feu populorum inter fe difcordiae exiftunt, vtraque pars habeat, quo de alterius iniuria conqueratur, et vnde fuae cauffae praefidia, nec commentitia aut vana, petat. Vtra pars vicerit, eius cauffa superior facta eft, non melior vel honeftior ac iuftior; at integritas et confiliorum prudentia multis in vtraque factione communis effe poteft. Phocion aduerfus leges commiferat, cum faluti reip. ex fua opinione, non ex reip. lege ac decreto, confuleret, et damnationi fuae eo ipfo cauffam idoneam et iuftam praeftruxerat.

Atque haec quidem difputata funto de cauffa a Plutarcho obfcurata potius quam in luce collocata; digna tamen quae, quod pofteritas iure fuo facit, in vtramque partem difpecta et agitata effet. *) Vos autem, Ciues, cauffa cognita animis illud faltem tenete ac reputate, quanto prouidentiae diuinae beneficio *nofta vita in ea tempora incidit, in

*) Nec accufare Phocionem nec defendere conftitueram, cum ifta fcriberem; tantum id agebam, vt viderem, quaenam rerum momenta in eius cauffa ineffent, et quomodo illa e legibus Atticis effet acta ac iudicata. Nullum animi iudicium praeconceptum aut ftudio vel ira inflexum attuleram; appofueram tantum ea, quae fecundum fcriptorum fidem et auctoritatem, et rerum, hominum temporumque rationes, probabiliter difputari poffe mihi vifa erant: ita enim critices in rebus hiftoricis difpiciendis praecepta ferre audieram. Itaque abfque omni cupiditate ac ftudio, nifi veri videndi, ad haec accefferam. Cum tamen facile feram, vt alia aliis probabiliora videantur: liberum per me efto vnique de his ftatuendi arbitrium, fi quidem cauffas ac rationes probabilitatis potiores fe habere putauerit: quibus et ipfe concedendum effe exiftimabo, fi potiores eas effe intellexero.

in quibus vt nec magnae virtuti, ita nec magnae calamitati locus fit; ad priuatae fere vitae vt virtutem ita felicitatem nostra ingenia, mores, disciplinam publicam priuatamque, iura publica priuataque, res diuinas et humanas, esse attemperatas videtis. Ad hanc itaque virtutem, ad hanc felicitatem enitimini; via quidem haud ardua per literarum studia praescripta iis, qui seu loco, quo nati sunt, seu ingenio, seu honestate et industria, tanquam viaticis instructi, eam ingrediuntur,

P. P. Kal. Januariis cIoIoCCCLXXXVII.

XXI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

P R O R E C T O R

I O . N I C . M Ö C R E R T D .

C V M S E N A T V

C I V I V M S V O R V M

Q V I

I N C E R T A M I N E L I T T E R A R I O

I N A . D . I V J V N I I

R E G I S N O S T R I A V G V S T I S S I M I

N A T A L E M

C O N S T I T V T A E I V S M V N I F I C E N T I A

P R A E M I A

O R D I N V M A C A D E M I C O R V M I V D I C I O A B S T V L E R V N T

N O M I N A

S I M V L Q V E

C O M M E N T A T I O N V M

Q V A E

A D C E R T A M E N I N A . D . J V N I I I V . A N N I F V T V R I L X X X V I I I . H A B E N D V M

A D M I T T I V O L E N T

A R G V M E N T A

A B A C A D E M I A E N O S T R A E O R D I N I B V S

P R O P O S I T A

P R O M V L G A T

M . J V N I O C I O I D C C L X X X V I I .

Si inter perfectos homines viueremus, locum forte haberet illud a Stoicis petatum, quo virtus sibi ipsa sola et vnica merces esse dicitur:
quicquid

quicquid enim recte, quicquid praeclare seu consultum seu susceptum ac gestum est, ex conscientia recte facti voluptate animum perfundit. Cum tamen sensus ille veri, recti et pulchri, non nisi ab animi habitu, ad quem te composueris, proficiatur: ad intelligendum in promptu est, antequam ille habitus indutus animo fuerit, voluptatem illam eiusque sensum haud magnum esse posse; vel sic tamen ad virtutem multo cum labore enitendum esse, ac deorandas tolerandasque molestias omnis generis, ab omnium saeculorum sapientibus viris est decantatum, cum arduam esse viam ad virtutis arcem dicerent; multa esse ferenda ac facienda; esse sudandum et algendum; esse sustinendum et abstinendum. In hac rerum conditione pauca erunt ingenia, aut naturae beneficio tam felicia, aut praeclara institutione tam bene nutrita, ut cursu concitato nec intermisso ad arduam illam Sapientiae, hoc est, Veri ac Recti arcem contendant et enitantur. Ut ideo naturae humanae imbecillitati succurratur, quae non excogitata ac tentata sunt! Hortatu ac monitu ingenia iuuenilia excitanda esse, recte iudicatum est. Alii verberibus ac flagellis, poenis ac poenarum minis, ut arduam viam emetirentur, iuvenes impellendos esse censerunt; non aliter ac si feruos aut iumenta ad opus faciendum instigarent, at non ingenia et animos fingerent et voluntates flecterent. Alii fati fecisse suis partibus putarunt, si praeceptis viae ineundae tradendis pulmones et latera ruperant; alii deuerticula et amoena loca prouidere, quibus ex prospectu ostensis inuitati animi aspera et confragosa
loca

loca perrumperent. Inter haec medium tenere videri debent ii, qui potentissimum ad fubeundas exantlandasque doctrinae virtutisque parandae aerumnas incitamentum esse putarunt praemia honoris et laudis proposita. Cum enim sine labore ac molestia nulla nec corporis nec animi perficiendi ratio excogitari possit, adeoque ad vires amplificandas seu intendendas, quicquid auxilii polliceri possumus, referendum sit: cum ipsa rerum et animorum natura nihil magis consentaneum esse videtur, quam vt boni alicuius fructu ex proximo, antequam ipsam arcem expugnaueris, proposito incendatur studium, quo altius enitaris. Multo autem magis hoc incitamento indigere videri debemus hac vita, hoc saeculo, hac aetatis parte, qua luxurie tanquam peste omnia afflante emollita ingenia laborem ac molestiam refugiunt. Quo magis celebranda est munificentia Regis nostri Augustissimi, qui antequam ista mollitiae et luxuria contagio nostrorum Ciuium ingenia corrumperet, intactos adhuc animos praemiis propositis firmare, ad feliciorum et intentiorem cursum incendere et ad tanto maiora audenda inflammare voluit; Et si consilium ea in re propositum esse debuit haud vnum: nam et reip. multum interest, vt eorum, qui in studiis litterarum excellant, vbi tempora postulent, notitia habeatur facilis et expedita; ita enim qui ad genus quodque rerum ac curarum maxime idonei sint, non diu quaerendi sunt, nec iudicium de iis est praecipitandum. Ad vos autem, Commilitones, quid tandem vestris ipsorum votis expetendum videri potuit maius, quam quod, cum

iam in forum ac vitam producenda sint studia vestra, data vobis est facultas cum experiendarum virium, tum acquirendae laudis et faciendi de vestris ingeniiis studiisque iudicii. Ominamur itaque et auguramur, cum nostrae almae Georgiae Augustae celebritas inprimis ex industriae vigentisque inter docentes et audientes pari laude studii profecta sit, etiam haec inter vos ingenii et industriae certamina ad laudem illam et profectam inde celebritatem tuendam magnam vim esse habitura. Spesque illa erit tanto certior atque firmior, quanto propius accedent conatus vestri ad bonam laudem eorum, qui praesenti hoc certamine suorum profectuum specimina ad nos attulerunt. Quod enim praefiscine dictum fit, nullus inter eos, qui ad certamen descendunt, fuit, qui non laudem virtutis et doctrinae meruerit. Verum haec figillatim vt cognoscatis, nunc, ordine erunt exponenda, quae de singulis quaestionibus ad certamen propositis, de scriptis ad concertandum missis, tandemque de iudicio super iis, constituendisque praemiis, commemoranda habemus.

In hunc itaque annum inque Regis nostri Augustissimi diem natalem, quem votis sacrisque sollemnibus celebramus, superiore anno constitutae ac promulgatae quaestiones erant hae:

Ab *Ordine* quidem *Theologorum*:

„Quaenam fuit vera et certa eorum, qui medio secundo atque ineunte tertio seculo praecipue floruerunt, Patrum, maxime vero Iustini Martyris, Athenagorae, Tatiani, Theophili Antiocheni,

cheni, Clementis Alexandrini, Tertulliani denique, de ratione siue relatione Filii cum Patre sententia? Id vero ita ostendi debebat, vt,

- 1) Quid senserint isti Patres, ex ipsis eorum scriptis proferretur, atque istos etiam vere ita sensisse, iustis quidem argumentis ex vsu linguae, ex nexu locorum, ex reliqua opinionum, quas alebant, historia euincatur; nec tamen ideo lis vlli eruditorum moueatur, quibus aliter forte sensisse illi visi sunt. Tum vero,
- 2) Sententiis istorum inter se collatis, quid commune omnibus quidque proprium cuique sit, vel videatur proprium, accurate examinari, causasque dissensus, si quis interesse, et si quae afferri posse videbantur, oportebat afferri, tentarique tamen, num origo omnium ex vno fonte deducta nihilo minus posset demonstrari. Denique
- 3) Illae etiam causae, quantum fieri poterat, perspicuae explicandae erant, quibus induci Patres huius aevi sententiam istam non quidem fidei ac doctrinae ecclesiasticae, at suae tamen Theologiae inferebant, adeoque imprimis explicandum, quid praestare vsus in informanda doctrina de Trinitate et poterat et posse ex illorum iudicio videbatur.,,

„Ordini Theologorum praeter expectationem quidem accidit, vt, vnico excepto, omnes, quibus quaestio ista superioris anni proposita fuerat, vel defugisse concertationis laborem vel desperasse praemium viderentur; non enim nisi vnus inuentus

est, qui oblato specimine rem, cui experiundae multorum vires haud impares fore videbantur, tentauerit. Verum, vt vix concursus plurium desideraretur, vnus ille effecit, tali exhibito specimine, quale exspectari a paucis poterat. Quod igitur auctor libelli inscripti verbis Hilarii:

Optimum esse lectorem, qui dictorum intelligentiam exspectet ex dictis potius, quam imponat, et retulerit magis quam attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem praesumerit intelligendum —

omnibus iis satisfecit, quae non postulari tantum sed sperari etiam in isto iuuenilium virium conflictu poterant; quod que idem in tractanda quaestione proposita tantum eruditionis quantum in instruenda acuminis; quod in colligendis, quae ad illustrandam quaestionem pertinebant, tantum ingenii, quantum in omittendis, quae omitti sine damno poterant, maturi iudicii; quodque in re historica tantum dilectus feueri in lectione, quantum virilis abstinentiae in fugienda ostentatione multae lectionis adhibuit ostenditque: eas omnes ob causas Ordo Theologorum optime merenti praemium extra pugnam lubens decreuit atque adiudicauit.,, *Schedula aperta nomen lectum est:*

JOANNES GEORGIVS ARNOLDVS OELRICHS,
Hannoveranus.

Ab *Ordine Iureconsultorum* proposita erat quaestio:
„Emigrationem ciuium prohibere vel circumscribere,
an, et quatenus, fas fit?,,

„Sex redditae erant commentationes, his praescriptis dictis insignitae:

I. Haec

- I. *Haec sunt fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris et retinendi et dimittendi esse dominum. Cic.*
 II. *Fas mihi non habiles, et fas tibi, linquere Colchos.*
 III. *Salus populi suprema lex esto.*
 IV. *Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem.*
 V. *Nec timide nec temere.*
 VI. *Fas mihi non habiles, fas et tibi, linquere Colchos.*

„Egerunt omnes id, vt quaestionem maxime ex principiis iuris publici vniuersalis enuclearent: et pleraeque omnes libertati ciuium iustum statuerunt pretium, quarta restrictam ex regula facultatem emigrandi exponit. Agnouit Ordo vim ingenii et industriae, quam singulae commentationes prodiderant. Inter eas tamen argumentorum apparatu, quo haec quaestio, habito ciuium et incolarum discrimine, tractata est, et ipso ordine scribendi, et oratione, primum locum mereri visa est illa, cui inscripta sunt verba:

Haec sunt fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris et retinendi et dimittendi esse dominum.

cui Ordo et praemium regium decreuit.

Locum *alterum* a priore assignandum esse censuit *utriusque commentationi*, quae eodem symbolo Nr. II. et VI. insignita est,

Fas mihi non habiles, et fas tibi linquere Colchos.

quarum prior ipsa rerum expositione, posterior orationis cultu se commendat., Victricis Commentationis auctor pronuntiatus est

FRIDERICVS HIRSCH, Goslariensis.

Qui autem secundo ac tertio loco laudem reportarunt, sunt

JO. DETLEF DE HAMMERSTEIN, Hannoveranus;
et JO. FRID. GVILL. SCHLEGEL, Havniensis.

Ab *Ordine Medicorum*:

„An, vti ossium in casu fracturae complicatae, cariei etc. ita etiam partium mollium in casu vulneris, perditam substantiam natura humana restituit? An itaque vulnera noua carne replet? Si affirmatur, quaerimus: an caro illa alia ex membranis, alia ex ossibus, alia ex musculis, alia ex tendinibus nascatur? An itaque naturam partis habeat ex qua nascitur? An vero eadem fit, ex quacunque parte demum nata? An omnes vel quasdam tantum partes restituat natura? An in omnibus vel quibusdam tantum casibus? Qua ratione ars regenerationem hanc coercere, iuuare, moderari possit? — Si negatur, vulnera noua carne repleti, quaeritur, quonam modo claudantur vulnera variarum partium, e. c. ossium, cerebri etc.;

„Commissa sunt certamine hoc *medicae scientiae* alumnorum scripta tria: *primum* signatum verbis:

Naturam sequi, artique impendere vires.

alterum: Non velle videri verus, sed esse.

tertium: ἡ δὲ πείρα σφαλέρη.

Quorum *primum* illud ordine luculentò et perspicuitate se commendat, tum lectione eorum, quae ab aliis in hoc genere scripta sunt, cum iudicio mentis subactò instituta; quo factum est, vt multa ab aliis obseruata bene perspexerit auctor et in suam rem conuerterit; interea et ipse experi-
menta

menta multa instituit accurate eaque explorata ac diligenter perscriptit. *Alterum* tamen inscriptum: *non velle videri* — plura experimenta idonea, magna cum varietate, diligentia ac cautione facta, affert, quae sagacitatem ingenii et acumen iudiciumque ac subtilitatem in obseruando et experiundo, ac videndo, quid inde colligi et elici possit, produnt eximiam; vt tamen nec lectione vacet scriptum quam res et consilium postulabat. *Tertium* ab ingenio profectum est haud mediocri, quod, aliorum ductus impatiens, sibi ipsum viam munire mallet; sunt in eo nonnulla recte obseruata, et, quae ex obseruatis sequantur, acute animaduersa; etiam ea, quae auctor lectione cognita habuit, acri cum iudicio sunt explorata et ad res subtiliter translata: desideratur tamen omnino cura et circumspectio in experiundo, tum diligentia feuerior siue in descriptione, dilectu, copia ac varietate experimentorum quae ipse instituit; siue in colligendis ac dispiciendis rebus ac factis, quae in aliorum scriptis occurrunt, ad rem, de qua quaerebatur, idoneis et cognitu necessariis, si id agebatur, vt quod verum esset, perspiceretur.

Quae cum ita sint, Ordo medicus principem locum cum praemio assignauit Commentationi Nro. II. inscriptae verbis: *non velle videri verus, sed esse; accessisse* autem proximo loco ad illam iudicat scriptum Nro. I. *naturam sequi artique impendere vires.*,,

Victoris nomen publice renunciatum est:

OTTO HVHN Curonus.

Aa 4

Eius

Eius autem, qui secundo loco palmam est adeptus, nomen est: ANDREAS JO. GEORG. MURRAY, Göttingensis.

Ad quaestionem a *Philosophorum Ordine* propositam nunc accedimus:

„Orbis terrarum faciem, qualis depingitur ab *Homero*, declarare: hoc est, ex utroque poetae principis opere, tam *Iliade*, quam *Odyssaea*, quicquid iis geographici argumenti continetur, diligenter ac plene colligere, ita, ut, Homero duce, per tres orbis partes eatur, et, quae de singulis regionibus, earumque populis, montibus, fluviis, maribus lacubusque, urbibus, oppidis cet. ab Homero commemorata sunt, Geographorum more in unum congerantur. Obscurioribus poetae locis quum saepe lucem affundere possit *Strabo*, perpetuus Geographiae Homericae interpres; bene recteque agent de praemio certaturi, si Strabone, quotiescunque ipsa res postulatura sit, ad Homerum explicandum utantur. Ita existet, ut speramus, aliqua *Homeri Geographia*, qua hucusque aegre caruerunt tam Historici quam alii litterarum antiquiorum interpretes.„

Erat quidem quaestio ita comparata, ut profectus studiorum nonnullos, doctrinaeque apparatus, cum assiduitate inuestigandi ea, quae ad consilium facerent, haud vulgari, postularet. Contigit tamen, quod vix sperare ausi eramus, ut prodirent in arenam quinque athletae animis viribusque omnes insignes, ita ut nullus ex iis esset, qui non
praemio

praemio dignus videri posset, si solus certasset; adeoque laus quidem et commendatio ingenii, doctrinae et industriae, omnibus ac singulis communi iudicio deberi visa est; erat tamen certamen comparatione inter eos facta diiudicandum, et videndum, qui et qua in re alii aliis excelleret.

Scripta ab iis exhibita his lemmatibus insignita erant:

- I. *Nec tam turpe fuit vinci, quam contendisse decorum.*
- II. *Olim meminisse iuuabit.*
- III. *In rebus tam antiquis si, quae similia veri sint, pro veris accipiantur, satis habeam.* Liv.
- IV. ἡμεῖς δὲ κλέος ἐσθλὸν ἀκούομεν οὐδὲ τι ἰδμεν.
- V. Ἐνθά καὶ ἐμὸς Φίλος υἱὸς κρᾶτερος καὶ ἀμυμων.

„Quae ad *geographiam Homericam* constituendam postulabantur, spectabant primo ad *enumerationem iustam cui nihil deesset*, tum vero ad *dispositionem ac descriptionem more geographorum factam*. Enumeratione cumulate et accurate facta probandi fuere omnes; etsi in Nro. V. plura se offerrent partim ex Homero partim ex aliis scriptoribus bene animaduersa et ad illustrationem idonea. Maius occurrebatur discrimen in altero illo, quo iudicii inclinari debuit trutina: *Geographico more* recensum et descriptionem instituerunt tantum duo, Nro. I. et V. ut ab Occidente initio facto terrarum orbem permearent; reliqui tres ordinem Homericum sequuti sunt, a Catalogo enim nauium facto principio, reliquas terras ita subiiciunt, ut, si ex geographica subtilitate rem aestimare velis, certum et ad iustas rationes institutum ordinem, quem sequantur, non habeant; etsi per se opera illa haud improbanda sit, qua a notioribus proceditur ad terras minus

notas, et in Homero illustrando reprehensionem habere nequit, si Homerum auctorem cum maxime sequaris. Habet tamen etiam ex his vnusquisque praecipui aliquid: No. II. anemologiam praemittit; idem, quo sensu πόλις et νῆσος in Homero accipienda sint, monere haud oblitus est, adiecitque indicem geographicum; promisit quoque mappas tres geographicas, quae maris mediterranei insulas et littorales plagas, Asiam minorem ac Graeciam, ad Homeri ductum oculis subiicerent: quas vt ille perficiat et euulget, auctores ipsi sumus ac suafores. De Oceano egere No. III. et IV. quorum prior ille etiam conspectum orbis terrarum ex Homero praefixit, a Catalogo nauium per errores Vlyssis et Menelai enumerationem locorum commode deduxit; an extra Columnas Herculis Oceanus Homero innotuerit, idem bene quaesuit, item de Bosporo Cimmerico. No. I. ordinem geographicum amplexus, Peloponnesum diferte fatis descripsit, mappa quoque geographica adiecta; omnino diligentiae laudem abstulit, pleraque tamen iudicio aliorum magis quam suo constituit. No. IV. etsi ordinem geographicum seueriorem haud est sequutus, cum iudicio tamen et dilectu ea, quae collegerat, disposuit; Catalogi nauium partes esse quinque vnus perspexit; mappam geographicam ex d'Anvilliana adornatam adiecit. No. V. ordine geographico seruato, et enumeratione fatis locupletis adiecta, litterarum quoque graecarum copias, comparatione cum ceteris facta, maiores et accuratiores iudicibus approbavit; praetere quoque visus est sermonis latini puritate et proprie-

proprietate scribendique cura. Mythica tamen appofuit, de quibus nunc non quaerebatur; locorum etiam graecorum et verfuum laudatorum copiam nimis cumulata: plerumque fatis erat fententiam ac summam rerum exponere, fi in verbis nihil effet, quod probandi vim haberet.

Quibus ita constitutis, Ordinis philosophici iudicio *primas* tenere visa est commentatio *quinto* loco commemorata:

ενθα και εμος Φιλος υιος κρατερος και αμυμων.

et ei assignatum praemium regium: pronuntiatumque est auctoris nomen

CAR. TRAUGOTT GOTTLOB SCHOENEMANN
Islebientis, Seminarii philologici Sodalis.

Accessisse autem *proximo* loco ad praemium, laude autem par esse, visa est scriptio quarta:

ημεις δε ηλεος οιον ακουομεν ουδε τι ισμεν:

cuius auctor professus est nomen AVGVSTVS WILHELMVS SCHLEGEL, Hannoueranus, Seminarii philologici Sodalis.

Tertia palma assignata Commentationi *primae* verbis inscriptae: *Nec tam turpe fuit vinci quam contendisse decorum*, auctore HERMANNO SCHLICHTHORST Bremensi. Cum *elogio* et commendatione diligentiae et litterarum commemoratae fuere reliquae duae II. et III. Ita Virgilianis versibus vti licebit: *Accipite haec animis laetasque aduertite mentes: Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit!*,

Praeconio nostro pronuntiata audistis, Commilitones, nomina eorum, qui ingenio, doctrina et studio suo meruere, vt praemio regio tam honorifico

norifico ornarentur publice; aliud tamen praemium nec minus insigne et inuidendum reportarunt, laudem publice in illustri confessu Serenissimorum Principum Regionum M. Britanniae, Celsissimorum Principum et Comitum, inter tot ac tantos arbitros ac testes virtutis. Maeti vero virtute, Iuvenes praestantissimi, maeti, inquam, virtute estote, et, huius illustri et ad totam vestram vitam memorabilis diei memores, ingenii animique vires intendite, ne parto hodierno decore vnquam excidatis, ne vos hoc praemio indignos vlla vnquam dies arguat; contra annitendum vobis esse putate omni studio et opera, vt, cum semel ceteris eminare visi et publice iudicati sitis, ita per reliqua studiorum academicorum spatia, per totum vitae, munerum et officiorum, decursum, qui vos aliquando excepturus est, eminere inter alios et virtute, scientia, peritia, industria, ingenioque ad omnia habili excellere videamini; vt animis vestris infixum semper habeatur notum illud: *ΑΙΕΝ ΑΡΙΣΤΕΥΕΙΝ ΚΑΙ ΎΠΕΙΡΟΧΟΝ ΕΜΜΕΝΑΙ ΑΛΛΩΝ*. Verbo, operam date, vt ne vnquam arbitros ac iudices vestros, eosdem praeceptores et amicos, iudicii de vobis sui poeniteat.

Supereft, vt quaestiones in annum futurum LXXXVIII. proponendae nunc publice recitentur. Constituta est ab ORDINE THEOLOGORVM quaestio haec:

„*Quae voce luxus vulgari loquendi modo comprehendi solent, antiquam enim vocabuli huius, aequae ac luxuriae, vim morum dissolutionem et intemperantiam*

perantiam cupiditatum, luxatarum quasi ac solutarum, denotare constat) *num licita sint e legibus diuinis, praesertim in libris sacris promulgatis an illicita?*

„In tractando hoc argumento summa praesertim sollertia definiendum est, *quid sit luxus?* ne in vanam super verbis altercationem exeat disputatio. His itaque limitibus circumscribi debet tractatio, vt inquiratur in haec: num lautitia, deliciarum ac magnificentiae vsus omnisque sumtuum profusio, curiositas et elegancia, omnino sit reprehendenda ac deuitanda, an certo respectu? et quonam?

Deinde luxuriae historiam sedulo dispicere oportebit iudicem, vt habeat, quonam eius honestas vel turpitudine determinari possit. Indagandi igitur sunt luxus effectus spontanei ac fortuiti; quonam inde necessario existant commoda vel damna? referatne celebris illa genealogia a Platone ingeniose excogitata, pulchreque prolata, luxus comites perpetuos et indissolubiles: ita vt ἡ πολυτελεια semper gignat ac necessario τον τυφον και την τρυφην; atque ab his nunquam non procreentur ὑβρις και παρανομια και αναισχυντια?

Sedulo praeterea distinguenda est profusa splendidaque sumtuositas, respectu ad singulos homines atque ad integras respublicas habito.

Quibus rite peractis, tandem argumenta sententiae ferendae a tribus hisce fontibus, nempe naturae conformatione a summo numine facta, luxus effectibus, atque ex legibus dei scriptis hauriri debent. „

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM:

„*Ex moribus Germanorum, Iure Communi, Legibusque Imperii exponere, Vtrum cui S. R. I. in exterar oras, vel cui certe territorii Germaniae in aliud territorium, emigrare fas sit, et an et quatenus facultas emigrandi ratione personarum aut bonorū circumscripta sit?*

Quaestio ORDINIS MEDICI:

„*Quum tantopere intersit medicorum, nosse calculi principia, eaque sine dubio non raro a deprauata urinae mixtione pendeant, optat Ordo medicus, ut ex iusta urinae sanae, propriis experimentis suffulta analysi, quantum licet, determinetur, quaenam urinae vitia, hanc eius partium mixtionem spectantia, sabulorum calculoque originem praebeant, et quaenam exinde consecutaria, tum in praecauendo, tum in sanando hoc malo proficua, fluant.*

Ordini philosophico singulari aliquo munificentiae Regiae exemplo contigit, vt in annum futurum bina praemia distribuenda adeoque binas quaestiones proponere possit. Grati itaque et nos beneficium hoc Regium agnoscimus et vos agnoscetis, Commilitones, quandoquidem nunc laudi reportandae et praemio consequendo duplex facultas et opportunitas vobis, qui in litteras exquisitiores, historici inprimis, geographici et antiquarii generis, incumbitis, est proposita: nec erit conquerendum, quae nostram aetatem incusandi alias caussa satis iusta habetur, litteris eruditioribus, et plus ingenii acuminis et studii sibi postulantibus, nulla constituta esse praemia satis digna.

Propo-

In promptu sunt copiae, quibus ad pertractandum argumentum per se non admodum copiosum uti licebit. Praeter Apollonium Rhodium, Orphica et Valerium Flaccum, petetis reliquarum rerum notitias ex Apollonii Scholiis, Apollodoro et Notis in eum scriptis, et ex iis, quae cū in his tum in Groddeckii Commentatione super Argonauticis Apollonii laudantur.

Indictum est certamen in diem IV. Junii anni proximi LXXXVIII. praemia sunt quina, singula XXV aureorum ducatorum pondo, eo, quem audiistis, modo adiudicanda; scriptiones quae ad commissionem admitti volent, *ante Kalendas Aprilis* eius anni ut redditae sint, curabitis. Leges certaminis etsi neminem vestrum latere possunt, ex edicto tamen anni LXXXV repetemus has: „Licet in certamen prodire omnibus in litterarum studio prouectoribus, seu indigenae illi sint seu exteri, nec fraudi erit, si qui ante illum diem, quo praemia victoribus assignabuntur, studiorum curriculo absoluto, Gottinga discesserint; modo ipsi ante discessum scripta sua reddiderint, et in scheda obsignata seu locum, in quem se contulerunt, adscripserint, seu amicum negotii sui gestorem, e quo illud comperiri possit, reliquerint. Oratione utentur Latina, eaque ut sit pura, tersa, perspicua, curabunt. Ne auctores commentationum, quae Prorectori, Decano, aliiue Professori reddentur, vlllo indicio se prodant, diligenter cauebitur.„

His

His peractis ad diei sollennia reditum est, in-
 que Regis Indulgentissimi natali sollennia vota ac
 preces ad Deum O. M. factae, vt huius ipsius
 beneficii munificentissimum auctorem omnibus iis
 bonis beet, quorum fructus vitam reddere potest
 iucundissimam. Eiusdem curae ac tutelae mandata
 sunt Regiae indulgentiae ac benevolentiae in hanc
 Academiam pignora, florentissimi tres Iuuentutis
 Principes, Augustissimi Parentis Proles faustissima.

Quae omnia vt ex voto Regis Indulgentissimi,
 et ad Academiae nostrae felicitatem et prosperitatem
 eueniant, precabimini nobiscum omnes ac singuli.
 P. P. in Georgia Augusta m. Junio cl^ol^occclxxxvii.

XXII.
 ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
 IO. NIC. MOECKERT D.
 CVM SENATV
 SVCCESOREM

IN
 MAGISTRATV ACADEMICO
 AVG. GOTTL. RICHTER D.
 CIVIBVS SVIS

COMMENDAT
 INDICTIS SOLLENNIBVS

IN A. D. II. JVL. CIOIOCCCLXXXVII.

Rerum Chersonesi Tauricae memoria breuiter exposita.

Magistratus academici vice semestri ab Ordine
 ICTorum nunc ad Ordinem medicum prope-
 rante, designatus est nouus Prorektor Vir Experien-
 tissimus, Collega coniunctissimus,

AVG. GOTTL. RICHTER D.

Sollennia itaque in crastinum diem indicimus,
 Ciues, quibus ille magistratus insignibus ornatus
 prodibit

prodibit nouique muneris auspicia faciet, quae vt fausta et secunda sint, et ipsi ex animo precamur, et Vos, Principes Serenissimi, Comites Illustrissimi, omnesque quotquot sacris Musarum litatis et Georgiae Augustae tanquam commune templum frequentatis, vt nostris votis faueatis, ita rogamus, vt inter pietatis non minus in almam nostram matrem, Georgiam Augustam, quam inter beneuolentiae et amoris pignora habituri simus hoc, quod vel humanitas uestra et facilitas nostris precibus esset impertitura.

Hoc erat primum, Ciues, quod, cum hanc tabulam publice proponendam meditaremur, nobis agendum esse intelligebamus; alterum, vt aliqua de re ad communes litteras ac studia spectante praefaremur, eoque ipso testatum faceremus, agi haec, in quibus versamur, munia academica inter homines litteratos, liberaliter institutos, qui variarum litterarum notitiis ingenia ornata, nec vni arti ac scientiae, opificum more, ita intentos animos habeant, vt fastidio sibi placeant reliquarum litterarum, quae humanitatem mentibus instillant, sensum recti ac pulchri ex rerum veritate, non ex opinione vulgi, iis induunt. Non igitur rem aut vanam et inanem, aut a communibus studiis alienam, acturi putabimur, Ciues, si apud vos, etsi in tanta litterarum, quibus vacatis, diuersitate ac varietate, re ex historiarum penetralibus prolata, *de Chersonesi Tauricae antiquitate fortunaeque vicissitudinibus* nonnulla exponamus; cum aures nostras superioribus annis saepius pepulerit Chersonesi Tauri-

cae commemoratio, hoc ipso vero anno variis sermonibus iactata profectio Augustae Ruffiarum, deductioque Imperatoris Iosephi in eandem peninsulam; et haud dubie inter mirandas rerum vicissitudines referendum sit hoc, quod ante paucos annos vix animo fingere licuisset, fore vt Augustus et Augusta e diuersis sedibus, amicitiae faciendae caussa, confluente ex omni Europa cum legatorum tum aliorum hominum turba, eo cum splendore ac fastu, quem vix olim Asia vidit, congregiantur in littore Ponti Euxini, inter barbaros, quorum maiores a multis inde saeculis vtriusque imperii prouincias ac terras aut graui dominationis iugo oppresserant aut incursionibus infestauerant, Ruffiam vero continuis rapinis quo minus vexarent a non multis inde annis coerciti fuerant. Quid vero? si mentis cogitatione ad antiquiora redimus! si congressum hunc factum reputemus iis in locis, in quibus aliquando magnus ille Mithridates, a Romanis victus, noua in eos arma parabat hoc consilio, vt circumducto per easdem terras, quae nunc Ruffiae et Austriae parent, exercitu Romanos in Italia aggredere! si meminerimus, haec esse loca, in quibus ante bis mille annos Cimmerici et Scythae armis infestis pugnabant, Tauri aduenas maetabant! quae porro, cum aliquot saeculis post Graecorum colonorum studiis et artibus egregio vitae cultu effloruissent, ita vt inter feliciores terras Chersonesus Taurica referretur, primo bella continua, tum barbarorum ex Asiae solitudine in Europam effluentia se agmina, iterum adeo efferarunt, vt omni pristino cultu exciderent! Nunc autem quantum illud omni
Europae

Europae et Asiae spectaculum propositum esse putabimus, in ipsa illa Chersoneso, congressos esse Imperatorem et Imperatricem, par mortalium potentia non modo omnes anteeuntium, verum etiam, id quod multo maius est in ea fortuna, prudentia, sagacitate magnoque animo, inter omnes alios mortales eminentium. Quae et quanta haec rerum fortunaeque vicissitudo, digna utique cui contemplandae immorentur animi non omnino ad humiles curas depressi!

His igitur cogitationibus ut, comparatione diuersarum aetatum facta, tanto melius vacare possimus, agite, summatim expositas videamus *res Chersonesi Tauricae rerumque vicissitudines* a prima inde hominum memoria. Nec vero veremini, ne ad Gomeritas et Cimbrovos vos deducamus; parum placeat nunc morari in his, quae ad nominum similitudines ac probabilitates redeunt; etsi eae in hoc rerum genere non nimis seuerè proscribendae sunt, nisi omnem vltimae antiquitatis memoriam interceptam et abolitam esse volumus; enimvero persequemur tantum ea, de quibus historiarum fide explorata tradere licet. Geographiam insulae accuratiorem a nouis colonis Russis expectamus, secundum illa, quae post alios, inprimis *Thunmanum*, nouissime *Kleemano*, *Tott*, *de Peyssonel* a), debemus; ex eadem Strabonis (lib. VII. p. 473 sqq.) praeclaras notitias illustratas habebimus. Nec defuere qui Chersonesi huius res ac fortunas colligerent ac concinnarent: antiquiora quidem in loco historiae

Bb 3

catho-

a) *Traité sur le Commerce de la Mer noire 1787.*

catholicae de Cimмериis, de Bosporano regno, de bello Mithridatico, feriora inprimis a *Desguignes*, exposita sunt; tum a doctiss. viro de *Peyssonel* b). Nuper quoque a *Ge. Aug. de Breitenbauch* industrie conquisita sunt ex omni aevo ea quae ad *Tauriam* et *Caucasiam* spectarent: ad haec enim nomina ab Augusta Russiarum reuocatae nunc sunt terrae, antea *Crim* et *Cuban* appellatae.

Antiquiorem omnem cum septentrionis omnino, tum Chersonesi Tauricae, memoriam esse fabulosam, non mirabimur, si Graecis, a quibus illa expectanda erat, Pontum Euxinum penitus ignotum fuisse teneamus, donec Iones illud mare nauibus frequentarunt (Strab. VII, p. 458. A.) Itaque Homerus non nisi obscuram aliquam septentrionis notitiam prodidit, primo, dum Ἰππημόλγους, Ἀβίους, Γαλακτοφάγους, commemorat, (vt adeo ipsum Scytharum nomen illa aetate inauditum fuisse credas) tum, quando Cimmeros memorauit, mythice tamen; nam ea, quae de populis septentrionales plagas, aere plerumque pluuio aut niue obscuratas, incolentibus, vulgo narrata acceperat, ad ea Italiae loca transtulit, in quibus aditum ad loca infera constituerat. Fabulose narrata alia sunt in iis, quae de tentata primum in Pontum Euxinum nauigatione et de Argonautarum in Colchos profectio, primum fama, mox carmine, vulgata fuere. Inter hos, qui Argonautica

b) In *Obff. historiques et géographiques sur les peuples barbares qui ont habité les bords du Danube et du Pont Euxin* 1765.

tica exposuere, fuisse etiam qui ad Tauricam appulisse Argonautas narrarent, e Diodoro (IV, 45.) discimus, quem sua e Dionysio Milesio hausisse probabile fit c). Cum poetae ad narrationem a multis tractatam ornamenta noua circumspicerent: poterat expectari, vt non modo Asiae oram legere Argonautas, verum etiam septentrionale Ponti Euxini littus eos adire iuberent. Cum tamen ignorarentur loca ista; cumque omnino, qualis orbis terrarum habitus aut species in extremis septentrionis et occidentis esset, obscurum esset: miscuerunt multa et finxerunt homines inepte d). Ducentis fere post Homerum annis maior si non istorum locorum, hominum saltem notitia ad Iones peruenit, *Cimmeriorum* vtique, quorum incurfatione vexata est Asia haud semel, primo sub Ardye II. Lydiae rege, (circa annum ante C. N. 637.) cum illi a Scolotis seu Scythis pulsi per Caucasias fauces in Asiam fugissent moxque Sinopen occupassent; dum interea Scythae eos persequendo in Medos aberrauerant. A Cimmeriis, in quibus Treres fuere, ferocissima gens, Asia minor vastata, Sardes direptae, Magnesia excisa; donec ab Alyatte II. (circa a. 602.)

Bb 4

Asia

c) v. Commentat. de Diodori fide in Commentatt. Soc. R. Gott. Vol. VII. p. 97.

d) v. c. Orphic. Argonaut. v. IIII8 sq. Fuere quoque qui Thoantem Hypsipyles patrem eo delatum dicerent, quos Valer. Fl. sequitur II, 301. Hygin. f. 15. Verum haec inter historias non erant referenda. Aliae fabulae natae sunt e narratione de *Hyperboreis* a poetis variis modis ornata. Aliae in *Iheraculis*: cf. ad Apollod. Notae p. 407. Aliae in *Prometheo* in *erroribus Ius*: quod cognoscere licet vel ex *Prometheo* Aeschyli. Cf. Schütz. ad eund. p. 9.

Asia expulsi, iterum in terras ultra Pontum septentrionales se recepere, vbi eos partim permixtos cum aliis barbaris nomen amisisse partim ad vltiora occidentis et septentrionis errantes processisse credere licet e). Mansere tamen vestigia gentis in nomine Bospori Cimmerici, in monte Cimmerio et quae sunt alia f).

Cimmerii itaque primi sunt, quos, diserta historiarum fide, Herodoti inquam, inter Tanaim et Borysthenem sedes habuisse et peninsulam tenuisse, constat. Pulsis his eadem loca occuparunt *Scolotae* seu *Scythae*; in eorum locum successere *Sarmatae*, quos e Media boreali eo deductos esse probabile fit. Obtinet tamen loquendi mos apud scriptores, vt Scytharum nomine etiam de his, atque aliis barbaris, vti pergant.

Interea Chersonesum obsederant *Tauri*, ignotae stirpis populus, g) Scytharum accola, a Scolotis

e) *Cimmeriorum* res vltius non prosequimur; neque iis in historia Chersonesi proprius locus. Egere de iis, qui primo loco nominandi sunt, *Theoph. Sigfr. Bayer* Vol. II. Commentar. Acad. Petrop. Vol. II. (Adeundae quoque aliae eius Commentat. de Scythia vetere in iisdem Commentariis, collectae et redhibitae a Klotzio in Opusc. Bayeri.) et *Gattererus* noster, *Synchronist. Universalist.* T. I. p. 149. sq. vt *Freretum* (To. XIX. *Hist. de l'Acad. des Inscr.*) et *Guthrianam* farraginem To. III. p. 968. sq. taceamus.

f) Herodot. IV, 12. Strab. VII, p. 475. B. vbi δυναστεῦσαν ποτὲ τῶν Κιμμερίων ἐν τῷ Βοσπόρῳ, lege δυναστευσάντων ποτὲ τῶν Κ.

ff) Nisi cum viris doctis suspiceris fuisse hos eodem Cimmerios, qui a Scolotis pulsi montana loca occupauerant.

consequuta, mox ruinis sepulta, nostra aetate iterum, sed alio loco, nomine tamen seruato, reuixit; noua vrbe, ad Borysthenis inferiores ripas condita, *Cherson* appellata. Etiam de Scythis 1) certiora innotuere expeditione Darii in Scythas; alia eaque potiora debentur Herodoto, qui ipse Scythas adierat.

Verum, vt intra Chersonesum contineat se narratio, *Scythis*, moxque *Sarmatis* late omnia tenentibus, etiam peninsulae interiora m), littorales plagas

hoc tamen locum Eupatorii veteris occupasse creditur; redditum quoque hoc nomen a Russiarum Augusta. Fuisse tamen Chersonen paullo supra urbem in promontorio, olim Parthenio dicto, sitam, ex Mela l. c. manifestum sit. Diuersa a Chersone est *Korsun*, quam alii pro eadem cum Kinburn habent, alii in Karasbasar in media peninsula quaerunt; alii aliter statuunt: quod etiam factum videas in nuperrimo libello cuius auctor ipsa Augusta esse creditur: *Russische Aufsätze* I. Vol. p. 168. Non ad studia nostra spectat, vt inquiramus in haec subtilius; videntur tamen parum adhuc expedita esse pleraque quae ad Tauricam spectant.

- l) Quorum obscurata erat memoria, per *Aristeae Proconnesii Arimaspea*; forte quoque post *Pythae Massiliensis* commenta; de *Aristea* v. Bayer Chronolog. Scyth. vet. p. 177. de *Pythae* b. Murray Nov. Commentar. T. VI. p. 89. *Anacharsidis Scythae* aduentum in Graeciam circa a. ante C. 592. forte et ipsum inter causas melioris de Scythis notitiae referas.
- m) Interiora adhuc sub Romanis infedere ii, qui Scythae et Tauri appellantur. *Satarchas et Tauricos* Mela II, l. p. 124.. *Scythas Satarchas* Plin. IV. l. 26. p. 218. memorat. Hic idem XXX. populos Tauricam tenere auctor est, ex iis mediterraneos XXIV. sex quoque eorum oppida nominibus recenset. Montium iugum Scythotauros tenere: hoc ab Occidente Chersoneso, Ortu ab Scythis Satarchis claudi. Quae omnia populos diuersae stirpis permixtos temporis progressu confusosque arguunt.

plagas *Tauri* sui iuris suaeque ditionis retinere, australem utique et occidentalem; nam in orientali *Graeci* coloni agrum occupauerant. In his quidem ad Bosporum Cimmerium extitere tyranni. Fuere ex his *Archaeanaëtidæ*, qui Panticapaeum tenebant, a quibus *regnum Bosporanum* conditum est. Succedere in hoc aliquot reges haud obscuri nominis; in his Leucon; iique late fines suae ditionis extenderunt, ut etiam ulteriora Bospori et adiacentia paludi Maeoticae occuparent. De regibus his Bosporanis actum est satis accurate doctorum virorum opera; et vana esset doctrinae ostentatio, si ea recouere vellemus n).

Et haec quidem fuit peninsulae conditio usque ad Mithridatis magni tempora. Attriuerant tum barbarorum, Scythas appellant scriptores, incurvationes, imperatis quoque tributis, et bella perpetua, cum Tauros, tum regulos Bosporanos. Cum itaque se tutandis finibus haud pares viderent, Mithridati, qui Scythas bello erat aggressus, rerum summam et hi et illi tradiderunt o), circa a. ante C. N. 75. 74. Ita omnis Chersonesus Mithridatis ditioni

- n) Loca class. Diod. XII, 31. Strab. VII. p. 476. sq. Adeundi *Boze des Rois du Bospore Cimmerien* in *Hist. de l'Acad. des Inscript.* Vol. VI. *Freret sur les Cimmeriens* To. XIX. p. 577. Add. le P. *Souciet Dissertation de regina Pythodoride* Par. 737. et *Cary Histoire des Rois de Thrace et de ceux du Bospore Cimmerien éclairée par les Médailles* 1752. in vernaculam versa in *Zusätzen zur Welthistorie* IV. Vol. inprimisque *Vaillant Achaemenidarum imperium* T. II. p. 246.
- o) Strabo l. c. pag. 474. 6. 7. 9. cf. Bayer *Conuerff. rer. Scyth. tempore Mithridatis* pag. 225 sq.

tioni accessit. Expedita hinc est nec obscura *Bosporani regni* historia, quandoquidem Mithridatis extrema ad illa spectant, et ab eius morte Pharnaces Bospori a Romanis rex constitutus omnem Cheronesum tenuit, eique mox regno ac vita priuato succedere per multas aetates reguli a Romanis appellati, quorum nomina cum ex historiis tum ex numis illustrata sunt a viris doctis supra laudatis; duratque regni huius memoria ad Valeriani vsque tempora: a C. 253. 4. (Zosim. I, 31 fqq.)

Creuere inter haec Cherfonitarum opes: et frequens eorum memoratio, armis quoque ab iis in vicinos motis, iam inde a Diocletiani temporibus. In Romanorum ditioe eos adhuc Iustiniani tempore habitos esse videas ap. Procop. de bell. Goth. lib. IV, 5. Oppressis quoque posthaec a barbaris ceteris peninsulae partibus, non totum illi iugum recepisse videntur. (cf. Constantin. Porphy. de administr. Imp. 53.) Nam succedere tempora, quibus septentrio Asiae, maris instar, continuis procellis agitari et vexari coepit. Fortunam peninsula tunc fere habuit communem cum ceteris locis circa Tanain et Maeotidem.

Iam a multis inde saeculis, quod vidimus, ea loca infederant *Sarmatae*, cumque iis haud dubie alii barbari; de quibus tamen nihil diserte traditum reperias. Succedere sub prima inde a C. N. saecula *Gothi*: quorum alii *Ostrogothi* dicti, diu ab oriente Tanain incoluere, supra eos ad Tanain Alanis loca tenentibus. Iidem tenuere peninsulam;

vnde

vnde illi piratarum more aliquoties nauigiis euecti Pontum Euxinum infestum fecere praedationibus. Cesserunt *Hunnis*, terga prementibus, saeculo IV. exeunte; mansisse tamen in iis locis Gothos, etfi *Hunnis* obnoxios, probabile fit. Fractis Hunnorum post Attilae mortem opibus, inde ab a. 469. loca ab vrbe Chersonē ad Tanaim et Maeotidem pertingentia habitarunt *Cuturguri*, ab Ugris oriundi, et sub Hunnorum imperio adhuc habiti: cum iisdem tamen Scythas et Tauros Procopius memorat (de b. Goth. IV, 5.) Vicini iis trans Bosporum et Maeotidem Vtriguri: vtrique posthaec *Avaribus* obnoxii. Nec profus inter haec Byzantinorum Imperatorum potentia in peninsula exoleuerat, saltem in locis maritimis. Saeculo VII. exeunte et saec. VIII. imperium in peninsulam sibi vindicarunt *Chazari*, et saec. IX. exeunte *Paczinacae* seu *Petschenegi*, cumque iis *Uzi* et *Comani*: quorum omnium communis fuisse stirps et origo videtur Ugrica. Annumerari ii solent Turcico nomini, et terrae appellari *Kaptschak*. *Comani* adhuc saeculo X. superiorem peninsulae partem tenebant; littoralem plagam Byzantini: Thema Chersonis dictum p). Exeunte saeculo XII. sub *Comnenis*, cum aliis *Italis* tum *Genuensibus* data libertas nauigandi in Ponto Euxino et adeundi Chersonesum. Tandem *Mogoli* circa 1238. victis *Comanis* Chersonesum suae dittonis fecerunt, misso a Genghis Kano patre filio *Tuschi khan* in terras *Kaptschak*, cui successit filius

Batu

p) ap. Constantin. Porphyrog. de administr. Imp. v. V. C. Schlözer *Geschichte v. Norden* p. 528. *Patzinacae* tum inter Tanaim et Istrum accolebant: v. eund. p. 551. etiam inter *Mogolicos* tumultus.

Batu khan, a quo *Dynastia Mogolorum* in *Kaptſchak* ortum habuit. Commercia inter haec et nauigantium aditus a Byzantinis, nec tamen fatis tuti ac pacati. Occupato a Latinis Byzantio, multo magis apertus est Ponti aditus. Florentes inde Genuensium in Cherſoneſo res. q) Sub Manuele Palaeologo (annus 1266. editur) Theodoſiam in ditionem redegerant, a barbaris Caffam appellatam. Ruſſiae duces ſtipendiarii erant regulis dictis Mogolicis. Fuit in his dynaſtis *Tokatmiſch*, clarum hoc tempore nomen, exeunte fere ſaec. XIV. Mogoli bellis civilibus in mutuam internecionem ruebant. *Tokatmiſch khan* ad *Timurem Khan* confugerat et impetratis ab eo copiis regnum aliquoties recuperauerat; donec iniuriis laceſſitus in iras praeceps armis aduerſus *Timurem* captis infelici ſucceſſu ſibi ipſi regnoque *Kaptſchak* excidium attulit. Oriundus ex eius ſtirpe *Hadſchi Kerai Khan*, inde ab a. 1441. peninſulam occupauit et *Dynaſtiam* condidit, quae uſque ad nouiſſima tempora Tauricam obtinuit r), obnoxia facta Imperatoribus Othmanicis inde ab anno 1471. s) cum ſtolida ferocia elati Genuenſes, qui Caffam tenebant, permouere Mogolos, ut Othmanorum opes ſollicitarent et in peninſulam inducerent. Ita dedita Othmanis Caffa, cumque ea in Othmanorum ditionem redacta omnis peninſula. *Mengheli Kerai Khan* imperium peninſulae accepit,

q) (Müller) *Ruſſiſche Geſchichte* To. II. p. 12. ſqq. Genuenſium res parum adhuc ſunt expeditae.

r) V. *Deſguignes* Tom. I. P. I. pag. 293. T. III. pag. 390 ſq. et hinc *Weltgeſchichte* VII Th. I Band pag. 287 ſqq.

s) v. *Kantemir* ad h. a.

accepit, ita tamen ut summum imperium penes Othmanos esset.

Exposita sunt haec a nobis summam et subvnum conspectum, ut varia fortuna, qua peninsula haec per omnem temporum decursum usa est, tanto melius intelligi possit. Magna huius fortunae pars ex situ causas habuit; barbaris enim in Occidentem properantibus media illa peninsula erat interiecta. Verum eiusdem situs nunc, aliter constitutis rebus, opportunitas est maxima siue ad reprimendos aut subiugandos barbaros, siue ad Othmanorum opes iam fractas penitus evertendas. Probabile itaque fit, non minus magnam eius claritatem instantibus aetatibus esse futuram.

P. P. in Georgia Augusta Kal. Julii cIoIoCCLXXXVII.

XXIII.
 GEORGIAE AVGVSTAE
 INAVGVRATIONIS SACRA ANNIVERSARIA
 QVINQVAGESIMA

ADEOQVE
S E M I S A E C V L A R I A
 SOLLENNIORE RITV
 FESTISQVE CAERIMONIIS
 CELEBRANDA

IN
 DIEM XVII. SEPTEMBRIS
 HVIVS ANNI **MDCCCXXXVII**

RITE INDICIT

ET
 QVOTQVOT NOSTRIS REBVS LITTERISQVE FAVENT
 AD HILARITATIS PVBLICAE SOCIETATEM
 OBSERVANTER ET OFFICIOSE
 INVITAT
 GEORGIAE AVGVSTAE
 P R O R E C T O R
AVG. GOTTL. RICHTER D.
 ET SENATVS

Quae amoris ac benevolentiae plena per se
 esse solet, affectus nostri significatio, quo-
 ties carorum hominum dies natales redeuntis aut
 alios dies sollemnes ac laeto aliquo, quem iis
 gratu-

lamur, euentu memorabiles recolimus: eam cum annorum fere progressu et ipsam progredi et auferere videmus; ipso enim tempore, vsu et consuetudine, noua affectus accedunt incrementa, et iucunditatis, ex alterius amore ac beneuolentia per longum tempus perceptae, cogitatio fructum praesentis voluptatis miro modo amplificat. Euenire solet hoc idem circa res, quibus longo vsu adfueuimus; et locorum caritas incredibilis esse solet, in quibus aetatem, imprimis iuuenilem, exegimus, multoque magis si disciplina et institutione in illis accepta profecimus. Itaque, vniuersitatis nostrae litterariae Georgiae Augustae incunabula quoties annis vertentibus sollenni ritu recordabamur, velut progressu aetatis per nouum annum facto, singulari affectu permoti, sollennia non aliter quam carae ac venerandae Parentis natalem, liberorum piis votis exoptatum, indicare solebamus. Quid enim aut nobis, quibus vt recte docendo prodesse possimus, aut vobis, Optimi Ciues, quibus, vt bene institui possitis, cuncta contigerunt, carius ac sanctius esse potest hac ipsa alma Georgia Augusta, in qua tot bona confluxere, vt et docendo et audiendo vel improbis votis satisfieri possit! Nunc ad *semisaecularem* memoriam progressi, quod in parentum aetate prouectorum simili fortuna euenire solet, vt memorabilis hic ritumque consecratus sollenni annorum numerus vim mirificam ad animos, vel narratu et auditu, habeat, id non minus experimur in alma hac nostra Parente; nisi quod in illis festinae inertis et aliquando decrepitae metus instat,

in hac nouum auctumque aetatis vigorem quotannis et incrementa meliora prospicimus. Eueniet enim aliquando, quod auguramur, vt, pleno faeculari spatio exacto, incrementorum gradus metiantur posteri, eodemque spatio se nos antegressos esse laeti agnoscant, quo nos Academiae incunabula reliquisse et profectu auctuque superasse videmur.

Cum itaque faeculare tempus communi hominum vsu ac more sollennis alicuius epochae locum et notionem habeat; idemque etiam in *semifaeculari* spatio obtineat: fieri non potest, quin Parenti nostrae almae, Georgiae Augustae, quam deus fortunet, sollenniore ritu hunc aetatis gradum gratulemur, et festum hunc diem, cui red-eunti pauci nostrum, ex nobis aetate prouectioribus vtique nemo, intererunt, laeti hilaresque consociata animorum voluntate, tanquam in familiari aliquo sacro, celebremus. Est enim vtique res academica in magnae familiae loco habenda, quae communibus Penatibus, communibus iuribus, consiliis, studiis, bonis ac commodis, continetur. Quidni eadem voluntatum ac votorum consensio ac consociatio in omni fortuna omnium ac singulorum merito expectanda sit?

Quae cum inter nos priuatis tacitisque cogitationibus consiliisque agitarentur: insigni aliquo exemplo patuit, quanta nostri cura ac studio summi nostrarum rerum administratores ac Curatores teneantur. Quod enim vix palam profiteri eramus ausi, illud nobis ab ipsis vltro oblatum est.

Adiere

Adiere Regem, a quo, (tanta Optimi Principis erga nos est indulgentia) quod vix auditum erat, est impetratum, significatumque nobis ex Augustissimi Regis iussu, sollenniore ritu celebranda esse sacra nostra semisaecularia. Itaque sollenne hoc festum, quod per se erat memorabile dignumque quod omni celebritate perageremus, novas causas attulit, cur eum diem inter maxime sollennes haberemus: quod enim tantam augustissimi Regis munificentiam, tantum summorum virorum, qui res nostras curant, studium experti sumus, id quam honorificum nobis sit, videtis, Ciues; intellectumque illud est a nobis tanto clarius, cum ex ipsis verbis mandati Regii ad Summum Terrarum Electoralium regendarum Consilium M. Julio datum ex ipsius Senatus ac Consilii Regii sanctioris Rescripto amplissimo.

Constitutum itaque est, quod deus bene vertat, vt Anniuersaria huius anni sacra, cum sint *semisaecularia*, sollenniore ritu celebrentur. Habebunt quidem illa, etsi nihil aliud accefferit, celebritatem iam per se satis memorabilem ex bonorum, quibus fruimur, copiis, ex rebus nostris florentibus, ex ornamentorum nostrorum incolumitate, ex ciuium frequentia, inprimisque ex praesentia Principum Serenissimorum M. Britanniae, qui sacris nostris interesse haud dedignabuntur, cum Musarum nostrarum sacris initiati ipsi versentur inter nos et sub auspiciis nostris. Curabuntur tamen et alia, quae in sollennibus academicis ex more haberi solent; vtque tanto illustriora illa sint, a

Cc 2

Rege

Rege indulgentissimo iussi sunt sacram Eius vicem sustinere et nostra sollennia praesentia sua illustrare ac condecorare Viri Illustrissimi, Duumviri Curatores Academiae nostrae grauissimi, et ob summum rerum nostrarum studium et tam insigniter auctas ac florentes res nostras aeternum memorandi, AVG. GVIL. -VON DEM BVSSCHE Regi nostro a sanctioribus Consiliis Magnusque Ducatus Cellensis Aduocatus, et altero loco LYD. FRID. DE BEVLWITZ, Regi nostro et ipse a sanctioribus in regendis hisce terris Elect, Princip. Consiliis Impetratum quoque est litteris publice missis, vt spectabilium Ordinum terrarum Electoralium Prouincialium Delegati sollennibus nostris velint interesse; expectamusque hoc ipsum ab Academia Julia, fororio vinculo cum Georgia Augusta coniuncta, quam humanissime rogauimus, vt nomine publico Delegatos ad nos mittat, qui sacra haec academica inuisere et votis publice susceptis fauere velint.

Nunc, cum sollennia haec ac sacra Musarum, frequentiam, quanta maxima esse potest, eorum, qui nos amant, desiderent: solet enim testes quam plurimos flagitare laetitia, inprimisque publica hilaritas; haec ipsa charta proponitur, vulgatur ac pro nuntio publico mittitur ad omnes qui nos amatis, vt nostram urbem adeatis, diesque Septembris XVI. XVII. XVIII. nobiscum inter sollennia academico more ac ritu agitari solita exigatis. Habemus autem nobis persuasum, esse per Germaniam non omnino nullos, qui nostris rebus studeant, nec ad litteras scientiasque nihil inter-

interesse existiment, vt incolumes simus. Cum enim aliae Academiae solis plerumque indigenis ac popularibus creatae et instructae sint: habet Georgia nostra Augusta hanc tanquam praecipuam sui commendationem, quod non terris Hannoveranis, non popularibus solis, non vtilitatibus priuatis aut Principis aut Prouincialium, dicta ac destinata illa est; verum quod Germaniae vniuersae, quod litteris scientiarumque disciplinis ipsis, quam late eae patent, est consecrata.

Est quidem dies vere natalitius is qui XVII est; cum tamen is, qui praecedat, sit Dominicus, quid magis videri potest consentaneum, quam a religioso ritu auspicia vt fiant? Pompa itaque sollenni ad templum academicum ducta, eo die sacra fient more solito, habebiturque pro concione oratio sacra a Viro Ven. D. ac Prof. Theol. primario GODOFREDO LESS. Expectatur adeo, vt ii, qui nos adire dignati fuerint, superiore saltem die XV. Septembr. urbem nostram ingrediantur; eodem die Legatos Regios festa nobilium iuuenum pompa equestri ad urbem deductum iri speramus. Vbi autem dies festus ac sollennis, *o Sol pulcher! o laudande!* altero mane illuxerit, campanarum et ex turribus concentuum musicorum omnigenorum per integram horam strepitu audito excitati, cum, quotquot ad hoc aut inuitati aut euocati fuerint, in Bibliothecae academicae oeco superiore cum antiquiore tum recenter exstructo conuenerint: duce- tur inde pompa, (cui, quot quot Musarum sacra nostrae Academiae frequentatis, et Hospites nostros, interfuturos esse speramus), per potiores urbis vias

ad templum academicum tam illustre, splendida et
 magnifica, qualem Georgia Augusta nondum viderit
 ullam. In tanta panegyri faciet primum verba
 publico iussu CHR. GOTTL. HEYNE, Eloqu. Prof. qui
 muneris sui academici fructum laetiores ac memorabiliores
 nunquam se tulisse profitetur. Votis publice faciendis
 praemittet *enarrationem rerum memorabilium insigniorum et incrementorum
 Georgiae Augustae potiorum, quae inde ab incunabulis
 reip. nostrae academicae per annos suos digeret;*
 unde intelligitur, per quas fortunae in utramque
 partem vicissitudines illa adoleuerit; multis enim
 illa iactata est casibus, multis fortunae procellis
 ac tempestatibus: *Sic fortis Etruria creuit!*
 nolimus enim addere, ne paulo iactantius dictum
 esse videatur: *Scilicet et rerum facta est pulcherrima
 Roma.* Conferentur posthaec ab Academiae nostrae
 Ordinibus summi cuiusque Ordinis honores Candidatis
 aliquot dignissimis. Eriget animos auresque
 Concentus musicus, carmine latino lyrico, quod
Christophori Guilielmi Mitscherlich, P. P. ingenium
 felix fudit, a *Rudolfo*, templi academici sacras
 symphonias curante, ad modos suos redacto. Ex
 inde habebit locum illud Virgilianum:

*Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei,
 Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus
 Procunate, viri, atque epulas sperate parari.*

Parabuntur enim epulae festae Hospitibus nostris;
 inter quas a florentissima nostra Iuuentute academi-
 ca, festo ac sollenni apparatu pompa in forum
 deducta, cantus curabuntur symphoniaci. Tertio
 eoque ultimo sollennium die primo mane ut officio
 suo

suo fatiscacere possit quilibet, ad salutationem publice faciendam ad Legatos Regios Illustrissimos omnis Academia confluet; habebuntur inde Recitationes publicae in Societatis Regiae Scientiarum Confessu a CHR. GOTTL. HEYNE, qui Secretarii vicibus fungitur, et a JO. FRID. BLUMENBACH, qui summam Commentationis de *vi vitali sanguinis* breuiter exponet; breues inde recitationes instituent, in Confessu Societatis Teutonicarum litterarum ABR. GOTTH. KÄSTNER, Societatis Senior, et in Confessu Instituti historici, Director JO. CHPH. GATTERER. Curabitur inter haec, ne audientium aures fastidiosa orationis copia onerentur magis quam expleantur; cum bene memores simus, in hilaritate publica remittendos esse animos, non docta subtilitate intendendos. Atque vtinam his ipsis interesse suaque praesentia decus summum addere dignetur *Praeses Societatis Regiae Scientiarum, Serenissimus Princeps ac Dux FERDINANDVS, Dux Brunsvic. et Luneb.* Quanti gaudii fructum, quantam exultationem ac voluptatem ea res nobis esset allatura, si Heroem, cui immortalitatis post fata honorem per multos adhuc annos numen abnuat, praesentem inter nos et comitate sua omnes deuincientem videre contigeret! Nihil vtique ad vota nostra etiam audacissima explenda superesset! Inde prandio sumto decursio equestris in Hippodromo publico, *Jo. Henr. Ayreri*, rei equestris magistri, cura, iam satis spectata, parabitur. Fient etiam alia et hoc et superioribus diebus, quae in publica hilaritate fieri mos est, quibus nunc enumerandis nec vacamus.

Curabitur itaque sedulo, quicquid inter solennia academica ex more haberi solet; cognoscentisque ipsi, Hospites, qui adire nostram urbem uerueritis, sintne haec, quae uestris obtutibus occurrerent, Georgiae Augusta incrementa suis auctoribus satis digna? hoc annorum spatio semisaeculari et expectatione, quam illud facere potest, haud inferiora? placeatne matrona haec, specie oris corporisque uenustate probabili, ornamentis suis face nuptiali dignis, decorata, ut ad amorem sui aequos arbitros et talium formarum spectatores elegantes pellicere possit? Nec dubitamus, Hospites, ubi Bibliothecae nostrae opes, a tam tenuibus initiis profectas, ubi cetera academiae instituta, aliorumque liberalia incrementa, aliorum fundamenta iacta, cognoueritis, quin, non modo condonaturi, uerum etiam aequum iustumque facere nos arbitrari fitis, dum munificentiam Regis nostri Indulgentissimi et studium curamque praeclaram Curatorum nostrorum tantis laudibus efferre ac praedicare nos audieritis; contra uero uos ipsos admiratione tot tantorumque bonorum contactos his ipsis praedicationibus succenturos, in easque consensuros esse auguramur. Saltem hoc ad nostrorum animorum pietatem gratumque sensum spectare haud negaueritis, si, quae tantorum uirorum beneficio studio ac sedula cura consequuti sumus decora, grata mente et ore praedicemus. Ut enim moderate ferre fortunam uideare, quis te dissimulare eam et celare iubeat? Recensum bonorum suorum facere licet etiam citra inuidiam; contra felicitati tuae ipse iniuriam feceris, si tegere et occultare illam uoueris.

In

In his bonis, quae singularis aliqua prouidentia Numinis O. M. nobis est largita, vnum est admodum memorabile, quod superstitem illa esse voluit vnum, qui ipsis Georgiae Augustae incunabulis interfuit *), SAMVELEM CHRISTIANVM HOLLMANNVM, totius corporis academici Seniore, virum de philosophicis per Germaniam studiis et de Academia nostra meritissimum; huic enim contigit, vt in ipso Academiae sacro semifaeculari recordari possit initia reip. huius et inaugurationis sollennia, quibus celebrandis non modo ipse adfuit, verum etiam is fuit, qui primus in hac noua Academia e cathedra doceret, cum trinos iam per annos professorio munere gesto sacra illa anteuertisset. Quibus meritis, qua singulari fortuna, in hoc aetatis gradu, ille conspicuus ac vero nomine venerabilis, dignus vtique videri debet, qui publicis priuatisque acclamationibus et salutationibus celebretur ab omnibus. Gratulamur itaque Seni Optimo incomparabile hoc prouidentiae di-

Cc 5

vinae

*) Adfuere sacris ipsis inaugurationis et consecrationis Professores hi:

Ordinis Theologici: Jo. Wilh. *Feuerlin*. Magnus *Crusius*. Ioach. *Oporinus*.

ICTi: Ge. Ch. *Gebauer*. Tob. Iac. *Reinhart*. Gottf. *Mascon*. Gott. Sam. *Treuer*. Jo. Iac. *Schmauß*. Henr. Chr. *Senckenberg*. Ge. Henr. *Ayrer*.

Medici: Ge. Gott. *Richter*. Alb. *Haller*. Jo. And. *Segner*.

Philosophici: Chr. Aug. *Heumann*. Jo. Dan. *Köler*. Jo. Matt. *Gesner*. Sam. Chr. *Hollmann*. Jo. Frid. *Cotta*. Jo. Fr. *Penther*, idemque aedificiis tuendis praefectus. Lud. Mart. *Kahle*, Prof. extr.

vinae munus, eique similes precamur esse multos ex iis, qui nunc sacra nostra celebrant, ut et ipsi aliquando saeculari sollenni, ut nunc semifaeculari, vigentes valentesque interfint *). Gratulamur et vobis incolumitatem, quotquot inaugurae Academiae sacris interfuistis, et nunc superstites incrementa eius adultae seu praesentes seu absentes bonis votis prosequimini.

Verum ne nimis liberales in pollicitando esse videamur, seruiamus alia ipsius diei sollenni splendori: cuius magna pars a *Principibus Serenissimis Magnae Britanniae*, trina Regis nostri augustissimi fobole, ERNESTO AVGVSTO, AVGVSTO FRIDERICO, et ADOLPHO FRIDERICO, tum a *Serenissimis Principibus ANNA HENRICO SIGISMVNO RENATO MONTMORENCY LVXEMVURG, Duce Castillonensi*, ac Principe CAROLO EMANVELE SIGISMVNO MONTMORENCY *Principe Luxemburgensi*, proficietur; aliud decus nostris sollennibus accedet ab *Illustrissimis Comitibus Ostouiris*, quos, ut sollennem pompam ducere ne dedignentur, summis precibus rogamus; aliud ab omni Coetu academico florentissimo. Vos itaque, *Ciues Academiae*, quos seu *generosa stirps* et maiorum

*) *Incaustum tamen cecidere vota nostra.* In ipso enim sollennium apparatu, d. IV. Septembr. decimo tertio ante sacrum anniuersarium die, placide obdormiuit Senex venerabilis, ipsaque morte sua, quam incerta, fluxa et fallax fors et conditio humanae naturae fit, documentum edidit memorabile.

rum decora, seu *sua* quemque *virtus, ingenium et litterae*, ornant et commendant; Omnes, inquam, vos precibus appellamus humanissimis, ut pompam sollennem ducendam comitari inque ea incedere ipsi iusto ordine ac loco, omninoque sacris nostris ore animisque favere velitis. Bonam Academicæ nostræ disciplinae, bonorumque morum, quibus vos floretis, famam nunc in documentum adductam esse arbitramini, et in manu vestra positum paucorumque dierum periculo exploratum iri, quantam iuventus academica nostra modestiæ, verecundiæ et honestatis, laudem per Germaniam, et commendationem ad futura tempora duraturam, habitura sit. Et vobis gratum iucundumque erit ad recordandum, et ad alterum illud solidumque C. annorum sæculare festum memorabile habebitur, proponeturque pro exemplo iis, qui tum erunt, si narratum audiuerint, id, quod instat, sollenne nostrum nullo sinistro ac tristi cuiuspiam facto ac dicto esse interpellatum aut foedatum. Omnino tum multa huius diei, multa eorum, qui celebrando ei interfuerunt, erit memoria, multi de iis, quæ nunc parantur ac designantur, sermones ferentur. Ad commendandam igitur memoriam nostram, et ad parandam in futurum tempus iucundam vestrum ipsorum recordationem huius diei, prouidete pro se quisque, ne quid interueniat quod sacra turbet. Date operam, ut posteri nos fortuna nostra ita vfos esse intelligant, ut ea haud indigni fuisse videamur; ut vos ipsi cum exultatione tacita pronuntietis in audientium coetibus: et nos his sollennibus interfuimus! et nos, ut sacra illa augustiora essent, pro
virili

virili allaborauimus! vt denique posterum hoc nostrum sollenne tanquam exemplar propositum habent, ad quod ipsi studia et consilia sua intendant. Felices nos, si de nobis nostrisque conatibus non finistre iudicabunt! feliciores ipsi, si apparatus nostrum festique diei celebritatem hanc non modo aequasse, verum etiam superasse videbuntur! Vos, Proceres vtriusque et religiosi et ciuilibus ordinis, *Magistratus*, inquam, *urbani* et *sacris operantis Ministerii*, eodem studio, quo et alias nostram Academiam prosequimini, nunc etiam sollennibus nostris adfuturos esse et bona verba precaturos nulli dubitamus. Adeste itaque, Ciues et Hospites, quocumque loco ac nomine honorati, et sacra nostra aequi bonique cognoscite; nos quidem, ne officio nostro omni humanitatis genere vos demerendi deesse videamur, diligenter curabimus. P.P. in Georgia Augusta. Die XVII. Augusti 1737.

O R A T I O

IN PANEGYRI

SOLLENNIVM SEMISAECVLARIVM
ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

D. XVII. SEPTEMB. CIO IO CCLXXXVII.

HABITA

A

CHR. G. HEYNE

ELOQV. PROF.

Augustissimi et Potentissimi M. Britanniae Regis Legati Illustrissimi et Excellentissimi, Progenies Regia, Principes M. Britanniae Serenissimi, Serenissimi Principis Landgravii Hassorum Legate Illustrissime, Ordinum prouincialium Proceres perillustres, Academiae Iuliae Carolinae Delegati spectatissimi; Vosque Academiae nostrae ornamenta, Principes Montmorency Serenissimi, Prorektor Magnifice, Comites Illustrissimi, Domini, Patroni, Hospites, Collegae, Cives, Auditores omnium ordinum honoratissimi,

In rerum naturis obseruatum est, quo magis lenta ac tarda sint earum incrementa, eo diuturniorem esse durationem. Arbores, quae per saecula durant, sero adolefcunt. Platanus, quercus, cedrus, olea, quam longa aeui vetustate valent, tam tardo auctu vires sumunt. Neque animan-

animantium natura diuersa est. Opera quoque et instituta mortalium, alia subito nata celeriter florent, celeriter depereunt; alia cum difficultatum molestiis diu colluctata, occulto auctu sumunt firmitatem ac robur, et tanto altiores radices agunt. Academiae nostrae Georgiae Augustae, Auditores, si quid aliud, hoc utique portendit durationem sempiternam, quod a tenuissimis initiis ea orta, inter multas magnasque difficultates tarde accreuit, et variis fortunae casibus iactata, variis calamitatibus conflictata, vix tandem conualuit. Saepe illa tempestatibus ac procellis conuulsa, damnis et iacturis tamquam ferro accisa, ab ipso ferro noua incrementa, opes animosque, duxit. Itaque decem lustris expletis, tantum abest, ut illa ad senium vergere videri possit, ut potius hac demum aetate semisæculari adolescere, tanquam iuuenili vigore efflorescere, robur viresque sumere videri debeat: quot enim et quanta ei incrementa his ipsis annis nouissimis accessere! quot ornamenta noua, alia parata sunt, alia cum maxime parantur! inque his hoc ipsum semisæculare solenne, hic diei splendor, haec confessus vestri dignitas et amplitudo! Licet itaque augurari, tanto diuturniorem Georgiae Augustae fore incolumitatem, quo difficiliore cura illa adoleuit, quo aerumnosior eius fuit auctus. Quod, ut intelligatur, me non temere augurari, venia vestra, Auditores, exponam paucis *varias fortunae vicissitudines, quas illa ab incunabulis inde suis est experta, quibus studiis illa est iactata, quo sole recreata, quos Castores illa habuit propitios.* Quam ad rem, ut studium vestrum audiendi, Auditores,

multis

multis exorem, vix mihi laborandum esse video; quod enim mihi dicenti facile negari posset, ipsa diei celebritas pro me a vobis impetrat; et diffidere viderer sensibus et voluntatibus vestris in hanc ipsam Academiam, si de me nimium sollicitus esse vellem. Mihi autem ad excitandum inflammandumque animum quid expectari, quid optari possit maius, quam hoc ipsum diei sollenne, splendidus hic confessus, hilaritas publica! Quid? quod, dum in conspectum vestrum prodeo, in hunc locum escendo, non modo a vobis, qui praesentes estis, audiri, verum mente et cogitatione mihi videor eorum etiam, qui absentes sacris nostris favent, ora in me videre conuersa; ipsam posteritatem, quae huius diei celebritatem aliquando curiose recolet, a me dicta auribus accipere; illi ipsi, qui in locum nostrum aliquando succedent, quoties sacri huius semisaecularis facta erit mentio; multo magis quam altero semisaeculari spatio exacto magnum saeculare sacrum illuxerit, memorabunt vos, Viri Summi, qui huius diei sollennibus interesse dignati estis; memorabunt me in tanta omnium ordinum frequentia dicentem, memorabunt et inuidebunt fortunae meae, cui in tantorum virorum confesso verba facere obtigit; quae mea felicitas ut numeris suis absoluta, ut vere inuidenda sit, audite me, Auditores, beneuole, dicam breuissimis.

Difficultates in ipsa Academia condenda conditaque incredibiles nunc omitto; accessere aliae, ex re natae, aliae casu superuenere; a) in his BRUNQVELLI et ALBRECHTI MOX TREVERI et REINHARTI inopinata

a) A. 1734-37

nata mors, repentini discessus SENCKENBERGII et STEINWEHRI; discessus et reditus SCHMAVSSII; alii spes de se conceptas destituerunt, seu ex quo huc aduenerant, seu quoties in locum vacuum qui succederent aliunde erant euocandi; alia ex hominum rerumque vitiis nata incommoda. Inprimis *Ordo theologicus* et *medicus* multas habuere vicissitudines; *Iure consultorum Ordo* non nisi a WAHLII b) in hanc Academiam euocatione sine offensa viguit. Melior fuit fortuna *Ordinis philosophici*, qui cum inde a primis annis statum suum firmiter teneret, celebritate sua Academiam in primis illustrauit. Omninoque *huius Ordinis merita* sunt plura, cum in aeuum illud Academiae imbecillum tum ad omnes litteras et ad omnem posteritatem. Primis enim eius auctoribus magna ex parte debetur *Palladium hoc Academiae nostrae*, sentiendi ex animo de rerum diuinarum humanarumque veritate libertas, qua, si qua alia re, Gottinga ad tantam dignitatem et auctoritatem est euecta, aliisque academiis et terris facem praetulit, ad litterarumque conuersiones, quas nouissimis annis vidimus, tantum momenti illa habuit; quod si enim primi philosophi sectae condendae aut aliunde inferendae studuissent, nec liberaliter ipsi essent philosophati, optima quaeque vndecunque probando: iacta semel rerum principia diuersa diuersum rerum ordinem fuissent adductura; ita vt nec facile a philosophicis et theologicis quaestionibus ad alias disciplinas, inprimisque ad libertatis publicae facem, historiam, ad politicen et ius publicum, inprimis Germaniae, deduci illa libertas potuisset; nec de-
fuere

fuere illo tempore in hac Academia, qui in Wolfii verba iurauerant, iique theologi. Vt tamen libertas et immunitas opinandi ac censendi tanto altiores radices infigeret, nec theologici systematis frigus eam, tamquam nouellam plantam, perimeret; plurimum profuit fluctuans et multis mutationibus obnoxia Ordinis theologici per illa tempora conditio. Medicorum Ordo quod tam laete effloruit, fortunæ debetur. ALBRECHTO altero post accessum anno erepto, c) HAMBERGERVS, clarus illo tempore medicus, cum WEDELIO socero Iena huc euocatus, si Gottingam attigisset, actum erat de vero medicinae studio: pro experientia, artis magistra, naturaeque explorandae sedulitate, haberemus vana cum subtilitate *demonstrandi* ea, quae *opinamur*. insaniam. Forte fortuna euenit, vt HALLERVS Berna arcessitus in eorum locum substitueretur: cuius viri immortalis nomine ac meritis prima celebritatis Georgiae Augustae apud exterarum gentes fundamenta iacta sunt; tum, cum ad hanc urbem ille accedebat, poematum laus et fama ad academicam frequentiam cogendam profuit; per annos quos hic vixit, scientiae medicae ac physicae incrementa et ornamenta acri studio parauit, et cum sua laude Academiae famam late propagauit. Neque eum animus aduersis casibus exacerbatus, nec concertatio cum collegis, a litterarum augmentis auocauit: ipsa diffidia et odia acuebant virorum doctorum ingenia. De nouis enim inuentis et obseruatis certabatur, non cum quaestus ac mercedis inuidia.

Sedula

c) 1736

Heynii Opusc. acad. Vol. III.

Sedula HALLERI opera, d) mature *Theatrum anatomicum*, cum praeparatis anatomicis, fuit conditum; mox quoque *Hortus botanicus*; aliquanto post *Collegium chirurgicum et obstetricium e)* institutum eiusdem viri indefesso in re medica amplificanda studio. Inter reliqua MVNCHHVSII meditata vnum fuit quo et Academiae et terris vniuersis Luneburgico-Brunsvicensibus consulere voluit, modo consiliis sapientissimis obsequi voluissent ii, quorum res agebatur: *ordinem scholasticum*, seu studiorum scholasticorum regendorum normam, Gesneri opera promulgavit, eoque ipso effecisse videri debet, vt inter primos rei scholasticae emendandae auctores habendus sit Gesnerus; condidit quoque *Seminarium philologicum*, quo saltem hoc est consequutus, vt litterae humaniores non omnino ex his terris exularent, nec ex academicarum disciplinarum numero exciderent.

Decennio iam elapso vix res academica habuit quod ei fatis fideres; firmitas tamen illi ac robor accedere visum est, primo, MOSHEMIO f) in Cancellarii locum huc euocato, tum noua Academiae celebritate parta ex aduentu Regis Augustissimi GEORGII II conditoris ac Rectoris sui Magnificentissimi, g) et ex sollennibus huius aduentus causa curatis. Latius nunc spargi coepit nomen, extendi fama et proferri inter externos, maior inde esse frequentia adeuntium. Ita enim res humanae ferunt, vt laudes verae et ex ipsis meritis paratae tarde succrescant; contra vero id, quod cum apparatu

d) 1743

e) 1750

f) 1747

g) 1748

ratu specioso ac praeter morem fit, sensus animosque hominum impellat; utque saltem altera res alterius ope et concentu indigeat. Bona autem sua homines melius ex aliorum praedicatione, quam ex aestimatione sua, intelligunt: quo ipso fit, ut fama ac celebritas inter res sint academiis tantopere salutares et exoptabiles; videndum modo, ut fundo illa idoneo sit substructa, utque causas habeat, quae laudem veram ac duraturam faciant.

Curata inter haec fuere multa, sine quibus res academica conualescere nequit: vix tamen fuit vlla res quae non molestias omnis generis ac difficultates obiiceret. Quibus ut occurreretur, sapientia Immortalis viri, MVNCHHVSII, prouisum est. Sagacissimus ille in reperiendis seu praesidiis seu remediis, acquiescens in rerum bonarum initiis etiam si tenuia essent et fragilia; at indefessus idem in iis firmandis, augendis et amplificandis; bona et vtilia consulentibus haud facile obfurdescens, ad decora et ornamenta academiae suae circumspicienda nunquam non intentus; ubi cessandum erat, nihil temere mouens: opportunitati omni insidians; e re nata occupare sollertissimus.

Res fuit diu multumque tentata, ut *librarius mercatus* cum *re typographica* in hac vrbe effloresceret: quae enim Academia sustentari possit, nulla fama ac celebritate suffulta? unde fama ac celebritas parari nisi vulgatis studiorum fructibus et editis in publicum scriptis? scripta autem quomodo in vulgus spargi, sine officina libraria prudenter instituta?

stituta? Longum esset, si commemorare vellem quam multa incassum fuere consulta, alia quorum successus et euentus seu curis seu consiliis et impensis parum respondit; donec adducta res libraria est in eum statum, in quo nunc illam constitutam videmus, vt et plurimi libri hic prelo excudantur, et excudantur elegantius, et vendendorum librorum profert insignior copia. Ad famam litterariam Academiae plurimum profuere *Recensus litterarii*: at, quam tenuia et incerta initia ea res habuit! Primo priuatis vsibus ac consiliis tabernae librariae DE MEIERN fuerat opera haec destinata, *h*) et viro haud indocto DE STEINWEHR commissa; eo discedente ad TREVERVM, inde ad alios ea cura peruenit; *i*) donec HALLERI fidei illa fuit tradita: *k*) ille vero priuatum negotium aliquot annis post in publicam curam vertit eamque curam *Societatis Regiae l*) recens institutae *scientiarum* auctoritate et nomine ornauit. Haec ipsa *Societas* tam infirma habuit initia, moxque tot et tam variis agitata est diffidiis, vt mirationem facere debeat, quod decus hoc Academiae nostrae et lumen non in ipso ortu est extinctum. Famam tamen Georgiae Augustae apud exteras nationes, et inter viros interioribus studiis et disciplinis addictos, Societas haec eiusque *Commentarii*, tum *quaestiones* cum praemiis ad concertandum propositae, incredibili modo late propagarunt, vt *Recensus litterarii* per Germaniae prouincias; hi iidem vanarum religionum et opinionum contagium saepe aut retuderunt aut a Germaniae finibus propulsarunt, noua autem inuenta obseruata et animad-

uersa,

h) 1739

i) 1741

k) 1747

l) 1753

versa, seu exterorum seu nostratium, ad publicam notitiam disseminarunt. Fuere autem inter *commentationes* recitatas multae, quibus nouarum obseruationum vel experimentorum inuenta primum in orbem litterarium fuerunt inducta; e quo genere quis HALLERI, quis ZINNII, TOBIAE MAYERI, recitationes ignorat! huius quidem *tabulae lunares* earumque vsus in inuestiganda maris longitudine vti auctori nominis perpetuitatem, ita Academiae nostrae praeclaram laudem attulere. Sermoni patrio expoliendo nostrorum popularium industria superiore tempore admodum erat addicta: *m)* iisdem vsibus *Societas teutonica* mature Gesneri consilio apud nos fuit instituta; alia *Societas cosmographica* Norimberga huc euocata temerariis hominum consiliis mature soluta est. *Specula astris obseruandis* extracta, *n)* multis obseruationibus opportunitatem fecit: quibus et caeli siderumque scientia, et Academiae nostrae fama, incrementa habuit haud contemnenda. Est enim hoc inter ea litterarum genera, quibus totius terrarum orbis eruditi in societatem et collegium cogi videntur. Obseruata astronomica, physica, medica et mathematica, per omnes populos vulgantur; de theologicis et iuridicis subtilitatibus interdum vix populares multum laborant.

Iam conualuerat aliquantum res academica; accesserat quoque famae incrementum ex aduentu PRINCIPVM HASSIAE, *o)* GEORGII II. NEPOTVM, vltra annum spatium hic degentium: cum

Dd 3 repente

m) 1740

n) 1751

o) 1755

repente turba malorum nos oppressit, bello septennali ingruente. Praeesserant casus bellicos alii, inque his ipse discessus PRINCIPVM HASSIACORVM acceleratus, p) mors KOELERI, tum MOSHEMII, mox SCHMAVSSII obitus; et SEGNERI discessus; q) cum his Societas scientiarum praecipitibus consiliis tantum non dissoluta. Multis videri potuit actum esse de Georgia Augusta, infidentibus vrbem hostibus per sex fere annos continuos. Propitia tamen fortuna contigit, vt per Gallorum Ducum humanitatem ad omne aeuum memoratu dignam Musarum sacra turbarentur quidem, nec tamen euertentur. Immortalis inter nos erit memoria cum aliorum tum MARESCHALLI D'ESTREES, MARCHIONIS DE PERREVSE, COMITIS D' ORLICK, inprimisque EQVITIS DV MVY. Ceterum ipsi tumultus bellici valere ad famam Georgiae Augustae latius diffeminandam; frequens enim inter Gallos, ex hostibus hospites factos, ad sua reduces, vrbis nostrae commemoratio, bona, quae Academiam commendare poterant, inuidis laudibus ad exteras terras pertulit.

Euenerunt, sub extrema belli, alia, quae vulnera grauissima intulerunt Academiae: primo loco ereptus rebus humanis conditor et auctor GEORGIVS II. r) tum vita migrauerant BRENDL, ZINN, mox GESNERVS, TOB. MAYER, RÖDERER, s) et Petropolin discesserat BVSCHING. Superfuit tamen
ad

ad medelam tot damnis ferendam MVNCHHV-SII, t) quem ipsi nos res nostras inspicientem et vtilia multa mente designantem vidimus, animus et sapientia; euocati sunt qui succederent; noua quoque circumspici coeperunt Academiae ornamenta. Inprimis Bibliotheca academica maioribus, quam antea, copiis locupletata, locus quoque spatiosior et ornatiior iis curatus. Aui immortalis, GEORGII II. desiderium, leuauit GEORGII III. indulgentia in Academiam, litterarum amor ac munificentia. Decoribus academicis noua accessere instituta. *Collegium rei oratoriae sacrae*, mox aliud *Collegium Repetentium* dictum; u) rerum vsu ad meliora ducente, paullo post ad aliam formam reuocatum. Interea *Institutum historicum* sua incubula habuerat x). Restituta aut firmata sunt instituta alia et vrbs et Academiae, inque his *Orphanotropheum*, iam antea conditum, et *Fiscus viduis Professorum sustentandis* creatus, cui locupletando reditus ex *taberna medica academica* locanda conducenda additi sunt. *Donatio Vffenbachiana* librariae, iconographicae et opticae, y) supellectilis diu incerta per hos annos noua pacioe munita, z) cum paullo post euentum haberet, Academiae et nouam famam et vtilitatem peperit. Omnino nunc intellectum est, in Bibliotheca rite instructa quantum praesidii positum esset, vt Georgia Augusta inter alias Academias, etsi plerisque aliis recentior, nomine tamen et fama haud nouissimo loco et esset et haberetur; intellectum est,

Dd 4

ad

t) 1764
z) 1769

u) 1765

x) 1764

y) 1764

ad studia et docentium et discipulorum alenda, et ad ingenia, quorum bonam copiam nunquam non suppeditabit alma Natura, fingenda, nihil efficacius et praestantius esse hac ipsa Bibliotheca omnium vñibus proposita; intellectum tandem est, secundum euocationem virorum doctrinis et ingeniis eminentium, qui in loca vacuefacta succedant, his tanquam duabus ancoris teneri nostrae reip. academicae laudem et salutem: altera Bibliotheca academica, altera Societate Scientiarum Regia. Vtraque hac incolumi et salua, nihil timendum esse inter omnium ventorum fluctuumque tumultus.

Fata viam inuenient.

Insignem splendorem Academiae comparauit praesentia DVCIS EBORACENSIS, *Ser^{mi} Principis Regii, a)* et quarto inde anno alterius *Regii Principis Ser^{mi} DVCIS GLOCESTRIAE; b)* interiectoque tempore FERDINANDI, *c) Ducis Brunsvico-Lunenburgensis, Principis Ser^{mi}* memorabilis ad hanc urbem et Academiam inuisendam aditus. Idem indulgentissimus PRINCEPS, laudibus cumulatissimus heros, aliquot annis post, HALLERO rebus mortalibus erepto, non dedignatus est PRAESIDIS *Societatis Scientiarum Regiae d)* locum ac titulum sibi oblatum accipere.

Ex MVNCHHVSII nouissimis, antequam ille ad Immortalium sedes discederet, fuit, quod actum est cum HALLERO de reditu ad Academiam nostram, etsi res exitum non habuit; quodque multa aut meditata et inchoata, aut affecta, eius opera fuerunt

vel

a) 1765

b) 1769

c) 1768

d) 1780

vel difficultatibus suis liberata, vel profligata, imprimisque Bibliothecae noua ornamenta destinata. Concessus ille rebus nostris diutius quam vota, quamvis audacia, flagitare potuissent, tandem exuias mortales deposuit e). Ad res nostras sustentandas ac roborandas, omnium confessione, hoc vnum vel maxime valuit, quod huius viri vita ad tanti aevi decursum fuit producta. Ab eo enim, cuius cura et prudentia Academiae fundamenta erant iacta, longo rerum vsu multa poterant melius constitui, morbida sanari, imbecilla et inualida fulciri aut foueri. Etsi mors eius tam multum ante erat profusa: tanquam repentino tamen luctu Academia percussa obtorpuit. Sollicitudinem leuauit ac metum dispulit BEHRII rebus nostris data cura; efflorescere illa adeo laetius inter spes ostensas, cum inopinata eius mors cuncta destinata ac tentata disiecit f). Rediit inde Academiae cura ad DVVMVIROS, alios aliis morte ereptis succedentes; deuoluta tandem eximio prouidentiae munere ad Vos, CVRATORES ILLVSTRISSIMI, quibus res nostras administrantibus Academia tam praeclara habuit et incrementa et ornamenta. Superiore enim tempore coeptorum operum non modo incolunitatem, verum etiam auctus insignes vidimus.

Quod Academiae deerat, vt, praeter librorum opes et ingeniorum omnis aevi monumenta, naturae quoque immensae copiae in vnum locum congestae studiis nostris paterent, id effectum est *Museo* condito, g) cuius fundus factus est BÜTTNERI

D d 5

supellex

e) 1770

f) 1771

g) 1773

supellex rerum naturalium numorumque omnis aetatis Acedemiae nostrae ex munificentia Regia comparata; accessit alia Regis munificentia, *h)* *apparatus mineralogicus* Hannouerae feruatus, nec non ab Hercyniis saltibus *i)* paratae a peritissimo viro STELTZNERO, opes *metallicae* in Museum sunt illatae; *k)* etiam *ex insulis australibus* mirandarum rerum copiae in eo repositae. Inter haec insigni laude celebranda venit insignis liberalitas L. B. GEORGII DE ASCH, qui partim Museum, partim Bibliothecam ingentibus opibus et naturae, imprimisque metallorum, et artis, maxime numismatum, etiam librorum praeclearo apparatu, locupletauit, sui que memoriam inter nos ad omnem posteritatem perpetuauit. Alius apparatus, isque *machinarum*, iam dudum academicis vsibus addictus, auctus est machinarum formis operis metallici et exemplis ab eodem STELTZNERO redemptis. Inprimis autem rei medicae consultum est; nam *Collegium clinicum*, primo priuata opera a VOGELIO institutum, *l)* mox publicis suppetiis sustentatum, ad publicas vtilitates fatis laetos auctus habuit. Etiam *Nosocomium* publice chirurgicis inprimis vsibus destinatum *m)*. *Laboratorium chemicum* exstructum suaque supellectili est instructum; *n)* et nunc *arti obstetriciae* quanta parantur praesidia, obstetricantium studiis *hospitio*, ex Regis Ordinumque prouincialium munificentia, designato! Quot et quanta a me commemorari ac praedicari possent alia, per quae accessiones factae sunt institutis academicis, cum *Regum Principumque*, tum *priuatorum virorum*

h) 1777
m) 1780

i) 1782
n) 1782

k) 1682

l) 1764

virorum liberalitate! ipsius *Regis* nostri beneficentia in speculam astronomicam ex Britannia quot et quam eximia scientiae astronomicae et opticae instrumenta immigrarunt!

Cum his multis magnisque fortunae propitiae muneribus non intacta mansit resp. academica casibus et euentis aduersis; inprimis mortibus aut discessibus virorum, quorum diuturnior fructus nobis vt fato contingeret optabamus. Obtulit tamen alia laeta et iucunda fortuna melior, primo accessionibus aliorum professorum loco ac laude sua conspicuorum; tum confluenta in Academiam nostram frequentia memorabili, externis quoque ex terris, iuuenum generis ingenii morumque laude praestantium; ita vt eorum qui factis academicis inde ab Academiae conditae origine *inscripti* et consignati sunt, nomina computentur fere ad XV millia: Principum autem et Comitum nomina inter haec superbiant fere ad centena septuagena. Eminent in his ac praefulget magnum nomen *Regii Principis Serenissimi*, EPISCOPI OSNABRVGENSIS, nunc DVCIS EBORACENSIS, cuius aduentus ad hanc Academiam inuisendam o) ante hos sex annos aliam vrbi celebritatem addidit; aliam DVCIS WIRTEMBERGENSIS, *Principis Serenissimi*, p) per plures dies in his Musarum sacris commoratio.

Tot et tanta me circumstrepunt laeta et iucunda, vt nouissima, quae omnes memoria tenetis, saltem verbo attingere liceat q). Primo quidem loco

o) 1781

p) 1781

q) 1784

loco *praemia* a Rege indulgentissimo Ciuibus nostris constituta, quae quantopere multorum ingenia acuerint, igniculos et industriam excitauerint, ex ipsis certaminibus victoriisque per hos annos intellectum est; altero loco aduentus ad hanc urbem et Academiam Regiae sobolis, TRIVM PRINCIPVM MAGNAE BRITANNIAE, r) qui in castris nostris Musarum militant. Nec silentio praetermittenda insignis accessio *Fisci viduis Professorum sustentandis* facta ex Legato VAN DEN HOEKIANO, s) Collegae nostri prouida cura conciliato.

Tam laetum florentemque Georgiae Augustae statum quod in hoc sollenni semisaeculari praedicare mihi licet, et ego, qui dicentis partes suscepi, in felicitatis meae parte ponendum arbitror, et vobis gratulor, Curatores Illustrissimi, gratulor Patribus Academiae, et iuuentuti huic florentissimae, et ipsis litteris. Quod si caelestes animae curant mortalia, et ex beatis sedibus res humanas prospiciunt: non intactum laetitia credere licet animum GEORGII II. conditoris ac nutritoris Georgiae Augustae suae, nec MVNCHHVSII affectum, qui parentalis curae suae fructus tulit tam vberes, tam laetos, quos ille, in tenuibus rerum initiis et per tot annos inualidis, vix animo votisque praecipere potuit.

Quo itaque sensu, quo affectu contactos esse necesse est nos, ad quos horum bonorum omnium fructus ac commoda redundant! Quo primus animi impe-

r) 1786 s) 1787

impetus nos ferre debet? Scilicet ad hoc, vt gratias agamus Deo immortalis, inter cuius beneficia in genus mortale manantia locum primum obtinent bonae litterae, diuinae humanaeque, fingentes ingenia, polientes ac regentes sensus ac mores, excolentes humanitatem, idque, quod diuinum in nobis est, elicientes ac fouentes. Alterum est, vt faciamus vota pro reip. nostrae perpetuitate eiusque auctorum ac sospitatorum incolumitate. Publicis itaque priuatisque precibus nostris diu condoneris laetusque rebus humanis intersis, GEORGI TERTIE, *Magnae Britanniae Rex* Augustissime, bonarum litterarum tutela, nec magis Fidei Defensor, quam Scientiarum ac Litterarum Columnen ac Praefidium! Digna Tuae pietatis ac virtutis praemia feras, REGINA AVGVSTA, numerosa sobole felix mater, et cum *hac ipsa Tua* SOBOLE REGIA, omni felicitatis genere, quod in fortem mortalium cadit, propitii numinis indulgentia, fausta ac fortunata, vtere! Ad magnarum rerum, seu pace seu bello gerendarum, gloriam immortalem adolescite, PRINCIPES REGII SERENISSIMI, et, vbi aliquando vero, nec ficto, in meritorum vestrorum laudes consensu, inter populos conspicui facti eritis, nutritiam vestram, Georgiam Augustam, memores diligite. Vos autem, CVRATORES HVIVS ACADEMIAE ILLVSTRISSIMI, nuncque vice sacra *ad hoc solenne* LEGATI, incolumes laetique vestrarum curarum, euentus successusque optatos habentium, fructus capite. Fortúnet numen O. M. confilia vestra, vestrique collegii, SENATVS HARVM TERRARVM REGNDARVM SANC-
TIORIS

TIORIS, ceterorumque COLLEGIORVM in his terris, quibus reipublicae incolunitas et vtilitates continentur. Iam Tu, LEGATE ILLVSTRIS-SIME PRINCIPIS HASSIARVM LANDGRAVII, secundo rerum cursu et ipse vttere et PRINCIPI TVO SERENISSIMO vota Academiae nostrae pro eius incolunitate et felicitate renuntia; haec eadem precamur et vos, et pro vobis, DELEGATI ORDINVM PROVINCIALIVM ILLVSTRISSIMI; videtis, eorum, quae in hanc Academiam ab Ordinibus conferuntur, qui fructus sint, et qui sensus noster sit huius in Academiam beneficentiae. Vosque, IVLIAE CAROLINAE DELEGATI, fororii inter nos vinculi perpetuitatem stabilite rebusque vtimini vestris florentibus. Vos porro, HOSPITES ac FAVTORES OMNIS ORDINIS LOCI AC DIGNITATIS HONORATISSIMI, inter laetos faustosque eorum, quae geritis et consulitis, successus, Academiae nostrae porro fauete ac bene cupite. Quae vero pro Te vota faciemus, IUVENTVS FLORENTISSIMA, spes nostra, decus et gloria! vota nimirum facimus, quae pro vobis carissimi vestri, parentes ac necessarii, facerent: vt ad nostras, suaeque vestrum quisque domus, ciuitatis ac patriae, spes adolefcatis; quamque hodierno die modestiae, decori ac congrui obseruantiae, nostrique amoris laudem, huic confessui splendidissimo approbastis, seruetis intactam; auferatisque aliquando, vbi in sinum parentum ac patriae redieritis, digna vestris ingeniis studiis ac meritis praemia. Inter iucundas recordationes exactae aetatis saepe vos recreabit et exhilarabit sollennis huius diei

diei memoria et commemoratio, et pendebit ex ore vestro audiendi cupida posteritas.

Nos tandem, PATRES AC COLLEGAE, in sollenni hoc die, cuius fructum Collegae nostrae desideratissimo, HOLLMANNO, eheu paucorum dierum interuallo is, qui nos omnes, suo quemque die, euocat, non concessit; hoc die, cuius similem alium pauci nostrum viuendo attingent, qui tamen nostrae dierum summae adiectus vel longae vitae desiderium compensare potest; in hoc die sollenni, laeto ac festo, quae tandem pro nobis ipsis vota faciemus, aut potius quaenam vota reipublicae academicae summam continere videri debent? Nimirum vt propitio numine incolumen hunc Academiae statum retineamus, nec culpa nostra committamus, vt eo excidat, aut vt ex iuuenili hoc vigore repente marcescat, Georgia Augusta. Sit haec eius iuuentas perpetua, vigor perennis, fortuna inoffensa. Transmittamus ad posteritatem, eique tanquam in manus tradamus remp. florentem ornatamque, qualem eam hoc die sollenni vidit hic omnium ordinum coetus, et agamus cum *Aetate ventura* tanquam cum praesenti: En, quotquot in loca nostra, deo volente, succedetis, remp. academicam vobis relinquimus multis difficultatibus liberatam, egregie firmatam, mirabiliter ornatam: vos curate, vt haec Georgiae Augustae laus per vos sit perpetua ac sempiterna; erit autem hoc effectum fide, officio ac religione vestra, disciplinae publicae priuataeque grauitate et constantia, vitae sanctitate, sentiendi ac iudicandi libertate per prudentiam

tiam et honestatem temperata. Quae vobis transmittimus, videtis; vos vt illa retineatis et amplificetis, diligenter curate.

Tu autem, aeternum, *sanctum, sanctum, sanctum Numen*, haec vota nostra piasque preces ratas esse iube, et effice, vt per omnem terrarum orbem GEORGIAE AVGVSTAE exemplo manifestum sit, *bonis litteris, cum sapientia et pietate coniunctis, vitae et felicitatis mortalium praesidia contineri ad omnem perpetuitatem certissima.*

I N D E X. *)

- A**cademia Georgia Augusta. Eius sacra semifaecularia indicta 398. Oratio in iis habita 411. varia eius fortuna et difficultates quas illa est eluctata 412 sq. eius palladium libertas recte sentiendi et sensa ex animo eloquendi 414. duae ancorae quibus eius laus et salus tenetur 422. primordia tenuia. Medici ordinis claritas vnde nata 415.
- Academica studia non sola auditione et lectione continenda** 217 sq.
- Achaeorum resp. foederata** 167. eius descriptio, et ratio exposita 168 sq. praeclare illa instituta 170. mala quae eam premebant et exitii causae 171 sq. Arati obrectatione Macedo sociorum dux ac tyrannus factus 172. bello Aetolico resp. concussa 173. bellis ac dissidiis Romanorumque superbia soluta ruit 177.
- Aegyptiorum in litteris profectus hieroglyphica litteratura retardati** 27.
- Aeolenses societatem armorum adversus Cyrum iniere** 180. 277
- Aeolicae vrbes foederatae** 180.
- Aeris phaenomena, inter prodigia habita** 211.
- Aetolicum bellum** 173 sqq. 176.
- Aetolorum resp. foederata** 178.
- Africae aditus ex foedere cum Carthaginensibus interdictus Romanis** 65.
- Alexandrinorum commercia cum Carthaginensibus** 77.
- Algardus: eius anaglyphum, Leonem M. cum Attila congressum exhibens** 139.
- Allegoria v. Symbolum.**
- Americani: eorum de deo aliquo summo notio incerta manet** 15. Coloniarum resp. foederata 162. eius fortuna p. 182. *) bellum cum iis gestum cum bello Romanorum sociali comparatum 144 sq.
- 'Αναδυλασις** 102. 103. m) n).
- Anima ficca ex mente Heracliti** 97. interpretationes huius dicti variae 99 sq. eius sensus verus 102.

Ani-

*) Debetur et hic Index doctrinae et industriae G. C. F. Seidelii Philosophiae summis honoribus nunc ornati.

- Animantia, inter prodigia habita 267.
 Anniversaria quinquagesima Ge. Aug. 398 sq.
 Antipater Atheniensibus leges scribit 353.
 Antonini pii numi 328.
 Aratus, de Achaeorum foedere bene meritus 167. Invidia
 erga Cleomenem adductus, Macedonum et Antigoni
 opibus vititur 171. bello male rem gerit 172. ab
 Apelle accusatur 174.
 Arborea, quae inter prodigia habitae 263.
 Archaeanaëtidae, regni Bosporani conditores 393.
 Argonautae, ad Chersonesum Tauricam appulisse narrantur 389.
 Artium opera, a barbaris direpta 140.
 Aruspicinae notio 271.
 L. B. de Afch liberalitas in academiam 20. 56. 424.
 Atheniensium reip. Phocionis aetate conditio 351. ab An-
 tipatro victi leges acceperunt 353. Polyperchon
 remp. popularem iis restituit 358. Atheniensium cen-
 sus 353 e).
 Attila, 130 sqq. auctores de eo discrepant 129. a) 142.
 praefertim in eo, cur ab oppugnanda Roma discesserit
 132. sq. causae rei probabiles 134. auctorum igno-
 rantia miraculum affinxit 135.
 Auctores prisca quinam serioribus saeculis legi soliti? 306 i).
 Auguria et auspicia, qua notione proprie dicantur 271.
 Ἄνη ψυχῆ 97-105.
Barbari, rebus insolitis ac mirabilibus vel laetitia vel metu
 animo percussi, naturas humana maiores fingunt 7 sq.
 9. cultus diuini notiones ex nostris ingeniis perpe-
 ram ad illos transferuntur. 8. in quibus inter se con-
 veniant 33 sq.
 Barlaas, Paulli Perusini amicus, 304. e).
 Bellum, Romanorum sociale, eiusque causae ac successus
 145 sqq. Socii atque coloniae aequo iure uti, Romani
 in eos dominari volebant. 145. cum iura supremo ius
 publ. externum iis ademerant 147. civitatis eos Romanae
 iuribus excluderant 147. sq. inde principum indigna-
 tiones et belli semina 148. 150. de defectione clam
 inter socios agitur 152. constituta nova rep. bellum
 suscipitur 154. belli successus 155. 156. Motus a
 Cinna et Mario seditionibus, senatus absente Sulla ci-
 vitatem Italicis omnibus edixit 157. quam mox Sulla
 plerisque, cum agris, ademit 158.
 Bello Punico primo actum a Romanis, ut Poenos Sicilia
 excluderent 69. pacis condiciones 71. belli Punici-
 secundi et tertii exitus 74. Bias

- Bias Prienensis: eius consilium Ionibus datum 180. Not.
 Bocatius: eius de Demogorgone sententia examinatur 298 sq.
 304 sq.
 Boeotorum resp. foederata 179.
 Bosporus Cimmericus 390. regnum Bosporanum 393 sq.
 Britannorum bellum cum Coloniis Americanis 158.
 Caffa, 391. fortuna 396.
 Callicrates Achaeorum proditor 177.
 Carthaginenses v. Poeni.
 Cauloniatarum foedus 187.
 Chersone, quondam Chersonefus 391 sq. k). eius opes 394.
 Chersonesi Tauricae antiquitas et fortunae vicissitudines 383.
 antiquissima Tauricae memoria inter Graecos fabulosa
 388. Cimmerici 389. Scythae 390. Sarmatae deinde
 Tauri. ibid. Coloniae Milesiorum. 391. Peninsula in-
 ter illos populos divisa 392. sq. regnum Bosporanum
 393. Omnis Chersonefus Mithridatis ditioni accessit
 393. sq. reguli a Romanis constituti 394. Gothi 394.
 Hunni 395. Cuturgi caeterique peninsulae incolae 395.
 Census, e censu temp. tractare Athenis quid fuerit 353 e).
 Certaminis litterarii in diem Regis natalem propositi leges ac
 ratio 216 sqq. 254. 316. 337. Argumenta proposita
 in annum LXXXV. 229. 239. — in A. LXXXVI.
 252. 319. — in A. LXXXVII. 223. 368. — in A.
 LXXXVIII. 378. Certaminum et praemiorum utilitas
 commendata 221. 237 sq. 316 sq. 366 sq.
 Cimmerici apud Homerum 388. eorum incursiones in Asiam
 389. Chersonefum Tauricam tenent 390.
 Cleanthis dictum 103.
 Cleomenes Arato et Achaeis infensus 171. ad Sellasiam victus 172.
 Coloniae, Romanorum vid. Romani — earum conditio et
 ius 83 sq. defectiones 87. coloniarum mittendarum
 necessitatem fecit ius belli immane 85. earum insti-
 tuendarum rationes 85 sq. Americanarum bellum cum
 bello sociali Romanorum comparatum 144.
 Commercia. v. Navigatio.
 Corsica, a Phocaenis occupata 44 sq. Poenis cedit 45.
 Cosmogonia, symbolice declarata, magnam philosophiae ve-
 teris partem procreavit 295.
 Crotoniatarum foedus 181.
 Culturae saeculi notio parum definita 334. culturae varia
 genera 335. vitae ibid. morum 336. ingeniorum 337.
 pestilens nostri saeculi 338 sq. vera et utilis 340 sq.
 Cynus vid. Corsica.

- D**emiurgi notiones variae 309.
- Demogorgonis** daemonis origines 296. **perperam** a Bentleio Bocatii inventum habitum 296. a) 300. Bocarii de eo sententia examinatur 298. 304. hausta est huius daemonis notio e philosophia barbara orientis 306. nominis etymologia et origo 308. sq.
- Deus.** dei quae sit notio hominibus feris ac barbaris 7. sqq. deorum notiones ex sensibus nostris perperam tribuuntur barbaris. 9. 31. sq. phaenomenis insolitis homines vel laetitia vel metu, hoc quidem praecipue, animo affecti, ad deorum religiones adducuntur II. quomodo sol, et sidera, cet. religiose coli coepta. II. sq. barbarorum de numine iracundo notiones etiam ad numinis O. M. notiones ab ingenuis eius cultoribus misere sunt translatae 13. Numinis summi notio unde orta? 14. — Deorum Graecorum origo 22. eorum forma humana 24. animantium formae quomodo diis ab aliis populis tributae? 25. deos inter homines interdum versari prisci sibi persuadebant 28. a diis iratis mala morbosque hominibus mitti. *ibid.* loca illis sacra humano usu exempta 28.
- Diana** Taurica 391.
- Dionysius** senior Italiae littus vastat 59. soluit foedus magnae Graeciae 181. iunior Italiam classe diripit 57.
- Divinationis** disciplina, naturae studio neglecto orta 205. cf. 270.
- Doricae** ciuitates foederatae 180.
- Drusi.** M. Livii, Leges 153.
- E**paratus, Achaeorum praetor 175.
Eusebii locus emendatus 103. m).
- Etrusci,** opibus maritimis valentes 44. ballum gessere cum Phocaeensibus in Corsica 45. latrocinii infestarunt mare. *ibid.* cum illis pacta Poenorum de rebus importandis cet. 59. eorum resp. foederata 181. cum focis coniunctim si Romanos essent adorti, actum de his fuisset 283. sq. 181.
- Extispicina** vnde nata 270.
- Europaei,** ex suo more et ritu de barbarorum sensibus et iudiciis falsa nuntiant 10.
- F**ama rerum gestarum aliorum plerumque ingeniis, quam propriae hominum debetur virtuti 128.
- Febres** epidemicae, Romae falso in pestium censum relatae III. earum causae solennes 125.

Felicitas saeculi in numis imperatorum Romanorum 331. sq.
 Flamma: inter prodigia 257.

Foedera, inter Poenos ex Romanos super navigatione et mercatura facta 41. sq. foedus primum eiusque leges 43. socii vtriusque populi ei adstricti 46. factum pententibus Romanis 47. interpretatio legum 47. foedus alterum eiusque causae 59. tertium et quartum 66. quintum, bello Pun. primo finito 71. sextum, vt Poeni Sardinia decederent 71.

Foedera, ad imperiorum nimis potentium opes infringendas iam ab antiquis populis facta 277. huius generis foedera aduersus Romanos cur eventu carere? 278 sq. primum a Latinis factum 280. deinde bellum altero ab vrbe a Gallis capta anno a Volscis et Etruscis motum 282 sq. porro bellum Samniticum adiunctis aliis populis 283. foedera ciuitatum Graecarum 285. Poenorum foedera aduersus Romanorum opes 285. bellum sociale 287. Mithridaticum 288. comparatum cum his foedus Principum reip. Germanicae 276.

Foederatarum rerum publicarum coalitio vix unquam satis fida 162. vid. Resp.

Fregellanorum aduersus Romanos coniuratio 152.

Fulminum prodigia 213.

Fulvius Cos. eius leges de ciuitate sociis danda 152.

Fustuarium 195.

Genii barbarorum de genii opinioniones 9. vnde certis locis assignari coepti 13. genii inter Graecos 24.

Genferici et Leonis congressus 139 sq.

Georgiae Augustae anniuersaria semisaecularia 398. variae fortunae eius vicissitudines inde ab incunabulis suis expositae 413. v. Academia.

Georgii tertii munificentia regia insigni de quaternis in singulos annos argumentis, quae a quoque academiae ordine proponuntur, certaturis inuenibus praemia constituta 220.

Germanis prisca religionum subtilitas perperam tribuitur 14 sq.

Gothi in Chersoneso Taurica 394.

Gracchi Legg. agrariae 152.

Graeci. Religionum origines ad rudium hominum opinioniones omnino comparatae 22. eorum numina nata sunt e priscis Pelasgorum diis familiaribus partim 22. partim ex diis locorum 22. deorum formas fingebant humanas 24. religiones ab aduenis acceptae 25. a vatibus 26. Graecorum virtus e temporum rationibus aestimanda 350.

Graecia magna foedus Achaeorum imitatur 181.
Gyraldus 304. g).

Hannonis nauigatio quando facta. 44.

Heraclea, siue Chersonesus ab Heracleotis Asiae condita 391.
Heracliti de animabus ficcis placitum 97. omnium rerum
principium materiam constituit igneam 102. animam
dixit ἀναδυμλασιν 103. Aliud dictum de amne eodem
nec eodem ibid. m). Aliud: viuere homines mortem
deorum 105 p). alia 106 u).

Hippocrates, pestem proprie dictam non attigit scriptis suis.
III.

Hispania Poenis prima exitii causa 58.

Historia vetus narrationibus perigrinantium quomodo illustretur 3.

Historiae naturalis fragmenta ex ostentis prodigiis ac monstribus
198. 256. eius ignoratio superstitionum parens 203 sq.

Hollmanni feriae faeculares 198. morte ereptus 407. 408. 429.

Homerus, septentrionis notitiam prodit obscuram 388.

Hunni Chersonesum Tauricam occupant 395.

Hygini locus de Demogorgone interpolatus 304.

Imbres pro prodigiis habiti 212.

Imperatorum Romanorum numi cum epigraphe: felicitas
saeculi 328 sq.

L'Influenza 109. 110.

Ionum resp. foederata 179. discordiis et hostili vi soluta. 180.

Italiae ante bellum sociale conditio tristissima 150. eius historia
naturalis ex ostentis 198. 256. multo frequentius olim incendiis
subterraneis ac tremoribus vexata videtur. 258. 261.

L. Iulii Cos. in bello sociali clades 155. eius lex de ciuitate
pop. Italic. ibid.

Iuris criminalis initia vnde ducta 191 sq.

Lana in Veienti agro ex arboribus nata 264.

Larium ac Penatum religio multo magis in Italia quam in
Graecia frequentata 23.

Latinorum foedus, ad opes Romanorum minuendas factum 280.

Leges: Semproniae 152. Licinia Mucia ib. Liuiiae 153.
Varia ib. Iulia 155. Plautia Papiria 156.

Leo M. ad Attilam et Genfericum legatus missus 128 sqq.
legationis ad Attilam causae 130. euentus 132. ad
Genfericum legatio 139.

Litterae, ad popularem rationem a nostratibus temere reuocatae, quae mala excitauerint 338.

Liuii locus illustr. 89. n) 47. q) 194. 90 o).

Lucani locus, de Demogorgone a Bocatio acceptus, illustratur 299.

Lutatius Placidus, de Demogorgone 300. loc. ill. 307 k).

Lyciorum resp. foederata 178.

Lycortae laus 167 c).

Magia a philosophematibus veterum per symbola redditis orta 295 sq.

Maris ardentis prodigium quid sit? 266. 274. maris imperium et opes maritimae cessere virtuti Romanorum 69.

Massiniae perfidia 74.

Maffilienses, atrociniis Poenorum resistere 45.

Maestia, nauigationis terminus Romanis constituta 60. de eius situ disputatur. ibid. 1).

Messenii, Achaeorum foedus recusabant 171. 174.

Milesii deseruere foedus Ionum 180. eorum coloniae in Chersoneso Taurica 391.

Milioni loc. ill. 296.

Mithridatis bellum aduersus Romanos 157. Chersonesum in ditionem accepit 393.

Monstra 271. 2.

Munchhufii virtus et prudentia in Ge. Aug. condenda et firmanda 416 sq.

Musonius Rufus, philosophus 96.

Naturae rerum ignoratio superstitionum parens 114. 272. 3.

Nauigandi libertates ac iura vt inter recentiores sic inter antiquos legibus ac foederibus fuere circumscripta 40. 47. 61. 76.

Nicolaus de Casola Bononiensis; de poemate eius 142.

Νοερόν et *νοτερόν* 104. o).

Numi imperatorum Romanorum cum epigraphe: felicitas faeculi 328. vnde ea petita 381.

Ominum notio constituta 270. 1.

Opinionum etiam falsarum mirus consensus 312 sq.

Ostenta v. Prodigia.

Panaetolium 178.

Panionia 179.

Panticapaeum, colonia Milesiorum in Chersoneso. 391.

Paullus Perusinus; de eo 303.

Pere-

- Peregrinantium narrationes quae commoda attulerint veriori philosophandi rationi I. historiae veteri 3.
- Pestilentia: eius notio parum subtiliter definita III b). II2. proprie sic dicta, ante Saec. II. A. C. nulla II2. febres epidemicae apud Romanos hoc nomine appellatae III. II3. I25. in annalibus pontificum relatae. II3. causae febrium e prodigiis vna relatis apparent II4. sq. pestium recensio II5 sq. etiam antiquiorum aetatum II1. an Carthaginis et Aegypti ibid.
- Phaenomena aeris caelique, a Romanis in prodigia versa 2II sq.
- Philippus Achaeorum dux factus 172. Achaeos prodit 175. a Romanis vincitur 177.
- Philopoemen. 167. c). Praetor creatus res Achaeorum reficit 176.
- Philosophia omnis a vanis opinionibus progressa 203. 207. Orientis et Graeciae, a rerum elementis et vniuerso profecta est 203. 295. Philosophia orientalis barbara 306. Philosophia omnino a peregrinantium narrationibus praeclara cepit incrementa I. de humanitatis dignitate ac iuribus praeciens philosophia inter nos melior, cernitur in quaestionum atrocitate tollenda 184.
- Philosophorum antiquissimorum placita, quomodo sint interpretanda 97 sq.
- Phocenses fuga libertatem sibi vindicant 180. Aleriam in Corsica condunt 44. mare latrocinii infestant 45. in bello cum Poenis et Etruscis viribus exhausti, insulam relinquunt 45.
- Phocion. $\chi\phi\eta\sigma\omicron\varsigma$ vnde vocatus 346. a). eius mores. 346. caput e gemma 347. a). secundum reip. Atheniensium conditionem facta eius sunt diiudicanda 350. bellum cum Antipatro bene improbat 352. victis Atheniensibus Antipatri conditiones pacis probat 354. partium suarum studio nimio ac pertinaciae culpa haud facile liberandus 355. Cassandri et Nicanoris partes tuendo in proditionis crimen incidit 357. imperium ei abrogatur 360. ab Agnonide proditionis accusatus ad Polyperchontem concessit 360. ibi a legatis Atheniensium accusatur 361. causa ad populum reiecta damnatur 362. auctorum in causa Phocionis fides 355 sq. 359 a).
- Phoenices: eorum coloniae per Africam 44.
- Phylarchus 168 c).
- Phyficae imperitia, infinitarum superstitionum fuit origo 204.
- Plutar-

- Plutarchi loc. emend. 100 d). 101 g). 114 d). 152 d). in
caussa Phocionis auctor est parum accuratus 355.
- Pluuiæ, lacteæ vnde ortæ 274. 212. 266. vnde cruen-
tæ? 266.
- Poeni: eorum cum Romanis super navigatione et mercatura
foedera 42 fqq. opes 44 sq. fortuna 69 sq. Hispan-
nia prima Poenis exitii caussa 58. milites mercede
conducere incipiunt 58. mancipia petebant ex Eu-
ropa vt nos ex Africa 63.
- Polybius, foedera Poenorum Romanorumque e tabulis Romæ
feruatis, tradidit 41. cur tot laudibus extulerit Achæo-
rum foedus 167 c). eius loca illustrata 49 r). 52 y).
60 l). 64 p). 65 q) s).
- Polysperchon, quo consilio Atheniensibus rep. popularem
restituit? 375 sq.
- Pontificis R. Pii V. iter Viennense 127.
- Pontus Euxinus, Graecis ignotus, donec Iones hoc mare
nauibus frequentabant 388.
- Porcia lex, ne ciuem virgis caedere liceret 190.
- Porphyrii loca expl. 104. 105.
- Praemia concertationum academicarum 222. v. Certamen.
- Principum M. Britanniae ad urbem aduentus: expectatus
327. 343.
- Prodigia et ostenta: in rerum naturalium ignorantia eorum
loco habentur res, quae praeter naturae morem sunt
204. 115. 203. causis a deorum ira repetitis, eorum
procuraciones in religionem venere 205. ideoque in
monimentis publicis memorantur 206. vnicuique po-
pulo suum est prodigiorum genus 209. pro historiae
naturalis fragmentis quomodo illa haberi possint. 208.
Romanorum prodigia, ad historiam naturalem Italiae
spectantia, in classes diuisa 211. ea quae spectant ad
aeris caelique phaenomena 211. imbres insoliti 212.
fulmina 213. stellae crinitae. flammae e terra ortae
214. 257. flammae in antennis nauium et capitibus
hominum 257. sudores signorum ibid. porro quae
spectant ad terrae marisque phaenomena 258. motus
terrae ibid. montium incendia 259. prodigia in ar-
boribus et plantis 263. aquarum eluuiiones, riuu san-
guinis aut lactis 265. Prodigia denique ab animanti-
bus 267. raro, in loco insolito visis 168. aut siquid
praeter morem fecissent 269. Hinc diuinandi genera
270 sq.

- Pronapis Atheniensis, poeta lyricus 304. eius commentitii Protocosmos a Paulo Perufino et Gyraldo citatus *ibid.* g) 305.
- Pulchrum promontorium, de eius situ 47 q). Romanis pro termino navigationis constitutum. *ibid.*
- Quaestionum et tormentorum origines non ab ordaliis sed a iure Romano 186 sq. quaestionis notio accuratius constituta 188 *).
- Quaestiones Certaminum academicarum; cuius naturae sint 316. v. Certamen.
- Raphaelis pictura, Leonis cum Attila congressum exhibens 137. sqq.
- Religionis inter barbaros origines et cultus religiosi prima notio 8 sq. II. 13. cf. deus. R. falsae ex naturae ignorantiae natae 203 sq. 272. 3.
- Rerum publ. foederatarum finis qui esse debet? 162. quomodo pleraeque ortae 163. cur maxime instabile hoc reip. genus. 164. Achaeorum resp. foed. 167. Lyciorum 178. Aetolorum 178. Boeotorum 179. Ionum 179. Doricarum et Aeolicarum ciuitatum 180. Magnae Graeciae 181. Etruscorum 181.
- Romani: eorum prudentia in coloniis regendis 81. sqq. opinione hominum minor 151 b). erga socios et provinciales crudeles fuere ac perfidi. 80. 151 b). cur a foederatis hostibus opes eorum nunquam fractae sint? 278. 285. eorum cum Poenis super navigatione et mercatura foedera 42. sqq. 50. Vide Foedera.
- Rutilii Cos. clades in bello sociali, 155.
- Sacra semifaecularia Ge. Aug. 398. v. Academia.
- Saeculi felicitas in numis imperatorum Romanorum 328. quae tum intelligebatur felicitas? 331. quae sit saeculi nostri felicitas 333. sqq.
- Sardinia, arcebantur Romani a Poenis 65.
- Sarmatae, Chersonesum Tauricam occupant 390.
- Scythae, pulsas Cimmericis Tauricam occupant 390.
- Scythae Satarchae et Scythotauri 392 m).
- Siciliae ora a Poenis occupata 44. negotiandi ibi libertas Romanis concessa 66. primo Punico bello Poeni inde exclusi 71.
- Socii. Sociale bellum v. Bellum.
- Statii locus illustratur 299. sq.
- Stephanus Byz ill. 61 l).
- Stobaeus, ex eo Musonii Rufi sermo 96 b) c).

- Stoici, Heracliti placita suis rationibus accommodauere 101.
 Strabo em. 390 f).
 Sulla, ius aequum focis, libertatem Romanis adimit. 158.
 Superstitiones a naturae ignoratione profectae 203 sq. 272. 3.
 ab oratione symbolica et allegorica profectae 291. superstitionum fraudes multifariae ad paucas reuocari possunt classes 312.
 Supplicii sumendi apud Romanos ratio 189.
 Sybaritarum foedus 181.
 Symbolum. Symbolorum usus et symbolica loquendi ratio quae mala intulerit 291 sq. spectat illa ad generis humani infantiam 292. adeoque nec magnam doctrinam nec subtilem tradere ea potuit ibid. aliena est a nostris aetatibus 294. peperit illa falsas religiones, philosophorum ludibria, mysticam doctrinam, magiam ibid.
Tarfeium, navigationis terminus Romanorum 60. de eius situ ibid. 1).
 Tauri, Chersonesum occupant 390.
 Taurica Diana 391.
 Terrae phaenomena inter prodigia habita 258 sq.
 Theodontius, non hominis, sed libri Paulli Perusini nomen 302 sq.
 Theodosia, l. Theudofia, (v. Periplos Ponti Euxini) colonia Milesiorum 391.
 Tomaso d'Aquileia. 129. 142.
 Tormenta v. Quaestio.
 Triopicum concilium 180.
 Tyrii 58. 60.
Ugricae stirpis populi Chersonesum tenentes 395.
 Uticenses 60.
Vates Graeci, quomodo mythis religiosi vsi sint? 26.
 Vaticinandi morbus communis barbaris et rudibus populis 36.
 Virgis cur caederentur apud Romanos, qui securi percussendi essent 189. 193.
 τὸ ὑπὸν Heracliti 105. 106.
Zenonis sententia de anima 102.

A D D E N D A.

ad p. 39 sqq.

A Schweighäusero, v. c. cuius studio et doctrinae nouam, et, vt a viro acuto et melioribus subsidiis instructo expectare licet, meliorem recensionem Polybii debemus, obseruationes nonnullas ad haec Poenorum foedera mihi communicatas apponam, dignas sane, quae ad calcem commentationis meae subiiciantur.

Primo quidem, quae p. 47. primo foederis capite habentur: *nec ultra V. dies commorandi sit facultas: εν πέντε ημέραις δὲ ἀποτρεχέτωσαν οἱ κατενεχθέντες* ex vno Perotti libro profecta sunt, a ceteris libris absunt. Firmantur tamen verba ex ipsa Polybii disputatione cap. sequi.

p. 49. Nota γ) Polybii locus est III, 23 (non c. 49). Pro Ἐμπόρια melius ex codd. legitur Ἐμπόρεια. et mox pro ταῦτα παρέξιν in Polybio: ταῦτα, παρέξ δὲ μηδὲν, οἴονται δεῖν λαμβάνειν, καὶ κατ' ἀνάγκην ἐν πένδ' ἡμέραις ἀπαλλάττεσθαι τοὺς καθορισθέντας.

p. 51. In altero hoc capite verba: μηδὲν ἔστω τέλος πλὴν ἐπὶ κήρυκι ἢ γραμματεῖ, quae quidem durius dicta sentiebam hoc sensu: *vestigal nullum pendunt*; recte vidit vir doctus ita esse accipienda: *nullum negotium ratum esto, nisi quod adhibito praecone vel scriba fuerit confectum*. Ita vt occurratur omni mercaturae priuatis consiliis et artibus institutae. Quorsum etiam tendunt ea quae subiiciuntur: *nullius contractus nisi ad hanc legem facti fidem praestari*.

p. 61. Nota p) Vir doctiss. lacunam sic explet: *καρχηδόνιοις*. [ὁμοίως δὲ μὴδ' ὁ Καρχηδόνιος] ποιεῖται. εἰ δὲ, μὴ ἰδίᾳ μεταπορευέσθω. cum his com meatibus ne cui eorum, quibuscum pax et amicitia est Carthaginensibus, iniuriam facito. Similiter Carthaginensis ne facito. Sin fecerit, priuatim persecutio eius ne iustitatur; sed si quis tale quid admiserit: publica iniuria esto.

E R R A T A.

- p. 95. l. 7. a S. cofabulantium l. conf.
 p. 104. l. 3. a. f. νόσρον l. νοσρόν.
 p. 111. l. 5. ingnoramus l. ignoramus.
 p. 275. l. 1. XIII. leg. XVI.
 p. 287. l. 7. hortibus leg. hortatibus.
 p. 294. l. 8. porcussis leg. percussis.
 p. 309. l. 12. piobus leg. probus.
 p. 319. sequitur p. 203 pro 320. tum 319 pro 321.

928